

วารสาร
บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
JOURNAL OF GRADUATE STUDIES REVIEW
ISSN : 2286-9301 **Nakhonsawan Buddhist College**

ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐

Vol.5 No.1 January-April 2017

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ ๓ ฉบับ

จำนวนพิมพ์ : ๕๐๐ เล่ม

ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน / ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม / ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม

วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และผลงานวิจัยทางสังคมศาสตร์และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ พระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การจัดการ สังคมวิทยา พัฒนาสังคมและการศึกษา ตลอดจนบทวิเคราะห์ที่เสนอทางออกของปัญหาให้แก่สังคม

คณะกรรมการที่ปรึกษาวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.	อธิการบดี
พระราชวรเมธี, ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร
พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.	รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา
พระราชวรมนี, ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต
พระเมธีธรรมาจารย์	รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่
พระโสภณวชิราภรณ์	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ
พระสิทธินิติธาดา, ดร.	คณะสังคมศาสตร์
ผศ.(พิเศษ) ร.อ.ดร.ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล	ที่ปรึกษาอธิการบดีด้านกฎหมาย

บรรณาธิการ : พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร.

กองบรรณาธิการ :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หน่วยงานภายนอก

พระราชวรเมธี, ผศ.ดร.
ศ.ดร.กาญจนา เจริญชัย
รศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม
รศ.ดร.วรกฤต เกื้อนช้าง
ดร.อัศเดช พรหมกัลป์

ศ.ดร.รัตนะ บัวสนธิ์
รศ.ดร.ธานี เกสทอง
รศ.ดร.นันทิยา น้อยจันทร์
รศ.ดร.วรภรณ์ รุ่งเรืองกลกิจ
ผศ.ดร.สำราญ บุญเจริญ
ดร.วรภรณ์ ทรัพย์รวงทอง
ดร.ทงศ์ศักดิ์ เหมือนเตย
มหาวิทยาลัยนเรศวร
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
วิทยาลัยนครราชสีมา
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ลพบุรี
มหาวิทยาลัยภาคกลาง

เลขานุการ : พระมหาไธ้ ธมมเมธี

ผู้ช่วยเลขานุการ : พระมหานคร วชิรเมธี, พระเอกจิตต์ อธิปญโญ, นายดิเรก ด้วงลอย, นายจักรี บัวยา

ศิลปะกรรม/เว็บไซต์ : พระมหาไธ้ ธมมเมธี, นายณัฐพัชร แนนบัว, นายชาคริต เกื้อนนก, ดร.อนุวัต กระสังข์

สำนักงาน : สำนักงานวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

๙๙๙ หมู่ ๖ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๐๐๐

โทรศัพท์ ๐๕๖-๒๑๙๙๙๙ โทรสาร ๐๕๖-๒๑๙๙๙๘

จัดพิมพ์โดย : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แขวงบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐

โทร. ๐๒๒ ๒๑๘๘๙๒, ๐๒๒ ๒๓๕๖๒๓ โทรสาร ๐๒๒ ๒๓๕๖๒๓

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ

วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายใน

๑. พระราชปริยัติกวี, ศาสตราจารย์ ดร.
๒. พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร.
๓. พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร.
๔. ศ.ดร.กาญจนา เจริญชัย
๕. รศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม
๖. รศ.ดร.ประเทือง ภูมิภักตาคม
๗. รศ.ดร.วรกฤต เกื้อนช้าง
๘. ผศ.ดร.วิรัช จงอยู่สุข
๙. ผศ.ดร.สุพัต บัญญอน
๑๐. ผศ.ดร.สมภาพ เจริญนุทด
๑๑. ผศ.อานนท์ เมธีวรณัต
๑๒. ดร.อัศวเดช พรหมกัลป์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก

๑. ศ.ดร.วัชร งามจิตเจริญ
๒. รศ.ดร.ธานี เกสทอง
๓. รศ.ดร.นันทิยา น้อยจันทร์
๔. รศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ
๕. รศ.ดร.ประเวศ อินทองปาน
๖. ผศ.ดร.สาธิต ทรัพย์รวงทอง
๗. ผศ.ดร.สำราญ บุญเจริญ
๘. ผศ.ดร.พุทธรักษ์ ปรานนอก
๙. ผศ.ดร.สมภาพ เจริญนุทด
๑๐. ผศ.ดร.ศศิธร วชิรปัญญาพงษ์
๑๑. ผศ.ดร.พิมลพรรณ เพชรสมบัติ
๑๒. ผศ.ดร.รัตน์ ปัญญาภา
๑๓. ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร
๑๔. ดร.พิสิฐ จอมบุญเรือง
๑๕. ดร.วราภรณ์ ทรัพย์รวงทอง
๑๖. ดร.ทนต์ศักดิ์ เหมือนเดย
๑๗. ดร.สมจิตรา กิตติมานนท์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
วิทยาลัยนครราชสีมา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ลพบุรี
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ธัญบุรี
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ลพบุรี
มหาวิทยาลัยภาคกลาง
วิทยาลัยพยาบาลพระบรมราชชนนีนครสวรรค์

บรรณาธิการ

วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ฉบับนี้เป็นปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือน มกราคม – เมษายน ๒๕๖๐ ซึ่งเป็นปีที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเกี่ยวกับความท้าทายด้านคุณภาพของวารสาร โดยได้เสนอเพื่อรับการพิจารณาจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index Centre) หรือ TCI ให้อยู่ในกลุ่ม ๑ หรือกลุ่ม ๒ ซึ่งจะประกาศผลในช่วงเดือน พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๖๐ นี้ ทำให้มีคณาจารย์และนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยจากสถาบันภายนอกได้นำเสนอผลงานทางวิชาการที่หลากหลายหัวข้อหลากหลายสาขาวิชา ทั้งนี้กองบรรณาธิการได้ส่งผลงานทางวิชาการเหล่านี้ไปให้กรรมการกลั่นกรองบทความทางวิชาการของแต่ละสาขาวิชาเป็นผู้อ่าน และมอบให้เจ้าของบทความนำไปปรับปรุงแก้ไขก่อนการตีพิมพ์แล้ว และด้วยความตั้งใจของคณะกรรมการที่มีความประสงค์จะทำวารสารเล่มนี้ให้สมบูรณ์ตามเกณฑ์ของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index Centre) และสามารถพัฒนาขึ้นสู่ฐาน TCI ได้ ฉะนั้น โดยฉบับนี้เสนอบทความ ๑๕ บทความอันประกอบด้วยบทความวิจัย ๗ เรื่อง และบทความวิชาการ ๘ เรื่อง ซึ่งมีเนื้อหาสาระในเล่มประกอบด้วยนักวิชาการทั้งภายในและภายนอก ดังจะเสนอบทความที่น่าสนใจ ๒ เรื่องดังต่อไปนี้

บทความที่น่าสนใจเรื่องแรก ***“การเสริมสร้างเครือข่ายสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาและชุมชนจังหวัดนครสวรรค์: The Nakhonsawan Province Buddhist and Community Radio Broadcasting”*** โดย.พระเทพปริยัติเมธี,รศ.ดร. รองอธิการบดีวิทยาเขตนครสวรรค์ ประเด็นที่น่าสนใจคือสภาพปัญหา อุปสรรค ของวิทยุชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ทั้งหมดและกระบวนการจัดการสถานีวิทยุกระจายเสียง พบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่ประสบคือ การปฏิบัติตามกฎหมายของ กสทช. มีความซับซ้อนหลายขั้นตอน มีการร่วมปฎิญญาและบันทึกความร่วมมือระหว่างเครือข่ายสถานีวิทยุกระจายเสียง การสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาเครือข่ายอย่างยั่งยืน ตัวแทนของสถานีวิทยุฯ เครือข่ายจำนวน ๒๒ เครือข่าย ได้มีข้อตกลงร่วมกัน คือ (๑) มีการผลิตรายการธรรมะหรือที่เกี่ยวกับการเผยแผ่หลักธรรมพระพุทธศาสนาร่วมกัน (๒) มีการเผยแพร่สื่อวิทยุกระจายเสียงที่เกี่ยวกับกิจการคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ร่วมกันหรือสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันตามโอกาส (๓) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการสร้างเนื้อหารายการทางพระพุทธศาสนา เช่น ละครวิทยุธรรม (๔) มีการร่วมมือกันในการให้เวลาหรือเชื่อมสัญญาณรายการทางพระพุทธศาสนาให้ได้ออกอากาศอย่างน้อยอาทิตย์ละ ๓๐ นาที (๕) มีการช่วยระดมทุนเพื่องานเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการสร้างความร่วมมือของสถานีวิทยุของเครือข่ายสถานีวิทยุกระจายเสียงทางพระพุทธศาสนาและชุมชนในเขตจังหวัดนครสวรรค์ เป็นความร่วมมือกันระหว่างเครือข่ายวิทยุกระจายเสียงในจังหวัดนครสวรรค์ ผลการสัมมนามีการแลกเปลี่ยนรายการสถานีวิทยุในการออกอากาศเพื่อเสริมสร้างคุณภาพของรายการออกอากาศของสถานีวิทยุชุมชนและในอนาคตจะมีการอบรมนัดจัดรายการทุกปีและเชิญผู้บริหารสถานีผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสถานี

วิทยุชุมชนมาร่วมเสนอแนะรายการที่ชุมชนต้องการรับทราบข่าวสารเพื่อตอบสนองตามความต้องการของชุมชนโดยไม่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมือง

ส่วนบทความที่น่าสนใจเรื่องที่สอง คือ “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม: Human resource development in the buddhist organization under consumerism” โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุวัต กระสังข์ อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอบทความวิชาการที่มีประเด็นน่าสนใจเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธเพื่อแก้ปัญหาและสร้างภูมิคุ้มกันภายใต้กระแสบริโภคนิยม พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธเพื่อแก้ปัญหาบริโภคนิยมของเยาวชนนั้น สถาบันครอบครัว สังคม ต้องปรับเปลี่ยนมาตรฐานการเลี้ยงดูหรือจัดการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาสติปัญญาของเยาวชนให้ถูกต้องเหมาะสม และจัดการศึกษาอบรมขัดเกลาเยาวชนได้เรียนรู้และเข้าใจถึงคุณค่าวัฒนธรรมอันดีงาม นอกจากนี้ ต้องสร้างโอกาสทางการศึกษาที่ถูกต้องเหมาะสมถูกต้องเพียงพอ ส่วนการพัฒนาเยาวชนโดยการพัฒนาตัวคนที่เป็นปัจจัยตัวกระทำให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาด้วยการพัฒนาคนเต็มทั้งระบบ โดยมีหลักไตรสิกขา คือ ๑) การฝึกอบรม ได้แก่ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม ๒) การศึกษา ได้แก่ การฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจ ๓) การพัฒนา ได้แก่ การพัฒนาปัญญา และหลักธรรมสนับสนุนและสร้างภูมิคุ้มกันกระแสบริโภคนิยม ได้แก่ วิธีการแห่งปัญญาแบบอริยสัจ ที่มุ่งตรงต่อปัญหาที่ต้องการจะพิจารณาและเป็นวิธีคิดที่เป็นไปตามเหตุและผล โดยสืบสาวจากผลไปหาเหตุ แล้วทำการแก้ไขที่ต้นเหตุเพื่อขจัดปัญหาให้หมดไป โดยกระบวนการจะอยู่ในรูปของการพัฒนาใน ๓ ด้านร่วมกันคือ พฤติกรรม จิตใจและปัญญา มีความสัมพันธ์อิงอาศัยกันและส่งผลต่อกันเป็นปัจจัยแก่กัน ในกระบวนการการพัฒนาในองค์กร

คณะกรรมการบรรณาธิการขอขอบคุณเจ้าของผลงานบทความทุกท่านที่ได้มีส่วนร่วมทำให้วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ได้เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการสู่สาธารณะ ตามนโยบายของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และขออนุโมทนาขอบคุณคณะกรรมการกลั่นกรองทุกท่านที่ได้ใช้ความเพียรพยายามชี้แนะ แนะนำให้มีการปรับปรุงแก้ไขผลงานของแต่ละท่านให้ออกมาได้อย่างถูกต้อง น่าอ่านและเป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการ และท้ายที่สุดขออนุโมทนาขอบคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ได้จัดทำให้มีวารสารฉบับนี้และโปรดติดตามฉบับต่อไป

ด้วยความปรารถนาดียิ่ง

(พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร.)

บรรณาธิการ

สารบัญ

กองบรรณาธิการ

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ

บทบรรณาธิการ

บทความวิจัย :

การเสริมสร้างเครือข่ายสถานีวิทย์กระจายเสียงพระพุทธศาสนาและชุมชนจังหวัด นครสวรรค์ ๑

: พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร.

รูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดตามพุทธจริยธรรม ๑๕

: ศิริโรจน์ นามเสนา

การติดตามบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่นที่ ๖๑ ๓๑

: พระมหาสมศักดิ์ สติสมฺปนฺโน และคณะ

ผลของกิจกรรมเชิงพุทธต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กที่พิการทางร่างกาย ในสถาน สงเคราะห์เด็กพิการและทุพพลภาพปากเกร็ด ๔๕

: อมรชัย ทองดี

ปัจจัยจิตสังคมที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ใน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๓ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ๕๗

: พระฉัตรชัย ดิคุชปญฺโญ

การประเมินผลการเข้าฝึกอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ณ ศูนย์ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม วัดควน คลัง อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ๗๓

: พระกิตติภูมิ วชิรกิตติโก

ปัจจัยจิตสังคมที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ๘๗

: พระจิรวัตร สุจิตโต

บทความวิชาการ :

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม ๙๙

: อนุวัต กระสังข์

วิสัยทัศน์ของผู้บริหารโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศ ๑๐๙

: พระครูโกศลพัฒนภรณ์ (รัชพล ปภัสสโร)

สารบัญ (ต่อ)

ภาวะผู้นำเชิงพุทธในศตวรรษที่ ๒๑	๑๑๗
: พระครูปลัดธีระชัย อชิโตะ	
การศึกษาของพระสงฆ์หลังพุทธกาล	๑๒๕
: พระมหาสมหมาย จิตเมโธ	
กระบวนการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สากล	๑๓๗
: พระมหาเผด็จ จิรกุลโธ	
ศาสตร์การบริหารงานวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา	๑๔๙
: พระครูปลัดบำรุง ปญญาพโล	
ทาน ศีล ภาวนา : ฐานพัฒนาคุณภาพชีวิตสังคมไทย	๑๖๕
: อนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์, ฌวพงศ์ธร นิติภูวนนท์ , ศศิกานต์ วิทย์โชคกิตติคุณ	
ศีล ๕ : แนวทางสร้างความปรองดองสมานฉันท์	
: ศศิกิจจ์ อ่ำจ้อย, พูลลาภ จันทร์เฉลิม, อาณัติ เดชจิตร , พัทธรินทร์ อยู่เย็น	๑๘๑
 ภาคผนวก	๑๙๗
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิอ่านบทความวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์	๑๙๘
ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์	๑๙๙
คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ	๒๐๐
หนังสือส่งบทความทางวิชาการเพื่อเผยแพร่	๒๐๕
ใบตอบรับเป็นสมาชิก	๒๐๖

**การเสริมสร้างเครือข่ายสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนา
และชุมชนจังหวัดนครสวรรค์**
**The Nakhonsawan Province Buddhist and Community Radio
Broadcasting**

พระเทพปริยัติเมธี (จิตพัฒน์ สิริธโร)*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาและชุมชน : จังหวัดนครสวรรค์ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค และกระบวนการจัดการของสถานีวิทยุกระจายเสียงทางพระพุทธศาสนาและชุมชนในเขตจังหวัดนครสวรรค์ (๒) เพื่อเสริมสร้างระบบเครือข่ายสถานีวิทยุกระจายเสียงทางพระพุทธศาสนาและชุมชนในเขตจังหวัดนครสวรรค์ (๓) เพื่อสร้างความร่วมมือของสถานีวิทยุของเครือข่ายสถานีวิทยุกระจายเสียงทางพระพุทธศาสนาและชุมชนในเขตจังหวัดนครสวรรค์

ผลการวิจัยพบว่า

๑) สภาพปัญหา อุปสรรค ของวิทยุชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ทั้งหมดและกระบวนการจัดการสถานีวิทยุกระจายเสียง พบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่ประสบคือ การปฏิบัติตามกฎหมายของ กสทช. มีความซับซ้อนหลายขั้นตอน มีการร่วมปฏิญญาและบันทึกความร่วมมือระหว่างเครือข่ายสถานีวิทยุกระจายเสียง

๒) สร้างความเข้มแข็งและพัฒนาเครือข่ายอย่างยั่งยืน ตัวแทนของสถานีวิทยุฯ เครือข่าย จำนวน ๒๒ เครือข่าย ได้มีข้อตกลงร่วมกัน คือ (๑) มีการผลิตรายการธรรมะหรือที่เกี่ยวกับการเผยแผ่หลักธรรมพระพุทธศาสนาร่วมกัน (๒) มีการเผยแพร่สื่อวิทยุกระจายเสียงที่เกี่ยวกับกิจการคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ร่วมกันหรือสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันตามโอกาส (๓) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการสร้างเนื้อหารายการทางพระพุทธศาสนา เช่น ละครวิทยุอิงธรรม (๔) มีการร่วมมือกันในการให้เวลาหรือเชื่อมสัญญาณรายการทางพระพุทธศาสนาให้ได้ออกอากาศอย่างน้อยอาทิตย์ละ ๓๐ นาที (๕) มีการช่วยระดมทุนเพื่องานเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๓) สร้างความร่วมมือของสถานีวิทยุของเครือข่ายสถานีวิทยุกระจายเสียงทางพระพุทธศาสนาและชุมชนในเขตจังหวัดนครสวรรค์ เป็นความร่วมมือกันระหว่างเครือข่ายวิทยุกระจายเสียงในจังหวัดนครสวรรค์ ผลการสัมมนามีการแลกเปลี่ยนรายการสถานีวิทยุในการออกอากาศเพื่อเสริมสร้างคุณภาพของรายการออกอากาศของสถานีวิทยุชุมชนและในอนาคตจะมีการอบรมนัดจัดรายการทุกปีและเชิญผู้บริหารสถานีผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสถานีวิทยุชุมชน

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

มาร่วมเสนอแนะรายการที่ชุมชนต้องการรับทราบข่าวสารเพื่อตอบสนองตามความต้องการของชุมชนโดยไม่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมือง

Keyword: Nakhonsawan Province, Buddhist, Community Radio, Broadcasting

ABSTRACT

The Research Nakhonsawan Province Buddhist and Community Radio roadcasting Is a survey research There are three objectives: (1) to study the problems, obstacles and management process of broadcasting stations The Buddhist and community voices in Nakhon Sawan Province (2) To strengthen the network of Buddhist and community radio broadcasting stations in Nakhon Sawan Province (3) To establish the cooperation of the radio stations of the Buddhist Radio Network. And communities in Nakhon Sawan Province

The research found that

1) The problems and obstacles of community radio in Nakhon Sawan province and the process of managing broadcasting stations found that the problems and obstacles faced were: NBTC's legal practice is complicated by several steps. There is a joint declaration and record of cooperation between the radio network.

2) to create a strong and sustainable network. Representatives of radio stations Network 22 network have agreed that (1) the producer of religion or on the propagation of the principles of Buddhism share (2) has published a radio broadcast about the Sangha so cold. Sawan share or turnover, according to (3) have knowledge about creating content items, such as a radio play based on the Buddhist dharma (4). None of collaborating to provide a signal or connection of religion to broadcast at least 30 minutes a week (5) has helped raise funds for Buddhism.

3) Collaborate with the radio station of the network of Buddhist and community radio broadcasting stations in Nakhon Sawan province. It is a collaboration between the broadcasting network in Nakhon Sawan province. The results of the seminar were exchanges of radio stations for broadcasting to enhance the quality of the broadcasts of the community radio stations and in the future they will be held every year and invite the leaders of community radio stations to visit the radio stations. Join the community to get feedback on the needs of the community without breaking the law.

คำสำคัญ : การเสริมสร้างเครือข่าย, สถานีวิทยุกระจายเสียง, พระพุทธศาสนา, จังหวัดนครสวรรค์

๑. บทนำ

คำว่า “วิทยุกระจายเสียง” มีพัฒนาการมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๑ โดยพลเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบุรฉัตรไชยากร กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน “บิดาแห่งวงการวิทยุกระจายเสียงไทย”^๑ ได้เริ่มทดลองส่งกระจายเสียงวิทยุเป็นครั้งแรก โดยทรงทำการทดลองการส่งกระจายเสียง ณ อาคาร “ไปรษณียาคาร” ซึ่งใช้เป็นที่พักการไปรษณีย์แห่งแรก ตั้งอยู่บริเวณปากคลองโอ่งอ่าง ส่งกระจายเสียงด้วยเครื่องวิทยุกระจายเสียง ขนาดกำลังส่ง ๒๐๐ วัตต์ ขนาดความยาวคลื่น ๓๖.๔๒ เมตร ได้รับความสนใจจากประชาชนมาก ต่อมา ก อ ง ช ำ ง วิ ท ยู กรมไปรษณีย์โทรเลขได้ย้ายสถานีจากปากคลองโอ่งอ่างไปตั้งที่ศาลาแดง และได้ประกอบเครื่องส่งขึ้นเองอีกเครื่องหนึ่ง มีกำลังส่งออกอากาศสูงขึ้นเป็น ๑ กิโลวัตต์ ขนาดคลื่น ๓๒๐ เมตร ส่งกระจายเสียงโดยสัญญาณที่เรียกว่า “๑๑ พีเจ” (หนึ่ง - หนึ่ง - พีเจ)

เมื่อประชาชนให้ความสนใจและนิยมซื้อเครื่องรับวิทยุที่เรียกว่าเครื่องแรในสมัยนั้นกันมากขึ้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน จึงได้ทรงสั่งเครื่องส่งที่มีกำลังสูง ๒.๕ กิโลวัตต์ จากบริษัทฟิลลิปราดิโอ ประเทศฮอลันดา เข้ามาอีกเครื่องหนึ่ง โดยใช้ขนาดคลื่น ๓๖๓ เมตร ติดตั้งสถานีส่งกระจายเสียงที่วังพญาไท และจัดตั้งเป็นสถานีวิทยุกระจายเสียงถาวรแห่งแรกของประเทศไทยขึ้น ชื่อว่า “สถานีวิทยุกรุงเทพฯ ที่พญาไท” การตื่นตัวในการมีวิทยุของประชาชนไทยก็ขยายวงออกไปกว้างขวางขึ้นเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยุโทรเลข (แก้ไขเพิ่มเติม) พ.ศ. ๒๔๗๓ อนุญาตให้ประชาชนทั่วไปมีเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงได้ ในปีต่อมาพบว่ามีเครื่องรับฟังกว่า ๑๑,๐๐๗ เครื่อง และสถานีวิทยุกรุงเทพฯ ที่พญาไท ก็สามารถออกอากาศเป็นประจำทุกคืน ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๕

ในปี ๒๔๗๕ ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข โดยคณะราษฎรซึ่งนำโดยพันเอกพลพลพยุหเสนา ในยุคนั้น คณะราษฎรได้ใช้วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อในการเผยแพร่ความรู้ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในปี ๒๔๘๘ คำสั่งให้ทุกจังหวัดต้องมีวิทยุกระจายเสียงเปิดให้ประชาชนฟัง รัฐบาลพยายามชักชวนให้ประชาชนฟังวิทยุ ซึ่งเป็นปากเสียงสำคัญของรัฐบาล ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๓ - ๒๔๙๘ เป็นระยะเวลาที่ไทยต่อสู้กรณีเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส สมัยนั้นรัฐบาลจอมพล ป. (หลวงพิบูลสงครามในสมัยนั้น) ตั้งสถานีวิทยุเคลื่อนที่ ๑๒ สถานีตามแนวชายแดน เพื่อให้ประชาชนร่วมเรียกร้องดินแดนคืน ในสมัยนั้น วิทยุสามารถสร้างกระแสชาตินิยมให้เกิดขึ้นได้อย่างกว้างขวางทั่วประเทศ โดยเฉพาะ นักเรียน นิสิต นักศึกษา ที่เป็นยุวชนและเป็นยุวชนทหาร ข้าราชการ มีการแต่งเพลงกราว เพลงปลุกใจจำนวนมาก เช่น เพลงตื่นเถิดชาวไทย ของหลวงวิจิตรวาทการ

^๑ <http://www.oknation.net/blog/rt๒๐๑dpu> [สืบค้นวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๗]

ในช่วงประมาณปี ๒๕๑๖ -๒๕๒๖ เป็นช่วงที่เหตุการณ์ในประเทศไทยไม่สงบ มีการปฏิวัติรัฐประหารและการเดินขบวนเรียกร้องของนักศึกษาและประชาชนอยู่บ่อยครั้งโดยเฉพาะเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลา ๒๕๑๙ วิทยุถูกใช้เพื่อเป็นกระบอกเสียงของรัฐบาลในการโฆษณาชวนเชื่อและบิดเบือนข่าวสารเกี่ยวกับการเดินขบวนเรียกร้องประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษา รัฐบาลมีการประกาศใช้ระเบียบว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. ๒๕๑๘ และจัดตั้งหน่วยงานชื่อ กบว. (คณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์) เพื่อคอยตรวจสอบและดูแลการนำเสนอรายการ

รัฐบาลใช้มาตรการ “ขาวพิฆาตซ้าย” โดยใช้วิทยุปลุกกระแสต่อต้านนักศึกษา โดยชาวเท่ากับ ชาดี ศาสนา พระมหากษัตริย์ ส่วนซ้าย เท่ากับ คอมมิวนิสต์ ปลุกระดมมวลชนจนคนให้เชื่อว่านักศึกษาจะต่อสู้กับรัฐเป็นฝ่ายซ้ายหรือคอมมิวนิสต์ รัฐบาลบังคับให้ทุกสถานีวิทยุถ่ายทอดรายการข่าว และรายการ “เพื่อแผ่นดินไทย” เพื่อเสนอข่าวสารของรัฐบาล ช่วงนี้เป็นจุดที่วิทยุถูกใช้เป็นกระบอกเสียงทางการเมืองอย่างชัดเจนมาก ภายหลังรัฐบาลสลายกลุ่มผู้ชุมนุมเมื่อครั้งเหตุการณ์ ๖ ตุลา นักศึกษาจำนวนหนึ่งหนีเข้าป่า และใช้สื่อวิทยุ “เสียงประชาชนแห่งประเทศไทย” ตอบโต้รัฐบาล โดยส่งสัญญาณผ่านวิทยุคลื่นสั้น จากสถานีที่ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน รายงานข่าว วิเคราะห์วิจารณ์การเมืองและสังคม สมัยนี้มีเพลงเพื่อชีวิต เพลงวีรชนต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย อย่างเช่น บทเพลงของวงดนตรีคาราวานของสุรชัย จันทิมาธร ความคิดของวิทยุในไทยเปลี่ยนไปสู่เรื่องของการค้า และ เครื่องมือในการทำกำไรทางธุรกิจ แต่จะว่าไปแล้ว การที่เมืองไทยมีโฆษณาหารหว่างรายการในวิทยุนั้นก็มาตั้งนานแล้ว โดยเริ่มจากการขยายตัวของคลื่นวิทยุ ทำให้รัฐบาลไม่สามารถเป็นผู้สนับสนุนด้านการเงินเพียงรายเดียว จึงเกิดการเปิดช่องทางให้เอกชน บริษัทห้างร้านมีการโฆษณาได้เพื่อสนับสนุนรายการ

ตั้งแต่ปี ๒๕๒๕ เป็นต้นมานั้น บทบาทของวิทยุเพิ่มเป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์ ศิลปินและเพลงของค่ายเพลงต่างๆ ทำให้เกิดสถานีวิทยุเพิ่มอย่างรวดเร็วเป็นเท่าตัว ในช่วงปี ๒๕๒๕-๒๕๓๕ โดยส่วนมากเป็นสถานีวิทยุ FM เพื่อตอบสนองการเป็นเครื่องมือส่งเสริมการขายของค่ายเพลง โดยสถานีวิทยุที่เกิดขึ้นนั้น ดำเนินกิจการโดยรัฐเก็บค่าสัมปทาน และ ค่าเช่าเวลา ในยุคนี้การแข่งขันระหว่างสถานีต่างๆ มีความรุนแรงมากเพื่อนำมาซึ่งกำไรจากผลประกอบการ

หลังเกิดเหตุการณ์ พฤษภาทมิฬ สมัยท่านอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี เริ่มมีความคิดของ “การเปิดเสรีสื่อ” เพื่อเป็นช่องทางให้สื่อสามารถนำเสนอข่าวสารในยามวิกฤตได้อย่างเต็มที่ตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูล จึงมีการออกระเบียบว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. ๒๕๓๕ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ บัญญัติไว้ในมาตรา ๔๐ ความว่า “คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ ให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชน ในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม”^๒ จากกฎหมายดังกล่าวส่งผลให้มีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. ๒๕๔๓ และกำหนดให้มีคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ หรือ กสท. ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย จัดทำแผนแม่บทกิจการวิทยุกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์^๓ สำคัญคือ ให้มีการจัดสรรคลื่นความถี่ให้แก่ภาคประชาชน ทำให้เกิดสถานีวิทยุของชุมชนขึ้น โดยการจัดตั้งของคณะบุคคล กลุ่มนิติบุคคล วัด สถานศึกษา และได้รับรวมกลุ่มภายใต้การกำกับของ ประชาสัมพันธ์จังหวัด จัดตั้งศูนย์ประสานงานวิทยุชุมชนขึ้นในแต่ละจังหวัด เพื่อสร้างเครือข่ายวิทยุชุมชนขึ้น แต่ยังไม่มีความหมายรับรองสถานภาพของสถานีวิทยุชุมชนในยุคนั้น

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ มีพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ เพื่อรับรองสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมาย โดยกำหนดไว้ในหมวด ๑ ว่าด้วยเรื่องการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ความว่า “มาตรา ๗ ผู้ใดประกอบกิจการกระจายเสียงหรือกิจการโทรทัศน์ต้องได้รับใบอนุญาตจากคณะกรรมการ...” ในส่วนของใบอนุญาตประกอบกิจการกระจายเสียงหรือกิจการโทรทัศน์มี ๓ ประเภท คือ (๑) ใบอนุญาตประกอบกิจการบริการสาธารณะ (๒) ใบอนุญาตประกอบกิจการชุมชน และ (๓) ใบอนุญาตประกอบกิจการทางธุรกิจ^๔ และในปีเดียวกันคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสท.) ได้ให้ผู้ประกอบกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์ลงทะเบียนและรับเอกสารสิทธิทดลองออกอากาศ เป็นระยะเวลา ๓๐๐ วัน ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้มีประกาศคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการอนุญาตประกอบกิจการบริการชุมชนชั่วคราว (วิทยุกระจายเสียงชุมชน)^๕ แต่ยังไม่มีการประกาศหลักเกณฑ์วิธีการอนุญาตประกอบกิจการบริการสาธารณะและทางธุรกิจ ดังนั้น สถานีวิทยุกระจายเสียงที่ยังไม่ได้รับอนุญาตจึงใช้ประกาศนี้ และต้องขอขยายเวลาการทดลองออกอากาศปีละหนึ่งครั้งๆ ๓๐๐ วัน

ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ได้มีพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม โดยกำหนดไว้ในมาตรา ๖ ให้มีคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรียกโดยย่อว่า “กสทช.” จำนวนสิบเอ็ดคน และกำหนดคณะกรรมการที่รับผิดชอบสถานีวิทยุกระจายเสียง

^๒ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐, มาตรา ๔๐.(แหล่งออนไลน์ : ๑๕ ต.ค.๕๕) www.nhrc.or.th/getattachment/7db34ca2-0bc2-4f01-8398-

^๓ กรมประชาสัมพันธ์,พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๔๓, มาตรา ๖. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๔.

^๔ กรมประชาสัมพันธ์,พระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์- พ.ศ. ๒๕๕๑, มาตรา ๗.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๑.

^๕ กรมประชาสัมพันธ์,ประกาศคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการอนุญาตประกอบกิจการบริการชุมชนชั่วคราว (วิทยุกระจายเสียง-ชุมชน), ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๒. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๒.

โดยตรงไว้ในมาตรา ๓๕ ระบุว่า “ให้มีคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์คณะหนึ่ง เรียกโดยชื่อย่อว่า “กสท.”...” มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการใดๆ แทน กสทช. ตามมาตรา ๒๗ โดยเฉพาะในเรื่องการพิจารณาอนุญาตและกำกับดูแลการใช้คลื่นความถี่และเครื่องวิทยุคมนาคมในการประกอบกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมโดยกำหนดกฎเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการอนุญาต เงื่อนไข หรือค่าธรรมเนียม กำกับดูแลเพื่อให้ผู้ใช้บริการได้รับบริการที่มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ รวดเร็ว ถูกต้อง และเป็นธรรม คำนึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมิให้ถูกเอาเปรียบจากผู้ประกอบกิจการและคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวและเสรีภาพของบุคคลในการสื่อสารถึงกันโดยทางโทรคมนาคมและส่งเสริมสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของประชาชนในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์คลื่นความถี่ที่ใช้ในกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ติดตามตรวจสอบและให้คำปรึกษาแนะนำการประกอบกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม ติดตามตรวจสอบและให้คำปรึกษาแนะนำการประกอบกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม และส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้รับใบอนุญาต ผู้ผลิตรายการ และผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อสารมวลชนที่เกี่ยวกับกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์เป็นองค์กรในรูปแบบต่างๆ เพื่อทำหน้าที่จัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมของการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพและการควบคุมการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพกันเองภายใต้มาตรฐานทางจริยธรรม^๖

ใน พ.ศ. ๒๕๕๕ กสทช. ได้ทยอยพิจารณาอนุญาตการทดลองประกอบกิจการกระจายเสียงให้กับสถานีวิทยุที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้ และแยกประเภทสถานีวิทยุเป็น ๓ ประเภทตามกฎหมาย คือ สถานีวิทยุกระจายเสียงประเภทบริการสาธารณะ สถานีวิทยุกระจายเสียงประเภทบริการชุมชน และสถานีวิทยุกระจายเสียงประเภทธุรกิจ สถานีวิทยุกระจายเสียง เป็นช่องทางหนึ่งที่ใช้ในการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างการเข้าใจระหว่างภาครัฐกับประชาชน ประชาชนกับประชาชน และยังเป็นช่องทางหนึ่งในการประชาสัมพันธ์เชิงธุรกิจ ทำให้การขออนุญาตประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงส่วนมากเป็นประเภทธุรกิจ วิทยุชุมชน และวิทยุบริการสาธารณะตามลำดับ การบริหารจัดการแต่ละสถานีวิทยุกระจายเสียงเป็นไปโดยอิสระต่อกัน ตามทิศทางและผังอัตราส่วนรายการที่ได้เสนอไปยัง กสทช. แต่ยังมีสถานีวิทยุกระจายเสียงอีกมากมายที่ไม่ได้ขออนุญาตทดลองประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง และฝ่าฝืนส่งคลื่นความถี่ที่ไม่ได้มาตรฐาน กำลังส่งมีวัตต์แรงเกินกว่าที่ทางกฎหมายกำหนด นอกจากนั้น ยังมีสถานีวิทยุกระจายเสียงอีกไม่น้อยที่โฆษณาสรรพคุณสินค้า อาหารและยาเกินความเป็นจริง ทำให้ผู้รับฟังข่าวสารได้รับข้อมูลที่ผิดและตกเป็นเหยื่อ ในขณะเดียวกัน มีสถานีวิทยุกระจายเสียงอีกหลายสถานีที่ผลิตรายการสร้างสรรค์สังคมเป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสารของชุมชน เช่น รายการธรรมะ สารละคร รายการภูมิปัญญาพื้นบ้าน

^๖ กรมประชาสัมพันธ์, พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๕๓, มาตรา ๖, ๒๗, ๓๕, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๓.

รายการศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น แต่ไม่สามารถกระจายเสียงได้ไกลครอบคลุมพื้นที่ให้กว้างขวาง เพราะถูกสถานีวิทยุกระจายเสียงที่ทำผิดกฎหมายแทรกคลื่นความถี่

เมื่อพิจารณาตามกฎหมาย กสทช. เป็นหน่วยงานที่ต้องกำกับดูแลและส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้รับใบอนุญาต ผู้ผลิตรายการ และผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อสารมวลชนที่เกี่ยวกับกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์เป็นองค์กรในรูปแบบต่างๆ เพื่อทำหน้าที่จัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมของการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพและการควบคุมการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพกันเอง ภายใต้มาตรฐานทางจริยธรรม ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเห็นว่า การส่งเสริมเครือข่ายสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง จึงมีความจำเป็นเพื่อที่จะรวมกลุ่ม กำหนดทิศทางช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การร่วมผลิตรายการ การเผยแพร่รายการ และการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม

๒. วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค และกระบวนการจัดการของสถานีวิทยุกระจายเสียงทางพระพุทธศาสนาและชุมชนในเขตจังหวัดนครสวรรค์

๒. เพื่อเสริมสร้างระบบเครือข่ายสถานีวิทยุกระจายเสียงทางพระพุทธศาสนาและชุมชนในเขตจังหวัดนครสวรรค์

๓. เพื่อสร้างความร่วมมือของสถานีวิทยุของเครือข่ายสถานีวิทยุกระจายเสียงทางพระพุทธศาสนาและชุมชนในเขตจังหวัดนครสวรรค์ ทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี

๓. ขอบเขตการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งเน้นการศึกษาสาระเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการ การผลิตรายการ การสร้างรูปแบบรายการ และเผยแพร่ของสถานีวิทยุกระจายเสียงทางพระพุทธศาสนาและชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง

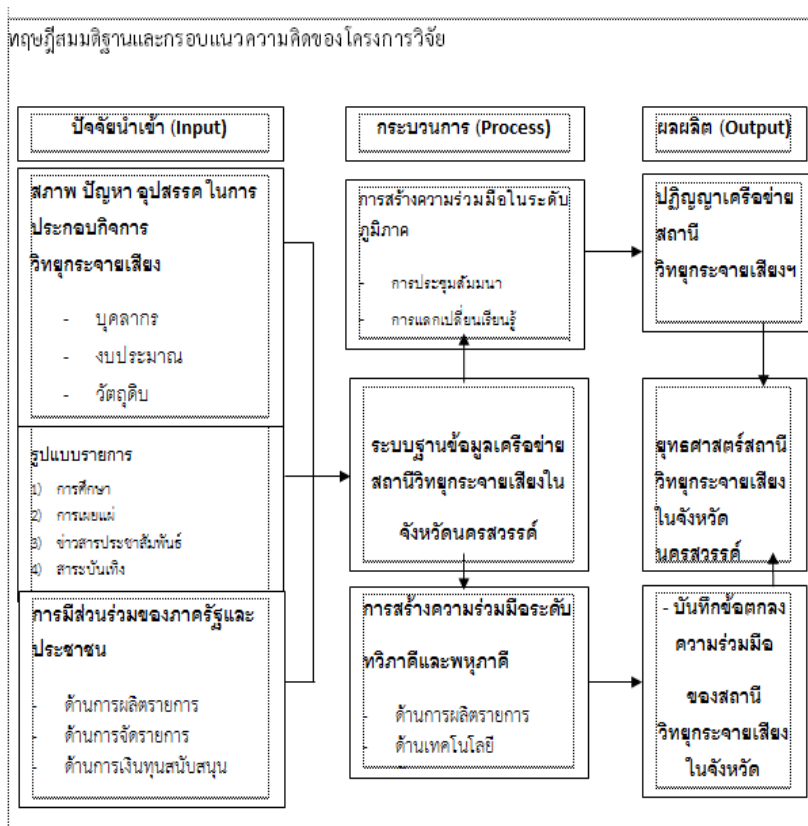
๒. ขอบเขตด้านพื้นที่ การศึกษาใช้พื้นที่สถานีวิทยุกระจายเสียงที่ตั้งอยู่ในจังหวัดนครสวรรค์

๓. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยในเชิงลึกมุ่งเน้นการสัมภาษณ์ผู้นำเครือข่ายสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาและชุมชนในเขตจังหวัดนครสวรรค์ จัดประชุมสัมมนาระดมความคิดของตัวแทนจากสถานีวิทยุกระจายเสียงในจังหวัดนครสวรรค์ เพื่อวางยุทธศาสตร์สถานีวิทยุกระจายเสียงในเขตจังหวัดนครสวรรค์ สืบหาสภาพ ปัญหา อุปสรรคในการบริหารจัดการ การผลิตรายการ การเผยแพร่รายการ และสำรวจผลการรับฟังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างของผู้ให้ข้อมูลใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) การสุ่มแบบหลายชั้น (multiple sampling) และสุ่มแบบง่าย (simple sampling) คือ

๑ กลุ่มผู้ถูกสัมภาษณ์ในระดับเครือข่ายภูมิภาค เป็นผู้นำเครือข่ายในแต่ละอำเภอ จำนวน ๘ คน ได้กลุ่มตัวอย่างแบบสุ่มเจาะจง

๒ กลุ่มตัวแทนผู้ประกอบการกิจการกระจายเสียง ผู้ดำเนินรายการในแต่ละอำเภอ ละ ๕๐ รวมเป็นจำนวน ๔๐๐ คน ได้กลุ่มตัวอย่างจากการสุ่มแบบหลายชั้น

๓ กลุ่มผู้รับฟังรายการจากสถานีวิทยุกระจายเสียงในแต่ละอำเภอ ๑๐๐ คน รวมเป็นจำนวน ๘๐๐ คน ได้จากกลุ่มตัวอย่างจากการสุ่มแบบง่าย

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

๔.รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยวิธีการเชิงผสมผสาน (Mixed Method Research) โดยใช้แบบแผนเชิงผสมผสานแบบอธิบาย (Explanatory Design) เพื่อให้การวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาและชุมชน : จังหวัดนครสวรรค์” มีสาระครอบคลุมครบถ้วน เหมาะสมสำหรับนำไปพัฒนาต่อไป

การดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และวรรณกรรมพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน (Documentary Research)

ทั้งในส่วนที่เป็นหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และปฏิบัติการ “การเสริมสร้างเครือข่ายสถานีวิทย์” ในประเด็นที่เกี่ยวกับการสภาพ ปัญหา อุปสรรค ในการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง รูปแบบรายการ การมีส่วนร่วมของภาครัฐและประชาชน การสร้างความร่วมมือในระดับภูมิภาค ระบบฐานข้อมูลเครือข่ายสถานีวิทย์กระจายเสียงในจังหวัดนครสวรรค์ การสร้างความร่วมมือระดับทวีปภาคี และพหุภาคี

๒. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ประกอบด้วย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่

- ๑) ประชาชนที่รับฟังรายการสถานีวิทยุชุมชน จำนวน ๔๐๐ คน
- ๒) หัวหน้าสถานีที่มาร่วมประชุมสัมมนาเสริมสร้างเครือข่าย จำนวน ๒๕ รูป/คนคนกลุ่มตัวอย่าง
 - ๑) กลุ่มตัวอย่างประชาชนที่รับฟังรายการสถานีวิทยุชุมชนจำนวน ๒๑๐ คน
 - ๒) กลุ่มตัวอย่างหัวหน้าสถานีที่มาร่วมประชุมสัมมนาเสริมสร้างเครือข่าย จำนวน ๑๓ รูป/คน โดยการเปิดตารางสำเร็จรูปคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของ R.V.Krejcie และ D.W.Morgan^๗ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานีวิทยุหรือหัวหน้าสถานีวิทยุ ดังที่กล่าวข้างต้น

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายสถานีวิทย์กระจายเสียง พระพุทธศาสนาและชุมชน : จังหวัดนครสวรรค์ ใช้สำหรับสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) คือ ผู้อำนวยการสถานีวิทยุหรือหัวหน้าสถานีวิทย์กระจายเสียงพระพุทธศาสนา

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

มีวิธีการและขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ ๑

๑. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ ข้อมูลจาก พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และคัมภีร์ปกรณ์วิเสส ทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย

๒. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ ส่วนที่เป็นคำอธิบายจากเอกสาร หนังสือ และตำราต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

ขั้นตอนที่ ๒

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

^๗ ธาณินทร์ ศิลปจารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนสามัญบิซซิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๕) หน้า ๔๙.

๑. ผู้วิจัยขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจาก ผู้อำนวยการสถานีหรือหัวหน้าสถานีวิทยุในจังหวัดนครสวรรค์ เพื่อเป็นหนังสือนำในการขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งที่เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

๒. ผู้วิจัยได้เดินทางไปเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองและทางไปรษณีย์ โดยผู้วิจัยส่งหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลไปยังผู้อำนวยการสถานีหรือหัวหน้าสถานีวิทยุ

๕.การวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ ๑ วิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) โดยวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาและชุมชน : จังหวัดนครสวรรค์ ตามที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เอกสารงานวิจัย หนังสือ ตำรา และเอกสารอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ ๒ วิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

๑) นำแบบสอบถามมาตรวจแล้วคัดเลือกฉบับที่สมบูรณ์และถูกต้องเพื่อนำมาวิเคราะห์

๒) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิเคราะห์ทางสังคมศาสตร์

๓) การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage)

๓.๒) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาและชุมชน : จังหวัดนครสวรรค์ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาได้แก่ค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)

๓.๓) ทดสอบสมมติฐาน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรต่อการเสริมสร้างเครือข่ายสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาและชุมชน : จังหวัดนครสวรรค์ โดยใช้สถิติตามลักษณะของตัวแปร คือ การทดสอบที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองตัว และการทดสอบเอฟ โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (F-test / One way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามตัวขึ้นไป และเมื่อพบว่ามีความแตกต่างจึงทำการเปรียบเทียบรายคู่โดยมีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD)

๓.๔) วิเคราะห์และสรุปผลแบบสอบถามปลายเปิดเรื่องการเสริมสร้างเครือข่ายสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาและชุมชน : จังหวัดนครสวรรค์และข้อเสนอแนะอื่นๆ ออกมาเป็นค่าร้อยละ

๓.๕) วิเคราะห์และสรุปผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาและชุมชน : จังหวัดนครสวรรค์และข้อเสนอแนะอื่น ๆ

๕. สรุปผลการวิจัย

๑.สภาพปัญหา อุปสรรค และกระบวนการจัดการของสถานีวิทยุกระจายเสียงทางพระพุทธศาสนาและชุมชนในเขตจังหวัดนครสวรรค์

สภาพปัญหา อุปสรรค ของวิทยุชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ทั้งหมดและกระบวนการจัดการสถานีวิทยุกระจายเสียง พบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่ประสบคือ การปฏิบัติตามกฎหมายของ กสทช. มีความซับซ้อนหลายขั้นตอน เช่น การขอใบอนุญาต การต่ออายุใบอนุญาต ขั้นตอนการตรวจคุณภาพเครื่องส่งกระจายเสียง และข้อจำกัดด้านการโฆษณา ขาดสภาพคล่องในการบริหารทุนหมุนเวียน อันเป็นผลมาจากค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสาธารณูปโภค เช่น ค่าไฟฟ้า ค่าเช่าพื้นที่ และค่าใช้จ่ายในการขอใบอนุญาตประกอบกิจการและต่ออายุใบอนุญาตประกอบกิจการ เป็นต้น นอกจากนี้ในส่วนของคุณภาพการประจําการ เช่น ขาดเฉพาะทางที่กฎหมายกำหนดขาดแคลนข้อกำหนดด้านการส่งความถี่กระจายเสียง มีระยะทางเพียง ๕๐๐ วัตต์ หรือรัศมีประมาณเพียง ๕๐ กิโลเมตร จากปัญหาข้างต้น เป็นข้อมูลสำคัญในการมีส่วนร่วมแก้ไขในลักษณะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จนนำมาสู่การทำปฏิญญาความร่วมมือขึ้น

สถานีวิทยุเพื่อการศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ คลื่นวิทยุ FM 107.25 MHz ตั้งอยู่เลขที่ ๙๙๙ หมู่ที่ ๖ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ เป็นสถานที่ใช้เผยแผ่ข้อมูลข่าวสารของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์และเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีการเปิดสถานีออกอากาศมาแล้ว ๑๐ ปี มีนักจัดรายการที่รับผิดชอบจัดรายการวิทยุชุมชนทั้งหมด ๑๒ คนตารางการจัดรายการส่วนใหญ่เป็นรายการเพลงเพื่อการบันเทิงสอดแทรกด้วยธรรมะและมีสเปคโฆษณาและส่วนน้อยคือการมีส่วนร่วมในการจัดรายการธรรมทางสถานีวิทยุ ซึ่งทำให้การกระจายข่าวสารที่จำเป็นเป็นไปได้อย่างล่าช้าและไม่ทั่วถึง และได้รับข่าวสารที่ไม่ตรงกันทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนต่อการรับสารในปัจจุบัน ทางสถานีได้สำรวจสมาชิกในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์เพื่อสร้างเครือข่ายพบว่า มีสถานีวิทยุชุมชนที่ได้รับการเปิดโดยถูกต้องจำนวนทั้งสิ้น ๒๒ สถานีทางผู้วิจัยได้ทบทวนในการทำ MOU ร่วมกันในการประชาสัมพันธ์ทุกด้านข่าวสาร จึงเชิญผู้บริหารสถานีวิทยุกระจายเสียงในเขตจังหวัดนครสวรรค์ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อสร้างความเข้าใจ และชี้ให้เห็นความสำคัญในการเผยแผ่ธรรมทางสถานีวิทยุกระจายเสียง ซึ่งในขั้นตอนนี้ได้ข้อมูลรายชื่อสถานีวิทยุกระจายเสียงจากเว็บไซต์ของสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) แล้วดำเนินการติดต่อผู้บริหารสถานี ๓ รูปแบบ คือ (๑) การติดต่อโดยตรงถึงพื้นที่ตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียง (๒) ใช้สโนว์บอลเทคนิค (Snowball technique) โดยเริ่มต้นจากคำแนะนำของประชาสัมพันธ์จังหวัดนครสวรรค์ พร้อมข้อมูลที่อยู่และเบอร์โทรศัพท์ติดต่อ และ (๓) เข้าร่วมกิจกรรมประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานราชการในจังหวัดนครสวรรค์ เช่น การประชุมสัมมนาของกระทรวงสาธารณสุข เพื่อสร้างความเข้าใจในการโฆษณาสินค้าบางประเภททางสถานีวิทยุกระจายเสียงเพื่อสื่อสารและเชื่อมโยงให้ผู้ฟังมีความเข้าใจในทุกๆด้านสอดคล้องกับงานวิจัยของวิชาญ จุลทริก ผลการวิจัยพบว่า วิทยุชุมชนตั้งขึ้นตั้งแต่ปลายพุทธศักราช 2543 ตามมาตรา 40

แห่ง รัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ที่กำหนดไว้ว่าคลื่นความถี่ไม่ควรมีการผูกขาด ประชาชนควรเข้าถึงสื่อและชุมชนสามารถเป็นเจ้าของสื่อได้ เพื่อประโยชน์ของชุมชนและของชาติ โดย จัดให้มีคณะกรรมการบริหารกิจการสื่อสารด้านนี้เป็นการเฉพาะ ส่วนการบริหารสถานีนั้น เนื่องจากว่า ใน ระยะเวลาที่วิจัยเรื่องนี้ นโยบายวิทยุชุมชนยังมีการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมอยู่ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบการบริหารตามหลัก POSDCORB คือการวางแผน การจัดองค์กร การจัดคน เข้าทำงานการประสานงาน การรายงานและการจัดงบประมาณ เป็นแนวทางวิจัย และพบว่า สถานี วิทยุชุมชนมีการบริหารตามแนวทางของ POSDCORB และที่เพิ่มเข้ามาคือ การเปิดโอกาสให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในหลายกิจกรรม สมกับเป็นวิทยุชุมชนของชุมชนและเพื่อชุมชน การบริหารแบบให้ ประชาชนมีส่วนร่วม ช่วยให้วิทยุชุมชนมีบทบาท หน้าที่ส่งเสริมความมั่นคงของชุมชนและของรัฐ คือ ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีค้ำ และชุมชนเข้มแข็ง

๒.การเสริมสร้างระบบเครือข่ายสถานีวิทยุกระจายเสียงทางพระพุทธศาสนาและชุมชนในเขตจังหวัดนครสวรรค์

การประชุมกลุ่มจัดขึ้น ณ หอประชุมอาคารพระเทพวิทยาคม (หลวงพ่อคุณ บริสุทโธ) ชั้น ๒ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ พุทธอุทยานนครสวรรค์ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์ ในวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๘ เวลา ๑๒.๐๐ น. หลังจากหัวหน้าโครงการวิจัย ได้ชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยให้กับเครือข่ายรับทราบและเปิดโอกาสให้ตัวแทนแต่ละสถานีวิทยุฯ ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหา อุปสรรค และกระบวนการจัดการของสถานีวิทยุกระจายเสียงทางพระพุทธศาสนาและชุมชน และร่วมกันสร้างปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมือระหว่างสถานีวิทยุกระจายเสียงเครือข่าย ทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี ได้รับผลเชิงประจักษ์ดังนี้

ได้ข้อสรุปว่ามีการร่วมปฏิญญาและบันทึกความร่วมมือระหว่างเครือข่ายสถานีวิทยุกระจายเสียง เพื่อสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาเครือข่ายอย่างยั่งยืน ตัวแทนของสถานีวิทยุฯ เครือข่ายจำนวน ๒๒ เครือข่าย ได้มีข้อตกลงร่วมกัน คือ (๑) มีการผลิตรายการธรรมะหรือที่เกี่ยวกับการเผยแผ่หลักธรรมพระพุทธศาสนาร่วมกัน (๒) มีการเผยแพร่สื่อวิทยุกระจายเสียงที่เกี่ยวกับกิจการคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ร่วมกันหรือสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันตามโอกาส (๓) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการสร้างเนื้อหาสาระทางพระพุทธศาสนา เช่น ละครวิทยุธรรม (๔) มีการร่วมมือกันในการให้เวลาหรือเชื่อมสัญญาณรายการทางพระพุทธศาสนาให้ได้ออกอากาศอย่างน้อยอาทิตย์ละ ๓๐ นาที (๕) มีการช่วยระดมทุนเพื่องานเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเป็นความร่วมมือกันระหว่างเครือข่ายวิทยุกระจายเสียงในจังหวัดนครสวรรค์ ในการนี้ หัวใจสำคัญของโครงการวิจัยคือสถานีวิทยุกระจายเสียงต่างๆ ในจังหวัดนครสวรรค์ โดยมีผู้อำนวยการหรือตัวแทนของแต่ละสถานีเป็นผู้ให้ข้อมูลด้วยระดมสมอง เพื่อวางยุทธศาสตร์ที่สำคัญและทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือระหว่างสถานีวิทยุกระจายเสียงในเขตจังหวัดนครสวรรค์เพื่อเป็นรูปแบบในการจัดรายการสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระราชบัญญัติ (ชยว โส) ผลการศึกษาพบว่า ๑. รูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ธรรมของพระธรรมกถึกทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่ง ประเทศไทย ทั้งอดีตและปัจจุบัน มีรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ธรรมะที่เหมือนกัน คือ รูปแบบเทศนา ไวยาหรพุด

เพื่อให้ความรู้ โน้มน้าวใจ และความบันเทิง เป็นการสื่อสารเพื่อให้ผู้ฟังได้เรียนรู้ธรรมะได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง จูงใจให้เกิดศรัทธา ความกล้ากล้าอาจหาญร่าเริง เป็นการสื่อสารแบบทางเดียว โดยมี พระสงฆ์เป็นสื่อบุคคล มีแนวทางการน าเสนอเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ น่าสนใจ โดยใช้สำนวน ภาษา คือ พุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต คำคม คำพังเพย กลอน นิทาน และอุปมาอุปมัย เพื่อเปรียบเทียบให้เนื้อหา ของธรรมะปรากฏชัดเจนนยิ่งขึ้น ๒. เนื้อหาสาระของหลักคำสอนส่วนมากตรงตามพระไตรปิฎก มีเนื้อหาบางส่วนเท่านั้นที่ยังขาดความสมบูรณ์ ความพอดี และคลาดเคลื่อนจากพระไตรปิฎกเล็กน้อย เนื้อหาที่กล่าวถึงเรื่องทาน มีความเหมาะสมตามสภาพเศรษฐกิจ และความประหยัดของประชาชนเรื่องศีล สมควรเพิ่มเนื้อหา เล็กน้อย เป็นการสอนให้ประชาชนมีระเบียบวินัยมากยิ่งขึ้น ส่วนเรื่องภาวนา คือการปฏิบัติธรรมโดยตรง ตามแนวทางสติปัฏฐาน ๔ มีเพียงเล็กน้อย สมควรเพิ่มเนื้อหาให้มากยิ่งขึ้น

๓. การสร้างความร่วมมือของสถานีวิฑูของเครือข่ายสถานีวิฑูกระจายเสียงทางพระพุทธศาสนาและชุมชนในเขตจังหวัดนครสวรรค์ ทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี

การเสริมสร้างเครือข่ายสถานีวิฑูกระจายเสียงทางพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นช่องทางหนึ่งในการสื่อสารหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสู่สาธารณชน ซึ่งจำเป็นต้องมีความร่วมมือกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านการผลิตรายการ ด้านการเผยแพร่รายการ และด้านการบริหารจัดการงบประมาณและความร่วมมือในการผลิตรายการทางพระพุทธศาสนา การเผยแพร่รายการ และแนวทางการระดมทุนเพื่อส่งเสริมสนับสนุนสถานีวิฑูกระจายเสียงในเขตจังหวัดนครสวรรค์ เมื่อได้นำรูปแบบรายการสถานีวิฑูไปใช้จริงกับเจ้าอาวาสในจังหวัดนครสวรรค์และนำผลการประเมินมาวิเคราะห์ข้อมูลมีรายละเอียดดังนี้

พฤติกรรมการรับฟังรายการวิฑู และความต้องการในการอบรมเสริมทักษะในการเผยแพร่ธรรมทางวิฑูกระจายเสียงของพระสงฆ์ในจังหวัดนครสวรรค์ จำนวนพระสงฆ์ฆาธิการที่เป็นเจ้าอาวาส ๘๙๗ รูป โดยเป็นการสำรวจข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ในจังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๑๓๔ รูป โดยสุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบหลายชั้น กำหนดเลือกเฉพาะพระสงฆ์ฆาธิการระดับเจ้าอาวาสขึ้นไป โดยกระจายข้อมูลให้ครอบคลุมทุกอำเภอ ผลการวิจัยมีพฤติกรรมของพระสงฆ์ในจังหวัดนครสวรรค์ ในการฟังวิฑูกระจายเสียงแบบฟังบ้างไม่ฟังบ้างมากที่สุด จำนวน ๘๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๔ และรายการธรรมที่เห็นว่ามีประโยชน์ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ รายการธรรมะมีความสำคัญต่อสังคมไทย โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๒๒ ความคิดเห็นอื่นๆส่วนมากเห็นควรให้มีการจัดอบรมหลักสูตรนักจัดรายการวิฑูกระจายเสียง จำนวน ๗๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๕ การสำรวจถึงการมีส่วนร่วมในการผลิตรายการธรรมะทางวิฑูกระจายเสียงของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งพบว่า ส่วนมากไม่เคยมีส่วนร่วมในการผลิตรายการ จำนวน ๙๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๑ ดังนั้นผู้วิจัยจะต้องทำหนังสือถึงเจ้าอาวาสทุกท่านให้กรอกข้อมูลลงในแบบผังรายการว่าท่านมีความต้องการรายการอะไรบ้างในหนึ่งวันของการจัดรายการเพื่อเพิ่มประสิทธิผลของผู้ฟังรายการทางสถานีวิฑูสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาการสร้างเครือข่ายการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ซึ่งเป็นปัจจัยภายในวิทยาเขตขอนแก่น ในด้านบุคลากรที่มี

ความสามารถในการผลิตสื่อเผยแพร่ พระพุทธศาสนายังมีปริมาณน้อยและขาดประสิทธิภาพดำเนินงานในเชิงรุก เพื่อพัฒนาทักษะเพิ่มเติมใน การพัฒนางานของตน ภูมิทัศน์ยังต้องมีการปรับปรุงให้มีจุดเด่นด้านพระพุทธศาสนาและการพัฒนาด้าน เทคโนโลยีสารสนเทศยังไม่ทันสมัย รูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้ปฏิบัติตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย เพื่อสร้างเครือข่ายทั้งในและต่างประเทศ ในการขับเคลื่อนมียุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนทั้งเชิงรับเชิงรุกและเชิงพัฒนา โดยคำนึงถึง ความสำคัญในด้านการพัฒนาองค์กร มีแผนงาน มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ทำให้เครือข่ายมี ความเข้มแข็งในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเชิงรุกอย่างมีคุณภาพที่หวังผลให้ประชาชนมีความรู้เข้าใจหลัก พุทธธรรมและสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข รูปแบบในการสร้างเครือข่าย ได้เน้นการสร้างเครือข่ายใน ๓ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มเครือข่ายสถาบันศึกษาและประชาชนทั่วไป กลุ่มเครือข่ายองค์กร หน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชน โดยมี สำนักรงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความมั่นคงแห่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เป็นกลไกสำคัญในการดำเนินงาน มีกระบวนการเชื้อเชิญหน่วยงานและบุคคลภายนอกเข้าร่วมโครงการ ด้านพระพุทธศาสนาที่มหาวิทยาลัยจัดขึ้น เช่น โครงการพระไตรปิฎกศึกษาสำหรับประชาชน โครงการ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โครงการไตรสิกขาพัฒนาชาวพุทธต้นแบบ เป็นต้น ทำให้เกิดเครือข่ายใน ระดับต่าง ๆ โดยบูรณาการกับโครงการต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย มีอีกกลุ่มที่มีความสำคัญในการช่วยเผยแพร่ พระพุทธศาสนา คือ กลุ่มเครือข่ายคณะสงฆ์ ทั้งเครือข่ายภายในประเทศมี ๓ ระดับ คือ ระดับท้องถิ่น ระดับภาค และระดับประเทศ เครือข่ายต่างประเทศในภูมิภาคอินโดจีน โดยการสร้างศูนย์การเรียนรู้ พระพุทธศาสนาในแถบภูมิภาคนี้ แนวทางการพัฒนา ได้มีข้อเสนอให้มีการจัดอบรมพัฒนาความรู้ในส่วนที่ขาด เช่น การสร้างศาสนบุคคลที่มีคุณภาพในด้านต่าง ๆ การนำความรู้ทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิต ได้อย่างมีประโยชน์และทันสมัย พัฒนาการประชาสัมพันธ์ให้เหมาะสมและทันสมัย และควรมีการ ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และมีการขยายเครือข่ายใดเครือข่ายหนึ่งให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เช่น เครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

๖. อภิปรายผล

๑. ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการสถานีวิฑูญกระจายเสียงเพื่อการศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนาวิฑูญชุมชน การปฏิบัติตามกฎหมายของ กสทช. มีความซับซ้อนหลายขั้นตอน เช่น การขอใบอนุญาต การต่ออายุใบอนุญาต ขั้นตอนการตรวจคุณภาพเครื่องส่งกระจายเสียง และข้อจำกัดด้านการโฆษณา และนักจัดรายการวิทยุส่วนใหญ่ขาดจิตอาสาที่จะมาช่วยกันในการดำเนินรายการแม้ว่าตารางจะมีกำหนดไว้ จึงควรที่ผู้บริหารจะได้กำหนดมาตรการในการสร้างแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมในการดำเนินรายการออกอากาศทางสถานีวิฑูญให้เกิดความเข้มแข็งในอนาคตต่อไป

๒. จากการที่คณะรัฐบาลได้มีการปรับกระบวนการในการให้ข้อมูลข่าวสารได้มีการแจ้งมายังสถานีวิทยุแห่งการออกอากาศทางสถานีได้หยุดให้ข่าวสารนั้นทางสถานีได้มีการพยายามกระจายข่าวทางเฟส ทางไลน์ในการกระจายข่าวสารที่จำเป็นแก่เครือข่ายสถานีวิทยุชุมชน

๓. จากการสัมมนาที่มีการแลกเปลี่ยนรายการสถานีวิทยุในการออกอากาศเพื่อเสริมสร้างคุณภาพของรายการออกอากาศของสถานีวิทยุชุมชนและในอนาคตจะมีการอบรมนัดจัดรายการทุกปีและเชิญผู้บริหารสถานีผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสถานีวิทยุชุมชนมาร่วมเสนอแนะรายการที่ชุมชนต้องการรับทราบข่าวสารเพื่อตอบสนองตามความต้องการของชุมชนโดยไม่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมืองต่อไป

๗. ข้อเสนอแนะ

ก. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยการศึกษาคั้งนี้

๑. ควรมีการสัมมนาจัดตารางออกอากาศของสถานีวิทยุชุมชนทุก ๖ เดือนโดยเชิญผู้บริหารสถานีวิทยุชุมชนทั้งหมดในจังหวัดนครสวรรค์เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชน

๒. ควรมีการอบรมนักจัดรายการสถานีวิทยุที่มีความรักในการพูดประชาสัมพันธ์จะได้ทราบจรรยาบรรณของผู้จัดรายการวิทยุเพื่อทดแทนคนเดิมที่อาจจะมีการเลิกไม่สะดวกมาช่วยจัดรายการ

๓. ผู้บริหารสถานีควรต้องจัดหาสปอนเซอร์ไว้ใช้ในจ่ายในยามจำเป็นต่อการบริหารจัดการสถานีวิทยุ

ข. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยต่อไป

๑. ศึกษาความต้องการของประชาชนในการจัดรายการวิทยุชุมชนของประชาชนในจังหวัดนครสวรรค์

๒. ศึกษาการสร้างเสริมกิจกรรมโครงการพัฒนานักจัดรายการวิทยุเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์แก่ชีวิต

๓. ศึกษาความพึงพอใจของประชาชนในการรับฟังสถานีวิทยุชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์

บรรณานุกรม

กรมประชาสัมพันธ์,พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจาย-เสียงวิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๔๓, มาตรา ๖. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๔.

กรมประชาสัมพันธ์,พระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์พ.ศ. ๒๕๕๑, มาตรา ๗.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๑.

- กรมประชาสัมพันธ์,ประกาศคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์และ
วิธีการอนุญาตประกอบกิจการบริการชุมชนชั่วคราว (วิทยุกระจายเสียง-ชุมชน), ๒๔
กรกฎาคม ๒๕๕๒.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๒.
- กรมประชาสัมพันธ์,พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการ
วิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๕๓, มาตรา ๖, ๒๗,
๓๕.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๓.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓,
กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนสามัญปิรสซิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๕.

รูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดตามพุทธจริยธรรม The Conservation Model of Buengboraphet By Buddhist Ethic

ศิริโรจน์ นามเสนา*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดตามหลักพุทธจริยธรรม มีวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อสร้างรูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดตามพุทธจริยธรรม (๒) เพื่อประเมินรูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดตามพุทธจริยธรรม (๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดตามพุทธจริยธรรม

ผลการวิจัยพบว่า

๑) การสร้างรูปแบบในการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบของมียากวะ ได้เสนอการสร้างโมเดลว่าเป็นการศึกษาปรากฏการณ์ทางธรรมชาติหรือสังคมเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เราอาจไม่ศึกษาปรากฏการณ์เรื่องนั้นโดยตรงก็ได้ แต่เราศึกษา โดยวิธีการสร้างโมเดล เพื่อหาข้อสรุปที่สามารถนำไปอธิบาย ทำนายหรือควบคุมปรากฏการณ์ ที่ศึกษาโมเดลที่ใช้ศึกษาค้นคว้าปรากฏการณ์ทางสังคมต้องมีคุณสมบัติ ๒ ประการ คือ ประการที่หนึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของปรากฏการณ์ของเรื่องที่ศึกษาและอีกประการหนึ่งสามารถนำไปใช้หาข้อสรุปเพื่อ อธิบาย ทำนายหรือควบคุมปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้องโดยใช้หลักความกตัญญูและหลักสัพปรีธรรมในการอนุรักษ์

๒) จากการประเมินโดยประชาชนพบว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนี้จะเห็นได้ว่าเกิดจากการขาดความรู้ ความเข้าใจในความเป็นจริง ของสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ขาดความรู้ ความเข้าใจ ในความเป็นจริงของชีวิต และองค์ประกอบอื่นของความเป็นมนุษย์ โดยที่มนุษย์เองก็เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม และธรรมชาติดังนั้น การนำความรู้ ความเข้าใจ มาปรับปรุงพัฒนาการดำรงชีวิต ของมนุษย์ให้กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม จึงน่าจะเป็น มาตรการที่ดีที่สุดใน การที่จะทำให้มนุษย์สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ อย่างมั่นคง มีความสอดคล้อง และสามารถกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

๓) จากการนำเสนอรูปแบบพบว่าระดับของพฤติกรรมประชาชนที่มีต่อรูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด ด้านการพัฒนาตนตามหลักสัพปรีธรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับมากทุกข้อ คือ ประชาชนมีความรู้จักเหตุ คือ รู้หลักการดำเนินชีวิตในการปฏิบัติหน้าที่ดำเนินกิจการงานเป็นเหตุให้บรรลุถึงผลสำเร็จ ประชาชนรู้ความมุ่ง

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

หมายและรู้จักผลรู้ว่าที่ตนทำอยู่อย่างนั้นได้ประโยชน์อะไร ประชาชนเชื่อว่าการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมทำให้ชีวิตมีความสุข จากการสัมภาษณ์ ประชาชนมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองดีแต่บางครั้งความจำเป็นของปากท้องก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้เขาละเมิดข้อห้ามของพระมิ่งในการจับปลาแต่ก็เป็นส่วนน้อย พระสงฆ์มีส่วนสำคัญยิ่งในการอบรมประชาชนให้เคารพกฎหมายบ้านเมืองและเกรงกลัวต่อบาปกรรมทั้งหลาย

คำสำคัญ : รูปแบบการอนุรักษ์ บึงบอระเพ็ด พุทธจริยธรรม

ABSTRACT

Research Conservation theme of Bung Boraphet in Buddhist ethics. There are 3 objectives: (1) to create a conservation model of Bung Boraphet according to the Buddhist ethics (2) to evaluate the conservation model of Bung Boraphet according to the Buddhist ethics (3) to present the conservation model of Bung Boraphet according to the Buddhist ethics

Results of the Research

1) Creating a conservation theme in Boraphet The researcher used Miyazaki's style Proposed modeling as one of the study of natural or social phenomena. We may not directly study the phenomenon, but we study by modeling To find a conclusion that can be explained Predict or control the phenomenon The model used to study social phenomena must have two qualities, one that is consistent with the state of reality of the phenomenon of the subject, and the other can be used to derive conclusions for describing, predicting, or controlling phenomena. This is done correctly using the principle of gratitude and the righteous virtue in conservation.

2) Based on the assessment by the public, the environmental problems that can be seen Caused by lack of knowledge Understanding reality Of the environment and nature Lack of knowledge In fact of life And other elements of humanity By man himself It's a part Of the environment And nature, so bringing knowledge and understanding to improve living Human harmony with the environment is probably the best measure. In order to make human beings able to live a stable, consistent And it can be harmonious with both present and future environment.๓) The way to cultivate and develop the ethic of students who participated in Mobile Dhamma Service for Psycho Development Project of Nakhonsawan Buddhist College, it was found that

students need to practice emotional development regularly for controlling mind with mindfulness then apply Dhamma principles for developing oneself.

3) From the presentation of the model, it was found that the level of public behavior towards the conservation model of Bung Boraphet. The development of the nature of the Buddha is a very high level. When considering each item at a high level, all the people are aware of the fact that they know how to live their lives People know their purpose and know what they do People believe that the practice of Buddhism makes life happy From the interview People have a better understanding of their roles, but sometimes the necessity of the belly is an important part of the violation of fisheries prohibition Monks have a great part in educating the people to respect the laws of the nation and fear for the sins.

Keyword: Conservation Model, Buengboraphet, Buddhist Ethic

๑.บทนำ

บึงบอระเพ็ดตั้งอยู่ในจังหวัดนครสวรรค์ ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของ ๓ อำเภอได้แก่อำเภอเมือง อำเภอชุมแสง อำเภอท่าตะโก เป็นบึงน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ มีพื้นที่ ๑๓๒,๗๓๗ ไร่ ในอดีตบึงบอระเพ็ดเป็นที่ราบลุ่มแควอ้อมไปด้วยไม้เบญจพรรณอันอุดมสมบูรณ์ มีคลองน้ำเล็กๆไหลผ่านประกอบไปด้วยหนองน้ำหลายแห่ง เมื่อถึงฤดูฝนจะมีน้ำทางเหนือไหลหลากลงมา ทำให้บริเวณบึงบอระเพ็ดมีน้ำท่วมเป็นบริเวณกว้างจนกลายเป็นทะเลสาบน้ำจืดขนาดใหญ่ที่อุดมไปด้วยสัตว์น้ำนานาชนิดทั้งพันธุ์ปลาชนิดต่างๆ จระเข้ กุ้งก้ามกรามและตะพาบน้ำทางราชการได้ให้ความสำคัญและดูแลรักษาทรัพยากรอันล้ำค่าแห่งนี้มาอย่างต่อเนื่อง ดังปรากฏหลักฐานมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๖๖ เป็นต้นมาด้วยความสำคัญดังกล่าว ในปี พ.ศ. ๒๔๖๖ รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ กระทรวงเกษตรราธิการ ได้ออกสำรวจบึงบอระเพ็ด มีความเห็นว่าเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่และมีความสำคัญมากเกี่ยวกับการประมง ควรมีการบำรุงรักษาให้เป็นที่อยู่อาศัยของปลา

ดังนั้น กระทรวงเกษตรราธิการ จึงได้นำเรื่องนี้กราบบังคมทูลขอพระบรมราชานุญาต สงวนบึงบอระเพ็ดไว้เป็นที่สงวนพันธุ์สัตว์น้ำ โดยสร้างคันกันน้ำและประตูระบายน้ำ เพื่อเก็บน้ำที่ระดับ ๒๓.๘ เมตร รทก. ตลอดปี และได้รับพระบรมราชานุญาตให้ดำเนินการได้เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ.๒๔๖๙ การก่อสร้างทำนบกั้นน้ำ และประตูระบายน้ำ เริ่มจากปี พ.ศ. ๒๔๗๑ โดยกำหนดเนื้อที่ประกาศเป็นเขตหวงห้ามไว้ประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ ไร่ ต่อมา รัฐบาลได้ตราพระราชกฤษฎีกา ลงวันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ.๒๔๘๐ ถอดถอนการหวงห้ามเหลืออยู่จนถึงปัจจุบัน ๑๓๒,๗๖๘ ไร่ โดยมีอาณาเขตติดต่อกัน ๓ อำเภอ คือ อำเภอปากน้ำโพ (อำเภอเมือง

นครสวรรค์ปัจจุบัน) อำเภอท่าตะโก และอำเภอชุมแสง ในปี พ.ศ. ๒๔๙๐ กระทรวงเกษตรฯ ได้แบ่งเขตรักษาพืชพันธุ์ออกเป็น ๒ เขต คือ

เขตที่ ๑ เป็นเขตหวงห้ามมิให้ผู้กระทำการประมงโดยเด็ดขาด มีพื้นที่ ๓๘,๘๕๐ ไร่ เขตนี้ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของบึงบอระเพ็ด ซึ่งมีฝายกั้นน้ำและมีประตูระบายน้ำเข้าและออกของบึงบอระเพ็ด โดยติดต่อกับคลองบอระเพ็ด ซึ่งปากคลองติดต่อกับแม่น้ำน่านที่ไหลผ่านตัวเมืองนครสวรรค์

เขตที่ ๒ เป็นเขตหวงห้ามที่อนุญาตให้ราษฎรทำการประมง โดยใช้เครื่องมือบางชนิด ที่กรมประมงกำหนดให้ใช้ได้ ทำการประมงในช่วงนอกฤดูปลาวางไข่ มีพื้นที่ ๙๓,๘๘๗ ไร่ เขตนี้ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของบึงบอระเพ็ด ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอชุมแสงและอำเภอท่าตะโก

บึงบอระเพ็ดจึงเป็นที่รักษาพืชพันธุ์ทางน้ำและเขตห้ามล่าสัตว์เป็นแหล่งประมงน้ำจืดที่สำคัญทั้งเป็นแหล่งอาศัยของนกน้ำและนกชนิดอื่นๆ อีกหลายชนิด จนได้รับการยอมรับว่าเป็นแหล่งชุ่มน้ำที่มีความสำคัญของประเทศโดยมีลักษณะระบบนิเวศที่มีความสวยงามเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีทัศนียภาพอันสวยงามอย่างมีเอกลักษณ์ทำให้ประชาชนท้องถิ่นได้เก็บเกี่ยวผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจและสังคม บึงบอระเพ็ด ในแง่ของการประมงรัฐบาลได้กำหนดพื้นที่หวงห้ามเอาไว้ในช่วงแรก (พ.ศ. ๒๔๗๐) ประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ ไร่ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้เพิกถอนการหวงห้ามที่ดินบางส่วนคงเหลือพื้นที่หวงห้าม ๑๓๒,๗๓๗ ไร่ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ กรมธนารักษ์ได้ส่งแผนที่บึงบอระเพ็ดมาให้ธนารักษ์จังหวัดนครสวรรค์ตรวจสอบ^๑ ยังคงมีพื้นที่ ๑๓๒,๗๓๗ ไร่ แต่ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ จากการสำรวจของธนารักษ์จังหวัดนครสวรรค์พบว่า มีราษฎรบุกรุก เหลือพื้นที่จริงในปัจจุบัน ๙๖,๐๐๐ ไร่ นอกจากนั้นยังมีบึงโหลง จังหวัดบึงกาฬ ซึ่งมีพื้นที่ ๘,๐๖๒ ไร่ และถือเป็นบึงน้ำขนาดใหญ่ที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (List of Wetland of International Importance) ที่เรียกว่า "Ramsar Site"^๒ เป็นลำดับที่ ๒ ของไทยและเป็นลำดับที่ ๑๐๙๘ ของโลก ส่วนบึงฉวาก จังหวัดสุพรรณบุรีนั้นถือว่าเป็นบึงน้ำที่ได้รับการพัฒนาในระดับต้นๆ ของเมืองไทยจนเกิดผลเป็นรูปธรรมและมีความโดดเด่นโดยเฉพาะในมิติส่งเสริมการท่องเที่ยว จนทำให้หลายๆ จังหวัดที่เป็นเจ้าของพื้นที่บึงน้ำขนาดใหญ่เริ่มต้นตัวที่จะพัฒนาบึงน้ำที่เป็นทรัพยากรที่มีอยู่ใน

^๑ สำนักงานจังหวัดนครสวรรค์, รายงานการประชุม เรื่อง การทบทวนบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่บึงบอระเพ็ด ครั้งที่ ๑/๒๕๔๓, ศาลากลางจังหวัดนครสวรรค์, หน้า ๗.

^๒ ประเทศไทยได้ตกลงเข้าร่วมเป็นภาคีสัญญาวาด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ หรือ อนุสัญญาแรมซาร์และปฏิบัติตามพันธกรณีเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๑ เป็นลำดับที่ ๑๑๐ โดยเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำควนซี้เลียน เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จังหวัดพัทลุงเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติแห่งแรกของไทย และเป็นลำดับที่ ๙๔๘ ของโลก

พื้นที่ของตนเองให้กลายเป็นแหล่งสร้างรายได้มากกว่าที่เป็นอยู่ ปัจจุบันปริมาณน้ำ, สัตว์และพืชพันธุ์ต่างๆในบึงบอระเพ็ดได้ลดจำนวนลงไปเป็นอันมากเป็นประจำทุกปี ทั้งโดยสาเหตุทางธรรมชาติและการนำไปใช้ประโยชน์ของมนุษย์ การมีปริมาณน้ำ, สัตว์และพืชพันธุ์ต่างๆในบึงบอระเพ็ดน้อยเกินไปนั้น ส่วนหนึ่งเกิดจากปัจจัยหลักและปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดปัญหาต่างๆอีกมากมายซึ่งเป็นผลเสียต่อทรัพยากรธรรมชาติและมนุษย์อย่างใหญ่หลวงจากปัจจัยเหล่านั้น คือ

๑. จากชุมชนเก่าแก่กระจายอยู่รายรอบบึง ณ วันนี้นักกลับกลายเป็นชุมชนที่มีความหนาแน่นขึ้นและมีวิถีชีวิตเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทมากขึ้น

๒. มีการปรับเปลี่ยนอาชีพจากเกษตรและการประมงเพื่อยังชีพเป็นอาชีพประกอบการเกษตรและการประมงเพื่อธุรกิจการค้าและการส่งออก ขณะเดียวกันเกษตรกรหรือชาวประมงก็ปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตจากผู้ปฏิบัติการ(ลงมือปฏิบัติทุกขั้นตอน)มาเป็นผู้ประกอบการ(ผู้สั่งการ)

๓. มีการขยายตัวของชุมชนเมืองโดยเฉพาะในภาคอสังหาริมทรัพย์ทั้งเพื่อการพาณิชย์และเพื่อที่อยู่อาศัยเริ่มกระจายและรุกคืบพื้นที่ของบึงบอระเพ็ดมากขึ้น โดยมีการถมพื้นที่กระจายรายรอบบึงเพื่อสร้างเป็นอาคารพาณิชย์ เป็นบ้านจัดสรร ซึ่งถือเป็นการจำกัดพื้นที่ในการรองรับน้ำให้แคบลงหรือเล็กลงและยังเป็นการกีดขวางเส้นทางเดินของน้ำในฤดูน้ำหลาก

๔. มีการใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลง ในการทำนาปรังและนวัตกรรมการปลูกแบบเพื่อเร่งผลผลิต เพื่อเพิ่มผลผลิตและเพื่อให้เป็นไปตามความต้องการทางการตลาด สุดท้ายทำให้ระบบนิเวศถูกทำลาย สภาพพื้นดินและพื้นน้ำเริ่มได้รับผลกระทบและมีความเสื่อมโทรมติดตามมา

๕. มีการแปรสัณฐานทรัพยากร (บึงบอระเพ็ด) ให้เป็นทุน ทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน โดยเฉพาะในภาคอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากภาคการเกษตรและการประมง รวมถึงอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการ (ร้านอาหาร ภัตตาคาร โรงแรม รีสอร์ท ฯลฯ) ที่นับวันจะเพิ่มทวีมากยิ่งขึ้น

จากประเด็นปัญหาดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญและความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการศึกษารูปแบบวิธีการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดตามหลักพระพุทธศาสนาโดยใช้หลักสัปบุริสธรรม ๗^๓ ประการและหลักความกตัญญู^๔ ก่อนที่แหล่งชุ่มน้ำบึงบอระเพ็ดเหล่านี้จะถูกทำลายโดยการกระทำของประชาชนที่ปราศจากความรู้ความเข้าใจ โดยดำเนินการสำรวจศึกษา

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๗๘๒.

^๔ พุทธทาสภิกขุ, *กตัญญูกตเวทีเป็นร่วมโพธิ์ร่มไทรของโลก*, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๖). หน้า ๒.

แหล่งชุมชนน้ำบึงบอระเพ็ด เพื่ออนุรักษ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวและการเรียนรู้วิถีชีวิตสัตว์บกและสัตว์น้ำทางธรรมชาติ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการช่วยอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดให้คงอยู่อย่างสมบูรณ์ตามธรรมชาติ นำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจที่ลุ่มลึกในการดูแลและอนุรักษ์แหล่งชุมชนน้ำบึงบอระเพ็ดที่บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองของท้องถิ่นและประเทศชาติแบบมีส่วนร่วมให้คงอยู่สืบไป

๒.วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อสร้างรูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดตามพุทธรักษารัตน
๒. เพื่อประเมินรูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดตามพุทธรักษารัตน
๓. เพื่อนำเสนอรูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดตามพุทธรักษารัตน

๓.ขอบเขตการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาประวัติความเป็นมาทางหนังสือ งานวรรณกรรม งานวิจัย คำ-บอกเล่า หรือจากเอกสาร หลักฐานที่เกี่ยวข้องกับบึงบอระเพ็ด ความเป็นมาในมิติต่างๆ ของบึงบอระเพ็ด โดยความร่วมมือของประชาชน นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่กรมประมงที่เกี่ยวข้อง

๒. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย

พระสงฆ์ จำนวน ๓๐ รูป

ผู้นำชุมชน จำนวน ๔๐ คน (๔๐ หมู่บ้าน และ ๒๐ ชุมชน)

ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลและนายกเทศมนตรี ๒๒ คน

ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมประมงจังหวัด เจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรน้ำ

จำนวน ๑๐ คน

นักเรียน จำนวน ๕๐ คน

นิสิต นักศึกษา จำนวน ๕๐ คน

ประชาชนทั่วไป จำนวน ๒๐๐ คน

รวม ทั้งสิ้น ๔๐๒ รูป/คน

๓. ขอบเขตด้านพื้นที่ บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์

๔.ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.ระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของประชาชนเพื่อสร้างรูปแบบการอนุรักษ์ป่า
บอร์เพ็ดตามพหุจริยธรรมเป็นอย่างไร

๒.ระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของประชาชนเพื่อประเมินรูปแบบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
บอระเพ็ดตามพุทธจริยธรรมที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันเป็นอย่างไร

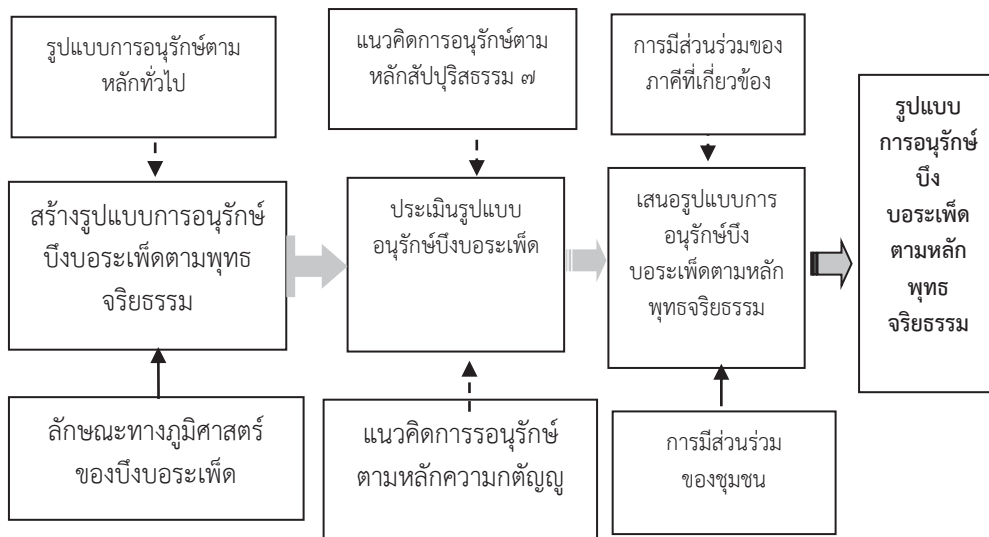
๓.ข้อเสนอแนะแนวทางในการปลูกฝังและพัฒนาจริยธรรมของประชาชนเพื่อนำเสนอรูปแบบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบอระเพ็ดตามพุทธจริยธรรมเป็นอย่างไร

๕.สมมติฐานการวิจัย

๑.ประชาชนมีเพศต่างกัน มีระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในการอนุรักษ์แตกต่างกัน
๒.ประชาชนมีอายุต่างกัน มีระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในการอนุรักษ์แตกต่างกัน
๓.ประชาชนมีระดับการศึกษาที่ต่างกัน มีระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในการอนุรักษ์แตกต่างกัน

๔.ประชาชนมีอาชีพที่ต่างกัน มีระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในการอนุรักษ์แตกต่างกัน

๖.กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ ๒.๗ กรอบแนวคิดของการวิจัย

๗.วิธีการดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ เป็นการวิจัยทั้งในเชิงวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑.การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ จากหนังสือ งานวรรณกรรม งานวิจัย

๒. การศึกษาภาคสนามโดย

(๑) การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาความเป็นมาของบึงบอระเพ็ด

(๒) ประชุมกลุ่มย่อย เพื่อสร้างรูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดตามพุทธจริยธรรมและหาข้อสรุปร่วมกัน

(๓) จัดทำการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อประเมินรูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดตามพุทธจริยธรรม โดยใช้หลักความกตัญญูและสัปปุริสธรรม ๗ เพื่อนำเสนอรูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดตามพุทธจริยธรรมต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยประกอบด้วย

๑) แบบสำรวจการสร้างรูปแบบวิธีการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดตามหลักพุทธจริยธรรม

๒) แบบสัมภาษณ์ประชาชนรอบบึงบอระเพ็ดถึงกระบวนการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดตามหลักพุทธจริยธรรมโดยใช้หลักความกตัญญูและสัปปุริสธรรม ๗

๓) แบบสัมภาษณ์นำชุมชนรอบบึงบอระเพ็ด ในเรื่องการประเมินรูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดหลักพุทธจริยธรรม

๔) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อตรวจสอบประวัติความเป็นมาของบึงบอระเพ็ดและรูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด

๕) การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อนำเสนอรูปแบบวิธีการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดตามพุทธจริยธรรม ตลอดจนสร้างแหล่งเรียนรู้บึงบอระเพ็ด

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการเรียงเรียง การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่างๆ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

๘.สรุปผลการวิจัย

๑.การสร้างรูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดตามพุทธจริยธรรม ผู้วิจัยได้นำรูปแบบที่จะนำไปใช้ให้ได้ประโยชน์สูงสุดนั้น ต้องประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญ คือ มีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง สามารถทำนายผลได้ สามารถขยายความผลทำนายได้กว้างขวางขึ้นและสามารถนำไปสู่แนวคิดใหม่ๆ สำหรับการพัฒนารูปแบบนั้น ผู้วิจัยจะต้องศึกษาแนวคิดทฤษฎีในการสร้างรูปแบบนาเอาข้อมูลที่จัดเก็บมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อกำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของรูปแบบกำหนดโครงสร้างและข้อเสนอของรูปแบบอย่างชัดเจนเพื่อนำไปสู่ผลสรุปเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่มุ่งหวังของการวิจัยมีการทดสอบและปรับปรุงรูปแบบก่อนนารูปแบบไปใช้งานจริงและมีการประเมินผลหลังจากการนำรูปแบบไปใช้งานจริงโดยใช้สิ่งที่สร้างหรือพัฒนาขึ้นแสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบสำคัญของเรื่องให้เข้าใจง่ายขึ้นเพื่อใช้เป็น

แนวทางในการดำเนินงานต่อไปตามความคิดของสไตเนอร์ (Steiner) รูปแบบแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทคือ ๑. รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Prectcal Model or Model-of) รูปแบบประเภทนี้เป็นแบบจำลองทางกายภาพ เช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบิน ภาพจำลอง ๒. รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical Model or Model-of) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นจากกรอบความคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน ตัวทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบหรือแบบจำลองเป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่างๆ ที่สัมพันธ์กัน

กล่าวโดยสรุป การสร้างรูปแบบในการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบของมียากวะ ได้เสนอการสร้างโมเดลว่าเป็นการศึกษาปรากฏการณ์ทางธรรมชาติหรือสังคมเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เราอาจไม่ศึกษาปรากฏการณ์เรื่องนั้นโดยตรงก็ได้ แต่เราศึกษา โดยวิธีการสร้างโมเดล เพื่อหาข้อสรุปที่สามารถนำไปอธิบาย ทำนายหรือควบคุมปรากฏการณ์ ที่ศึกษาโมเดลที่ใช้ศึกษาค้นคว้าปรากฏการณ์ทางสังคมต้องมีคุณสมบัติ ๒ ประการ คือ ประการที่หนึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของปรากฏการณ์ของเรื่องที่ศึกษาและอีกประการหนึ่งสามารถนำไปใช้หาข้อสรุปเพื่อ อธิบาย ทำนายหรือควบคุมปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง คุณสมบัติของโมเดลทั้ง ๒ ประการนี้ มีลักษณะขัดแย้งกันเองกล่าวคือ ถ้าเราสร้างโมเดลให้สอดคล้องกับสภาพความจริงของปรากฏการณ์มากเท่าใด โมเดลจะสลับซับซ้อนมากขึ้นทำให้การนำโมเดลไปใช้มีความยุ่งยากในทางตรงกันข้าม ถ้าเราเน้นความสะดวกในการนำเอาโมเดลไปใช้อธิบายปรากฏการณ์ ก็ต้องเขียนโมเดลให้ง่ายเข้าใจ โมเดลก็ไม่ค่อยสอดคล้องกับสภาพความจริงของปรากฏการณ์ซึ่งทำให้การนำโมเดลไปใช้อธิบายทำนายหรือควบคุมปรากฏการณ์ได้จำกัดจุดมุ่งหมายที่สำคัญการสร้างโมเดลก็เพื่อทดสอบหรือตรวจสอบโมเดลนั้นด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์

(๒) การประเมินรูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดตามพุทธจริยธรรม จากการประเมินโดยประชาชนในพื้นที่รอบบึงบอระเพ็ดพบว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนี้จะเห็นได้ว่า เกิดจากการขาดความรู้ ความเข้าใจในความเป็นจริง ของสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ขาดความรู้ความเข้าใจ ในความเป็นจริงของชีวิต และองค์ประกอบอื่นของความเป็นมนุษย์ โดยที่มนุษย์เอง ก็เป็นส่วนหนึ่ง ของสิ่งแวดล้อม และธรรมชาติดังนั้น การนำความรู้ ความเข้าใจ มาปรับปรุงพัฒนาการดำรงชีวิต ของมนุษย์ให้กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม จึงน่าจะเป็น มาตรการที่ดีที่สุดใน การที่จะทำให้นมนุษย์สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ อย่างมั่นคง มีความสอดคล้อง และสามารถกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อสิ่งแวดล้อมควรมีดังนี้ ๑. การให้การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโดยเน้นให้ผู้เรียนได้รู้จักธรรมชาติ ที่อยู่รอบตัวมนุษย์อย่างแท้จริง โดยให้มีการศึกษาถึง นิเวศวิทยาและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีความรู้จริงในการดำรงชีวิต ให้ผสมกลมกลืน กับธรรมชาติที่อยู่โดยรอบ ได้มุ่งสอน โดยยึดหลักศาสนาโดยสอนให้คนมีชีวิต ความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ไม่ทำลายชีวิตอื่นๆที่อยู่ในธรรมชาติด้วยกัน พิจารณาถึง ความเป็นไปตามธรรมชาติที่

เป็นอยู่ยอมรับความเป็นจริง ของธรรมชาติ และยอมรับความจริงนั้น โดยไม่ฝืนธรรมชาติใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ อย่างสิ้นเปลืองน้อยที่สุด ทำให้เกิดทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพเป็นที่ต้องการ ของสังคมและประเทศชาติ ในการพัฒนา ๒. การสร้างจิตสำนึกแห่งการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นการทำให้บุคคลเห็นคุณค่าและตระหนัก ในสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ รวมทั้งผลกระทบ จากการทำกิจกรรมที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม สร้างความรู้สึก รับผิดชอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างสิ่งแวดล้อม และการพัฒนา การสร้างจิตสำนึก โดยการให้การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาจิตใจ ของบุคคล และยังมีผลต่อพฤติกรรม ของบุคคล ให้มีการเปลี่ยนแปลง การดำเนินชีวิต ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกลมกลืน กับธรรมชาติ ๓. การส่งเสริมให้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยให้เอื้อต่อสิ่งแวดล้อมดำรงชีวิต โดยสอดคล้องกับธรรมชาติ ซึ่งการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมที่เอื้อต่อสิ่งแวดล้อมนี้ จะเป็นสิ่งที่เกิดตามมา จากการให้การศึกษาและการสร้างจิตสำนึก ทำให้มีการดำรงชีวิต โดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติ

น้ำมีความจำเป็นทั้งในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศ ได้แก่ การอุปโภค บริโภค การประกอบอาหาร ชำระร่างกาย การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของปลาและสัตว์น้ำอื่น ๆ ในภาคอุตสาหกรรมต้องใช้น้ำในขบวนการผลิตโดยใช้ล้างของเสียหล่อเครื่องจักรและระบายความร้อน น้ำจึงเป็นทรัพยากรที่สำคัญอย่างมากและเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่า จึงมีความจำเป็นที่ทุกฝ่ายต้องรับรู้ ตระหนัก และเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อวงจร

การเกิดน้ำในระบบนิเวศธรรมชาติของป่าต้นน้ำ เป็นหน้าที่ของทุกคนและทุกภาคส่วนต้องช่วยกัน ปกป้อง ดูแลรักษา อนุรักษ์ป่าต้นน้ำ การใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า เพื่อให้ปริมาณและคุณภาพน้ำใสสะอาด ไหลตลอดทั้งปี อีกทั้งในอนาคตจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น การพัฒนาทางเศรษฐกิจและการพัฒนา ความเป็นอยู่ให้สูงขึ้นจำเป็นต้องใช้น้ำปริมาณเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ในขณะที่ปริมาณน้ำมีจำนวนจำกัดทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ เนื่องจากสาเหตุหลายประการจึงจำเป็นต้องมีการจัดการทรัพยากรน้ำให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุดด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดคำถามว่า “การจัดการทรัพยากรน้ำ” คืออะไร มีเป้าหมายหลักการ และวิธีการของการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างไร

(๓) ได้นำเสนอรูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดตามพุทธจริยธรรม โดยผู้วิจัยได้เสนอหลักความกตัญญูในทางพระพุทธศาสนาในที่นี้เน้นความกตัญญูต่อสถานที่คือ บึงบอระเพ็ด นอกจากที่เราจะไม่ทำลายทรัพยากรในบึงแล้วเรายังต้องช่วยกันดูแลรักษาสภาพแวดล้อมต่างๆ ในบึงให้คงอยู่กับชาวจังหวัดนครสวรรค์ไปนานแสนนาน ส่วนอีกหลักธรรมหนึ่งที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไปคือ หลัก สัปปุริสธรรม ๗ กล่าวถึงความรู้จักสถานที่ รู้จักบุคคล รู้จักกาลเวลา พบว่าระดับของพฤติกรรมประชาชนที่มีต่อรูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด ด้านการพัฒนาตนตามหลักสัปปุริสธรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับมากทุกข้อคือ ประชาชนมีความรู้จักเหตุ คือ รู้หลักการดำเนินชีวิตในการปฏิบัติหน้าที่ดำเนินกิจการงาน

เป็นเหตุให้บรรลุถึงผลสำเร็จ ประชาชนรู้ความมุ่งหมายและรู้จักผลรู้ว่าที่ตนทำอยู่อย่างนั้นได้ประโยชน์อะไร ประชาชนเชื่อว่าการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมทำให้ชีวิตมีความสุข ประชาชนรู้ตามเป็นจริงว่า ตัวเรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ความถนัด ความสามารถในด้านใด ประชาชนรู้จักความพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร รู้จักประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะพอดีในการพูดในการปฏิบัติกิจการงาน ประชาชนรู้กาลเวลาอันเหมาะสม รู้ระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจการของตนและของชุมชน ประชาชนรู้จักถิ่นรู้จักชุมชน รู้ในสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติต่อท้องถิ่นของตนมีความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นหรือชุมชนของตน ประชาชนรู้จักและเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล ว่าแต่ละคนมีบุคลิกลักษณะอุปนิสัย และคุณธรรมที่แตกต่างกัน คนไหนควรคบคนไหนไม่ควรคบ ตามลำดับ

จากการสัมภาษณ์ ประชาชนเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองดีมีความกตัญญูต่อบึงบอระเพ็ดปฏิบัติตามระเบียบของกรมประมงในการออกหาปลาแต่บางครั้งความจำเป็นของปากท้องก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้เขาละเมิดข้อห้ามของประมงในการจับปลาแต่ก็เป็นส่วนน้อย พระสงฆ์มีส่วนสำคัญยิ่งในการอบรมประชาชนให้เคารพกฎหมายบ้านเมืองและเกรงกลัวต่อบาปกรรมทั้งหลายเพราะพระสงฆ์เป็นผู้ที่ชาวบ้านส่วนใหญ่เคารพศรัทธา ด้านเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้ช่วยกันสอดส่องดูแลพื้นที่ในบึงบอระเพ็ดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

๙.อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดตามหลักพุทธจริยธรรมผู้วิจัยจึงขออภิปรายผลประเด็นที่สำคัญตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

๑ สร้างรูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดตามพุทธจริยธรรม ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบของมียากาวะ ได้เสนอการสร้างโมเดลว่าเป็นการศึกษาปรากฏการณ์ทางธรรมชาติหรือสังคมเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เราอาจไม่ศึกษาปรากฏการณ์เรื่องนั้นโดยตรงก็ได้ แต่เราศึกษา โดยวิธีการสร้างโมเดล เพื่อหาข้อสรุปที่สามารถนำไปอธิบาย ทำนายหรือควบคุมปรากฏการณ์ ที่ศึกษาโมเดลที่ใช้ศึกษาค้นคว้าปรากฏการณ์ทางสังคมต้องมีคุณสมบัติ ๒ ประการ คือ ประการที่หนึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของปรากฏการณ์ของเรื่องที่ศึกษาและอีกประการหนึ่งสามารถนำไปใช้หาข้อสรุปเพื่อ อธิบาย ทำนายหรือควบคุมปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง คุณสมบัติของโมเดลทั้ง ๒ ประการนี้ มีลักษณะขัดแย้งกันเองกล่าวคือ ถ้าเราสร้างโมเดลให้สอดคล้องกับสภาพความจริงของปรากฏการณ์มากเท่าใด โมเดลจะสลับซับซ้อนมากขึ้นทำให้การนำโมเดลไปใช้มีความยุ่งยากในทางตรงกันข้าม ถ้าเราเน้นความสะดวกในการนำเอาโมเดลไปใช้อธิบายปรากฏการณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้นำหลักความกตัญญูและหลักสัปปุริสธรรม ๗ มาเป็นหลักในการอธิบายผลการวิจัย

๒ ประเมินรูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดตามพุทธจริยธรรม จากการใช้รูปแบบในการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดโดยออกแบบเป็นแบบสอบถาม พบว่าระดับพฤติกรรมประชาชนในการ

อนุรักษ์บึงบอระเพ็ด ด้านพฤติกรรมประชาชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุด ๑ ข้อและข้อที่เหลืออยู่ในระดับมากทุกข้อ คือ ใช้น้ำในการอุปโภคและบริโภค ($\bar{X} = 4.23$) ใช้น้ำในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ($\bar{X} = 4.17$) อาศัยพื้นที่บึงในการขายอาหาร ($\bar{X} = 4.02$) อาศัยบึงในการประกอบอาชีพเชิงท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.00$) ใช้น้ำในการประกอบอาชีพเพาะพันธุ์ปลา ($\bar{X} = 3.88$) อาศัยพื้นที่บึงในการทำการประมงหาปลา ($\bar{X} = 3.77$) อาศัยพื้นที่บึงในการเลี้ยงปลา ($\bar{X} = 3.66$) ใช้น้ำในการประกอบการเลี้ยงปลา ($\bar{X} = 3.61$) อาศัยพื้นที่บึงในการสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย ($\bar{X} = 3.43$) ตามลำดับ

๓. ได้นำเสนอรูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดตามพุทธรจริยธรรม จากการได้นำเสนอรูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดโดยสัมภาษณ์กลุ่มต่างๆ ดังนี้

๑. ประชาชนทั่วไป ได้ดูแลที่อยู่อาศัยบ้านเรือนของตนเองให้ได้ตามหลักสุขอนามัยที่ทางรัฐกำหนด ได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันและหลักปฏิบัติต่อสัตว์น้ำ พืชว่าตราบนี้รัฐห้ามตรงนี้รับอนุญาต ให้ช่วยขุดลอกคลองและอยากได้น้ำประปาบ้านห้วยหินสอคล้องกับงานวิจัยของดวงใจ จันทรเทียนได้ทำการศึกษารื่องแนวทางส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าในบึงบอระเพ็ดจังหวัดนครสวรรค์ผลการศึกษาพบว่าหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าสำหรับเพศอายุ การศึกษาอาชีพรายได้และการได้รับข่าวสารไม่มีผลต่อทัศนคติในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าส่วนสื่อที่ดีที่สุดคือเจ้าหน้าที่รองลงมาคือโทรทัศน์วิทยุและโปสเตอร์จึงเป็นแนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรและสร้างจิตสำนึกตระหนักถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อให้มีประโยชน์ในการดำรงชีวิตและเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าโดยกลยุทธ์ทุกวิถีทางเช่นใช้สื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ของเจ้าหน้าที่ในพื้นที่รวมถึงการส่งเสริมอาชีพอื่นนอกจากการเกษตรเช่นเจ้าหน้าที่นำการท่องเที่ยวเป็นต้นเพื่อให้ทรัพยากรน้ำมีอยู่ยั่งยืนและยาวนานถึงลูกหลานต่อไป

๒. ผู้นำพระสงฆ์เทศนาให้ประชาชนกตัญญูต่อบึงบอระเพ็ด เช่น ไม่ปล่อยน้ำเน่าเสียลงบึง ไม่ปล่อยน้ำมีสารพิษลงในบึง ไม่จับสัตว์น้ำในฤดูห้ามจับ บริเวณหน้าวัดมีฝักตบขวาได้สั่งให้พระลูกวัดได้ช่วยกันกำจัดฝักตบขวาที่ผ่านมาน้ำวัดและกันพื้นที่เขตอภัยทานให้สัตว์น้ำ สอดคล้องกับงานวิจัยของนางสาวรจนา สายสุต ได้วิจัยเรื่องการศึกษาคุณภาพน้ำในบึงบอระเพ็ดบริเวณเขต ๑ เพื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานแหล่งน้ำผิวดินผลการศึกษาครั้งนี้สรุปได้ว่าคุณภาพน้ำในบึงบอระเพ็ดบริเวณเขต ๑ จังหวัดนครสวรรค์เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำผิวดินที่มีใช้ทะเลตามประกาศของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติฉบับที่ ๘ (๒๕๓๗) พบว่าคุณภาพน้ำในบึงบอระเพ็ดบริเวณเขต ๑ จังหวัดนครสวรรค์จัดอยู่ในประเภทที่ ๓ คือพอใช้ดังจะเห็นได้น้ำในบึงบอระเพ็ดนับวันจะมีปริมาณที่น้อยลงแต่ความต้องการใช้น้ำของประชาชนนับวันจะมากขึ้นซึ่งจะนำไปใช้ในการอุปโภคบริโภคการเกษตรกรรมการคมนาคม

แนะนำให้ชาวบ้านรู้จักประมาณในการบริโภคและเป็นต้นแบบในการปลูกผักแบบเศรษฐกิจพอเพียง แนะนำให้ประชาชนดำเนินชีวิตแบบประหยัดพอเพียงและได้ให้ใช้พื้นที่ทำลานตากข้าวให้ประชาชน ต้องร่วมมือกันแก้ปัญหาที่เกิดจากภัยธรรมชาติคือภัยแล้งในปัจจุบัน ขุดลอกคลองที่ตื้นเขินให้น้ำเพียงพอในการทำประปาหมู่บ้านสอดคล้องกับงานวิจัยของวิริยา จรศรี ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาปรับปรุงระบบนิเวศบึงบอระเพ็ดผลการศึกษาพบว่าการบูรณะปรับปรุงบึงบอระเพ็ดส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของบึงเป็นอย่างมากทั้งในช่วงการดำเนินการบูรณะปรับปรุงและภายหลังการบูรณะปรับปรุงแล้วโดยดูได้จากสภาพคุณสมบัติโดยรวมของน้ำที่มีค่าต่ำกว่ามาตรฐานของการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตในน้ำอีกทั้งปริมาณประชากรปลาแพลงตอนและสัตว์หน้าดินก็มีปริมาณต่ำ

๓.เจ้าหน้าที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดนครสวรรค์ ในส่วนของการอนุรักษ์ฟื้นฟูพันธุ์ปลาและแหล่งน้ำเป็นหน้าที่หลักของประมงโดยตรงแสดงถึงความกตัญญูต่อสัตว์น้ำและแหล่งน้ำที่เราได้ใช้ประโยชน์

ส่วนงานป้องกันปราบปรามของประมงมีการออก พรบ.การจับปลาที่มีระยะเวลาและพื้นที่กำหนดซึ่งชาวบ้านทราบแต่ก็ยังมีชาวบ้านบางกลุ่มละเมิดออกหาปลาในเขตหวงห้ามอยู่บ่อยๆถือเป็นภาระที่หนักพอสมควรในการป้องกันโดยกล่าวว่าพระสงฆ์ควรมีบทบาทในการอบรมให้ประชาชนได้รับทราบถึงบาปบุญคุณโทษ และความผิดในการบุกรุกที่ดินของหลวงเป็นต้น

๑๐. ข้อเสนอแนะ

ก. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยการศึกษาครั้งนี้พบว่า

๑. เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องต้องเอาใจใส่ในบทบาทหน้าที่ตนเองไม่เห็นแก่พวกพ้องในการป้องกันดูแลรักษาระบบนิเวศของบึงบอระเพ็ดให้คงอยู่ต่อไป

๒. การเสริมแนวเขื่อนฝายน้ำล้นให้สูงขึ้นอีก ๕๐ เซนติเมตรเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่รัฐบาลควรนำมาใช้อย่างยิ่งนอกจากได้ระดับน้ำเพิ่มขึ้นแล้วพืชพันธุ์สัตว์น้ำได้รับอานิสงส์ไปด้วยได้ปลาเพิ่มขึ้นน้ำไม่แห้งในหน้าแล้งได้พื้นที่ของบึงกลับคืนมาประมาณ ๑๓,๐๐๐ ไร่ เมื่อปลามีมากในหน้าหนาวก็จะพากันกลับมาเหมือนเดิม

๓. ชาวบ้านไม่ควรเป็นนอมินีให้ใครนำไปใช้ประโยชน์ในการบุกรุกพื้นที่บึงบอระเพ็ดโดยเพราะเห็นแก่อามีสินจ้าง

๔. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนิมนต์พระภิกษุที่มีความรู้ด้านระบบนิเวศวิทยามาเป็นวิทยากรอบรมจริยธรรมในโครงการพัฒนาบึงบอระเพ็ดของส่วนงานราชการ

ข. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยต่อไป

๑. ศึกษาความต้องการของชุมชนในการมีส่วนร่วมพัฒนาบึงบอระเพ็ด

๒. ศึกษาการสร้างเสริมกิจกรรมโครงการพัฒนาบึงบอระเพ็ดในบริบทอื่นเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ในการดูแลบึงบอระเพ็ด

๓. ศึกษาพฤติกรรมของชุมชนรอบบึงบอระเพ็ดเพื่อแก้ปัญหาการบุกรุกพื้นที่บึงบอระเพ็ด

บรรณานุกรม

ประเทศไทยได้ตกลงเข้าร่วมเป็นภาคีสัญญาวาด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ หรือ อนุสัญญาแรมซาร์และปฏิบัติตามพันธกรณีเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๑ เป็นลำดับที่ ๑๑๐ โดยเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำควนขี้เสี้ยน เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จังหวัดพัทลุงเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติแห่งแรกของไทยและเป็นลำดับที่ ๙๔๘ ของโลก พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พุทธทาสภิกขุ, **กัตถุญญกตเวทีเป็นร่วมโพธิ์ร่มไทรของโลก**, กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๖.

สำนักงานจังหวัดนครสวรรค์, **รายงานการประชุม เรื่อง การทบทวนบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่บึงบอระเพ็ด ครั้งที่ ๑/๒๕๔๓**, ศาลากลางจังหวัดนครสวรรค์.

**การติดตามบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย-
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่นที่ ๖๑**

**The following result of the graduated students working in 2015
Mahachulalongkornrajavidyalaya university in loei Buddhist college.**

พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน*
ธงชัย สิงอุดม**
ประสงค์ หัสริณทร์***
ศตวรรษ สงกาพันธ์****
กฤษ โยทุม*****

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อสำรวจสถานภาพของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา รุ่น ๖๑ (๒) เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อคุณลักษณะและความสามารถในการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่น ๖๑ และ (๓) เพื่อศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อคุณภาพการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจาก วิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่น ๖๑ พบว่า สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามในปัจจุบันทั้งสิ้นจำนวน ๘๘ รูป/คน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ยังอยู่ในเพศบรรพชิตจำนวน ๔๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๔, มีอายุระหว่าง อายุระหว่าง ๑๘ – ๒๘ ปี จำนวน ๓๖ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๙, มีลักษณะสถานที่ทำงานในวัด จำนวน ๔๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๕, จะมีรายได้ที่ไม่เกิน ๑๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕, และส่วนใหญ่จะจบการศึกษาสาขาวิชารัฐศาสตร์ จำนวน ๔๗ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๘๐

ความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่เกี่ยวกับคุณภาพบัณฑิตในการปฏิบัติงานรุ่น ๖๑ ระดับปริญญาตรีทั้งบัณฑิตบรรพชิตที่สนองงานคณะสงฆ์และคฤหัสถ์ปริญญาตรีที่ได้งานทำหรือประกอบอาชีพอิสระภายใน ๑ ปี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๒๐$) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ด้านความรู้ความสามารถ อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาตามสาขาวิชา พบว่า สาขาวิชา

* วิทยาลัยสงฆ์เลย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** วิทยาลัยสงฆ์เลย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** วิทยาลัยสงฆ์เลย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

**** วิทยาลัยสงฆ์เลย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

***** วิทยาลัยสงฆ์เลย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระพุทธศาสนา โดยกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อคุณลักษณะและความสามารถในการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่น ๖๑ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$) **สาขาวิชาการสอนภาษาไทย** โดยกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อคุณลักษณะและความสามารถในการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่น ๖๑ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.47$) และ**สาขาวิชารัฐศาสตร์** โดยกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อคุณลักษณะและความสามารถในการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่น ๖๑ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.21$)

ความคิดและข้อเสนอแนะของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อคุณภาพการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจาก วิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่น ๖๑ พบว่า ด้านคุณธรรม-จริยธรรม ได้แก่ ควรเน้นให้มีความตรงต่อเวลา, ด้านความรู้ความสามารถ ได้แก่ การนำความรู้มาแก้ไขปัญหาให้กับองค์กรและกระบวนการสร้างทักษะทางเขียนรายงานการปฏิบัติงาน, ด้านทักษะทางปัญญา ได้แก่ การใช้เหตุผลทางความคิดในการปฏิบัติงานและการวิเคราะห์แบบบูรณาการ, ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบ ได้แก่ การส่งเสริมและสนับสนุนความมีน้ำใจ และมีจิตไม่ตรี, ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ได้แก่ การวางพื้นฐานทางด้านการวิเคราะห์เชิงตัวเลขให้มากขึ้น การพัฒนาระบบการสื่อสารที่ทันสมัยในระบบการเรียนการสอน

คำสำคัญ : การติดตาม, บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา, วิทยาลัยสงฆ์เลย

ABSTRACT

The objectives of the research were (1) to follow up the status of the batch #61 graduates, (2) to study the level of satisfaction of employers with characteristics and work efficiency of batch#61 graduates of Mahachulalongkornrajavidyalaya University's Loei Buddhist College, and (3) to study the employers' opinions and recommendations on the work performance quality of batch#61 graduates of Mahachulalongkornrajavidyalaya University's Buddhist College. The general information of 88 respondents was found that most of them were currently 47 monks, accounting for 53.4%, 36 persons with the age between 18-28 years, accounting for 40.9%, 41 persons with workplaces in the temple, accounting for 46.5%, 33 persons with an income of lower than 15,000 baht, and 47 graduates in social sciences, accounting for 52.8%.

The satisfaction of employers with work efficiency of batch #61 graduates of Mahachulalongkornrajavidyalaya University's Buddhist College with the bachelor's degree, both graduated monks affording the ecclesiastical affairs and

graduated laypersons employed or self-employed within one year, was found to be at a high level ($\bar{X} = 4.20$). Considered in each aspect, it was found that the satisfaction of employers with work efficiency of batch #61 graduates in the aspect of knowledge and efficiency was found to be at a high level. Considered in each subject, the satisfaction of employers, who were the questionnaire respondents, with characteristics and work efficiency of batch #61 graduates of Mahachulalongkornrajavidyalaya University's Buddhist College in Buddhism was found to be overall at a high level ($\bar{X} = 4.42$), the satisfaction of employers with those of them in Thai Teaching was found to be overall at a high level ($\bar{X} = 4.17$) and the satisfaction of employers with those of them in Political Science was found to be overall at a high level ($\bar{X} = 4.21$).

The opinions and recommendations of employers on work quality of batch #61 graduates of Mahachulalongkornrajavidyalaya University's Buddhist College were found that, in terms of Ethics and Moral, they were required to be punctual; in terms of Knowledge, they were required to apply knowledge to solve organizational problems and to have the skill process on reporting and operating; in terms of Cognitive Skills, they were required to have reasons on the operation and integrated analysis; in terms of Interpersonal Skills and Responsibility, they were required to be kind, helpful and friendly; in terms of Numerical Analysis Communication and Information Technology Skills, they were required to have more basic knowledge bases on numerical analysis and to develop the up-to-date communication system for learning and teaching.

Keyword: The following result , graduated students , loei sagha college.

๑.บทนำ

นโยบายของการศึกษาระดับอุดมศึกษาของรัฐ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๓๔ วรรคสอง ที่บัญญัติให้คณะกรรมการศึกษาอุดมศึกษาซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการจัดการศึกษาระดับปริญญาจึงเป็นเครื่องมือและกลไกในการพัฒนาการจัดการศึกษา ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้เป็นไปตามกรอบแนวของนโยบายและเป้าประสงค์หลักของการจัดการศึกษา ของประเทศที่กำลังมุ่งสู่ความเป็นเลิศและความสามารถในการแข่งขันสู่เวทีโลก ฉะนั้น สาระสำคัญของพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว มีหลักสำคัญ ๒ ประการ คือ “ความเป็นอิสระ” และ “ความเป็นเลิศทางวิชาการ” การมุ่งถึง “ความเป็นอิสระ” หมายถึง สถาบันอุดมศึกษา มีเสรีภาพทางวิชาการในด้านต่างๆ ทั้งการเรียนการสอน การผลิต

บัณฑิต และการวิจัย ซึ่ง ความเป็นอิสระเหล่านี้จะนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมและนวัตกรรมจะนำไปสู่การแข่งขันที่นำไปสู่การแข่งขันที่นำไปสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษา ดังนั้น ในหลักการของ ความเป็นอิสระ การติดตามและประเมินผลจึงเป็นเรื่องที่จำเป็น เพราะสถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งเพาะบ่มความรู้ ผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ สามารถรับใช้สังคมอย่างถูกต้อง และนำไปสู่การพัฒนาที่ดียิ่งขึ้น เพื่อให้กระบวนการ หรือระบบการติดตามและประเมินผลอุดมศึกษาเป็นระบบที่มีมาตรฐานและเกิดความรู้ความเข้าใจของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายรวมทั้งได้สะท้อนปัญหาของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาในปัจจุบัน (พระไพศาลย์ จิตตพินิจ, ๒๕๕๖ : ๑)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาที่มีการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาซึ่งมีพันธกิจในการผลิตและพัฒนาบัณฑิตให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ๙ ประการ คือ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิด เป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญา มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของสังคม มีโลกทัศน์ กว้างไกล มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเอง ให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม การวิจัยและค้นคว้า เพื่อสร้างองค์ความรู้ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน เน้นการพัฒนาองค์ความรู้ในพระไตรปิฎก โดยวิธีสหวิทยาการแล้วนำองค์ความรู้ที่ค้นพบมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหา ศีลธรรม และจริยธรรมของสังคม รวมทั้งพัฒนา คุณภาพงานวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคม ตามปณิธานการจัดตั้งมหาวิทยาลัย ด้วยการปรับปรุงกิจกรรมต่างๆ ให้ประสานสอดคล้อง เอื้อต่อการส่งเสริม สนับสนุน กิจการคณะสงฆ์ สร้างความรู้ ความเข้าใจหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา สร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรมแก่ประชาชน จัดประชุม สัมมนา และฝึกอบรม เพื่อพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรทางศาสนา ให้มีศักยภาพในการธำรงรักษา เผยแผ่หลักคำสอน และเป็นแกนหลักในการพัฒนาจิตใจในวงกว้าง และการเสริมสร้างและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ให้เอื้อต่อการศึกษา เพื่อสร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นไทย สนับสนุนให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาเป็นรากฐานของการพัฒนามีคุณภาพ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ออนไลน์)

จึงกล่าวได้ว่า ฝ่ายวางแผน และกองวิชาการวิทยาลัยเป็นองค์กรที่สังกัดภายใต้การควบคุมการบริหารของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงได้จัดทำโครงการวิจัยเรื่อง “การติดตามบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่นที่ ๖๑” ที่สำเร็จการศึกษาในปี พ.ศ.๒๕๕๘ (สุจิตต์ปริญาบัตร, ๒๕๕๙) เพื่อสำรวจคุณลักษณะทางคุณธรรมจริยธรรม มีความรู้ มีทักษะทางปัญญา ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบ ทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมีลักษณะของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาเป็นอย่างไร เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการวางแผน แก้ไขปัญหา การพัฒนาระบบการจัดการเรียนการสอนของวิทยาลัยสงฆ์เลย และรวมทั้งการพัฒนาองค์ความรู้ที่สามารถตอบสนองและสร้างความพอใจที่มากขึ้นต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา รุ่น ๖๑ ต่อไป

๒.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อตรวจสอบสถานภาพของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา รุ่น ๖๑
๒. เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อคุณลักษณะและความสามารถในการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่น ๖๑
๓. เพื่อศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อคุณภาพการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจาก วิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่น ๖๑

๓.วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ที่มุ่งศึกษา “การติดตามบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่นที่ ๖๑” โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็น ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๑.ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษา คือ บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่นที่ ๖๑ ที่เข้าพิธีประสาทปริญญาปี ๒๕๕๙ มี ๓ สาขา วิชา ประกอบด้วย วิชาพระพุทธศาสนา จำนวน ๒๒ รูป สาขาการสอนภาษาไทย ๒๐ รูป/คน สาขาวิชารัฐศาสตร์ จำนวน ๔๗ รูป/คน สถิติที่รวมทั้งหมดจำนวน ๘๙ รูป/คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจงเฉพาะบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาเพราะเห็นว่าประชากรเป็นกลุ่มเดียวกัน และมีความแน่นอนเชิงตัวเลข ซึ่งสามารถเขียนตารางได้ดังต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง			
สาขาวิชา		สำเร็จการศึกษา	ผู้ตอบแบบสอบถาม
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา		๒๒	๒๑
สาขาวิชารัฐศาสตร์ (การปกครอง)	ปกติ	๑๗	๑๗
	พิเศษ (คฤหัสถ์)	๓๐	๓๐
สาขาวิชาการศึกษาภาษาไทย		๒๐	๒๐
รวม		๘๙	๘๘

ตารางที่ : แสดงจำนวนประชาชนและกลุ่มตัวอย่าง

๒. เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลนี้มี ๒ ชุด ประกอบด้วย

ชุดที่ ๑ แบบสำรวจการประเมินผลภาวะการณ์มีงานทำของบัณฑิต รุ่น ๖๑ ซึ่งประเด็นคำถามชุดนี้มีทั้งหมด ๓ ตอน ได้แก่ ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษารุ่น ๖๑ ตอนที่ ๒ ข้อมูลทั่วไปของภาวะการณ์มีงานทำของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษารุ่น ๖๑ ซึ่งประเด็นมีทั้งแบบสำรวจสำหรับบัณฑิตที่เป็นบรรพชิตและบัณฑิตที่เป็นคฤหัสถ์ตามกรอบแบบการประเมินประกันคุณภาพการศึกษา และตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ชุดที่ ๒ แบบสำรวจความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตเกี่ยวกับคุณภาพบัณฑิตในการปฏิบัติงานรุ่น ๖๑ ประเด็นคำถามชุดนี้มีทั้งหมด ๓ ตอน ได้แก่ ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ ๒ แบบสำรวจคุณสมบัติของบัณฑิตในการปฏิบัติงานรุ่น ๖๑ ในด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรู้ความสามารถ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบ ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของวิทยาลัยสงฆ์เลย และตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นทั่วไปของผู้ใช้บัณฑิตเกี่ยวกับคุณภาพบัณฑิตในการปฏิบัติงานรุ่น ๖๑

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือการวิจัยเพื่อใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. ศึกษา ค้นคว้าเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตตามกรอบคุณวุฒิมาตรฐานแห่งชาติ (TQF) และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของวิทยาลัยสงฆ์เลย

๓. นำข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าทั้งหมดมาสร้างเป็นคำถามการวิจัยโดยยึดแนวคิดการศึกษาทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ความสามารถ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของวิทยาลัยสงฆ์เลย

๔. นำเครื่องมือการวิจัยที่ได้สร้างเสร็จแล้วเสนอต่อผู้บริหาร และผู้ทรงคุณวุฒิของวิทยาลัยสงฆ์เลยเพื่อพิจารณาความถูกต้องพร้อมทั้งนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

๕. พิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับประชากรที่ใช้ในการวิจัยต่อไป

๓.การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ทำการออกตรวจเยี่ยมพื้นที่ของบัณฑิตที่ไปปฏิบัติงานตามรายชื่อที่ระบุในทะเบียนการฝึกงานของผู้ใช้บัณฑิตโดยขอความสะดวกในการกรอกแบบสอบถาม และบางส่วนได้ถูกจัดส่งไปทางไปรษณีย์ไปยังบัณฑิตและผู้ใช้บัณฑิตเพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงระหว่างเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ต่อไป

๔.การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีขั้นตอนต่อไปนี้ ได้แก่ นำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาแล้วมาสำรวจความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแต่ละฉบับมีความสมบูรณ์หรือไม่ และนำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์แล้วไปวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์

ลักษณะแบบสอบถาม ในตอนที่ ๒ ผู้วิจัยกำหนดคะแนนในการตอบแบบสอบถามออกเป็น ๕ ระดับ ดังนี้

ระดับมากที่สุด
ระดับมาก

ให้ค่าคะแนนเท่ากับ ๕
ให้ค่าคะแนนเท่ากับ ๔

ระดับปานกลาง	ให้ค่าคะแนนเท่ากับ	๓
ระดับน้อย	ให้ค่าคะแนนเท่ากับ	๒
ระดับน้อยที่สุด	ให้ค่าคะแนนเท่ากับ	๑
ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ออกเป็น ๕ ระดับ ตามแนวคิดของเบสต์ (Best, 1981:78). ดังต่อไปนี้		
๔.๕๐ – ๕.๐๐	หมายถึง	มากที่สุด
๓.๕๐ – ๔.๔๙	หมายถึง	มาก
๒.๕๐ – ๓.๔๙	หมายถึง	ปานกลาง
๑.๕๐ – ๒.๔๙	หมายถึง	น้อย
๑.๐๐ – ๑.๔๙	หมายถึง	น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นต่อปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ มีลักษณะคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question) ให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นโดยอิสระ

๕.สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการตามหลักการวิเคราะห์สถิติแบบเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) การแจกแจงความถี่ (Frequencies) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๔.สรุปผลการวิจัย

๑.ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา รุ่น ๖๑

ผลการสำรวจข้อมูลทั่วไปของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากทั้ง ๓ สาขาวิชาตอบแบบสอบถามกลับคืนจำนวน ๘๘ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๘๙.๘๗ ของจำนวนแบบสอบถามที่แจกไป ส่วนใหญ่ยังอยู่ในเพศบรรพชิตจำนวน ๔๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๔๐ และเป็นเพศคฤหัสถ์จำนวน ๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๖๐

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ภาพรวมของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากทั้ง ๓ สาขาวิชาตอบแบบสอบถามกลับคืนจำนวน ๘๘ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๘๙.๘๗ เพศบรรพชิตจำนวน ๔๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๔๐ และเป็นเพศคฤหัสถ์จำนวน ๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๖๐

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับอายุของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มียุระหว่าง อายุระหว่าง ๑๘ – ๒๘ ปี จำนวน ๓๖ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๙๓ มากที่สุด รองลงมาจะมีอายุระหว่าง ๔๐ – ๕๐ ปี จำนวน ๒๔ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๓ อายุระหว่าง ๒๙ – ๓๙ ปี จำนวน ๑๙ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๖ อายุระหว่าง ๕๑ – ๖๐ ปี จำนวน ๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๑ และอายุระหว่าง ๖๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๑ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๑

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะสถานที่ทำงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มียุลักษณะสถานที่ทำงานในวัด จำนวน ๔๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๕๓ มากที่สุด รองลงมา คือ หน่วยงานรัฐ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน ๒๑ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๙

สถานศึกษา จำนวน ๑๗ รูป/คนคิดเป็นร้อยละ ๑๙.๓ หน่วยงานเอกชนจำนวน ๖ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๘ สมาคม/ชมรม/มูลนิธิ จำนวน ๓ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน (เฉพาะคฤหัสถ์) ของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะมีรายอยู่ที่ไม่เกิน ๑๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕ มากที่สุด รองลงมา คือ มีรายได้ระหว่าง ๑๕,๐๐๑ - ๓๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๘ คนคิดเป็นร้อยละ ๙.๑

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสาขาที่สำเร็จการศึกษาของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะจบการศึกษาสาขาวิชารัฐศาสตร์ จำนวน ๔๗ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๘๐ รองลงมาคือ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา จำนวน ๒๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๗๑ และสาขาวิชาการสอนภาษาไทย จำนวน ๒๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๔๗

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับบัณฑิตบรรพชิตที่สนองงานต่อคณะสงฆ์ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานที่ปฏิบัติงานในวัดจำนวน ๔๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐ ได้รับความไว้วางใจจากผู้บังคับบัญชาให้รับผิดชอบภาระงานด้านการเผยแผ่ธรรม/ศาสนธรรม/ศึกษาสังเคราะห์/การปกครอง/สาธารณูปการ/สาธารณะสงเคราะห์จำนวน ๔๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐ ได้ริเริ่ม/เข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมจำนวน ๔๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙๕.๗๖ ได้รับการแต่งตั้งหรือเลื่อนสมณศักดิ์ หรือตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จำนวน ๒๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๓๑ และเข้ารับการศึกษาคณะปริญญาโทจำนวน ๑ รูปคิดเป็นร้อยละ ๒.๑๒

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับบัณฑิตคฤหัสถ์ที่มีงานทำหรือประกอบอาชีพอิสระภายใน ๑ ปี พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความสามารถในการประกอบอาชีพอิสระภายหลังจากจบการศึกษาจากวิทยาลัยจำนวน ๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐ มากที่สุด รองลงมาตามลำดับ คือ ภายหลังจากจบการศึกษาระดับปริญญาตรีท่านมีงานรองรับไว้เรียบร้อยแล้วจำนวน ๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๒.๘๖ มีงานทำอยู่แล้วก่อนจะจบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากวิทยาลัยสงฆ์จำนวน ๓๔ คนคิดเป็นร้อยละ ๘๒.๙๒ เข้ารับเกณฑ์ทหารกองประจำการภายหลังจากจบการศึกษาจากวิทยาลัยสงฆ์จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๔๓ และเมื่อจบการศึกษาระดับปริญญาตรีท่านได้เข้าอุปสมบททันทีจำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๔๓ ตามลำดับ

ความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อคุณลักษณะและความสามารถในการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่น ๖๑

พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ใช้บัณฑิตมีความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตเกี่ยวกับคุณภาพบัณฑิตในการปฏิบัติงานรุ่น ๖๑ ระดับปริญญาตรีทั้งบัณฑิตบรรพชิตที่สนองงานคณะสงฆ์และคฤหัสถ์ปริญญาตรีที่ได้งานทำหรือประกอบอาชีพอิสระภายใน ๑ ปี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๒๐$) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตเกี่ยวกับคุณภาพบัณฑิตในการปฏิบัติงานรุ่น ๖๑ ใน ด้านความรู้ความสามารถ มากที่สุด รองลงมาได้แก่ ด้านคุณธรรม-

จริยธรรม ด้านทักษะทางปัญญาด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบ และ ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ตามลำดับ

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา โดยกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อคุณลักษณะและความสามารถในการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่น ๖๑ โดยภาพรวมระดับสาขาวิชาพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านคุณธรรม-จริยธรรม ($\bar{X} = 4.43$) มากที่สุด รองลงมาด้านความรู้ความสามารถ ($\bar{X} = 4.43$) ด้านทักษะทางปัญญา ($\bar{X} = 4.42$) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบ ($\bar{X} = 3.97$) และด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ($\bar{X} = 3.97$) สำหรับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของวิทยาลัยสงฆ์เลยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$)

ระดับสาขาวิชาการสอนภาษาไทย โดยกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อคุณลักษณะและความสามารถในการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่น ๖๑ ระดับสาขาวิชาการสอนภาษาไทย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.17$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรู้ความสามารถ ภาพรวมอยู่ในระดับมากทั้ง ๒ ด้าน ($\bar{X} = 4.42$) รองลงมา ได้แก่ ด้านทักษะทางปัญญา ($\bar{X} = 4.22$) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และด้านความรับผิดชอบด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ($\bar{X} = 3.92$) ตามลำดับ สำหรับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของวิทยาลัยสงฆ์เลยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.40$)

ระดับสาขาวิชารัฐศาสตร์ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อคุณลักษณะและความสามารถในการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่น ๖๑ ระดับสาขาวิชารัฐศาสตร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.21$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความรู้ความสามารถ จะอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.32$) รองลงมาตามลำดับ คือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ($\bar{X} = 4.29$) ด้านทักษะทางปัญญา ($\bar{X} = 4.25$) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ($\bar{X} = 4.01$) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบ ($\bar{X} = 3.90$) สำหรับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของวิทยาลัยสงฆ์เลยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.51$)

ความคิดและข้อเสนอแนะของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อคุณภาพการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจาก วิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่น ๖๑

พบว่า ด้านคุณธรรม-จริยธรรม ได้แก่ ควรเน้นให้มีความตรงต่อเวลา การส่งเสริมให้มีความเสียสละต่อเพื่อนร่วมงานและให้มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน ด้านความรู้ความสามารถ ได้แก่ การนำความรู้มาแก้ไขปัญหาให้กับองค์กรและกระบวนการสร้างทักษะทางเขียนรายงานการปฏิบัติงาน ด้านทักษะทางปัญญา ได้แก่ การใช้เหตุผลทางความคิดในการปฏิบัติงานและการวิเคราะห์แบบบูรณาการ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบ ได้แก่ การส่งเสริมและสนับสนุนความมีน้ำใจ และมีจิตไมตรี การใช้เวลาที่พอเหมาะเหมาะสม การใช้เวลาให้เป็น

ประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน และการส่งเสริมสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคต่อเพื่อนร่วมงาน ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ได้แก่ การวางพื้นฐานทางด้านการวิเคราะห์เชิงตัวเลขให้มากขึ้น การพัฒนาระบบการสื่อสารที่ทันสมัยในระบบการเรียนการสอน และควรปรับหลักสูตรการเรียนการสอนให้ตรงกับการปฏิบัติงานในสถานประกอบการได้จริง และสำหรับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของวิทยาลัยสงฆ์เลย ได้แก่ การเน้นคุณลักษณะทางศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม ความศรัทธาเพื่อการอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนามากขึ้น และการสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดการเรียนรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของสังคม

๕.อภิปรายผล

จากการสำรวจระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อคุณลักษณะและความสามารถในการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่น ๖๑ ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามในปัจจุบัน ทั้งสิ้นจำนวน ๘๘ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ยังอยู่ในเพศบรรพชิตจำนวน ๔๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๔, มีอายุระหว่าง อายุระหว่าง ๑๘ – ๒๘ ปี จำนวน ๓๖ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๙, มีลักษณะสถานที่ทำงานในวัด จำนวน ๔๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๕, จะมีรายได้ไม่เกิน ๑๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕, และส่วนใหญ่จะจบการศึกษาสาขาวิชารัฐศาสตร์ จำนวน ๔๗ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๘๐

ความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตเกี่ยวกับคุณภาพบัณฑิตในการปฏิบัติงานรุ่น ๖๑ ระดับปริญญาตรีทั้งบัณฑิตบรรพชิตที่สนองงานคณะสงฆ์และคฤหัสถ์ปริญญาตรีที่ได้งานทำหรือประกอบอาชีพอิสระภายใน ๑ ปี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๘$) ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า วิทยาลัยสงฆ์เลย ได้จัดการศึกษาโดยเน้นให้บัณฑิตมีความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งเป็นไปตามนโยบายของมหาวิทยาลัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สำนักพัฒนาคุณภาพการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของนายจ้างผู้ประกอบการผู้บังคับบัญชาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๕” พบว่า นายจ้างผู้ประกอบการผู้บังคับบัญชามีความพึงพอใจต่อคุณภาพบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X} ๔.๐๐$) และมีความพึงพอใจต่อการพัฒนาตนเองตามอัตลักษณ์ของบัณฑิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่ว่า “บัณฑิตทั้งหลายย่อมฝึกตน” ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยในแต่ละสาขาสถาบันสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา โดยกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อคุณลักษณะและความสามารถในการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่น ๖๑ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๒$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า

ด้านคุณธรรม-จริยธรรม ($\bar{X} = 4.43$) มากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า สาขาวิชาพระพุทธศาสนาได้นั้นเรื่องคุณธรรมจริยธรรมและตามอัตลักษณ์ของบัณฑิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **सानิต ศิริวิศิษฐกุล และนารินทร์ ณ นวงศ์ (๒๕๕๐)** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของนายจ้างต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิตวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ ปการศึกษา ๒๕๕๐” พบว่าความพึงพอใจของนายจ้างต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิตวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ ปการศึกษา ๒๕๕๐ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และด้านคุณธรรมจริยธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก

สาขาวิชาการสอนภาษาไทย โดยกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อคุณลักษณะและความสามารถในการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่น ๖๑ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.17$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรู้ความสามารถ ภาพรวมอยู่ในระดับมากทั้ง ๒ ด้าน ($\bar{X} = 4.42$) ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า สาขาวิชาการสอนภาษาไทยมีทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์จะสอนให้บัณฑิตตระหนักถึงคุณธรรมจริยธรรมและสามารถนำไปทำงานได้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ปัญญา ชูช่วย** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีที่เข้าทำงานในสถานประกอบการตามทัศนคติของผู้บริหารสถานประกอบการในจังหวัดสงขลา” พบว่า ทัศนคติของผู้บริหารสถานประกอบการในจังหวัดสงขลา โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

สาขาวิชารัฐศาสตร์ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อคุณลักษณะและความสามารถในการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่น ๖๑ ระดับสาขาวิชารัฐศาสตร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.24$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความรู้ความสามารถ จะอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.32$) ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า สาขาวิชารัฐศาสตร์เน้นให้บัณฑิตมีความรู้ความสามารถนำไปปฏิบัติงานได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุพดี กิตติวรเวช และรวีวรรณ เผ่ากัณหา** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิตต่อคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์คณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ๒๕๕๕” พบว่า ส่วนใหญ่ผู้ใช้บัณฑิตมีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ค่าเฉลี่ยโดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก

๖. ข้อเสนอแนะ

จากการติดตามบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่นที่ ๖๑ ทำให้ผู้วิจัยเห็นจุดเด่นและจุดด้อยจึงขอเสนอแนะวิทยาลัยสงฆ์เลยเพื่อการปรับปรุง และพัฒนานิสิตในรุ่นต่อ ๆ ไปให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์มากยิ่งขึ้น

๑. วิทยาลัยสงฆ์เลย ควรที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผนการปรับปรุงระบบการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงานที่ก่อให้เกิดความสอดคล้องกับการปฏิบัติงานในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น

๒. วิทยาลัยสงฆ์เลย ควรวางแผนการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนโดยมองไปที่คุณลักษณะในการสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดการเรียนรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของสังคมให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมมากยิ่งขึ้น

๓. วิทยาลัยสงฆ์เลย ควรจะเน้นทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข ทักษะการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศให้เหมาะสมและสอดคล้องกับการปฏิบัติงานของหน่วยที่บัณฑิตเข้าไปปฏิบัติงานตามหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อคุณภาพและประสิทธิภาพ

๔. วิทยาลัยสงฆ์เลย ควรเพิ่มประสิทธิภาพระบบการประชาสัมพันธ์เพื่อเป็นการรองรับถึงความต้องการของบรรพชิตและประชาชนที่มีความสนใจในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาต่อไป

บรรณานุกรม

เทพพนม เมืองแมน และสวีน สุวรรณ. (๒๕๖๙). **พฤติกรรมองค์กร**, กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.

ธงชัย สันติวงษ์ และชัยยศ สันติวงษ์. (๒๕๓๓). **พฤติกรรมของบุคคลในองค์กร**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช,

บรรพต ศรีวิเศษ. (๒๕๔๙). ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพนักงาน บริษัท ฮีโน่ มอเตอร์ส แมนูแฟกเจอร์ ประเทศไทย จำกัด. วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.

ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (๒๕๓๕). **จิตวิทยาการบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพ.

ปัญญา ชูช่วย. (๒๕๕๖). คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีที่เข้าทำงานในสถานประกอบการตามทัศนคติของผู้บริหารสถานประกอบการในจังหวัดสงขลา. **รายงานการวิจัย**. สงขลา : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

พรณพัชร วัฒนทรง. (๒๕๕๕). คุณลักษณะตามสภาพจริงและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตระดับปริญญาตรี. **วารสารเทคโนโลยีภาคใต้**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๕.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๕๗). **แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มนูญ ศรีวิวัฒน์. (๒๕๔๖). การศึกษาติดตามผลบัณฑิต มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี . **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (๒๕๕๔). **เตรียมพร้อมผลิตบัณฑิตไทยในศตวรรษที่ ๒๑, จดหมายข่าวสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๗๔ ประจำวันที่ 8 สิงหาคม ๒๕๕๔.

सानิต ศิริวิศิษฐกุล และนารินทร์ ณ นวงศ์. (๒๕๕๐). ความพึงพอใจของนายจ้างต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิตวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ ปการศึกษา ๒๕๕๐. **รายงานการวิจัย**. วิทยาลัยนอร์ท กรุงเทพมหานคร.

สำนักพัฒนาคุณภาพการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (๒๕๕๕). ความพึงพอใจของนายจ้างผู้ประกอบการผู้บังคับบัญชาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๕, **รายงานการวิจัย**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุพดี กิตติวรเวช และรวีวรรณ เผ่ากัณหา. (๒๕๕๕). ความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิตต่อคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. **รายงานการวิจัย**. คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

๔๔ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐

**ผลของกิจกรรมเชิงพุทธต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง
ของเด็กที่พิการทางร่างกาย ในสถานสงเคราะห์เด็กพิการ
และทุพพลภาพปากเกร็ด**

**The effect of buddhist activities on the improvement
on self-esteem of physically disabled children in pakkret home for
children with disabilities**

อมรชัย ทองดี*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อเปรียบเทียบผลของการจัดกิจกรรมเชิงพุทธต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กพิการทางร่างกายก่อนและหลังจัดกิจกรรม ๒) เปรียบเทียบผลของการจัดกิจกรรมเชิงพุทธต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กพิการทางร่างกาย ระหว่างกลุ่มที่เข้าร่วมกับกลุ่มที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มตัวอย่างคือเยาวชนบ้านนนทภูมิ มีจำนวน ๒๑ คน แบ่งออกเป็น กลุ่มควบคุม ๑๐ คน และกลุ่มทดลอง ๑๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินและกิจกรรมเชิงพุทธต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง สถิติ ที่ใช้ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนค่าเฉลี่ยการเห็นคุณค่าในตนเองและการมีพลัง ๕ ในตนเอง ของกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังการทดลองโดยใช้การทดสอบค่าที (t test) แบบสองกลุ่มสัมพันธ์ (two parired samples t test) และวิเคราะห์ เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของการเห็นคุณค่าในตนเองและการมีพลัง ๕ ในตนเองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังใช้ t test แบบสองกลุ่มอิสระ (two independent samples t-test) ผลการวิจัย พบว่า

๑) หลังการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองส่งผลให้เยาวชนบ้านนนทภูมิที่เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมระดับการมีพลัง ๕ ที่แตกต่างกัน โดยวิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ย ระดับการมีพลัง ๕ ของ เยาวชนบ้านนนทภูมิกลุ่มทดลองในระยะหลังเข้าร่วมกิจกรรม พบว่าสูงกว่า เยาวชนบ้านนนทภูมิกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

๒) หลังการเข้าร่วมกิจกรรมเชิงพุทธเพื่อพัฒนาเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองส่งผลให้เยาวชนบ้านนนทภูมิที่เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีระดับการเห็นคุณค่าในตนเองที่ต่างกัน โดยวิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ย การเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชน

* นักวิชาการอิสระ

บ้านนนทภูมิกลุ่มทดลองในระยะหลังเข้าร่วมกิจกรรม พบว่าสูงกว่า เยาวชนบ้านนนทภูมิกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

๓) หลังการเข้าร่วมกิจกรรมเชิงพุทธเพื่อพัฒนาเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองส่งผลให้เยาวชนบ้านนนทภูมิที่เป็นกลุ่มทดลอง มีระดับการมีพลัง๕ ที่แตกต่างกัน ในระยะก่อนการทดลอง โดยวิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ย ระดับการมีพลัง๕ ในระยะก่อนหลังการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มทดลอง พบว่าเยาวชนบ้านนนทภูมิในกลุ่มทดลองมีคะแนนค่าเฉลี่ย ระดับการมีพลัง๕ หลังการเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

๔) หลังการเข้าร่วมกิจกรรมเชิงพุทธเพื่อพัฒนาเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองส่งผลให้เยาวชนบ้านนนทภูมิที่เป็นกลุ่มทดลอง มีระดับการเห็นคุณค่าในตนเอง ที่แตกต่างกัน ในระยะก่อนการทดลอง โดยวิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยของสมมติฐานข้อที่ ๔ การเห็นคุณค่าในตนเอง ในระยะก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มทดลอง พบว่าเยาวชนบ้านนนทภูมิในกลุ่มทดลองมีคะแนนค่าเฉลี่ย การเห็นคุณค่าในตนเอง หลังการเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

คำสำคัญ: ผลของกิจกรรมเชิงพุทธ, สถานสงเคราะห์เด็กพิการและทุพพลภาพปากเกร็ด

ABSTRACT

Within This thesis, the researcher investigates 1) to compare the effect of Buddhist activities on the improvement on self-esteem of physically disabled children pretests and posttests. 2) to compare the effect of Buddhist activities on the improvement on self-esteem of physically disabled children join the group that did not attend the event. The sample Population Nonthapoom youth A total of 21 people divided including 10 orphans in experimental group and another 10 in control group. The instrument used in the study were questionnaires and Buddhist activities on the improvement on self-esteem. The statistics used were mean, standard deviation, discriminated analysis of mean self-esteem and para 5 of pretest and posttest. By t test, two paired samples t test, Discriminated analysis mean self-esteem and para 5 of experimental group and control group Paired sample t- test and two independent samples t- test have been used to analyze data.

The findings are as follows:

1) After activities on the improvement on self-esteem effect Nonthapoom youth experimental group and control group difference for mean para 5. By analyze difference of mean para 5 of Nonthapoom youth control

group after activities Found higher Nonthapoom youth control group was statistically significant at .01 level

2) After activities on the improvement on self-esteem effect Nonthapoom youth experimental group and control group difference for mean self-esteem difference of mean para 5 of Nonthapoom youth control group after activities Found higher Nonthapoom youth control group was statistically significant at .01 level

3) After activities on the improvement on self-esteem effect Nonthapoom youth experimental group and control group difference for mean para 5 pretest By analyze difference of mean para 5 before and after join activities Nonthapoom youth in experimental group for mean para 5 after join activities higher was statistically significant at .01 level

4) After activities on the improvement on self-esteem effect Nonthapoom youth experimental group and control group difference for mean self-esteem By analyze difference of mean hypothesis 4 self-esteem pretest and protest of contrl group Found Nonthapoom youth control group for mean self-esteem after activities higher was statistically significant at .01 level

Keywords: The effect of buddhist activities, pakkret home for children with disabilities

๑.บทนำ

ความพิการทางกายแม้ไม่ได้ส่งผลต่อสติปัญญาแต่อย่างใด แต่สิ่งที่ส่งผลกระทบ คือ สิ่งที่อยู่ภายในจิตใจ ได้แก่ ความรู้สึกเป็นปมด้อย การรู้สึกว่าไม่มีคุณค่าในตนเอง หรือทางอารมณ์ของเยาวชนจะมีความคับข้องใจรู้สึกเก็บกดและมีความก้าวร้าวหงุดหงิด อารมณ์ฉุนเฉียวรุนแรงอันเนื่องมาจากความพิการของตนเอง เยาวชนพิการควรได้รับความเอาใจใส่ทั้งภายนอกและภายในส่วนบุคคลอื่น ก็ควรที่จะทำความเข้าใจในความพิการให้ความช่วยเหลืออย่างถูกวิธีและสนองความต้องการด้วยความจริงใจในทุกโอกาส สอดคล้องกับทัศนะของพระธรรมปิฎก ปัจจุบันสมณศักดิ์ที่ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่กล่าวว่า “เรามักคิดเพียงว่าคนที่ร่างกายพิการจะช่วยเหลือตัวเองไม่ได้หรือทำอะไรได้น้อยเป็นภาระแก่คนอื่น เป็นเครื่อง ถ่วงสังคม แต่ความเป็นจริงปรากฏให้เห็นว่าผู้พิการมีศักยภาพที่จะพัฒนาให้กลายเป็นผู้ที่สามารถ สร้างสรรค์ได้ ในสังคมที่ฉลาด รู้จักให้โอกาสและสนับสนุน ก็ปรากฏว่าผู้พิการสามารถฝึกฝนตนให้ช่วยตนเองได้และทำอะไรๆ ที่เป็นประโยชน์แก่สังคมได้ โดยเฉพาะ

คนที่พิการด้านหนึ่งอาจจะมี ศักยภาพที่พัฒนาได้ดีพิเศษอีกด้านหนึ่ง ซึ่งทำให้ผู้พิการที่รู้จักฝึกฝนพัฒนาตนเองสามารถทำอะไรบางอย่างได้เก่งกว่าคนปกติทั่วไป บางทีถ้าสังคมรู้จักสนับสนุนอาจฝึกกลุ่มผู้พิการให้ทำงานพิเศษบางอย่างแก่สังคม ที่คนปกติทำไม่ค่อยได้เป็นกลุ่มผู้ชำนาญพิเศษด้านหนึ่ง^๑

อย่างไรก็ตามการช่วยเหลือหรือการพัฒนาเยาวชนที่มีความพิการทางร่างกายนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง พวงแก้ว กิจธรรม กล่าวไว้ในบทความว่า ผู้พิการต้องการ “ศาสนา” เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจให้สามารถดำรงชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้เท่าเทียมกับคนทั่วไปอย่างมีความสุขสงบ ฉะนั้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรมีการศึกษา วิจัย ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาให้ “ศาสนา” เป็นกระบวนการหนึ่งในการ “พัฒนาศักยภาพของผู้พิการ” ทุกด้าน โดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านจิตใจ สติปัญญา พฤติกรรม คุณธรรม และการดำเนินชีวิตในทางที่ถูกที่ควรอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นที่ยอมรับในสังคม^๒ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมุ่งพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง เพื่อให้เยาวชนที่พิการมีความสมบูรณ์ในวุฒิภาวะทางอารมณ์มากขึ้น มีความสุขและมีพัฒนาการทางด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านอารมณ์ สังคม ทักษะคิด รวมถึงทางมองโลกในแง่ดี อันจะส่งผลให้เยาวชนมีภาวะจิตใจที่เข้มแข็ง มีความแข็งแกร่งภายในและตระหนักถึงคุณค่าในตนเองมากยิ่งขึ้น

๒.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อเปรียบเทียบผลของการเข้าร่วมกิจกรรมเชิงพุทธต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กที่พิการทางร่างกายก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม

๒. เพื่อเปรียบเทียบผลของการเข้าร่วมกิจกรรมเชิงพุทธต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กที่พิการทางร่างกายระหว่างกลุ่มที่เข้าร่วมกับกลุ่มที่ไม่เข้าร่วม

๓.วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเรื่อง “ผลของการเข้าร่วมกิจกรรมเชิงพุทธต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กที่พิการทางร่างกาย” เป็นงานวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) แบบ Pretest-posttest design

ขอบเขตด้านเนื้อหา

^๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา. ๒๕๕๒), หน้า ๓๗.

^๒ พวงแก้ว กิจธรรม, มุลินธิผู้พิการไทย, บทความ. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.tddf.or.th>, [๑๖ มีนาคม ๒๕๕๘].

ศึกษาจากเอกสารรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิได้แก่พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารชั้นทุติยภูมิได้แก่แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากหนังสือวิทยานิพนธ์งานวิจัยเอกสารสุขภาวะองค์กรรวมแนวพุทธและวารสารอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เยาวชนซึ่งเป็นเด็กที่มีความพิการทางร่างกายโดยมีลักษณะของร่างกายที่ไม่สมบูรณ์ อาศัยอยู่ บ้านนนทภูมิ ปากเกร็ด นนทบุรี จำนวน ๒๐ คน

ผู้เข้าร่วมการวิจัย

ผู้เข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้ คือ เยาวชนบ้านนนทภูมิ จำนวน ๒๐ คน ซึ่งถูกแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง เป็นกลุ่มที่เลือกแบบเจาะจงเพื่อให้ทั้งสองกลุ่มมีคุณสมบัติไม่แตกต่างกัน โดยใช้การสุ่มแบบง่าย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ ระดับวัย คะแนนเฉลี่ยทางการศึกษา ลักษณะแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Check list) จำนวน ๓ ข้อ

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของการเห็นคุณค่าในตนเอง มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ .๗๓๒

ตอนที่ ๓ ข้อมูลเกี่ยวกับการมีพละ ๕ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ .๘๑๙

ตอนที่ ๔ กิจกรรมเชิงพุทธต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง มีจำนวน ๑๑ กิจกรรม

ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างกิจกรรม โดยใช้กิจกรรมกลุ่มในการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง โดยกำหนดเนื้อหาและขั้นตอนการให้คำปรึกษาให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

ตาราง กิจกรรมเชิงพุทธต่อการเห็นคุณค่าในตนเองการประยุกต์หลักธรรม พละ ๕ ในการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองระยะเวลา ๒ สัปดาห์

ครั้งที่	กิจกรรม	วัตถุประสงค์	หลักธรรม
๑	๑,๒	ความเชื่อมั่นต่อตนเอง (Confidence) ลักษณะของกิจกรรมจะเน้น การสำรวจตนเอง	สัทธาพละ
๒	๓,๔	ความเพียร (Energy ; Effort) ลักษณะของกิจกรรม อธิบาย ประสบการณ์ที่เคยใช้ความ เพียร ทั้งทางด้านการศึกษา หรือหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย	วิริยะพละ
๓	๕,๖	การควบคุมตนเอง (Mindfulness) ลักษณะของกิจกรรม การ สำรวจตัวเองเกี่ยวกับการแสดง อารมณ์ที่ไม่เหมาะสม เพื่อให้ รับรู้ภาวะอารมณ์ของตนเอง	สติพละ
๔	๗,๘	ความตั้งใจ มีจิตใจที่แน่วแน่ (Concentration) ลักษณะของกิจกรรม ฝึกการจด จอยู่กับงานหรือสิ่งใดเป็น เวลานาน	สมาธิพละ
๕	๙,๑๐	ความรู้ (Wisdom ; Understanding) ลักษณะของกิจกรรม การให้ รับรู้ความเป็นจริง เข้าในสิ่งที่ เป็นจริงยอมรับหรือไม่คาดหวัง จนเกินความเป็นไปได้	ปัญญาพละ
๖	๑๑	ความรู้ (Wisdom ; Understanding) ลักษณะของกิจกรรม เรียนรู้ นอกสถานที่	ปัญญาพละ

การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. นำแบบสอบถามมาตรวจสอบให้คะแนนแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดย
เครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมทางคอมพิวเตอร์

๒. การวิเคราะห์ผลระดับการเห็นคุณค่าในตนเอง และระดับการมีพละ ๕ ของ
เยาวชนบ้านนันทภูมิทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

๓. วิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเอง และระดับการมี
พละ ๕ หลังการเข้าร่วมกิจกรรมเชิงพุทธต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของกลุ่มทดลองและกลุ่ม

ควบคุม เปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการเห็นคุณค่าในตนเอง และระดับการมีผละ ๕ ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมเชิงพุทธต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของกลุ่มทดลอง

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลนั้นผู้วิจัยหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม โดยการใช้การประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ เสนอข้อมูล ดังนี้

๑) สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่อหาค่าสถิติร้อยละ (Percentage) ใช้สำหรับอธิบายลักษณะข้อมูลทั่วไปของประชากร หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ใช้อธิบายถึง พฤติกรรมและความเข้าใจความจริงของชีวิต

๒) สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) การวิเคราะห์ค่าคะแนนความเข้าใจความจริงของชีวิตเปรียบเทียบความแตกต่าง t-test เพื่อทดสอบสมมติฐาน

๔.สรุปผลการวิจัย

๑) การทดสอบสมมติฐานทางสถิติ

วิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยของสมมติฐานข้อที่ ๑ ระดับการมีผละ ๕ ของ เยาวชนบ้านนนทภูมิกลุ่มทดลองในระยะหลังเข้าร่วมกิจกรรม พบว่าสูงกว่า เยาวชนบ้านนนทภูมิกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

สมมติฐานข้อที่ ๒ เยาวชนบ้านนนทภูมิกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมที่เข้าร่วมกิจกรรมเชิงพุทธต่อการเห็นคุณค่าในตนเองในระยะหลังการทดลองมีระดับการเห็นคุณค่าในตนเองแตกต่างกัน

จากการวิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยของสมมติฐานข้อที่ ๒ การเห็นคุณค่าในตนเอง ของ เยาวชนบ้านนนทภูมิกลุ่มทดลองในระยะหลังเข้าร่วมกิจกรรม พบว่าสูงกว่า เยาวชนบ้านนนทภูมิกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

สมมติฐานข้อที่ ๓ เยาวชนบ้านนนทภูมิกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมเชิงพุทธต่อการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง มีระดับการมีผละ ๕ ที่แตกต่างกัน ในระยะก่อนการทดลอง

จากการวิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยของสมมติฐานข้อที่ ๓ ระดับการมีผละ ๕ ในระยะก่อนหลังการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มทดลอง พบว่าเยาวชนบ้านนนทภูมิในกลุ่มทดลองมีคะแนนค่าเฉลี่ย ระดับการมีผละ ๕ หลังการเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

สมมติฐานข้อที่ ๔ เยาวชนบ้านนนทภูมิกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมเชิงพุทธต่อการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง มีระดับการเห็นคุณค่าในตนเอง ที่แตกต่างกัน ในระยะก่อนการทดลอง

จากการวิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยของสมมติฐานข้อที่ ๔ การเห็นคุณค่าในตนเอง ในระยะก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มทดลอง พบว่าเยาวชนบ้านนนทภูมิในกลุ่มทดลองมีคะแนนค่าเฉลี่ย การเห็นคุณค่าในตนเอง หลังการเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

๕.อภิปรายผลการวิจัย

เยาวชนบ้านนนทภูมิกลุ่มตัวอย่างมีระดับการเห็นคุณค่าในตนเองระดับใด

จากผลการศึกษาพบว่า เยาวชนบ้านนนทภูมิกลุ่มตัวอย่างมีระดับการเห็นคุณค่าในตนเองระดับปานกลาง โดยทั้งสองกลุ่มทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีระดับค่าการเห็นคุณค่าในตนเองที่เป็นระดับการเห็นคุณค่าในตนเองระดับปานกลาง อธิบายได้ว่าระดับการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนบ้านนนทภูมิอยู่ในระดับปานกลางเนื่องจากในขณะอยู่ นั้นจะต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มใหญ่ ทำให้มีปัญหาเรื่องของการปรับตัว และการควบคุมอารมณ์ของตนเอง นอกจากนี้เยาวชนบ้านนนทภูมิ มักมองตนเองในด้านลบ คิดว่าตนเองด้อยค่าขาดความเชื่อมั่นในตนเอง มีปัญหาด้านการปรับตัว สอดคล้องกับแนวคิดของคูเปอร์สมิธ^๓ ที่กล่าวว่าปัจจัยภายในของบุคคลมีผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองในเรื่องของภาวะทางอารมณ์ (affective stage) เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความพึงพอใจ ความรู้สึกเป็นสุข ความวิตกกังวลของบุคคล ซึ่งเกิดจากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น แล้วส่งผลต่อการเปรียบเทียบและประเมินตนเอง บุคคลที่ประเมินตนเองในทางลบจะมองตนเองว่าไร้ความสามารถ ไร้สมรรถภาพ จึงรู้สึกด้อย วิตกกังวลและไม่มีความพึงพอใจในตนเอง จึงอาจทำให้ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองต่ำ อย่างไรก็ตามภายหลังการทดลองพบว่าการเห็นคุณค่าในตนเอง ๓.๓๑๑ คะแนน ซึ่งเป็นการเห็นคุณค่าในตนเองอยู่ในระดับมาก ส่วนกลุ่มควบคุมพบว่ามีระดับค่าความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง ซึ่งเป็นการเห็นคุณค่าในตนเองในระดับเดิมคือปานกลาง

๒) การศึกษาระดับการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนบ้านนนทภูมิระหว่างกลุ่มควบคุมกับกลุ่มทดลองหลังการเข้าร่วมกิจกรรมเชิงพุทธต่อการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองแตกต่างกัน

ผลการศึกษา พบว่า เยาวชนบ้านนนทภูมิกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองมีระดับการเห็นคุณค่าในตนเองแตกต่างกัน มีค่าเฉลี่ยระดับการเห็นคุณค่าในตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งผลทดสอบเป็นไปตามสมมติฐานที่ ๔ เยาวชนบ้านนนทภูมิกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมเชิงพุทธต่อการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง มีระดับการเห็นคุณค่าในตนเอง ในระยะก่อนการทดลองที่แตกต่างกัน

^๓ Coopersmith, S., *Self-Esteem Inventory*, (San-Francisco: Consulting Psychologists Press Inc, 1984) p. 14.

การพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง

พบว่ากิจกรรมเชิงพุทธต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนบ้านนนทภูมิมีคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นการประเมินคุณค่าของตนเองและทัศนคติที่มีต่อตนเองในด้านการยอมรับหรือไม่ยอมรับเกี่ยวกับตนเอง ทำให้บุคคลนั้นรู้สึกว่าคุณมีความสามารถ และความสามารถจะประสบความสำเร็จและมีคุณค่า สังเกตได้จากคำพูดและพฤติกรรมที่แสดงออก^๔ เยาวชนที่เห็นคุณค่าในตนเองจะมีความมั่นใจในการทำงาน การปฏิบัติตน ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกันกับแนวคิดของโกลแมน พบว่า ความภาคภูมิใจในตนเองมีพื้นฐานมาจากการเห็นคุณค่าในตนเอง^๕

การที่เยาวชนบ้านนนทภูมิกลุ่มทดลอง ได้เข้าร่วมกิจกรรมเชิงพุทธต่อการเห็นคุณค่าในตนเองและได้รับฟังปัญหาคนอื่น ได้รับฟังความคิดเห็น การยกย่องชื่นชมและความคิดที่แตกต่างไปจากคนอื่นเกิดความเข้าใจ การยอมรับในความแตกต่างของแต่ละคนทำให้เยาวชนบ้านนนทภูมิได้ตระหนักในศักยภาพที่มีอยู่ของตน และพัฒนาได้เต็มความสามารถเพื่อจะได้แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคตอย่างมีเป้าหมาย ให้เห็นคุณค่าในตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเองและความภาคภูมิใจ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของบุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงและต่ำจากการศึกษาของ **เกียรติวรรณ อมาตยกุล** พบว่า บุคคลที่รู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองจะมีความคิดอิสระที่ไม่ยึดติดอยู่ในกรอบ กฎเกณฑ์ใดๆ รู้จักเลือก รู้จักตัดสินใจ รับผิดชอบในสิ่งที่ตัวเองได้เลือก เมื่อความต้องการได้พัฒนาไปสู่ขั้นที่สูงจะพบว่า ความต้องการที่จะพึ่งพาคนอื่นเป็นภาระแก่คนอื่นน้อยลง มีแนวทางชีวิตที่เป็นตัวเองมากขึ้น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์รู้จักใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา ตัดสินใจทำอะไรด้วยตัวเอง และสามารถมีชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขได้ด้วยตนเอง^๖ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **กนกวรรณ อังกะสิทธิ์** พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง คือ การที่บุคคลนั้นสามารถวิเคราะห์ตนเองแล้วพบว่า ตนเองดี มีคุณค่ามีความสามารถในการที่จะกระทำสิ่งต่างๆ แล้วประสบความสำเร็จตามที่ตนคาดหวังไว้ และพึงพอใจในการกระทำของตนเองรู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองซึ่งต้องอาศัยการผสมผสาน บูรณาการของทักษะทางด้านการคิดให้เกิดปัญญาทางสังคม ทางพฤติกรรมร่วมกัน^๗ สอดคล้องกับ **ชนัฐ ชาร์ เขียวชะอุ่ม** พบว่า อิทธิพลของกลุ่มมีผลต่อพฤติกรรมของสมาชิก คือ กระตุ้นให้เกิด

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

^๕ Golemen, D., *Working with Emotional Intelligence*, (New York: Bantan Books, 1998), p. 24.

^๖ เกียรติวรรณ อมาตยกุล, การศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดของมาสโลว์, *วารสารครุศาสตร์*, เล่มที่ ๑๓ ฉบับที่ ๒ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๒๗), หน้า ๑๕-๑๖.

^๗ กนกวรรณ อังกะสิทธิ์, “พฤติกรรมสุขภาพและการเห็นคุณค่าในตนเองของคนพิการ” *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพ*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐) หน้า ๑๖.

กำลังใจแก่สมาชิก การได้แสดงออก ทำให้มีความกระตือรือร้น เกิดการตัดสินใจแก้ปัญหาได้ ลดความคับข้องใจไม่ประพฤติดอกนอกกลุ่มนอกทาง เสริมสร้างสุขภาพทางกายและทางใจ การสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน ทำให้สมาชิกเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีค่า และเป็นที่ต้องการ^{๙๙} สอดคล้องกับ ยุทธการ โสเมือง ที่พบว่า การเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่มทางสังคม และความสามารถทางสติปัญญา ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการโดยระดมความคิด นั้นทำให้สมาชิกกลุ่มได้แสดงออก ภายใต้อารมณ์ที่พึงพอใจตามแนวคิดของกลุ่ม^{๑๐๐} สอดคล้องกับ บรรณนา ไชยประเสริฐ ที่กล่าวว่า การแสดงความคิดเห็น ได้รู้จักการวิเคราะห์ การอภิปรายร่วมกัน ทำให้รู้จักตนเอง มองตนเองและผู้อื่นในด้านบวก^{๑๐๑} และ สอดคล้องกับ อารุณี ไทยบัณฑิตย์ ได้เสนอการสอนให้คิดเป็น ตามแนวพุทธวิธีสอนนำไปใช้โดยจัดให้สอดคล้องกับวิธีสมัยปัจจุบัน ซึ่งมีวิธีการ เช่น วิธีการแบบสืบสวนสอบสวน วิธีการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม วิธีการปรับพฤติกรรม พร้อมกันนี้ก็ได้นำเสนอรูปแบบกระบวนการสอนให้คิดตามเหตุพุทธวิธีประยุกต์เน้นการมีส่วนร่วม การฝึกปฏิบัติและการนำไปใช้ในชีวิตจริงให้เยาวชนได้เห็น ได้คิด ได้ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สามารถเผชิญสถานการณ์ต่างๆ และแก้ไขปัญหาได้ เยาวชนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมเชิงพุทธต่อการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองที่สามารถใช้ทักษะการคิด เพื่อให้เกิดการเห็นคุณค่าในตนเองได้อยู่ตลอดเวลา นั้นแสดงให้เห็นว่าการฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการมาประยุกต์ ส่งผลต่อคุณลักษณะการเรียนรู้เรื่องชีวิต สังคม และเข้าใจเหตุและผลต่างๆ ที่ดีด้วยตนเอง^{๑๐๒} ตลอดจนสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนทรี ศุภบุญย์ พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นความรู้สึกความเชื่อโดยมีการประเมินผ่านตนเองเกี่ยวกับด้านความสามารถ ความคิด ค่านิยมและเป็นผลสรุปของความสำเร็จ การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ทุกพัฒนาการในทุกช่วงวัยหากได้รับการส่งเสริมให้ได้รับประสบการณ์ที่

^{๙๙} ขันฐชาрь เชียวชะอุ่ม, “ผลของการใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ที่มีสนับสนุนจากเพื่อนแตกต่างกัน”, **ปริญญานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาจิตวิทยาพัฒนาการ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๙) หน้า ๙๒.

^{๑๐๐} ยุทธการ โสเมือง, “ผลของการจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเยาวชนและเยาวชน จังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาการแนะแนวและการให้คำปรึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔), หน้า ๒๑.

^{๑๐๑} บรรณนา ไชยประเสริฐ, “การทำกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชาติพันธุ์ชาวเขา ช่วงชั้นที่ ๓ โรงเรียน วัดดอนจั่น จังหวัดเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓), หน้า ๕๑.

^{๑๐๒} อารุณี ไทยบัณฑิตย์, “การพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ทำสอนโดยการฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการ”, **ปริญญานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาจิตวิทยาพัฒนาการ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕), หน้า ๔๑.

ดี^{๑๒} สอดคล้องกับ **บุปผา อยู่ยัด** พบว่า การสำรวจตนเองในแต่ละด้านของชีวิตตามความเป็นจริง และการตั้งเป้าหมายหรือการระลึกถึงสิ่งที่ทำสำเร็จแล้วจะเป็นการให้กำลังใจและชื่นชมในตัวเอง เพื่อสร้างการเห็นคุณค่าในตนเอง

นอกจากนี้จากการศึกษาของ **โมไฉย อภิศักดิ์มนตรี** พบว่า การจัดโปรแกรมพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง ในเยาวชนที่พิการทางร่างกาย สามารถเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเอง ซึ่งน่าจะเนื่องมาจากการที่กลุ่มหลากหลาย มุ่งพัฒนาความรู้สึกรู้เห็นคุณค่าในตนเอง โดยสมาชิกในกลุ่มจะได้รับ การเรียนรู้ลักษณะต่างๆ เปิดโอกาสให้สมาชิกแลกเปลี่ยนประสบการณ์เจตคติ ความคิดเห็น รวมทั้งระเบียบวินัย ความอดทน และช่วยกล่อมเกลานิยัยความรู้สึกรู้ของสมาชิกให้มองเห็นความสำคัญของกลุ่มมากขึ้น อังสงผลทำให้เกิดการส่งเสริมในทางจิตวิทยาด้านการรับรู้และตระหนักถึงความรู้สึกรู้เห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น^{๑๓}

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ อังกะสิทธิ์, “พฤติกรรมสุขภาพและการการเห็นคุณค่าในตนเองของคนพิการ” **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต** สาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพ, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐.
- เกียรติวรรณ อมาตยกุล, การศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดของมาสโลว์, **วารสารครูศาสตร์**, เล่มที่ ๑๓ ฉบับที่ ๒ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๒๗).
- ชนัญชาร์ เขียวชะอุ่ม, “ผลของการใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ที่มีสนับสนุนจากเพื่อนแตกต่างกัน”, **ปริญญาานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต** สาขาจิตวิทยาพัฒนาการ, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๙.
- ปรารธนา ไชยประเสริฐ, “การทำกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชาติพันธุ์ชาวเขา ช่วงชั้นที่ ๓ โรงเรียน วัดดอนจั่น จังหวัดเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต** สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓.

^{๑๒} สุนทรี ศุภรบุญย์, “ผลของการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่มตามทฤษฎีพิจารณาเหตุผลอารมณ์ และพฤติกรรม และโปรแกรมการเห็นคุณค่าในตนเองที่มีต่อความรู้สึกรู้มีป็นด้อยในตนเองของเยาวชนก่อนวัยรุ่นในสถานสงเคราะห์เยาวชนหญิงบ้านราชวิถี”, **ปริญญาวิทยาสตรมหาบัณฑิต** สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๖), หน้า ๕๒.

^{๑๓} โมไฉย อภิศักดิ์มนตรี, “ผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง ของเยาวชนที่พิการทางร่างกาย”, **ปริญญาวิทยาสตรมหาบัณฑิต** สาขาจิตวิทยาคลินิกและชุมชน, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒), หน้า ๗๐.

พวงแก้ว กิจธรรม, มุลนิธิผู้พิการไทย, **บทความ**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.tddf.or.th>, [๑๖ มีนาคม ๒๕๕๘].

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก**, กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา. ๒๕๔๒.

โมไณย อภิศักดิ์มนตรี, “ผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง ของเยาวชนที่พิการทางร่างกาย”, **ปริญญาวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต** สาขาจิตวิทยาคลินิกและชุมชน, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒.

ยุทธการ โสเมือง, “ผลของการจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเยาวชนและเยาวชน จังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต** สาขาการแนะแนวและการให้คำปรึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๔.

สุนทรี ศุภบุญย์, “ผลของการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่มตามทฤษฎีพิจารณาเหตุผลอารมณ์ และพฤติกรรม และโปรแกรมการเห็นคุณค่าในตนเองที่มีต่อความรู้สึกมีป็นด้อยในตนเองของเยาวชนก่อนวัยรุ่นในสถานสงเคราะห์เยาวชนหญิงบ้านราชวิถี”, **ปริญญาวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต** สาขาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๖.

อารุณี ไทยบัณฑิตย์, “การพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ทำสอนโดยการฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการ”, **ปริญญานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต** สาขาจิตวิทยาพัฒนาการ, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๕.

Coopersmith, S., **Self-Esteem Inventory**, (San-Francisco: Consulting Psychologists Press Inc, 1984) p. 14.

Golemen, D., **Working with Emotional Intelligence**, (New York: Bantan Books, 1998), p. 24.

**ปัจจัยจิตสังคมที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔
ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๓ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี**
**Psycho-social factors affected to emotional quotient fourth year class
students of secondary schools in secondary education service area 3,
nonthaburi province**

พระฉัตรชัย ดิคุปญโญ (โพธิจักร)*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. เพื่อศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๓ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ๒. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับปัจจัยจิตสังคมที่เกี่ยวข้องของนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๔ ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๓ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ๓. เพื่อศึกษาปัจจัยจิตสังคมที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๔ ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๓ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๓ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี จำนวน ๔๕๐ คน เครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลคือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ประกอบด้วย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบค่าที่ One Way ANOVA และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป พบว่า ๑) กลุ่มตัวอย่างนักเรียนเป็นเพศชายเป็นส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๔๐ ในส่วนลำดับการเกิดส่วนใหญ่เป็นลูกคนแรก คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๑๐ บิดามารดาอยู่ร่วมกัน คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๓๐ สถานะเศรษฐกิจของครอบครัวอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ ๙๕.๑๐ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับ ๒.๕๐-๓.๔๙ คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๑๐ ๒) ระดับการรับรู้ปัจจัยจิตสังคม นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๓ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี มีระดับการรับรู้ปัจจัยจิตสังคม ด้านวิธีการอบรมเลี้ยงดูมีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๔๙$, $S.D. = .๕๒๙$) ด้านสัมพันธภาพภายในครอบครัวมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๗$, $S.D. = .๖๓๑$) ด้านสัมพันธภาพระหว่างเพื่อนมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๑$, $S.D. = .๖๐๑$) ด้านพฤติกรรมการสอนของครูมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๑$, $S.D. = .๖๐๑$) ๓) ระดับการรับรู้ความฉลาดทางอารมณ์ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๓ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี มีระดับความฉลาดทางอารมณ์ดังนี้ ความฉลาดทางอารมณ์ด้านเก่งมีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๕๐$, $S.D. = .๓๘๔$) ความฉลาดทางอารมณ์ด้านดีมี

* พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

ค่าเฉลี่ยในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๕๕$, $S.D. = .๔๑๙$) ความฉลาดทางอารมณ์ด้านสุขมีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๖๑$, $S.D. = .๔๕๕$) ความฉลาดทางอารมณ์โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๕๕$, $S.D. = .๓๕๙$)

คำสำคัญ: ปัจจัยจิตสังคม

ABSTRACT

The purposes of this research were (1) to study Emotional Quotient (EQ) of fourth year class students of secondary schools In Secondary Education Service Area 3, Nonthaburi Province; (2) to study factors affecting to Emotional Quotient (EQ) of fourth year class students of secondary schools In Secondary Education Service Area 3, Nonthaburi. The research samples were 450 Fourth Year Class Students of Secondary Schools in Secondary Education Service Area 3, Nonthaburi. The research instrument was the questionnaire and statistics for data analysis was the frequency, percentage, mean, t-test, and One Way ANOVA and Pearson's correlation coefficient. 1) General Data The result of general data revealed that most of samples are male, (51.40), first child, (35.10%), marital status of their parents are living together, (66.30%), their family financial incomes are medium (95.10%), and of Grade Point Average (GPA) of them is 2.50 – 3.49, (51.10%). 2) The levels of Psycho-Social Factors. It found that the average level of nurture is moderate ($\bar{X} = 3.49$, $S.D. = .529$), the average level of family relationship is high ($\bar{X} = 3.67$, $S.D. = .631$), the average of level friend relationship is high ($\bar{X} = 3.71$, $S.D. = .601$), and the average level of teaching behavior of teachers is high ($\bar{X} = 3.71$, $S.D. = .601$) 3) The levels of Emotional Quotient (EQ) It found that the average level of smartness aspect is moderate ($\bar{X} = 2.50$, $S.D. = .384$), the average level of goodness aspect is moderate ($\bar{X} = 2.55$, $S.D. = .419$), and the average of Emotion Quotient (EQ) is moderate ($\bar{X} = 2.61$, $S.D. = .455$). Overall of the average of level Emotional Quotient (EQ) is moderate ($\bar{X} = 2.55$, $S.D. = .359$).

Keywords: Psycho-social factors

๑.บทนำ

สังคมโลกปัจจุบันมีการพัฒนาและให้ความสำคัญทางด้านวัตถุอย่างมาก จึงทำให้สภาพสังคมมีการแข่งขันกันหลายด้าน เช่นด้านเศรษฐกิจความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารด้านวิชาการ การกีฬาด้านดนตรี ด้านธุรกิจบันเทิง ด้านการเรียน และการทำงานในหน่วยงานต่างๆ แต่ความเป็นจริงประการหนึ่งคือ การที่บุคคลในสังคมจะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขนั้น จำเป็นต้องมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทำงานตามหน้าที่และตามบทบาทที่ได้รับ รวมทั้งใช้ความรู้

ความสามารถที่ได้รับการสะสมมาทำงานตามที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ และปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้คนเราประสบความสำเร็จในการอยู่ร่วมกันและการดำรงชีวิตในสังคมนั้น จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายๆปัจจัยได้แก่ความรู้ตัวการประมาณตัวอย่างถูกต้องรู้จักข่มใจเอาใจเขามาใส่ใจเราเมื่อโกรธก็ไม่แสดงอารมณ์รุนแรงมีระเบียบวินัยกับตนเองขยันหมั่นเพียรไม่ล้มเลิกการทำงานสิ่งใดง่ายๆและมีความกระตือรือร้นรวมทั้งความสามารถในการเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี

ในสภาพสังคมปัจจุบัน^๑ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การดำเนินชีวิตของคนทั่วไป ซึ่งเยาวชนเป็นกลุ่มสำคัญที่ได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงนี้ นับตั้งแต่การเลี้ยงดูในครอบครัวและส่งผลต่อเนื่องไปถึงระบบโรงเรียน ปัจจุบันปัญหาทางพฤติกรรมและปัญหาทางสังคมมากขึ้น จึงจำเป็นที่จะต้องป้องกันปัญหาต่างๆโดยการส่งเสริมให้เด็กมีสุขภาพจิตที่ดี ปัญหาสุขภาพจิตของเยาวชนในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นปัญหายาเสพติด ปัญหาพฤติกรรมและค่านิยมทางเพศ ปัญหาการเรียน ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนที่จะได้เป็นกำลังที่สำคัญของประเทศชาติต่อไป จากรายงานประจำปีกรมสุขภาพจิต ปีงบประมาณ ๒๕๔๖ ระบุว่าประชาชนผู้ใช้บริการสายด่วนสุขภาพจิต ๑๖๖๗ ทั่วประเทศ ปัญหาที่มีผู้ใช้บริการมากที่สุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ปัญหา ความรู้เรื่องเพศ ปัญหาความผิดปกติทางเพศ และปัญหาสุขภาพจิตวัยรุ่น^๒

วัยรุ่น เป็นวัยที่เชื่อมต่อระหว่างวัยเด็กกับวัยผู้ใหญ่ ซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวอย่างมากทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา มีความรู้สึกที่เร็วต่อสิ่งเร้าซึ่งอยู่รอบๆตัวที่แตกต่างกันออกไป ส่วนมากมักแสดงออกไปในทางที่รุนแรง จำเป็นมากที่ต้องทำความเข้าใจกับอารมณ์ของวัยรุ่น เพราะฉะนั้นแล้วจะเห็นพวกวัยรุ่นเป็นที่ผิดปกติจากคนอื่นไป วัยรุ่นแบ่งออกเป็น ๔ ระยะ คือ วัยแรกรุ่น วัยรุ่นตอนต้น วัยรุ่นตอนกลาง และวัยรุ่นตอนปลาย โดยเฉพาะวัยรุ่นตอนต้นนั้น นักจิตวิทยาได้กล่าวถึงลักษณะอารมณ์ของวัยรุ่นตอนต้นไว้ว่า^๓ เป็นวัยที่มีอารมณ์รุนแรงการแสดงออกซึ่งอารมณ์ต่างๆก็เป็นไปโดยเปิดเผยตรงไปตรงมา อารมณ์ต่างๆเกิดง่ายเปลี่ยนแปลงง่าย ซึ่งสาเหตุของอารมณ์เปลี่ยนแปลงง่ายของวัยรุ่นตอนต้น ได้แก่ ความเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย การทำงานของต่อมไร้ท่อ การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมนอกบ้านที่ตนได้ร่วมด้วย เป็นสาเหตุของการทำให้เด็กวัยนี้ มีอารมณ์ไม่มั่นคง มีความเครียด หงุดหงิดรุนแรง และเปลี่ยนแปลงได้ง่าย

^๑ กรมสุขภาพจิต, รายงานประจำปีกรมสุขภาพจิต ปีงบประมาณ ๒๕๔๖ กระทรวงสาธารณสุข, (กรุงเทพมหานคร: กรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๖), หน้า ๒๖-๓๑.

^๒ กรมสุขภาพจิต, รายงานประจำปีกรมสุขภาพจิต ปีงบประมาณ ๒๕๔๖ กระทรวงสาธารณสุข, (กรุงเทพมหานคร: กรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๖), หน้า ๖๓.

^๓ ประยูรศรี มณีสร, จิตวิทยาวัยรุ่น, พิมพ์ครั้งที่ ๓, ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว, (คณะครุศาสตร์, สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์, วิทยาลัยครูจันทระเกษม, ๒๕๓๕), หน้า ๒๔-๒๗.

ลักษณะอารมณ์ของมนุษย์จะเปลี่ยนแปลงได้ง่ายตามสภาพการณ์ตามความรู้สึกตามความฉลาดคิดได้มนุษย์แต่ละคนจะมีปฏิภาณไหวพริบที่จะคิดแต่มีสติเท่าทันความรู้สึกนึกคิดของตนต่างกันไป^๔ คนที่มีความฉลาดทางปัญญาสามารถคิดได้ฉับไวแต่การมีสติที่จะบริหารจัดการความรู้สึกและอารมณ์ภายในตนและการบริหารจัดการการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนกับผู้อื่นเพื่อประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นนั้นเป็นเรื่องของความสามารถในการจัดการกับอารมณ์ที่เกิดขึ้นของ ตนเองอย่างฉลาดภายใต้ภาวะแรงกดดันต่างๆ ซึ่งความสามารถดังกล่าวเรียกได้ว่าเป็นความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence)

โกลด์แมน กล่าวว่าความฉลาดทางอารมณ์ถือเป็นความสามารถในการเรียนรู้อารมณ์ความรู้สึกของตนและของผู้อื่นมีความระแวดระวังในอารมณ์ของตนมีสติรู้เท่าทันสาเหตุของอารมณ์และความแปรผันด้านอารมณ์ของตนเป็นการเรียนรู้พุทศุภายในตนบริหารจัดการอารมณ์ภาวะอารมณ์อุปนิสัยของตนไปในทางที่สร้างประโยชน์สร้างแรงจูงใจที่ดีให้แก่ตนเองในทางสร้างสรรค์การติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นไม่ว่าจะอยู่ในรูปของการสื่อสารทักษะในการบริหารจัดการความสัมพันธ์งานในหน้าที่ของตนกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดีการเอาใจเขามาใส่ใจเราและเป็นบุคคลที่มีไหวพริบของการรักษาความได้ดุลของเหตุผลกับอารมณ์ซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จในการต่อกรกับข้อเรียกร้องและแรงกดดันจากสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดี ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาคนเราเปรียบเทียบ “ความฉลาด” หรือสติปัญญาและความหวังความก้าวหน้าทางอาชีพการงานจากเชาว์ปัญญา (Intelligence Quotient) หรือเรียกว่า I.Q. แต่ปัจจุบันนี้ความคิดนี้ได้รับการพิสูจน์แล้วว่า “จริงเพียงครึ่งเดียว” นักจิตวิทยาเชื่อกันใหม่ว่า I.Q. เป็นส่วนประกอบหนึ่งเท่านั้นความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Quotient) หรือ E.Q.^๕ โดย อุษณีย์ โพธิสุข กล่าวว่าความฉลาดทางอารมณ์เป็นความสามารถที่จะรู้จักและเข้าใจอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นได้ (คือแยกแยะอารมณ์เป็นต้นว่า รัก โกรธ เกลียด ไม่พอใจ เบื่อ ฯลฯ) รวมถึงความสามารถที่จะควบคุมอารมณ์ใช้ความสามารถทางอารมณ์สามารถปรับตัวปรับอารมณ์ให้เข้ากับสังคมได้เป็นอย่างดีและเป็นประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมเจาะถูกกาลเทศะ^๖

ปัจจุบันนี้จะพบว่ามีความเกี่ยวข้องกับฆ่าตัวตายทะเลาะวิวาทข่มขืนขว้างปากระจุกรถ ยาเสพติด อาชญากรรมต่างๆเกิดขึ้นเป็นประจำตามหน้าหนังสือพิมพ์ซึ่งหากวิเคราะห์แล้วจะพบว่าส่วนมากจะเป็นวัยรุ่นทั้งนั้นที่ก่อเหตุเนื่องจากต้องการอยากดังเอาแบบอย่างจากภาพยนตร์การ์ตูนหรืออินเทอร์เน็ตจากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าความฉลาดทางอารมณ์ถือเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นตัวผลักดันให้คนแสดงออก ทั้งในสิ่งที่ถูกต้องและไม่ถูกต้อง ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตซึ่งอาจทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิตได้หรือไม่ก็อาจทำให้ชีวิตประสบปัญหามากมาย ฉะนั้นคนเราจำเป็น

^๔ วีระวัฒน์ ปันนิตามัย, “เชาวน์อารมณ์ดัชนีวัดความสำเร็จในชีวิต”, วารสารแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา, เล่มที่ ๑ ฉบับที่ ๒, (๒๕๔๒): ๓๔.

^๕ Goleman D., Emotional intelligence, Working with emotional intelligence, (New York: Basic. 1998). p. 35.

^๖ อุษณีย์ โพธิสุข, EQ ปัญญานามมนุษย์ชาติ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: แพลตฟอร์มไคโรผล, ๒๕๔๒), หน้า ๑๙.

จะต้องมีความฉลาดทางอารมณ์ร่วมด้วยโดยเฉพาะนักเรียน เพื่อป้องกันปัญหาอันเกิดจากอารมณ์ของนักเรียนเอง และสามารถควบคุมอารมณ์ที่ไม่พึงประสงค์ได้ ดังนั้นจึงควรศึกษาว่าปัจจัยด้านใดบ้างที่มีผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ เพื่อที่จะนำข้อมูลที่ได้ไปเป็นข้อมูลพื้นฐานและเป็นแนวทางในการเสริมสร้างและพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งจะส่งผลให้นักเรียนนั้นประสบความสำเร็จทั้งในด้านการเรียน การประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตอยู่ในสังคม รวมถึงความสำเร็จในการใช้ชีวิตครอบครัว

ด้วยสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ความฉลาดทางอารมณ์มีความสำคัญต่อวัยรุ่นซึ่งเป็นเด็กเยาวชนเป็นคนมีความสามารถปัญญาอย่างเดียวยังต้องมีความฉลาดทางอารมณ์จะได้เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรู้ความสามารถพิจารณาเหตุผล เป็นคนเก่งดีและมีความสุขในสังคมและในชาติ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยจิตสังคมที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๓ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

๒.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาระดับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๔ ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๓ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

๒. เพื่อศึกษาปัจจัยจิตสังคมที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๔ ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๓ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

๓.วิธีดำเนินการวิจัย

๑.การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปี ๔ ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๓ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี มีโรงเรียนมัธยมศึกษา ๗ โรงเรียนประกอบด้วย คือ โรงเรียนวัดเขมาภิรตาราม จำนวน ๔๕๔ คน โรงเรียนศรีบุญยานนท์ จำนวน ๓๘๘ คน โรงเรียนสตรีนนทบุรี จำนวน ๔๑๖ คน โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ นนทบุรี จำนวน ๔๓๓ คน โรงเรียนเบญจมราชานุสรณ์ จำนวน ๓๗๓ คน โรงเรียนนนทบุรีพิทยาคม จำนวน ๑๖๕ คน และโรงเรียนรัตนวิเศษ จำนวน ๒๘๔ คน รวมทั้งสิ้นมีนักเรียนจำนวน ๒,๕๒๓ คน

๒.ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ๑)ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ ลำดับการเกิด ระดับการศึกษา สถานภาพสมรสของบิดามารดา เศรษฐกิจผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และปัจจัยจิตสังคม ๒) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ความฉลาดทางอารมณ์ของวัยรุ่น ซึ่งแบ่งเป็น ๓ ด้านคือ ด้านดี ด้านเก่ง ด้านสุข เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ความฉลาดทางอารมณ์ ๓ ด้าน ที่สร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งมีขั้นตอนในการสร้างแบบสอบถามและคุณภาพเครื่องมือเป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณโดยเคร่งครัด

๓. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑) สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่อหาค่าสถิติร้อยละ (Percentage) ใช้สำหรับอธิบายลักษณะข้อมูลทั่วไปของประชากร หาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้อธิบายถึง ปัจจัยจิตสังคมที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นที่ ๔ ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๓ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

๒) สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One Way ANOVA) F-test, T-test เพื่อทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างระดับการรับรู้สำหรับนัยสำคัญสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ กำหนดไว้ที่ระดับ ๐.๐๕

๔.สรุปผลการวิจัย

๑.ข้อมูลทั่วไป

พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๓ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ที่ตอบแบบสอบถามเป็นเพศชาย ๑๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๔๐ เป็นเพศหญิง ๑๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๖๐ ในด้านลำดับการเกิดพบว่าเป็นลูกคนแรก ๑๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๑๐ ลูกคนรอง ๕๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๑๐ ลูกคนสุดท้อง ๙๗ คนคิดเป็นร้อยละ ๒๗.๗๐ และลูกคนเดียว ๗๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๐๐ ในด้านสถานภาพสมรสบิดามารดา พบว่า บิดามารดาอยู่ร่วมกันจำนวน ๒๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๓๐ บิดามารดาแยกกันอยู่จำนวน ๓๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๑๐ บิดามารดาหย่าร้างกัน ๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๙๐ และบิดาหรือมารดาถึงแก่กรรมจำนวน ๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๗๐ ในด้านสถานะเศรษฐกิจของครอบครัว พบว่า มีสถานะที่ไม่ดีจำนวน ๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๓๐ สถานะปานกลาง ๓๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๕.๑๐ สถานะดี ๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๖๐ ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพบว่าระดับ ๐.๐๐-๑.๔๙ จำนวน ๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๖๐ ระดับ ๑.๕๐-๒.๔๙ ๕๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๙๐ ระดับ ๒.๕๐-๓.๔๙ ๑๗๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๑๐ และระดับ ๓.๕๐-๔.๐๐ ๑๐๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๔๐

๒.ระดับการรับรู้ปัจจัยจิตสังคม

พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๓ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี มีระดับการรับรู้ปัจจัยจิตสังคมดังนี้ ด้านวิธีการอบรมเลี้ยงดูมีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลาง (= ๓.๔๙, = .๕๒๙) ด้านสัมพันธภาพภายในครอบครัวมีค่าเฉลี่ย ในระดับมาก (= ๓.๖๗, = .๖๓๑) ด้านสัมพันธภาพระหว่างเพื่อนมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก (= ๓.๗๑, = .๖๐๑) ด้านพฤติกรรมการสอนของครูมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก (= ๓.๗๑, = .๖๐๑)

๓.ระดับการรับรู้ความฉลาดทางด้านอารมณ์

พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๓ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี มีระดับความฉลาดทางอารมณ์ ความฉลาดทางอารมณ์ด้านเก่งมีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลาง (= ๒.๕๐, = .๓๘๔) ความฉลาดทางอารมณ์ด้านดีมีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลาง (= ๒.๕๕, = .๔๑๙) ความฉลาดทางอารมณ์ด้านสุขมีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลาง (=

๒.๖๑, = .๔๕๕) ความฉลาดทางอารมณ์โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลาง(=๒.๕๕, = . ๓๕๙)

๔.ความแตกต่างในระดับการรับรู้ความฉลาดทางอารมณ์

เพศ : พบว่ากลุ่มตัวอย่างนักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างกัน

ลำดับการเกิด : พบว่ากลุ่มตัวอย่างนักเรียนที่มีลำดับการเกิดต่างกันมีความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างกัน โดยพบว่า ลูกคนแรกกับลูกคนรอง ลูกคนแรกกับลูกคนเดียว และลูกคนรองกับลูกคนสุดท้อง มีคะแนนเฉลี่ยความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ . ๐๕

สถานภาพการสมรสของบิดามารดา : พบว่ากลุ่มตัวอย่างนักเรียนที่มีสถานภาพสมรสของบิดามารดาต่างกันมีความฉลาดทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน

สถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว : พบว่ากลุ่มตัวอย่างนักเรียนที่มีสถานะเศรษฐกิจของครอบครัวต่างกันมีความฉลาดทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน : พบว่ากลุ่มตัวอย่างนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างกัน โดยพบว่า ๐.๐๐-๑.๔๙ กับ ๑.๕๐-๒.๔๙ ๐.๐๐-๑.๔๙ กับ ๓.๕๐-๔.๐๐ ๑.๕๐-๒.๔๙ กับ ๒.๕๐-๓.๔๙ และ ๑.๕๐-๒.๔๙ กับ ๓.๕๐-๔.๐๐ มีคะแนนเฉลี่ยความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

การอบรมเลี้ยงดู : พบว่ากลุ่มตัวอย่างนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกันมีความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างกัน โดยพบว่า น้อยที่สุด-น้อย ปานกลางและมาก-มากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ยความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

สัมพันธภาพในครอบครัว : พบว่ากลุ่มตัวอย่างนักเรียนที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวต่างกันมีความฉลาดทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน

พฤติกรรมการสอนของครู : พบว่ากลุ่มตัวอย่างนักเรียนที่มีพฤติกรรมการสอนของครูต่างกันมีความฉลาดทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน

๕.อภิปรายผลการวิจัย

จากข้อมูลทั่วไปนี้แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างนักเรียนเพศชายจะตอบแบบสอบถามมากกว่าเพศหญิงเนื่องจาก ในการลงภาคสนามจริงจะพบว่า นักเรียนเพศชายมักจะมีความกระตือรือร้นในการแสดงออกมากกว่าเพศหญิงและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้วิจัยมากกว่าอย่างเห็นได้ชัด แต่อย่างไรก็ตามสัดส่วนการเก็บข้อมูลระหว่างเพศเป็นไปตามระเบียบวิธีทุกประการ ดังจะเห็นได้จากสัดส่วนที่มีความใกล้เคียงกัน ในด้านลำดับการเกิดส่วนใหญ่เป็นลูกคนแรก ในขณะที่ลูกคนรองมีร้อยละ ๑๕.๑๐ ลูกคนสุดท้องร้อยละ ๒๗.๗๐ และลูกคนเดียวร้อยละ ๒๒.๐๐ ซึ่งสัดส่วนของลำดับการเกิดนี้ถือเป็นเรื่องธรรมดาที่มีในทุกพื้นที่หรือทุกโรงเรียน ในด้านสถานภาพสมรสของบิดามารดาจะใกล้เคียงลำดับกันไป โดยบิดามารดาอยู่ร่วมกันมีร้อยละ ๖๖.๓๐ บิดามารดาแยกกันอยู่ มีร้อยละ ๑๑.๑๐ บิดามารดาอยู่ร่วมกันมีร้อยละ ๑๔.๕๐ และบิดาหรือมารดาถึงแก่กรรมมีร้อยละ ๗.๗๐

จากข้อมูลนี้แสดงให้เห็นถึงครอบครัวของนักเรียนโดยส่วนใหญ่ยังมีความอบอุ่นและมีความพร้อมดูแลนักเรียน แต่มีเพียงบางส่วนที่ครอบครัวอาจเสียเสาหลักหรือสูญเสียบุคคลสำคัญอันอาจจะนำไปสู่เรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้ ในด้านสถานะเศรษฐกิจของครอบครัวส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลางและลดลงมาเป็นดีและไม่ดี คิดเป็นร้อยละ ๙๕.๑๐ ๒.๖ และ ๒.๓๐ ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นว่าเด็กนักเรียนมาจากครอบครัวระดับปานกลางซึ่งไม่เอนเอียงไปในระดับสูงหรือต่ำซึ่งเป็นมาตรฐานส่วนใหญ่ของโรงเรียนทั่วไป และในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลางซึ่งบ่งชี้ให้เห็นถึงโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนไม่เน้นหนักในด้านวิชาการมากนักแต่ให้ความสำคัญด้านอารมณ์และพัฒนาปัจจัยที่ส่งผลต่ออารมณ์ด้วย

ในส่วนของการรับรู้ปัจจัยจิตสังคมนั้นพบว่า ไม่ว่าจะเป็นตัวแปรด้านวิธีการเลี้ยงดูสัมพันธภาพภายในครอบครัว สัมพันธภาพระหว่างเพื่อน และพฤติกรรมการสอนของครูแล้วแต่มีระดับการรับรู้ปานกลางทั้งสิ้นเนื่องจากปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยภายนอกตัวนักเรียนที่อาศัยการบ่มเพาะในอีกหลายๆ ด้านสำหรับการเข้าถึงปัจจัยเหล่านี้ ซึ่งสุภาพรณ โคตรจรัส ได้กล่าวว่าในการอบรมเลี้ยงดูเด็กย่อมมีการถ่ายทอดลักษณะและมาตรฐานต่างๆ ในสังคมให้แก่เด็กโดยกระบวนการเสริมแรงและการเรียนรู้โดยการเลียนแบบเด็กจะเลียนแบบพฤติกรรมการแสดงออกต่างๆ ของบิดามารดาหรือผู้ที่เลี้ยงดูมากกว่าที่จะทำตามคำสอนดังนั้นทัศนคติและการเป็นตัวแทนของบิดามารดาตลอดจนการถือตนตามแบบของเด็กมีผลต่อการพัฒนาทางบุคลิกภาพของเด็กเป็นอย่างมากยิ่งหากพ่อแม่มีการอบรมสั่งสอนที่ไม่เหมาะสมก็จะทำให้เด็กมีความสับสนไม่เข้าใจและไม่สามารถพัฒนาตัวเอง (Image) ให้เกิดขึ้นในใจตนเองได้^๗ เป็นต้น ในส่วนสัมพันธภาพภายในครอบครัวนั้น เป็นตัวแปรที่สำคัญมากที่สุดเนื่องจากเด็กนักเรียนจะต้องอาศัยหน่วยปฐมภูมินี้ในการหล่อหลอมความเป็นตัวตนของตนเอง พ่อแม่หรือญาติพี่น้องควรที่จะมีสัมพันธภาพที่ดีต่อตัวเองเพื่อให้การพัฒนาต่างๆ เป็นไปอย่างสมบูรณ์ดังที่ จันทิราและอมรกุล ได้กล่าวให้เห็นถึงความสำคัญของสัมพันธภาพในครอบครัวว่าปัจจัย ที่มีอิทธิพลที่สำคัญที่สุดต่อครอบครัวคือการมีสายสัมพันธ์อันดีระหว่างบิดามารดาและบุตรมีความรักความอบอุ่นต่อกันและภายในครอบครัวต้องมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมีเวลาที่มีความอดทนมีการสร้างความผูกพันที่กระชับและมั่นคงมีความเข้าใจต่อกันและกัน^๘ ในส่วนสัมพันธภาพระหว่างเพื่อนนั้นพบว่ามีการรับรู้ปานกลาง เหตุที่เป็นดังนี้เพราะปัจจัยตัวนี้มักอาศัยเหตุอื่นๆ เข้ามาร่วมด้วยไม่ว่าจะเป็นระยะเวลาหรือความสนิทของตัวเด็กเองและรวมถึงการรับรู้ด้านอื่นๆ ดังที่ จันทิราภา พูลสนอง ได้กล่าวให้เห็นถึงความสำคัญของปัจจัยด้านนี้ว่าสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อนหมายถึงพฤติกรรมที่นักเรียนและเพื่อนปฏิบัติต่อกันทั้งในและนอกห้องเรียนมีความใกล้ชิดสนิทสนมซึ่งกันและกันการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันในกลุ่มเพื่อนการช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกันห่วงใยซึ่งกันและกันความไว้วางใจซึ่งกันและกันการแลกเปลี่ยนความ

^๗ สุภาพรณ โคตรจรัส, **สุขภาพจิต, จิตวิทยาในการดำรงชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาจิตวิทยา คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๓๖.

^๘ จันทิรา ปัทมมิตรและ อมรกุล อินโชนนท์, “การสื่อสารในครอบครัว”, **วารสารสถาบันสุขภาพจิต**, ปีที่ ๒ ฉบับ ๒ (๒๕๓๗), หน้า ๑๑.

คิดเห็นทั้งด้านการเรียนและด้านทั่วไป^๙ ในด้านพฤติกรรมการสอนของครูพบว่าเด็กนักเรียนมีการรับรู้อยู่ในระดับปานกลางซึ่งบ่งชี้ให้เห็นถึงการรับรู้พฤติกรรมการสอนของครูว่าเป็นเช่นไร ซึ่งปัจจัยนี้มีความสำคัญมาก ดังที่ เกษสุตา ไชยวงศ์ ได้กล่าวไว้พอสรุปได้ว่าพฤติกรรมการสอนคือการกระทำหรือกิจกรรมที่ครูแสดงออกเพื่อมุ่งพัฒนานักเรียนในด้านความรู้เจตคติและทักษะตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ในกลุ่มวิชาต่างๆเป็นการกระทำที่ครูแสดงออกซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างมีจุดหมายเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์อันจะเป็นผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ง่ายและเร็วขึ้นทั้งยังส่งเสริมหรืออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนได้เจริญงอกงามทั้งทางร่างกายอารมณ์สังคมและสติปัญญาและสามารถปรับปรุงตนเองให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขกล่าวคือพฤติกรรมการเรียนจะดำเนินไปด้วยดีนั้นย่อมจะต้องอาศัยพฤติกรรมการสอนที่ดีของครูด้วยดังนั้นเมื่อกล่าวถึงพฤติกรรมการสอนจึงหมายถึงการกระทำอาการหรือกิจกรรมที่ครูแสดงออกทุกอย่างที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน^{๑๐} ดังนั้นพฤติกรรมการสอนของครูจึงเป็นตัวแปรที่ส่งผลให้นักเรียนมีพฤติกรรมรักการเรียนรู้ได้ เป็นต้น

ในส่วนของการรับรู้ความฉลาดทางอารมณ์พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทั้งสี่องค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ที่ประกอบด้วยด้านเก่ง ด้านดี และด้านมีสุข ซึ่งจำเป็นที่เราจะต้องพิจารณาเป็นรายด้านจึงจะเห็นได้กระจ่าง กล่าวคือ ในด้านเก่งนั้น นักเรียนมีความเก่งพอสมควรในการจัดการกับอารมณ์ตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ไม่เก่งจนถึงจัดการได้อย่างยอดเยี่ยมหรือต่ำเกินไป เหตุที่เป็นดังนี้เพราะผู้ที่สามารถจัดการกับอารมณ์ตนเองได้นั้น ต้องเป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะพอสมควร เด็กนักเรียนวัยนี้จึงยังมีวุฒิภาวะที่เป็นเด็กอยู่ค่อนข้างมาก ดังนั้นความเก่งด้านการจัดการกับอารมณ์จึงอาจยังไม่เท่าเทียมกับผู้ใหญ่ เป็นต้น ในส่วนของด้านดีนั้น ก็อยู่ในระดับปานกลาง เหตุที่เป็นดังนี้เพราะว่า เด็กนักเรียนเป็นวัยเริ่มต้นของการพัฒนาความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเองรู้จักเห็นใจผู้อื่นและมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ซึ่งไม่ใช่อยู่ในระดับของผู้ที่จัดเจนในการจัดการอารมณ์ทัดเทียมผู้ใหญ่ เป็นต้น ในด้านสุขนั้นพบว่านักเรียนโดยส่วนใหญ่ มีการรับรู้ในระดับปานกลาง ซึ่งความสุขในด้านนี้หมายถึง ความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุขมีความสุขภูมิใจในตนเองพอใจในชีวิตและมีความสุขสงบทางใจความภูมิใจในตนเองเห็นคุณค่าในตนเองเชื่อมั่นในตนเอง

องค์ประกอบของเขาวนอารมณ์ด้านความภูมิใจในตนเองพัฒนาจากองค์ประกอบด้านความมั่นใจในตนเองมั่นใจในความสามารถและคุณค่าของตน (Self-confidence) ซึ่งเป็น

^๙ จันทราภา พูลสนอง, “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับเชาว์ปัญญาทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่”, *ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการแนะแนว*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

^{๑๐} เกษสุตา ไชยวงศ์, “พฤติกรรมการสอนของครูวิทยาศาสตร์ช่วงชั้นที่ ๓ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร”, *ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิจัยและประเมินผลการศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๘).

องค์ประกอบย่อยขององค์ประกอบด้านการตระหนักรู้ตนเอง (Self-awareness) ของทฤษฎี โกลแมนจากองค์ประกอบด้านการนับถือตนเอง (Self-regard) และการบรรลุศักยภาพแห่งตน (Self-actualization) ซึ่งเป็นทักษะระหว่างบุคคล (Interpersonal skills) ของทฤษฎีบาร์ออนคือ ความพึงพอใจในชีวิตได้แก่รู้จักมองโลกในแง่ดีมีอารมณ์ขันพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ องค์ประกอบของ เขาวนอารมณ์ด้านความพึงพอใจในชีวิตพัฒนาจากองค์ประกอบด้านการมองโลกในแง่ดีตามแนวคิด ของโกลแมนบาร์ออนและหลักพุทธศาสนาคือความสุขสงบทางใจได้แก่มีกิจกรรมที่เสริมสร้างความสุขรู้จักผ่อนคลายมีความสงบทางจิตใจองค์ประกอบของเขาวนอารมณ์ด้านความสงบทางใจ พัฒนาจากองค์ประกอบด้านความสุข (Happiness) ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่อยู่ในสภาวะของอารมณ์ ทั่วไป (General mood) ตามแนวคิดของบาร์ออนและหลักพุทธศาสนาจากแนวคิดเกี่ยวกับ องค์ประกอบสรุปได้ว่าความฉลาดทางอารมณ์นั้นผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดเรื่ององค์ประกอบของความ ฉลาดทางอารมณ์ของกรมสุขภาพจิตที่แบ่งออกเป็นองค์ประกอบคือด้านความดีความเก่งความสุข มาเป็นแนวทางในการวิจัยเพราะกรมสุขภาพจิต^{๑๑} และจากความหมายนี้จึงพบว่านักเรียนยังจะต้อง ได้รับการพัฒนาได้ดียิ่งขึ้นไป โดยจะต้องไปตามลำดับวุฒิภาวะและพัฒนาการ

๕.๔ ความแตกต่างของระดับความฉลาดทางอารมณ์จำแนกตามข้อมูลทั่วไป

เพศ : เพศที่ต่างกันจะมีความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ ๑ ที่ตั้งไว้ เหตุที่เป็นดังนี้อิทธิพลด้านเพศจะส่งผลถึงความฉลาดทางอารมณ์ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ จิตสุภา ไวยวรณ ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเขาวนปัญญาและเขาวนอารมณ์ ในเยาวชนไทย และพบว่า ระดับเขาวนอารมณ์ของเพศหญิงสูงกว่าระดับเขาวนอารมณ์ของเพศชาย ในระดับอายุเดียวกันอายุ ๑๕ ปี ค่า $t = ๒.๑๕๘$ ($p < .๐๕$) อายุ ๑๖ ปี ค่า $t = ๑.๙๗๔$ ($p < .๐๕$) อายุ ๑๗ ปี ค่า $t = ๓.๔๐๖$ ($p = .๐๐๑$) และอายุ ๑๘ ปี ค่า $t = ๒.๐๑๔$ ($p < .๐๕$)^{๑๒}

ลำดับการเกิด : ลำดับการเกิดที่ต่างกันจะมีความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ ๒ ซึ่งในเรื่องลำดับการเกิดนี้จะพบว่าพี่คนโตมักจะมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ มากกว่าน้องๆ เนื่องจากต้องคอยดูแลน้องแทนพ่อแม่และต้องเป็นผู้ใหญ่ก่อนวัยอันควร ในขณะที่น้องๆแทบ ไม่ต้องปรับตัวเพื่อให้มีบทบาทเหมือนพี่ของตนเอง

สถานภาพการสมรสของบิดามารดา : สถานภาพการสมรสของบิดามารดาที่ต่างกันไม่ทำให้ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนแตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ ๓ เหตุที่เป็นดังนี้ เพราะการสมรสของพ่อแม่เป็นเรื่องภายนอกตัวนักเรียน และไม่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ นักเรียนจะรับรู้ได้ว่า ความรักของครอบครัวที่แท้จริงไม่อาจปิดกั้นได้เพียงแค่การสมรสของพ่อแม่ มีหลายๆครอบครัวที่ไม่ได้สมรสกันแต่ครอบครัวก็มีความสุขและมีชีวิตที่ราบรื่น ดังนั้นความฉลาดทางอารมณ์จึงไม่อาจถูกจำแนกโดยปัจจัยตัวนี้

^{๑๑} กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, สุขภาพจิตไทย พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๖, หน้า ๒๓.

^{๑๒} จิตสุภา ไวยวรณ, “ความสัมพันธ์ระหว่างเขาวนปัญญาและเขาวนอารมณ์ในเยาวชนไทย”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการแนะแนว, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ.

สถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว : สถานะเศรษฐกิจของครอบครัวที่ต่างกันไม่ทำให้ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนแตกต่างกัน เหตุที่เป็นดังนี้เพราะนักเรียนมีการรับรู้ เศรษฐกิจของครอบครัวเป็นเรื่องปกติธรรมดาของการหาเลี้ยงชีพ จะร่ำรวยหรือยากจนก็ต้องดูแลจัดการอารมณ์ของตนเองให้ดีที่สุด เพราะเราต้องอยู่ในสังคม คนโดยทั่วไปไม่อาจให้เศรษฐกิจของครอบครัวมาทำลายอารมณ์ที่ดีของตัวเองได้ ดังนั้นปัจจัยตัวนี้จึงไม่น่าจะส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนได้ และไม่เป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ ๔

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน : ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ ๕ เหตุที่เป็นดังนี้ เพราะผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นเรื่องที่ขึ้นตรงต่อความรู้สึนึกคิดของนักเรียน เด็กบางคนคิดว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะเป็นตัวกำหนดหน้าที่การงานและภาวะของชีวิตในอนาคต ถ้าผลการเรียนดีย่อมมีความสุข แต่ถ้าผลการเรียนแย่ เด็กนักเรียนจะมีความทุกข์ ซึ่งในประเด็นนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ กรุณา สุติศา ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับเขาวนปัญญาของนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนดาราวิทยาลัยจังหวัดเชียงใหม่จำนวน ๑๑๘ คนจากประชากร ๑๗๐ คนเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบประเมินความฉลาดทางเขาวนปัญญาเด็กอายุ ๒-๑๕ ปีและแบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์วัยรุ่นอายุ ๑๒-๑๗ ปีของกรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุขผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีความฉลาดทางอารมณ์โดยรวมอยู่ในเกณฑ์ปกติมีระดับความฉลาดทางเขาวนปัญญาอยู่ในระดับฉลาดและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนมีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางเขาวนปัญญาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๐๑ โดยวิธีหาค่าความสัมพันธ์แบบไคสแควร์และจากการหาค่าความสัมพันธ์แบบสหสัมพันธ์พบว่าความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางเขาวนปัญญา ๐.๓๖๖ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๑^{๑๓}

การอบรมเลี้ยงดู : การอบรมเลี้ยงดูต่างกันทำให้ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ ๖ เหตุที่เป็นดังนี้เพราะว่า การเลี้ยงดูมีหลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบส่งผลต่อพัฒนาทางอารมณ์ทั้งสิ้น ดังการศึกษาของ รุจิรา ลาวัณย์วัฒนวงศ์ ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความฉลาด ทางอารมณ์ของวัยรุ่นในสถานศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ของวัยรุ่นและเพื่อสร้างสมการพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ ของวัยรุ่นในสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑,๒ และ ๓ โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น ปีการศึกษา ๒๕๔๔ จำนวน ๓๘๘ คน ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

^{๑๓} กรุณา สุติศา, “ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับเขาวนปัญญาของนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนดาราวิทยาลัยจังหวัดเชียงใหม่”, สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙),บทคัดย่อ.

๑. ความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนนักเรียนกับวัยรุ่น ความเหมาะสมของเนื้อหาหนังสือ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของครู ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับวัยรุ่น การเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย และรายได้ต่อเดือนของครอบครัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเข้มงวดของสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ แต่มีความสัมพันธ์ทางลบกับการเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย และการเลี้ยงดูแบบเข้มงวด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๑ ส่วนการแข่งขันทางการเรียน ไม่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์

๒. ปัจจัยร่วมในการพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ ได้แก่ ตัวแปรความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนนักเรียนกับวัยรุ่น ความเหมาะสมของเนื้อหาหนังสือ รายได้ต่อเดือนของครอบครัว ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของครู ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว เพศ และการเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๐๑, .๐๐๑, .๐๑, .๐๑, .๐๕, .๐๑ และ .๐๕ ตามลำดับ โดยมีอำนาจการพยากรณ์ร้อยละ ๓๕.๖๐^{๑๔} นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชมนน สุขวงศ์ ได้วิจัยความสัมพันธ์ระหว่างการเลี้ยงดูกับความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ของวัยรุ่นตอนต้น การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง การเลี้ยงดู คือการเลี้ยงดูแบบให้ความรัก แบบลงโทษ แบบคาดหวังเอากับเด็ก แบบแสดงความเป็นเจ้าของมากเกินไป แบบยอมบุดูและแบบปล่อยปละละเลย กับความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสกลนครจำนวน ๔๐๐ คน ได้มาโดยวิธีสุ่มแบบสองขั้นตอน เครื่องมือ ที่ใช้เป็นแบบวัด ประกอบด้วย แบบวัดการเลี้ยงดูและแบบวัดความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน โปรดคัทโมเมนต์ ผลการวิจัยพบว่า

๑. การเลี้ยงดูแบบให้ความรักมีความสัมพันธ์กับความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ของวัยรุ่นตอนต้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

๒. การเลี้ยงดูแบบคาดหวังเอากับเด็กมีความสัมพันธ์กับความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ของวัยรุ่นตอนต้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๓. การเลี้ยงดูแบบลงโทษ แบบแสดงความเป็นเจ้าของมากเกินไป แบบยอมบุดูและแบบปล่อยปละละเลย ไม่มีความสัมพันธ์กับความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์^{๑๕}

สัมพันธ์ภาพในครอบครัว : สัมพันธ์ภาพในครอบครัวไม่อาจทำให้ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนแตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานข้อที่ ๗ เหตุที่เป็นดังนี้เพราะว่า นักเรียนมีการรับรู้

^{๑๔} รุจิรา ลาวัณย์วัฒนวงศ์, “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ของวัยรุ่นในสถานศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, *ปริญญาณิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

^{๑๕} จิตสุภา ไวยวรรณ, “ความสัมพันธ์ระหว่างเชาว์ปัญญาและเชาว์อารมณ์ในเยาวชนไทย”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการแนะแนว*, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ.

แตกต่างกันออกไปว่า แม้ครอบครัวจะมีสถานะอย่างไรก็ตาม แต่ตนเองก็ต้องดูแลจัดการอารมณ์ของตนเองให้ดีที่สุด อีกประการหนึ่งปัจจัยนี้เป็นปัจจัยภายนอกตัวนักเรียนจึงไม่กระทบต่อการรับรู้ แต่ถึงอย่างไรก็ตามแม้จะมีงานวิจัยอื่นๆรองรับว่าส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ก็ตามที แต่กลุ่มนักเรียนนี้เป็นกลุ่มเฉพาะที่มีการรับรู้แบบนี้ก็เป็นได้

พฤติกรรมการสอนของครู : พฤติกรรมการสอนของครูไม่ทำให้ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนแตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานข้อที่ ๘ เหตุที่เป็นดังนี้เพราะนักเรียนไม่สามารถจะรับรู้ได้ว่า สภาพการเรียนการสอนที่สอดคล้องให้เห็นว่าครูหรืออาจารย์ตั้งใจและเอาใจใส่ในการเรียนการสอนมีวิธีถ่ายทอดความรู้ทำให้การเรียนน่าสนใจสามารถสอนสิ่งที่ยากให้เข้าใจง่ายใช้สื่อประกอบการสอนได้อย่างเหมาะสมสนใจความรู้สึกของผู้เรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นตอบข้อสงสัยในเนื้อหาที่เรียนมีกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมมีความเป็นกันเองกับนักเรียนเข้าสอนตรงเวลาและถ้าไม่มาแจ้งล่วงหน้า^{๑๖} อันจะส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน ดังนั้นเมื่อนักเรียนไม่มีการรับรู้ในประเด็นนี้จึงไม่อาจจำแนกความฉลาดทางอารมณ์ตามปัจจัยข้อนี้ได้

๖. ข้อเสนอแนะการวิจัย

๑. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้บ่งชี้ให้เห็นถึงปัจจัยต่างๆที่สัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน ดังนั้นการส่งเสริมให้มีกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์จะเป็นแนวทางในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กนักเรียนได้

๒) ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้บางสมมติฐานแตกต่างจากงานวิจัยที่มีกันอยู่ทั่วไป นั้นแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของประชากรในแต่ละพื้นที่ที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นต้องพิจารณาด้านสภาพแวดล้อมและความเป็นปัจเจกก่อนทำการศึกษา

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ข้อค้นพบต่างๆที่ได้จากงานวิจัยเล่มนี้ เป็นการศึกษาจากนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๓ ผลการวิจัยที่ได้จึงจำกัดเฉพาะกลุ่ม ควรมีการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างในระดับอื่นเพื่อยืนยันผลการวิจัย เพราะในปัจจุบันความฉลาดทางอารมณ์ มีบทบาทและมีความสำคัญในชีวิตประจำวันของบุคคลทุกเพศ ทุกวัย และทุกกลุ่มอายุ

๒) ในการวิจัยครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ซึ่งความตั้งใจ ในการทำแบบสอบถามอาจเป็นเพียงช่วงระยะเวลาสั้น ๆ แต่ข้อคำถามที่ใช้ในแบบสอบถาม

^{๑๖} จันทราภา พูลสนอง, “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับเชาว์ปัญญาทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓”, ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการแนะแนว, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสาณมิตร, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

แต่ละด้านมีจำนวนข้อที่มากเกินไป ทำให้ผู้ตอบเกิดความล่าในการทำ ควรทำการรวมข้อคำถามที่มีความหมายที่คล้ายกันเข้าด้วยกันเพื่อเป็นการลดจำนวนข้อแต่ความหมายยังคงครอบคลุมคงเดิม

บรรณานุกรม

หนังสือ :

กรมสุขภาพจิต. รายงานประจำปีกรมสุขภาพจิต ปีงบประมาณ ๒๕๖๖ กระทรวงสาธารณสุข.

กรุงเทพมหานคร: กรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๖๖.

ประยูรศรี มณีสร. จิตวิทยาวัยรุ่น, พิมพ์ครั้งที่ ๓. ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว, คณะครู
ศาสตร์, สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์, วิทยาลัยครูจันทระเกษม, ๒๕๓๕.

วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. **เชาว์อารมณ์ (EQ) ดัชนีวัดความสุขและความสำเร็จทางชีวิต.**

กรุงเทพมหานคร: เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๔๒.

สุภาพรณ โคตรจรัส. **สุขภาพจิต, จิตวิทยาในการดำรงชีวิต.** กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาจิตวิทยา
คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

อุษณีย์ โพธิสุข, EQ ปัญญานำมนุษย์ชาติ. พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร: แพลตฟอร์มไต่เรคผล,
๒๕๔๒.

วิทยานิพนธ์ :

กรรณา สุดีคา. “ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับเชาว์ปัญญาของนักเรียนที่มี
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนดาราวิทยาลัยจังหวัด
เชียงใหม่”. สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะ
แนว, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙.

เกษสุตา ไชยวงศ์. “พฤติกรรมการสอนของครูวิทยาศาสตร์ช่วงชั้นที่ ๓ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัด
สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร”. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขา
วิจัย และประเมินผลการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
๒๕๔๘.

จันทราภา พูลสนอง. “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับเชาว์ปัญญาทาง
อารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖”. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขา
จิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร,
๒๕๔๖.

จิตสุภา ไททวรณ. “ความสัมพันธ์ระหว่างเชาว์ปัญญาและเชาว์อารมณ์ในเยาวชนไทย”.
วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว. บัณฑิต
วิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

รุจิรา ลาวันย์วัฒนวงศ์. “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ของวัยรุ่นในสถานศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”. **ปริญญานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒.

บทความ:

จันทิรา ปัทมมิตรและ อมรกุล อินโชนนท์. “การสื่อสารในครอบครัว”. **วารสารสถาบันสุขภาพจิต**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (๒๕๓๗): ๑๑.

วีระวัฒน์ ปันนิตามัย, “เขาวนอารมณ์ดัชนีวัดความสำเร็จในชีวิต”, **วารสารแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา**, เล่มที่ ๑ ฉบับที่ ๒, (๒๕๔๒): ๓๔.

Goleman, D. **Emotional intelligence, Working with emotional intelligence**. New York: Basic. 1998. p. 35.

๓๒ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐

**การประเมินผลการเข้าฝึกอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
เชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา**

**ณ ศูนย์ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอำเภอทุ่งใหญ่ วัดควนคลัง อำเภอทุ่งใหญ่
จังหวัดนครศรีธรรมราช**

**The evaluation of ethics training camp on changing ethical behaviors
of high school students in ethics promoting center of thung yai
district, wathuanklang, thung yai district, nakhon si thammarat
province”**

พระกิตติภูมิ วชิรกิตติโก (สวัสดีสาร)*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. เพื่อวัดระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่ผ่านโครงการเข้าฝึกอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมที่จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๒. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในระยะก่อนและหลังการเข้าฝึกอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรม ๓. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในระยะหลังและระยะติดตามผล ๑ เดือนของนักเรียนที่ผ่านการเข้าฝึกอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรม ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๔ โรงเรียนทุ่งใหญ่เฉลิมราชอนุสรณ์รัชมังคลาภิเษก อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราชที่ผ่านการเข้าฝึกอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมของศูนย์ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอำเภอทุ่งใหญ่จำนวน ๑๐๐ คน เครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลคือแบบสอบถามวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทั้ง ๗ ด้าน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ (Frequency Distribution) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ตามด้วย การทดสอบค่า F (F-Test) แบบ One Way ANOVA ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างนักเรียนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๕๘ ระดับคะแนนเฉลี่ย (GPA) ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง ๒.๐๑-๒.๕๐ (ร้อยละ ๔๐.๐๐) สถานภาพทางครอบครัวส่วนใหญ่บิดามารดาอยู่ด้วยกัน (ร้อยละ ๖๗.๐๐) จำนวนครั้งที่เคยเข้าอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมส่วนมาก ๒ ครั้ง (ร้อยละ ๓๙.๐๐) การเลี้ยงดูของผู้ปกครองเป็นแบบประชาธิปไตยเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๕๘.๐๐) ส่วนรายได้ต่อเดือนของผู้ปกครองส่วนมากอยู่ที่ ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาทต่อเดือน (ร้อยละ ๗๑.๐๐) ๒) ความแตกต่างในแต่ละด้านของการเข้าอบรมระยะก่อนเข้ารับการอบรม หลังเข้ารับการอบรม และ

* หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ติดตามผลหลังเข้ารับการอบรม ๑ เดือน ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ในระยะก่อนเข้ารับการอบรม หลังเข้ารับการอบรม และติดตามผลหลังเข้ารับการอบรม ๑ เดือน นักเรียนที่รับการเข้ารับการอบรมมีค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความอดทน, ด้านความขยัน, ด้านความประหยัด, ด้านความซื่อสัตย์, ด้านความกตัญญูกตเวที, ด้านความมีระเบียบวินัยและด้านความห่างไกลอบายมุขแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕

คำสำคัญ: การประเมินผล, ฝึกอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรม

ABSTRACT

The main objectives of this research are: 1) to measure the level of ethical behaviors of students who passed training at ethics promoting camp differentiated by personal factors 2) to compare ethical behaviors of students before and after joining the training at ethics promoting camp 3) to compare ethical behaviors of students in after and one month follow-up session of joining the ethical training camp. The population of this research is 100 fourth year class students to Thungyai chalormrajanusornratchamangkhalaphisek high school, Thung Yai district, Nakhon Si Thammarat province, who joined the ethics training camp. The tool for collecting data is questionnaire measuring the 7 aspects of ethics behaviors. Statistics for data analysis consist of frequency distribution, percentage, mean, Standard deviation, and One Way Anova found that: 1) The research results Most of students are female (58%), their GPA is between 2.00-2.50 (40%), their mother and father live together (67%), most of them joined training for 2 times (39%), most are parented by democratic parenting style (58%), and incomes of their parents are 5,000-10,000 Baht per month (71%) 2) The different results of before, after and one month follow-up session the according to the hypothesis are as following. There are .05 statistical significant level of every aspects of ethical behaviors (diligence, economizing, honesty, gratefulness, discipline, and being away from vice) when compare them in period of before, after, and one month follow-up.

Keywords: The evaluation, ethics training camp

๑. บทนำ

ปัจจุบันเยาวชนหลงอยู่กับวัฒนธรรมของโลกตะวันตก ได้ละทิ้งหลักคำสอนทางศาสนา เนื่องจากเห็นว่าเป็นสิ่งมลายและล้าสมัย ทำให้ขาดสิ่งที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจที่จะให้มั่นคงสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ และเพื่อฟื้นฟูอุปสรรคและมรสุมทั้งหลายของชีวิต ทำให้ความเชื่อถือศรัทธาที่มีต่อศาสนาลดน้อยลง และยังเข้าใจแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาผิดไป การ

ขาดสิ่งที่ยึดเหนี่ยวทางด้ายจิตใจทำให้เยาวชน นักเรียน นักศึกษา แม้มีการศึกษาก็มีแนวโน้มที่จะกระทำผิดได้ง่ายเพราะการศึกษาในปัจจุบันมิได้ส่งเสริมให้คนรอบรู้เข้าใจชีวิตและความเป็นคนที่สมบูรณ์อย่างแท้จริงพฤติกรรมของเยาวชนที่เบี่ยงเบนไปจากหลักศาสนธรรมของพระพุทธศาสนาในขณะนี้เป็นที่น่าวิตกอย่างยิ่ง เพราะมีผลสะท้อนถึงความมั่นคงของสังคมโดยตรง การห่างเหินจากศาสนาของเยาวชนยิ่งเห็นได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ส่วนในด้านของคุณธรรม คุณงามความดี เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความละเอียดรอบาป ความโอบอ้อมอารี ความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความยำเกรงในผู้อาวุโส สิ่งเหล่านี้ถูกเพิกเฉยหรือลดน้อยลง พฤติกรรมของเยาวชนในยุคปัจจุบันทำ ความหนักในให้กับผู้เป็นพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นอย่างยิ่ง พ่อแม่ในยุคปัจจุบันไม่สามารถควบคุมหรือสั่งสอนให้เยาวชนอยู่ในโอวาทได้ จะเห็นได้ว่าปัญหาหลายอย่างที่เกิดขึ้นกับเยาวชนเป็นปัญหาที่น่าเป็นห่วง เป็นอย่างมาก และเป็นปัญหาที่รุนแรงขึ้นทุกวันหากการพัฒนาเยาวชนเป็นไปแบบครบวงจรและมีประสิทธิภาพ ทำให้การพัฒนาประเทศในอนาคตยังมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้ถือได้ว่าเยาวชนเป็นความหวังและอนาคตของประเทศ

สาเหตุที่ทำให้เด็กและเยาวชนประพฤติตนไม่เหมาะสมเที่ยวเตร่เร่ร่อน มั่วสุมกันตามสถานที่ต่างๆ ไร้หลายประการ ประการหนึ่งที่ผู้ศึกษาเห็นว่ามีความสำคัญคือ มูลเหตุจากโรงเรียน และเพื่อนในโรงเรียน เพราะโรงเรียนเป็นสถานที่ที่เพิ่มพูนทางสติปัญญา และอบรมกลัดเกลียด้านจิตใจนอกจากนั้นโรงเรียนยังเป็นสถานที่ที่ทำให้เด็กและเยาวชนได้รู้จักคบหาสมาคมกับบุคคลอื่นนอกเหนือจากสมาชิกภายในครอบครัวของตนแล้ว ยังได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ความรู้สึนึกคิด ความเชื่อและค่านิยม ถือว่าเป็นบ้านหลังที่สองของเด็กและเยาวชน แต่ปัจจุบันสถาบันการศึกษาส่วนมากจะมุ่งเน้นเฉพาะการพัฒนาทางด้านวิชาการทางวิทยาศาสตร์และวิชาชีพเพียงด้านเดียว ขาดความสนใจที่จะปลูกฝังพัฒนาทางด้านจิตใจแก่เด็กและเยาวชน เด็กและเยาวชนจึงไม่ได้รับการฝึกอบบรมทางศีลธรรมจริยธรรมอย่างเพียงพอ เมื่อเด็กและเยาวชนเหล่านี้ไม่ได้รับการปลูกฝังทางจริยธรรมและค่านิยมที่ถูกต้อง จึงนำไปสู่พฤติกรรมที่เป็นปัญหาต่างๆ มากมายแก่สังคม^๑

เด็กและเยาวชนสมควรได้รับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เข้มแข็งมากที่สุด เพื่อเยาวชนเหล่านั้นจะได้เจริญเติบโตเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในภายภาคหน้า^๒ ซึ่งจะได้สอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ ได้มีประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๔ ได้กำหนดจุดมุ่งหมายหลักสูตรการศึกษา เพื่อมุ่งพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีศีลธรรม มีสติปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย ได้มีจุดมุ่งหมาย

^๑ พจนา นารณกรกิจ, “การให้การสงเคราะห์เด็กหญิงเร่ร่อนในสถานแรกรับเด็กหญิงพญาไท”, *วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๑), หน้า ๓.

^๒ ระพิน ชูชื่น, “การศึกษาบทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์คณะครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขามัธยมศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑.

ข้อหนึ่ง ให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่นับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์^๓

วัดซึ่งเป็นที่พักอาศัยแก่พระสงฆ์สามเณรที่ศึกษาพระธรรมวินัยและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยนั้น เพื่อเป็นศาสนทายาทสืบทอดพระพุทธศาสนา อันเป็นแหล่งหล่อหลอม จิตใจของคนไทยทั้งชาติ ปลูกฝังศีลธรรมอันดีงามสืบทอดกันตลอดมา โดยพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็น ผู้อบรมสั่งสอนช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนหน้าที่นี้ ตั้งแต่ทรง เริ่มประกาศ ศาสดาตั้งพระพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์แก่ชนจำนวนมาก และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพ และมนุษย์ทั้งหลายเธอทั้งหลายอย่าได้ไปร่วมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลางและมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์อันถึงพร้อมทั้งพญานาคะ บริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิง ในโลกนี้สัตว์พวกที่มีกิเลสเพียงดังธูลิในจักขุเบาบางยังมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรม สัตว์พวกนั้นจึงเสื่อมเสียไปผู้รู้ทั่วถึงธรรมได้ยังจักมี”

เมตตาธรรมของภิกษุสงฆ์เพื่อการประกาศสั่งธรรมนำความสุขนั้นเพราะความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ที่ต้องเกื้อกูลกันและกัน โดยการเลี้ยงชีพของภิกษุเริ่มแต่อาหารตลอดจนปัจจัย ๔ ล้วนแล้วต้องฝากไว้กับฆราวาสทั้งนั้น เพื่อให้เกิดความสำนึกในการ ปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบของตนพระสงฆ์และวัดจึงต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตใจคอยขัดเกลาจิตใจศรัทธาประชาชนให้บริสุทธิ์

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อวัดระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่ผ่านโครงการเข้าฝึกอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมที่จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๒. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในระยะก่อนและหลังการเข้าฝึกอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรม

๓. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในระยะหลังและระยะติดตามผล ๑ เดือน ของนักเรียนที่ผ่านการเข้าฝึกอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรม

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

๑. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๔ โรงเรียนทุ่งใหญ่เฉลิมราช

^๓ คู่มือวิทยากร, หลักสูตรการจัดฝึกอบรมคุณธรรม ๒ คืน ๓ วันค่ายพุทธบุตร ค่ายพุทธธรรม, (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๗.

อนุสรณ์รัชม้งคลาภิเษก อำเภอกงใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ผ่านการเข้าฝึกอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมของศูนย์ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอำเภอกงใหญ่ จำนวน ๑๐๐ คน

๒. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ๑. ตัวแปรต้น ได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคล (เพศ ระดับคะแนนเฉลี่ย (GPA) สถานภาพทางครอบครัว จำนวนครั้งที่เคยเข้าอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรม รายได้ต่อเดือนของผู้ปกครอง การเลี้ยงดูของผู้ปกครอง) ๒. ตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมตามหลักปณิธานค่ายคุณธรรมจริยธรรม ๗ ประการ อดทน ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญู มีระเบียบวินัย ห่างไกลอบายมุข

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) วัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ๗ ด้าน ที่สร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งมีขั้นตอนในการสร้างแบบสอบถามและคุณภาพเครื่องมือเป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณโดยเคร่งครัด

๔. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑) **สถิติพรรณนา** (Descriptive Statistics) เพื่อหาค่าสถิติร้อยละ (Percentage) ใช้สำหรับอธิบายลักษณะข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง หาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้อธิบายถึง พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนทุ่งใหญ่เฉลิมราชอนุสรณ์รัชม้งคลาภิเษก

๒) **สถิติเชิงอนุมาน** (Inferential Statistics) เพื่อหาค่า T-test และ F-test (One Way ANOVA) เพื่อทดสอบสมมติฐาน โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติไว้ที่ระดับ ๐.๐๕

๔. สรุปผลการวิจัย

๑. ข้อมูลทั่วไป

พบว่า กลุ่มตัวอย่างนักเรียนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๕๘ ระดับคะแนนเฉลี่ย (GPA) ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง ๒.๐๑-๒.๕๐ (ร้อยละ ๔๐.๐๐) สถานภาพทางครอบครัวส่วนใหญ่อุปการดาอยู่ด้วยกัน (ร้อยละ ๖๗.๐๐) จำนวนครั้งที่เคยเข้าอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมส่วนมาก ๒ ครั้ง (ร้อยละ ๓๙.๐๐) การเลี้ยงดูของผู้ปกครองเป็นแบบประชาธิปไตยเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๕๘.๐๐) ส่วนรายได้ต่อเดือนของผู้ปกครองส่วนมากอยู่ที่ ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาทต่อเดือน (ร้อยละ ๗๑.๐๐)

๒. สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๑ ในระยะก่อนเข้ารับการอบรม หลังเข้ารับการอบรม และติดตามผลหลังเข้ารับการอบรม ๑ เดือน นักเรียนที่รับการเข้ารับการอบรมมีค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความอดทนแตกต่างกัน

ผลจากการทดสอบ พบว่าในระยะก่อนการเข้ารับการอบรม หลังเข้ารับการอบรมและติดตามผลหลังเข้ารับการอบรม ๑ เดือน นักเรียนที่รับการเข้ารับการอบรมมีค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความอดทนแตกต่างกันนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๐๑

ผลจากการทดสอบ พบว่าในระยะก่อนการเข้ารับการอบรม หลังเข้ารับการอบรม และติดตามผลหลังเข้ารับการอบรม ๑ เดือน นักเรียนที่รับการเข้ารับการอบรมมีค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความห่างไกลอบายมุขแตกต่างกันนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๐๑

๕. อภิปรายผลการวิจัย

สมมติฐานที่ ๑ นักเรียนที่เข้ารับการอบรม ในระยะก่อนเข้ารับการอบรม หลังเข้ารับการอบรม และระยะติดตามผลหลังเข้ารับการอบรม ๑ เดือน มีค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความอดทนแตกต่างกัน หลังจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนทุ่งใหญ่เฉลิมราชอนุสรณ์ชัมภลลิกเชก ที่ผ่านโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมที่ศูนย์ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอำเภอทุ่งใหญ่ จำนวน ๑๐๐ คน ผลการศึกษาถึงผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในด้านความอดทน ผลปรากฏว่านักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงในด้านนี้มาก แสดงว่า การเข้าอบรมคุณธรรมจริยธรรมนี้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงจริยธรรม อาจเนื่องมาจาก มีความรู้มีความเข้าใจในหลักธรรมอย่างถูกต้อง และเกิดความกล้าหาญในการนำเอาหลักธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และเห็นความสำคัญของความอดทนมากกว่าก่อนเข้าอบรม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ มารศรี กลางประพันธ์^๔ ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณธรรมด้านความอดทน (ขันติ) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีว่า เมื่อพิจารณาการประเมินตนเอง โดยการเปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังการได้รับวิธีฝึกประสบการณ์ของนักศึกษากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า ทั้ง ๒ กลุ่มประเมินตนเองว่ามีความรู้ มีความเข้าใจ และความสามารถในแต่ละหัวข้อ ในระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง นอกจากนี้เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์คะแนนความอดทนที่ได้จากแบบสังเกตเพื่อประเมินพฤติกรรมความอดทนโดยเพื่อนยังพบว่า กลุ่มทดลองได้คะแนน Gained scores สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๕

สมมติฐานที่ ๒ นักเรียนที่รับการอบรมในระยะก่อนเข้ารับการอบรม หลังเข้ารับการอบรม และติดตามผลหลังเข้ารับการอบรม ๑ เดือน มีค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความขยันแตกต่างกัน หลังจากนักเรียนได้เข้ารับการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมค่ายไปแล้ว นักเรียนมีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาเล่าเรียน มีความขยันช่วยงานบิดามารดา และมีความขยันช่วยงานครูอาจารย์มากกว่าก่อนที่ยังไม่ได้เข้าอบรมคุณธรรมจริยธรรมอาจเป็นเพราะว่า นักเรียนขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของความขยัน และนำความขยันที่มีอยู่เดิมนั้นไปใช้ในทางที่ไม่ถูกต้อง เช่น ขยันเล่นเกมส์ ขยันเที่ยวเตร่ ขยันดูทีวี ขยันเข้าใช้อินเตอร์เน็ต เป็นต้น เมื่อนักเรียนได้รับความรู้ความเข้าใจจากพระวิทยากรจากการเข้าค่ายอบรมแล้ว นักเรียน มีความตั้งใจจะลด ละ เลิกพฤติกรรมเก่าๆ และจะตั้งใจจะทำได้ดีที่สุดในที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ จึงเกิดการตั้งใจมั่นในสิ่งใหม่ที่

^๔ มารศรี กลางประพันธ์. “การพัฒนาคุณธรรมด้านความอดทนของนักศึกษาระดับปริญญาตรี”. *ปริญญาานิพนธ์วิทยาศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๘.

จะทำจนเป็นผลให้นักเรียนมีความขยันมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ เดือนเด่นหล้า ชัยปริญญา^๕ ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการปลูกฝังจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนกวางโจนศึกษา อำเภอกุฉิหว จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาเล่าเรียน นักเรียนมีความรักความตั้งใจมุ่งมั่นศึกษาเล่าเรียน เมื่อมีเวลาว่างก็ใช้เวลาว่างนั้นให้มีประโยชน์ต่อการศึกษาเล่าเรียนและสอดคล้องกับ รัตนารณ พลชา^๖ ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาพฤติกรรมความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ และความมีระเบียบวินัยในการเรียน โดยใช้ตัวแบบบุคคลจริงให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนภูกระดึงวิทยาคม อำเภอ ภูกระดึง จังหวัดเลยพบว่า นักเรียนที่เลียนแบบจากตัวแบบบุคคลจริงโดยใช้โปรแกรมพัฒนาพฤติกรรมความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบและความมีระเบียบวินัยในการเรียน มีพฤติกรรมด้านความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบและความมีระเบียบวินัยในการเรียนสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .๐๕

สมมติฐานที่ ๓ นักเรียนที่รับการอบรมในระยะก่อนเข้ารับการอบรม หลังเข้ารับการอบรม และติดตามผลหลังเข้ารับการอบรม ๑ เดือน มีค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความประพฤติแตกต่างกัน เมื่อนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเบื้องต้นแล้วก็สามารถจะนำเอาหลักธรรมข้อนี้มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น เช่น นักเรียนประพฤติในการใช้จ่ายเงินไม่สุรุ่ยสุร่าย และนักเรียนประพฤติในการใช้ทรัพยากรในบ้านและโรงเรียน แสดงว่านักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในเรื่องความประพฤติสูงขึ้น เพราะเห็นความสำคัญของการประหยัด และเห็นโทษการใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายและเกิดสำนึกได้ในบุญคุณบิดามารดาที่ท่านทำงานหนักเพื่อหาเงินมาให้เด็กนักเรียนใช้ และกลัวผลกระทบที่จะมาถึงตน จึงมีการลด ละ เลิกการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น เมื่อเห็นคุณและโทษอย่างนี้แล้วจึงทำให้นักเรียนได้ละทิ้งพฤติกรรมเดิม แล้วหันมาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่ที่ดีสอดคล้องกับ เดือนเด่นหล้า ชัยปริญญา^๗ ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การปลูกฝังจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนกวางโจนศึกษา อำเภอกุฉิหว จังหวัดชัยภูมิ พบว่าการประหยัด นักเรียนมีการเก็บออมยับยั้งความต้องการของตน อันมีผลทำให้ใช้เงินอยู่ในขอบเขตที่พอเหมาะพอควร แต่การที่จะให้มาเสียสละเพื่อผู้อื่นด้วยเงินทองหรือสิ่งของโดยการประหยัดและออมที่เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมทางบ้าน และโรงเรียน ต้อง

^๕ เดือนเด่นหล้า ชัยปริญญา, “การปลูกฝังจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนกวางโจนศึกษา อำเภอกุฉิหว จังหวัดชัยภูมิ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๙), หน้า ๔๑.

^๖ รัตนารณ พลชา, “ผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาพฤติกรรมความขยันหมั่นเพียรความรับผิดชอบและความมีระเบียบวินัยในการเรียน โดยใช้ตัวแบบบุคคลจริง ให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนภูกระดึงวิทยาคม อำเภอ ภูกระดึง จังหวัดเลย”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔), หน้า ๕๐.

^๗ เดือนเด่นหล้า ชัยปริญญา, “การปลูกฝังจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนกวางโจนศึกษา อำเภอกุฉิหว จังหวัดชัยภูมิ”, หน้า ๔๓.

ปลูกฝังให้เป็นเวลานานๆ เพื่อยกระดับจริยธรรมแต่เด็กในวัยนี้ ยังมีการประหยัด และอ้อมอยู่ในชั้นที่ ๓ ดังนั้นเมื่อตัวแบบได้รับการยอมรับจากบุคคลต่างๆ ในโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นครู อาจารย์ นักเรียนรุ่นพี่ หรือ เพื่อน นักเรียนกลุ่มทดลองจึงพยายามเลียนแบบ จึงมีผลทำให้ความมีจริยธรรมด้านการประหยัดและอ้อมของผู้ที่ได้รับอิทธิพลจากตัวแบบสูงขึ้นกว่ากลุ่มควบคุม

สมมติฐานที่ ๔ นักเรียนที่รับการอบรมในระยะก่อนเข้ารับการอบรม หลังเข้ารับการอบรม และติดตามผลหลังเข้ารับการอบรม ๑ เดือน มีค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์แตกต่างกัน เมื่อนักเรียนผ่านการอบรมคุณธรรมจริยธรรมไปแล้วนักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านความซื่อสัตย์ที่สูงขึ้น คือ ซื่อสัตย์ไม่โกหกต่อบิดามารดาซื่อสัตย์ไม่โกหกต่อครู อาจารย์ ซื่อสัตย์ไม่โกหกตนเอง เพราะเนื่องจากว่า นักเรียนได้เห็นผลกระทบของความไม่ซื่อสัตย์ที่ได้ฟังและได้ดูภาพวีดิทัศน์ประกอบจากพระวิทยากร จึงเกิดความกลัวในผลของกรรม และต้องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่างๆ ที่ไม่ดีในตนให้ดีขึ้นเพื่อทดแทนบุญคุณต่อบิดามารดา ต่อครู อาจารย์ และต่อเพื่อน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ จิตติมา ธนะศักดิ์ศิริ^๔ ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่ได้จากการอ่านวรรณกรรมสำหรับเด็กภาษาไทยที่พิมพ์ระหว่างปี ๒๕๔๓-๒๕๔๕ พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนจากการทดสอบหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาประจวบ ตรีภักดิ์^๕ ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การติดตามผลเยาวชนที่ผ่านโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดปัญญานันทาราม ตำบลคลองหก อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ในด้านครอบครัว พบว่า เยาวชนปฏิบัติตนเป็นลูกที่ดีของบิดามารดา เช่น เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของบิดามารดา ไม่ก่อเรื่อง หรือนำความเดือดร้อนมาให้ครอบครัวของตน เป็นต้น

สมมติฐานที่ ๕ นักเรียนที่รับการอบรมในระยะก่อนเข้ารับการอบรม หลังเข้ารับการอบรม และติดตามผลหลังเข้ารับการอบรม ๑ เดือน มีค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความกตัญญูต่พ่อแม่ที่แตกต่างกัน หลังจากทีนักเรียนผ่านโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมไปแล้วนักเรียนยังนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอยู่เสมอ จึงทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมทางด้าน ความกตัญญูต่พ่อแม่ต่อบิดามารดา ความกตัญญูต่พ่อแม่ต่อครู อาจารย์ ความกตัญญูต่พ่อแม่ต่อเพื่อนดีขึ้น อาจจะเป็นเพราะว่า นักเรียนมีจิตสำนึกที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมแม่ กิจกรรมครู และกิจกรรมเพื่อน เพราะเน้นให้นักเรียนมีจิตสำนึกในบุญคุณบิดามารดา ครู อาจารย์ และเพื่อน และได้ดูสื่อการอบรมเกี่ยวกับความรักความลำบากของพ่อแม่ สื่อบ้านพักคนชราวงเวียนชีวิต สกรูป

^๔ จิตติมา ธนะศักดิ์ศิริ, “การเสริมสร้างคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่ได้จากการอ่านวรรณกรรมสำหรับเด็กภาษาไทยที่พิมพ์ระหว่างปี ๒๕๔๓-๒๕๔๕”, **ปริญญาณพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘), หน้า ๓๘.

^๕ พระมหาประจวบ ตรีภักดิ์. “การติดตามผลเยาวชนที่ผ่านโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ศึกษาเฉพาะกรณีวัดปัญญานันทาราม ตำบลคลองหก อำเภอลองหลวงจังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๖๓.

ชีวิต และสื่ออื่นๆ ที่เน้นให้นักเรียนรักบิดามารดา ครู อาจารย์ และเพื่อน จึงทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกสงสารบิดามารดา ครู อาจารย์ และเพื่อน อันเป็นสาเหตุให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นหลังจากการเข้าอบรมคุณธรรมจริยธรรมไปแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับ ฉลุยศรี มีใจเย็น^{๑๐} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การทดลองใช้การแสดงบทบาทสมมติเพื่อพัฒนาจริยธรรมด้านความกตัญญู กตเวทิตะของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ พบว่า จากการทดลองปรากฏผลออกมาคือ คะแนนการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความกตัญญู กตเวทิตะของนักเรียนหลังการเรียนโดยวิธีแสดงบทบาทสมมุติกับวิธีเรียนตามปกติ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และสอดคล้องกับ พระทวี ชำยมณี^{๑๑} ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของครอบครัวในการปลูกฝังความกตัญญู กตเวทิตะในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น พบว่า ครอบครัวได้มีการปฏิบัติบทบาทด้านการให้การแนะนำ สั่งสอนเรื่องความกตัญญู กตเวทิตะ และการทำให้เป็นแบบอย่างในเรื่องความกตัญญู กตเวทิตะอยู่ในระดับมาก

สมมติฐานที่ ๖ นักเรียนที่รับการอบรมในระยะก่อนเข้ารับการอบรม หลังเข้ารับการอบรม และติดตามผลหลังเข้ารับการอบรม ๑ เดือน มีค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยแตกต่างกัน หลังจากที้นักเรียนผ่านโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมไปแล้ว ทำให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความมีระเบียบวินัยดีขึ้น ได้แก่ ด้านการแต่งตัวเรียบร้อยเมื่อไปโรงเรียน เคารพกฎระเบียบของโรงเรียน ไม่ทิ้งขยะในบริเวณโรงเรียน และเคารพระเบียบทางสังคม อาจเป็นเพราะว่านักเรียนได้เข้าใจเรื่องระเบียบวินัย และเห็นความสำคัญของระเบียบวินัย ว่า คุณและโทษนั้นเป็นอย่างไร รวมทั้งนักเรียนเองเกิดความละอายในพฤติกรรมเดิม ที่เคยปฏิบัติมา และเข้าใจอย่างถูกต้องแล้วว่าพฤติกรรมต่างๆ ที่เคยปฏิบัติมานั้นเป็นสิ่งไม่ดี เนื่องจากเห็นผิดเป็นชอบ คิดว่าเป็นเรื่องทันสมัย เป็นเรื่องส่วนตัวแต่พอได้มาเข้าค่ายอบรมจริงๆ แล้วพฤติกรรมเหล่านั้นกลายเป็นสิ่งที่ไม่น่าประพฤติดเลยซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาประจวบ ตรีภักดิ์^{๑๒} ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การติดตามผลเยาวชนที่ผ่านโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดปัญญานันทาราม ตำบลคลองหก อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ในด้านโรงเรียน พบว่า เยาวชนสามารถปฏิบัติตามกฎระเบียบวินัยของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด ได้ช่วยบำเพ็ญกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนเป็นประจำทุกๆ วัน และยิ่งไปกว่านั้น เยาวชนกลุ่มนี้ยังสามารถ

^{๑๐} ฉลุยศรี มีใจเย็น, “การทดลองใช้การแสดงบทบาทสมมติเพื่อพัฒนาจริยธรรมด้านความกตัญญู กตเวทิตะของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕”, *ปริญญานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๖), หน้า ๕๗.

^{๑๑} พระทวี ชำยมณี, “บทบาทของครอบครัวในการปลูกฝังความกตัญญู กตเวทิตะในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

^{๑๒} พระมหาประจวบ ตรีภักดิ์. “การติดตามผลเยาวชนที่ผ่านโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ศึกษาเฉพาะกรณีวัดปัญญานันทาราม ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวงจังหวัดปทุมธานี”, หน้า ๑๖๓.

ปฏิบัติตนเป็นศิษย์ที่ดีของครู อาจารย์ ได้อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับ ญัตติ ญาณุรักษ์^{๑๓} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ผลของการใช้กระบวนการกลุ่มต่อการพัฒนาความมีระเบียบวินัยในตนเอง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ พบว่า ผลการศึกษาเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้กล่าวคือ นักเรียนกลุ่มทดสอบมีคะแนนความมีระเบียบวินัยสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .๐๕ เมื่อเปรียบเทียบกับคะแนนความรับผิดชอบต่อนตนเองก่อนการทดลอง แสดงให้เห็นว่า โปรแกรมการจัดกระบวนการกลุ่มเพื่อพัฒนา ระเบียบวินัยในตนเอง มีประสิทธิภาพในการพัฒนาระเบียบวินัยในตนเองสูงขึ้น

สมมติฐานที่ ๗ นักเรียนที่รับการอบรมในระยะก่อนเข้ารับการอบรม หลังเข้ารับการอบรม และติดตามผลหลังเข้ารับการอบรม ๑ เดือน มีค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความห่วงใยรอบคอบที่แตกต่างกัน หลังจากให้นักเรียนผ่านโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมไปแล้ว พฤติกรรมที่นักเรียนเปลี่ยนแปลง และค่าคะแนนมากในเรื่องการไม่เที่ยวกลางคืน ไม่เสเพล เสพติด และไม่เล่นการพนัน อาจจะเป็นเพราะว่านักเรียนได้เรียนรู้ถึงโทษของอบายมุขแล้ว เกิดความละอาย เกิดความกลัวเรื่องการตกนรกในขุมที่ว่าด้วยเรื่องการดื่ม การสูบบุหรี่ การเที่ยวกลางคืน เป็นต้น และต้องการที่จะรักษาสุขภาพให้แข็งแรงป้องกันโรคที่จะเกิดขึ้นจากสุรา การเที่ยวกลางคืน และต้องการประหยัดค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยที่ไม่เกิดประโยชน์จากการเล่นการพนันทุกรูปแบบ เพราะผิดทั้งกฎหมายและศีลธรรมทางศาสนา ที่สำคัญคือต้องการช่วยประหยัดรายจ่ายช่วยครอบครัว เพราะโดยมากครอบครัวประกอบอาชีพเกษตรกรรม ไม่มีเงินมากพอที่จะต้องเล่นการพนัน เที่ยวกลางคืนติดสิ่งเสพติด ซึ่งสอดคล้องกับ ปันตดา เพชรสิงห์^{๑๔} ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง อบายมุขที่มีความสัมพันธ์กับการหนีโรงเรียนของนักเรียนวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า พฤติกรรมทางสังคมของเด็กวัยรุ่น โดยเฉพาะเด็กนักเรียนในขณะนี้ มีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดปัญหาในแง่พฤติกรรมที่ขัดต่อกฎระเบียบหรือขัดต่อข้อบังคับต่างๆ ในสังคม ดังนั้น พฤติกรรมเหล่านี้จึงมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการหนีโรงเรียนของนักเรียนวัยรุ่นในอัตราที่แตกต่างกันไปซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาประจวบ ตรีภักดิ์^{๑๕} ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การติดตามผลเยาวชนที่ผ่านโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดปัญญานันทาราม ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ด้านการไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข พบว่า เยาวชนส่วนมากมีความอดทนอด

^{๑๓} ญาณุรักษ์ ญาณุรักษ์, “ผลของการใช้กระบวนการกลุ่มต่อการพัฒนาความมีระเบียบวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๑), หน้า ๓๘.

^{๑๔} ปันตดา เพชรสิงห์, “อบายมุขที่มีความสัมพันธ์กับการหนีโรงเรียนของนักเรียนวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๒.

^{๑๕} พระมหาประจวบ ตรีภักดิ์. “การติดตามผลเยาวชนที่ผ่านโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ศึกษาเฉพาะกรณีวัดปัญญานันทาราม ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี”, หน้า ๑๖๔.

กลั่นสามารถควบคุมและบังคับตนเองไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขและรู้จักการประหยัดใช้สิ่งของ ของตนเองอย่างมีประโยชน์และคุ้มค่า

ดังนั้น จากผลงานการวิจัยที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนั้น ผู้วิจัยเรื่องนี้จึงขอยืนยันถึงผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนทุ่งใหญ่เฉลิมราชอนุสรณ์รัชมิ่งคลาภิเษกว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมที่ศูนย์คุณธรรมจริยธรรมอำเภอทุ่งใหญ่ไปแล้ว จากผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในหลักพุทธธรรม (หลักปณิธานคำพุทธบุตร ๗ ประการ) ในระดับที่สูงขึ้น ทั้ง ๗ ด้าน ได้แก่ ในด้านความอดทน ด้านความขยัน ด้านความประหยัด ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความกตัญญูกตเวที ด้านความมีระเบียบวินัย และด้านความเป็นผู้ห่างไกลอบายมุข อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่กล่าวแล้ว

๖. ข้อเสนอแนะการวิจัย

๑. ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้

๑) พฤติกรรมเชิงจริยธรรมบางข้อนักเรียนส่วนใหญ่ยังไม่ได้นำไปปฏิบัติให้เป็นนิสัยอย่างสม่ำเสมอในชีวิตประจำวัน จึงทำให้ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมบางข้อยังคงต่ำอยู่

๒) ผู้ปกครอง ครู-อาจารย์ ควรเฝ้าสังเกตพฤติกรรมอยู่เสมอหลังจากที่นำนักเรียนเข้าโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมว่านักเรียนยังนำหลักพุทธธรรมที่ได้ในระหว่างเข้าอบรมไปใช้ในชีวิตประจำวันแต่ละด้านมากน้อยเพียงใด

๓) นักเรียนที่มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมหลังจากเข้ารับการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแล้ว ผู้ปกครอง ครู-อาจารย์ ควรนำไปเป็นบุคคลต้นแบบเพื่อส่งเสริมจริยธรรมแก่สังคมต่อไป

๔) ส่วนนักเรียนที่ผ่านการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแล้ว แต่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมยังต่ำอยู่ ผู้ปกครอง ครู-อาจารย์ ควรให้โอกาสได้เข้าอบรมคุณธรรมจริยธรรมมากขึ้น หรือการเข้าอบรมในรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิมบ้าง เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในทางที่ดีขึ้น

๒. ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษากระบวนการการจัดกิจกรรมต่างๆ ในค่ายอบรมอื่น ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา

๒. ควรศึกษาบทบาทหน้าที่ของพระวิทยากรและสภาระของหลักสูตรการอบรมว่ามีประสิทธิภาพในการให้การอบรมเพียงใด

๓. ควรศึกษาเปรียบเทียบถึงรูปแบบการอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมกับรูปแบบการอบรมค่ายปฏิบัติธรรม และสถานที่อบรมว่ามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในระยะยาวต่างกันอย่างไร

๔. การศึกษาความพึงพอใจหรือผลสัมฤทธิ์ของโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมค่ายพุทธบุตรและค่ายคุณธรรม

บรรณานุกรม

คู่มือวิทยากร. **หลักสูตรการจัดฝึกอบรมคุณธรรม ๒ คีน ๓ วันค่ายพุทธบุตร ค่ายพุทธธรรม.**

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๕.

วิทยานิพนธ์ :

จิตติมา ธนะศักดิ์ศิริ. “การเสริมสร้างคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่ได้จากการอ่านวรรณกรรมสำหรับเด็กภาษาไทยที่พิมพ์ระหว่างปี ๒๕๔๓-๒๕๔๕”.

ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘.

ฉลวยศรี มีใจเย็น. “การทดลองใช้การแสดงบทบาทสมมุติเพื่อพัฒนาจริยธรรมด้านความกตัญญู กตเวทีของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕”.

ปริญญาานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๖.

ณัฐวุฒิ ภิญโญทรัพย์. “ผลของการใช้กระบวนการกลุ่มต่อการพัฒนาความมีระเบียบวินัยในตนเอง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒”.

วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๑.

เดือนเด่นหล้า ชัยปริญญา. “การปลูกฝังจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียน กวางโจนศึกษา อำเภอกู่เจียว จังหวัดชัยภูมิ ”.

วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๙.

ปัทมา เพชรสิงห์. “อบายมุขที่มีความสัมพันธ์กับการหนีโรงเรียนของนักเรียนวัยรุ่นในเขต กรุงเทพมหานคร”.

วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐.

พจนา นารณกรกิจ, “การให้การสงเคราะห์เด็กหญิงเร่ร่อนในสถานแรกรับเด็กหญิงพญาไท”,

วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๑.

พระทวี ข่ายมณี. “บทบาทของครอบครัวในการปลูกฝังความกตัญญู กตเวทีในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น”.

วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๑.

พระมหาประจวบ ตรีภักดิ์. “การติดตามผลเยาวชนที่ผ่านโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ศึกษาเฉพาะกรณีวัดปัญญานันทาราม ตำบลคลองหก อำเภอลองหลวงจังหวัด

ปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

มารศรี กลางประพันธ์. “การพัฒนาคุณธรรมด้านความอดทน (ขันติ) ของนักศึกษาระดับปริญญา
ตรี”. **ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรี-นค
รินทรวโรดม, ๒๕๔๘.

ระพิน ชูชื่น. “การศึกษาบทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียน
ประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์คณะครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
มัธยมศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

รัตนภรณ์ พลชา. “ผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาพฤติกรรมความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ
และความมีระเบียบวินัยในการเรียน โดยใช้ตัวแบบบุคคลจริง ให้กับนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนภูกระดึงวิทยาคม อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย”. **วิทยานิพนธ์
ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๔.

ปัจจัยจิตสังคมที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธของนักเรียนมัธยมศึกษา ตอนต้น อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

Psychosocial factors related to Buddhist holistic health of lower secondary school students in Khaowang district Kalasin province

พระจิรวัตร สุจิตโต (บาลเพชร)*

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาระดับปัจจัยจิตสังคมและสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ๒) ศึกษาความแตกต่างด้านปัจจัยพื้นฐานที่มีต่อสุขภาพองค์รวมแนวพุทธของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ และ ๓) ศึกษาความสัมพันธ์ปัจจัยทางจิตสังคมกับสุขภาวะองค์รวมของแนวพุทธ ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ๒๖๕ คน ซึ่งได้กำหนดจำนวนได้จากสูตรการกำหนดจำนวนตัวอย่างในกรณีไม่ทราบจำนวนประชากรและการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม มี ๓ ส่วน ได้แก่ ๑) ปัจจัยส่วนบุคคล ๒) ปัจจัยจิตลักษณะ ๓) ปัจจัยจิตสังคม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนชนิดทางเดียว และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ผลการวิจัย พบว่า ๑) นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีเพศต่างกัน โดยเพศชายมีค่าเฉลี่ยคะแนนสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธมากกว่าเพศหญิง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ในส่วนของปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุ ระดับการศึกษา สถานภาพของครอบครัว ไม่มีผลต่อสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ ๒) ผลการวิจัยยังพบว่า ปัจจัยจิตสังคมที่มีความสัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ปัจจัยทางจิตสังคม ได้แก่ ความฉลาดทางอารมณ์ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ลักษณะมุ่งอนาคต ความสัมพันธ์ในครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมีความสัมพันธ์ทางสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

คำสำคัญ: ปัจจัยจิตสังคมที่สัมพันธ์, สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ

* พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

ABSTRACT

The main objectives of this research were 1) to study the difference of fundamental factors that affect to Buddhist holistic health of lower secondary school students in Khaowong District, Kalasin Province, 2) to study a relationship among psychosocial factors and Buddhist holistic health of the lower secondary school students.

The samples were 265 lower secondary school students in Khaowong District, Kalasin Province defined from the formula for determining number of the sample in case of an unknown number of population and purposive sampling. The instrument of research was a tripartite questionnaire of which the three parts were: 1) a part eliciting data concerning Personal factors; 2) a part used to assemble data concerning Psychological Characteristics factors (Behavioral factors); 3) a part utilized for ascertaining Psychosocial factors. Using techniques of descriptive statistics, the researcher analyzed the data collected in terms of percentage, mean and standard deviation. The techniques of t test and one-way analysis of variance (ANOVA) in addition to Pearson's product moment correlation coefficient method were also employed by the researcher.

The findings are as follows: 1) the lower secondary school students in Khaowong District, Kalasin Province, who differed in demographical characteristic of sex, exhibited concomitant differences in Buddhist holistic health at the statistically significant level of .05 with male students evincing higher levels of Buddhist holistic health than their female counterparts. The finding also reveals that those students who differed in the demographical characteristic of age, education, family status did not display corresponding differences in Buddhist holistic health in an overall picture. The researcher determined that psychosocial factors include emotional intelligence; Achievement Motivation; Future Orientation; Family Relations and The relationship between friends were positively correlated to Buddhist holistic health displayed by the the lower secondary students in Khaowong District, Kalasin Province under study at the statistically significant level of .05.

Keywords: Psychosocial factors related, Buddhist holistic health

๑. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วผ่านกระแสโลกาภิวัตน์และโลกไซเบอร์ ทำให้ คนไทยมุ่งแสวงหาความสุขและสร้างอัตลักษณ์ส่วนตัวผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ เกิดเป็น วัฒนธรรมย่อย

ร่วมสมัยที่หลากหลายในรูปแบบการรวมกลุ่มของบุคคลที่สนใจเรื่องเดียวกันมีการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องมากกว่าส่วนรวม ขณะที่ภาคส่วนต่างๆ ได้มีการ ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆ แต่การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ ส่วนรวมยังอยู่ในระดับต่ำ นอกจากนี้ความสัมพันธ์แบบเครือข่ายที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเริ่มหมดไป พฤติกรรมการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวเป็นแบบ ต่างคนต่างอยู่ สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัวมีความเปราะบางจนนำไปสู่ปัญหาทางสังคมเพิ่มขึ้น^๑

สังคมไทยเผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรม จริยธรรม มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และมีแนวโน้มเป็นสังคมปัจเจกมากขึ้นการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วผ่านกระแสโลกาภิวัตน์ และโลกไซเบอร์ทำให้คนไทยมุ่งแสวงหาความสุขและสร้างอัตลักษณ์ส่วนตัวผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ เกิดเป็นวัฒนธรรมย่อยร่วมสมัยที่หลากหลายในรูปแบบการรวมกลุ่มของบุคคลที่สนใจเรื่องเดียวกันมีการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องมากกว่าส่วนรวม ขณะที่ภาคส่วนต่างๆ ได้มีการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆ แต่การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมยังอยู่ในระดับต่ำ นอกจากนี้ความสัมพันธ์แบบเครือข่ายที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเริ่มไปหมดพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวเป็นแบบ ต่างคนต่างอยู่ สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัวมีความเปราะบางจนนำไปสู่ปัญหาทางสังคมเพิ่มมากขึ้นเด็กและเยาวชนผู้ที่มีอายุไม่ถึง ๑๘ ปีบริบูรณ์ มีฐานะทางสังคมและครอบครัวที่แตกต่างกันเยาวชนใดที่มีฐานะทางครอบครัวที่ดีก็จะได้รับการศึกษาที่ดีตามไปด้วย เยาวชนใดที่มีครอบครัวที่ยากจนก็จะได้รับการศึกษาที่ต่ำซึ่งเป็นจุดด้อยหรือข้อบกพร่องที่มีความเสี่ยงต่อสติปัญญา ความรับผิดชอบ และการตัดสินใจที่จะกระทำความดีหรือกระทำความผิดกฎหมาย จากการเรียนรู้ในสถานศึกษา เยาวชนที่ได้รับการศึกษาอบรมที่ดีก็จะส่งผลให้เสี่ยงต่อการก่ออาชญากรรมเพิ่มขึ้น จะเห็นได้ว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนโดยภาพรวมนั้น จำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องประสานร่วมมือกันทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นครอบครัว โรงเรียน ครูอาจารย์ และสังคมที่เกี่ยวข้อง ที่นอกจากจะต้องอบรมสั่งสอนและทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแล้ว สังคมยังจะต้องช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีที่เหมาะสมให้แก่เด็กและเยาวชน^๒

สังคมไทยในยุคปัจจุบัน ได้เผชิญกับปัญหาสังคมมากมายอันเนื่องมาจากการเจริญทางด้านของเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ซึ่งส่งผลให้สังคมไทยต้องเกิดปัญหามากมาย ทั้งอบายมุข การเห็นแก่ตัวและพวกพ้อง ปัญหาสังคมอีกหลายๆด้านได้ส่งผลให้เด็กและเยาวชนต้องเข้ามาสัมผัสกับปัญหาของสังคมเหล่านี้ โดยขาดวิจารณญาณในการรับรู้และกลั่นกรองในสิ่งที่เกิดขึ้นภายในสังคม

^๑ กระทรวงศึกษาธิการ, แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙, หน้า ๒.

^๒ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการแผนพัฒนาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙, หน้า ๒

^๓ ทวีรัฐม ธนาคมและคณะ. พัฒนาการของครอบครัวและเด็ก. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา. ๒๕๑๔, หน้า ๒๕.

ตลอดทั้งยังขาดการคอยให้คำปรึกษาและแนะนำจากบุคคลผู้รอบข้างในสังคมความเจริญทั้งหมดดังกล่าวส่งผลให้เยาวชนที่เป็นนักเรียนนั้นมีสภาพจิตใจที่ตกต่ำและขาดคุณภาพชีวิตที่ดี คือ ขาดในด้านของศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทยถูกกลืน และลบเลือนหายไปจากสังคมไทย ดังที่ท่าน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)^๔ ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่ง “คนไทยมักเอาความรู้สึกเป็นใหญ่ อยู่กับความรู้สึกมาก เพราะฉะนั้น จะต้องแก้ไข เอาปัญญามาเป็นใหญ่ ใช้ปัญญาให้มาก ต้องพัฒนาให้เป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมทางปัญญาสูงต้องยอมรับตัวเองว่าสังคมไทยนี้อ่อนวัฒนธรรมทางปัญญา เริ่มตั้งแต่ขาดวัฒนธรรมแสงปัญญาเป็นต้นไป จึงต้องเร่งสร้างวัฒนธรรมทางปัญญา รวมทั้งวัฒนธรรมแห่งการแสวงปัญญานั้นขึ้นมา” ซึ่งได้สอดคล้องกับความคิดของ นายวีระ โรจน์พจนรัตน์^๕ ได้กล่าวไว้ว่า “เยาวชนไทยในปัจจุบันต้องเผชิญเติบโตขึ้นท่ามกลางปัญหาสังคมนานัปการเป็นภาวะจำยอมที่ต้องรับเอาค่านิยม, วัฒนธรรมตามกระแสของโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามความสลับซับซ้อนของพฤติกรรมมนุษย์การดำเนินชีวิตที่เห็นห่างจากการประพฤติปฏิบัติศีลธรรมจริยธรรม พฤติกรรมการแสดงออกและเสรีภาพด้านอื่นๆ ของเด็กและเยาวชนไทยจึงก่อให้เกิดปัญหาตามมา”

ในการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผู้จัดการเรียนรู้ที่มีบทบาทสำคัญนอกจากครูแล้ว ยังมีผู้เกี่ยวข้องสนับสนุนให้เกิดความสำเร็จหลายฝ่าย แม้แต่ผู้เรียนเองก็ต้องมีส่วนร่วมอย่างจริงจังด้วย ประชาคมการเรียนรู้มีขอบข่ายครอบคลุมบุคลากรทุกฝ่ายทั้งในและนอกโรงเรียน ภายในโรงเรียน นอกจากครูและผู้บริหารแล้ว ยังมีบุคลากรที่สนับสนุนการเรียนการสอน คณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียน ขยายเครือข่ายสู่พ่อแม่ผู้ปกครอง ราชัญชาวบ้าน ผู้นำชุมชน สถาบันผลิตครู หน่วยงาน องค์กร และสถานประกอบการ รวมทั้งสื่อมวลชน ซึ่งล้วนแต่สามารถร่วมกันสร้างสรรค์การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้ทั้งสิ้น กิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการเรียนรู้จะต้องมีบทบาทร่วมกัน ได้แก่ ๑) การสำรวจความต้องการการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยการซักถาม สังเกต สัมภาษณ์ ฯลฯ ๒) การกำหนดมาตรฐาน เป้าหมายและมาตรฐานของการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความถนัด ความสนใจ และเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพ ๓) การวางแผนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ๔) กิจกรรมการเรียนรู้ วิธีการปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ความรู้จากการคิด วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติจริง ๕) การประเมินผล และ ๖) การสรุปผลการเรียนรู้^๖ เด็กและเยาวชนมี คุณภาพชีวิตที่ดีเจริญเติบโตไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม สามารถเป็นกำลังหลักในการพัฒนา

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต), *กรรมของคนไทย ทำกันไว้เอง*, (นครปฐม : บริษัท จ.เจริญอินเตอร์พรีน (ประเทศไทย) จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๑.

^๕ วีระ โรจน์พจนรัตน์, *สรุปผลการดำเนินงาน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปีงบประมาณ ๒๕๔๘-๒๕๕๐*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๖๕.

^๖ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, *ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด*, หน้า ๗๗-๗๘.

ประเทศได้ในอนาคต จึงเป็นหน้าที่ของสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษาในการเลี้ยงดูและอบรมเด็ก^๗

สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาที่ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข แต่เนื่องด้วยสภาพความเจริญในทางด้านเทคโนโลยี การเจริญด้านความสะดวกสบาย ทำให้เด็กและเยาวชนในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เสพย์ติดเทคโนโลยี และความเจริญที่ทำให้การดำเนินชีวิตต้องอาศัยเทคโนโลยี และความเจริญจนบางครั้งมองข้ามความดีงามในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับครอบครัว และสังคม ทำให้ขาดแคลนความสุขทางกาย ร่างกายไม่สมบูรณ์เนื่องมาจาก การขาดแคลนความสุขทางจิตใจที่สมบูรณ์เพราะการเสพย์ติดเทคโนโลยี ส่งผลให้ความสุขทางสังคมที่ควรจะได้รับจากสังคมจากครอบครัวและครอบครัวไม่เพียงพอ ขาดมนุษยสัมพันธ์ เมื่อขาดความสุขทั้ง ๓ ทาง ความสุขทางปัญญาที่ควรจะได้รับก็ลดน้อยถอยลง แนวทางในการพัฒนาปัจจัยทางจิตสังคมกับสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นคือนำหลักพุทธธรรมทางพุทธศาสนาเข้าไปแก้ไขปัญหเหล่านี้ ซึ่งจะทำให้เด็กและเยาวชนเกิดความตระหนักและมีพฤติกรรมที่ดีต่อสังคมและคนรอบข้าง ซึ่ง พระมหาอุดร สุทธิญาโน (เกตุทอง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสุขภาพแบบองค์รวมวิถีพุทธในพระไตรปิฎก” ผลการวิจัย พบว่า แนวคิดเรื่องสุขภาพองค์รวมในพระไตรปิฎกนั้นประกอบด้วยคำ ๒ คำ คือ คำว่า สุขภาพ และ องค์รวม สุขภาพองค์รวมในพระไตรปิฎกต้องประกอบ ๔ มิติคือ ๑. ด้านกาย ๒. ด้านสังคม ๓. ด้านจิต และ ๔. ด้านปัญญา ดังนั้นเมื่อมุ่งเน้นผลของสุขภาพองค์รวมวิถีพุทธจึงเน้นความสุข ภาวะสุขภาพที่ประกอบด้วย วิชา วิมุตติ วิสุทธิ สันติ ซึ่งเป็นภาวะที่เป็นความดีของชีวิต ส่วนแนวทางเพื่อให้ได้มาซึ่งสุขภาพองค์รวมนั้น หลักการการดูแลสุขภาพ ทั้ง ป้องกัน ส่งเสริม เยียวยารักษา โดยกระบวนการแบบแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ ๔ (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) ในส่วนรูปแบบและกระบวนการสร้างสุขภาพองค์รวมวิถีพุทธในพระไตรปิฎกนี้รูปแบบที่เน้นในด้านสุขภาพด้านจิตวิญญาณ – สติปัญญา เน้น ๓ ส. ประกอบด้วย (๑) รูปแบบการสวดมนต์ (๒) รูปแบบการปฏิบัติธรรม (สมาธิ – สติ – ปัญญา) (๓) รูปแบบการสนทนาธรรม (โยนิโสมนสิการ) และรูปแบบและกระบวนการสร้างสุขภาพองค์รวม ๔ มิติ คือ (๑) ด้านร่างกาย (ก) รูปแบบดูแลร่างกาย ประกอบด้วย การบริโภคหรือเกี่ยวกับอาหาร การไชยาสมุนไพร (เภสัช) เพื่อสุขภาพ การออกกำลังกาย และการบริหารร่างกาย และด้านร่างกายอื่นๆ (ข) รูปแบบการพักผ่อน อิริยาบถ (ค) รูปแบบการผ่าตัด (๒) รูปแบบด้านสังคมหรือ สิ่งแวดล้อม (ก) คน กลุ่มคน (ข) ธรรมชาติ (๓) รูปแบบด้านจิตใจ และ (๔) รูปแบบด้านปัญญา ธรรมะ เช่น โพชฌงค์ ๗ สัมมัตถิยา ๑๐ สติปัฏฐาน ๔ ขันธ์ ๕ ไตรลักษณ์ ๓ พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ และ ทิณฐิอุชกรรม การปรับวิถีให้ตรง^๘

^๗ สุเทพ สุวีรางกูร, ปัญหาสังคม, (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๔๙.

^๘ พระมหาอุดร สุทธิญาโน (เกตุทอง), “ศึกษาสุขภาพแบบองค์รวมวิถีพุทธในพระไตรปิฎก”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

เด็กและเยาวชนเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ การเรียนรู้จริยธรรมในสังคมจึงจำเป็นอย่าง
 มากที่ทำให้เด็กและเยาวชนได้เจริญเติบโตเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพของประเทศนักเรียนโรงเรียน
 มัธยมศึกษาตอนต้นในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ก็เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าการมีสภาพา
 จิตที่ดี มีคุณธรรม มีจริยธรรมตั้งแต่เด็กนั้นทำให้เด็กและเยาวชนเจริญเติบโตเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่
 มีคุณภาพของประเทศชาติต่อไปได้ จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาสภาพ
 ปัญหาและปัจจัยทางจิตสังคมเชิงจริยธรรมต่อสุขภาพองค์รวมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
 อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาปัจจัยทางจิตสังคมกับสุขภาพองค์รวม
 แนวพุทธของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการ
 พัฒนาเยาวชนที่เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพของสังคมต่อไป

๒.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยจิตสังคมและสุขภาพองค์รวมแนวพุทธของนักเรียนมัธยมศึกษา
 ตอนต้น อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์
๒. เพื่อศึกษาความแตกต่างด้านปัจจัยพื้นฐานที่มีต่อสุขภาพองค์รวมแนวพุทธของ
 นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์
๓. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ปัจจัยทางจิตสังคมกับสุขภาพองค์รวมของแนวพุทธของ
 นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

๓.วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยจิตสังคมที่สัมพันธ์กับสุขภาพองค์รวมแนวพุทธของนักเรียน
 มัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาจากเอกสารรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิได้แก่พระไตรปิฎก ฉบับ
 ภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารชั้นทุติยภูมิได้แก่แนวคิด
 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากหนังสือวิทยานิพนธ์งานวิจัยเอกสารสุขภาพองค์รวมแนวพุทธและวารสาร
 อื่นๆที่เกี่ยวข้อง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวนรวม
 ๘๕๑ คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ๒๖๕ คน
 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วย ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan)^๙ ในการ

^๙ ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม, <https://sites.google.com/site/bb24559r/khnad-khxng-klum-tawxyang-thi-hemaa-sm> [ออนไลน์วันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๐]

ประมาณค่าสัดส่วนของประชากรเช่นเดียวกัน และกำหนดให้สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ ๐.๕ ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ ๕% และระดับความเชื่อมั่น ๙๕%

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

๑. แบบสอบถามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับชั้นเรียน สถานภาพทางครอบครัว

๒. แบบสอบถามปัจจัยจิตลักษณะ แบ่งออกเป็น ๓ ด้าน ได้แก่

- แบบสอบถามความฉลาดทางอารมณ์
- แบบสอบถามแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
- แบบสอบถามลักษณะมุ่งอนาคต

๓. แบบสอบถามปัจจัยจิตสังคมแบ่งออกเป็น ๓ ด้าน ได้แก่

- แบบสอบถามสัมพันธภาพระหว่างนิสิตกับเพื่อน
- แบบสอบถามสัมพันธภาพระหว่างนิสิตกับผู้ปกครอง

แบบสอบถามผู้วิจัยได้ให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๕ ท่าน พิจารณาข้อคำถามว่ามีความตรงตามเนื้อหาหรือไม่โดยพิจารณาเป็นค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC = index of item objective congruence) ผลการตรวจสอบพบว่า ข้อคำถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ ๐.๘-๑.๐ ทุกข้อ นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้ว ไปทดลองใช้ (try-out) กับนักเรียน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๐ ชุดและนำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (reliability) หลังการทดลองใช้ ด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๓๘ โดยแยกแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านความฉลาดทางอารมณ์ ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๓๗

ด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๓๗

ด้านลักษณะมุ่งอนาคต ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๓๖

ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๓๗

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๓๗

ด้านสุขภาวะองค์รวมของนักเรียน ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๓.๖

และนำแบบแบบสอบถามที่ทดลองใช้แล้วทำเป็นฉบับสมบูรณ์แบบ เพื่อเก็บข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. นำแบบสอบถามมาตรวจสอบให้คะแนนแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมทางคอมพิวเตอร์

๒. วิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยทำการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ

๓. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยจิตสังคมที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยทำการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ

คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

๑) สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายตัวแปรต่างๆ ได้แก่ ค่าความถี่ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Division) ตามลักษณะตัวแปร

๒) สถิติอ้างอิง (Inferential Statistics) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) ตามลักษณะตัวแปรอิสระเพื่อทดสอบสมมติฐาน

๔.สรุปผลการวิจัย

๑) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในด้านปัจจัยทางจิตสังคม พบว่า ในด้านปัจจัยทางจิตสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีค่าเฉลี่ยคะแนนความฉลาดทางอารมณ์ ในระดับสูง

ในด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีค่าเฉลี่ยคะแนนแรงจูงใจ ในระดับสูง

ในด้านลักษณะมุ่งอนาคตของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีค่าเฉลี่ยคะแนนลักษณะมุ่งอนาคตในระดับสูง

ในด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีค่าเฉลี่ยคะแนนความสัมพันธ์ในครอบครัวในระดับสูง

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีค่าเฉลี่ยคะแนนความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน ในระดับสูง

ในด้านสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีค่าเฉลี่ยคะแนนสุขภาวะองค์รวมของนักเรียน ในระดับสูง

๒) การทดสอบสมมติฐานทางสถิติ

๑) นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันมีสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธแตกต่างกัน จากการวิจัยสามารถสรุปทดสอบสมมติฐานทางสถิติได้ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีเพศต่างกัน มีสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธแตกต่างกัน

ผลการทดสอบสมมุติฐาน พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีเพศต่างกัน มีสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

สมมุติฐานที่ ๒ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีอายุต่างกันมีสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธแตกต่างกัน

ผลการทดสอบสมมุติฐาน พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีอายุต่างกัน (อายุ ๑๒ – ๑๕ ปี) มีสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

สมมุติฐานที่ ๓ นักเรียนมีระดับชั้นแตกต่างกันมีสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธแตกต่างกัน

ผลการทดสอบสมมุติฐาน พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๓) มีสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

สมมุติฐานที่ ๔ นักเรียนที่มีสถานภาพทางครอบครัวแตกต่างกันมีสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธแตกต่างกัน

ผลการทดสอบสมมุติฐาน พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีสถานภาพทางครอบครัวต่างกัน มีสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๒) นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีปัจจัยจิตสังคมแตกต่างกันมีสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธแตกต่างกัน จากการวิจัยสามารถสรุปทดสอบสมมุติฐานทางสถิติได้ดังนี้

สมมุติฐานที่ ๕ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีระดับความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างกันมีสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธแตกต่างกัน

ผลการทดสอบสมมุติฐาน พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างกัน มีค่าเฉลี่ยคะแนนสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธแตกต่างกันทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

สมมุติฐานที่ ๖ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์แตกต่างกันมีสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธแตกต่างกัน

ผลการทดสอบสมมุติฐาน พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์แตกต่างกัน มีค่าเฉลี่ยคะแนนสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธแตกต่างกันทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

สมมุติฐานที่ ๗ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีระดับลักษณะมุ่งอนาคตแตกต่างกันมีสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธแตกต่างกัน

ผลการทดสอบสมมุติฐาน พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีระดับลักษณะมุ่งอนาคตแตกต่างกัน มีค่าเฉลี่ยคะแนนสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธแตกต่างกันทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

สมมุติฐานที่ ๘ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีระดับความสัมพันธ์ในครอบครัวแตกต่างกันมีสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธแตกต่างกัน

ผลการทดสอบสมมุติฐาน พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีระดับความสัมพันธ์ในครอบครัวแตกต่างกัน มีค่าเฉลี่ยคะแนนสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธแตกต่างกันทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

สมมุติฐานที่ ๙ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีระดับความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนแตกต่างกันมีสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธแตกต่างกัน

ผลการทดสอบสมมุติฐาน พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีระดับความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนแตกต่างกัน มีค่าเฉลี่ยคะแนนสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธแตกต่างกันทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

สมมุติฐานที่ ๑๐ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีความฉลาดทางอารมณ์แรงงูใจใฝ่สัมฤทธิ์ ลักษณะมุ่งอนาคต ความสัมพันธ์ในครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธทั้งในรายด้านและภาพรวม

ผลการทดสอบสมมุติฐาน พบว่า ปัจจัยทางจิตสังคม ได้แก่ ความฉลาดทางอารมณ์แรงงูใจใฝ่สัมฤทธิ์ ลักษณะมุ่งอนาคต ความสัมพันธ์ในครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมีความสัมพันธ์ทางสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙.

ทวีริส ธานีและคณะ. พัฒนาการของครอบครัวและเด็ก. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา.๒๕๑๔.

พระพรหมคุณาภรณ์. ป.อ.ปยุตโต. กรรมของคนไทย ทำกันไว้เอง. นครปฐม : บริษัท จ.เจริญอินเตอร์พรีน ประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๓.

พระมหาอุดร สุทธิญาณ เกตุทอง. “ศึกษาสุขภาพแบบองค์รวมวิถีพุทธในพระไตรปิฎก”. สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

วีระ โรจน์พจนรัตน์. สรุปผลการดำเนินงาน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปีงบประมาณ

๒๕๔๘-๒๕๕๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย
จำกัด, ๒๕๕๐.

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการแผนพัฒนาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ.
๒๕๕๕ - ๒๕๕๙.

สุเทพ สุวีรางกูร. ปัญหาสังคม. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๑.

<https://sites.google.com/site/bb24559r/khnad-khxng-klum-tawxyang-thi-hemaa-sm>
[ออนไลน์วันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๐]

๕๘ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม

Human resource development in the buddhist organization under consumerism

อนวัต กระสังข์*

บทคัดย่อ

แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธเพื่อแก้ปัญหาและสร้างภูมิคุ้มกันภายใต้กระแสบริโภคนิยม พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธเพื่อแก้ปัญหาบริโภคนิยมของเยาวชนนั้น สถาบันครอบครัว สังคม ต้องปรับเปลี่ยนมาตรฐานการเลี้ยงดูหรือจัดการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาสติปัญญาของเยาวชนให้ถูกต้องเหมาะสม และจัดการศึกษาอบรมขัดเกลาเยาวชนได้เรียนรู้และเข้าใจถึงคุณค่าวัฒนธรรมอันดีงาม นอกจากนี้ ต้องสร้างโอกาสทางการศึกษาที่ถูกต้องเหมาะสมถูกต้องเพียงพอ ส่วนการพัฒนาเยาวชนโดยการพัฒนาตัวคนที่เป็นปัจจัยตัวกระทำให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาด้วยการพัฒนาคนเต็มทั้งระบบ โดยมีหลักไตรสิกขา คือ ๑) การฝึกอบรม ได้แก่ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม ๒) การศึกษา ได้แก่ การฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจ ๓) การพัฒนา ได้แก่ การพัฒนาปัญญา และหลักธรรมสนับสนุนและสร้างภูมิคุ้มกันกระแสบริโภคนิยม ได้แก่ วิธีการแห่งปัญญาแบบอริยสัจ ที่มุ่งตรงต่อปัญหาที่ต้องการจะพิจารณาและเป็นวิธีคิดที่เป็นไปตามเหตุและผล โดยสืบสาวจากผลไปหาเหตุ แล้วทำการแก้ไขที่ต้นเหตุเพื่อขจัดปัญหาให้หมดไป โดยกระบวนการจะอยู่ในรูปของการพัฒนาใน ๓ ด้านร่วมกันคือ พฤติกรรม จิตใจและปัญญา มีความสัมพันธ์อิงอาศัยกันและส่งผลต่อกันเป็นปัจจัยแก่กัน กระบวนการการพัฒนาในองค์กร

คำสำคัญ: การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, พุทธศาสนา, บริโภคนิยม

ABSTRACT

The approaches to human resource development according Buddha Dhamma to solve problems and to create immunity among consumerism context were that family, society, must change the standard of child raising system, The environment to promote intellectual growth for the youth must be implemented. Education and socialization to appreciate the values of their own cultures must be materialized. Appropriate and equal educational opportunity must be created for

* ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

the youths. Individual development for the youths must be done with full systems. The main threefold training should be utilized: 1, Training is the behavioral development, 2 education is the mental training and development, 3 development is the wisdom development. The Dhamma principles that support the immune creating system in the consumerism context were the wisdom based on the four noble truth, the noble means to attack the problems directly and reasonably to solve problems from the cause to effects, to solve the problems at causes can solve all problems. The process involves 3 development aspects; behaviors, mind and wisdom. These three elements were inter-related. They became causes and effects for one another and were important elements for organizational development

Keywords: Human Resource Development, Buddhist, Consumerism

๑.บทนำ

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการไหลบ่าทางวัฒนธรรมเข้าสู่สังคมไทย หรือยุคสมัยของข้อมูลข่าวสารที่ไร้พรมแดนนั้น เป็นปัจจัยเงื่อนไขที่สำคัญอย่างหนึ่งที่น่าสนใจของไทยไปสู่พัฒนาการของการประดิษฐ์คิดค้น การให้บริการด้วยการผลิต และนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารระหว่างกันทั่วโลก ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกและตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคได้อย่างรวดเร็ว เช่น โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต โทรทัศน์ และวิทยุ (ผู้จัดการออนไลน์, ๐๖/๐๘/๒๕๕๗) โดยเครื่องมือการสื่อสารเหล่านี้ได้สร้างความพึงพอใจและสร้างค่านิยมให้กับ ผู้บริโภคอย่างกว้างขวางและแพร่หลายมากยิ่งขึ้น ซึ่งนับวันยังมีบทบาทและมีความสำคัญต่อการดำเนินวิถีชีวิตของคนทั่วโลก การที่ประเทศไทยตั้งใจพัฒนาประเทศให้ทันสมัยตามแบบตะวันตก ซึ่งความสำเร็จขึ้นอยู่กับระบบเศรษฐกิจหรือการยึดค่านิยมทางวัตถุประกอบกับความทันสมัยทางเทคโนโลยีคมนาคมสื่อสารจึงส่งผลทำให้ชุมชนชนบทซึ่งเคยมีวิถีชีวิตแบบพออยู่พอกินพึ่งตนเอง เกื้อกูลกันชุมชนสงบสุขเปลี่ยนไปเป็นชุมชนที่มุ่งแสวงหาความสะดวกสบายแก่งแย่งชิงดีกันไ้อวดความมั่งมี (มณีรัตน์ ลิ้มสืบเชื้อและคณะ, ๒๕๕๙: ๙๖) การนำแนวคิดอย่างตะวันตกมาใช้ไม่ได้ทำให้เกิดการกระจายรายได้ที่ทั่วถึงมีแต่จะสร้างช่องว่างระหว่างคนในเมืองกับคนในชนบท จึงทำให้คนในชนบทมุ่งหน้าเข้าเมืองเพื่อไปหางานทำซึ่งได้เงินมากกว่าทำไร่ทำนา การพัฒนากระแสหลักประกอบกับความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้นำไปสู่ระบบทุนนิยมและลัทธิบริโภคนิยมในยุคปัจจุบันสังคมสามารถผลิตสินค้าต่างๆ ได้อย่างมากมายทำให้คนทุกคนสามารถบริโภคได้อย่างถ้วนหน้าคนจึงมุ่งหาความสุขด้วยการเสพความสุขจากวัตถุ ยิ่งบริโภคมากขึ้นเท่าไรก็ไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้ทั้งหมดมีแต่จะโดนกระตุ้นกิเลสให้ตื่นตัวอยู่เสมอเมื่อต้องการบริโภคมากก็ต้องแสวงหาทรัพย์เพิ่มขึ้นตามไปด้วยจึงเป็นเหตุให้เกิดทุกข์

ในองค์กรทางสังคมกล่าวคือสถานศึกษาแล้วนั้น การบริโภคตามรสนิยมของแต่ละบุคคล และการบริโภคตามแฟชั่นของเยาวชนในสถานศึกษา เรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม การเรียนรู้ทางตรง ได้แก่ การอบรมสั่งสอน ซึ่งส่วนมากจะเป็นหน้าที่ของครอบครัวและโรงเรียน ซึ่งกระทำโดยกลไกของสถาบันซึ่งได้แก่ พ่อแม่ ครูญาติและครู ในขณะที่เดียวกันเยาวชนก็จะเรียนรู้พฤติกรรมบริโภคทางสังคมทางอ้อมไปด้วยคือ การสังเกตและเลียนแบบพฤติกรรมเหล่านี้จากตัวแทนการขัดเกลาทางสังคมและเนื่องจากในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะเมื่อก้าวเข้าสู่ยุคของข้อมูลข่าวสารหรือที่เรียกว่าเป็นยุคของโลกคนที่สาม ผู้ที่ปล่อยให้กลไกการเปลี่ยนแปลงไปโดยไม่พยายามก้าวให้ทันจะกลายเป็นผู้ที่ล้าหลังและเสียผลประโยชน์ไปในเวลาอันรวดเร็ว ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้เรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาวิวัฒน์ และเพื่อความอยู่รอดของชีวิตจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น (สุภาพร พิศาลบุตรและยงยุทธ เกษสาคร, ๒๕๔๕:๓๔) จากประเด็นในเบื้องต้นเป็นมูลเหตุจูงใจให้ผู้เขียนสนใจที่จะแสวงหาคำตอบในคำถามที่ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์บนฐานคิดของกระบวนทัศน์มีวิธีการพัฒนาทั้งทางด้านพฤติกรรม จิตใจและปัญญาเพื่อเป็นทางเลือกในการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมบริโภคของเยาวชนในยุคนี้ อันเป็นการประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาการบริโภคนิยม และสร้างภูมิคุ้มกันในระดับของเยาวชนในสถานศึกษาภายใต้กระแสยุคบริโภคนิยมในประเด็นดังกล่าวและนำเสนอตามลำดับดังนี้

๒. ปัญหาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม

จากการวิเคราะห์ผู้เขียนเห็นว่าเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่อำศัยได้รับผลกระทบทางด้านลบจากกระแสบริโภคนิยม ๔ ประเด็นหลัก คือ

๑. ด้านการกิน

ผู้เขียนได้วิเคราะห์พบว่าการกินในความหมายของบริโภคนิยมไม่ได้เป็นเพียงการกินเพื่อสนองความต้องการขั้นพื้นฐานเท่านั้น แต่เป็นการกินที่ตอบสนองความพึงพอใจ ค่านิยมและการกินตามกระแสของการโฆษณา เช่น

๑.๑ กินอาหารแบบฟาสต์ฟู้ดหรืออาหารจานด่วน ในร้านอาหารสวัสดิการของโรงเรียนแบบฟาสต์ฟู้ด ซึ่งเป็นวัฒนธรรมการกินของตะวันตก แต่แพร่เข้ามาและได้รับความนิยมจากกลุ่มเยาวชนอย่างมาก

๑.๒ กินอาหารในร้านหรูหรากินนอกบ้าน เป็นค่านิยมใหม่ของคนในสังคมสมัยใหม่และกลุ่มเสี่ยงอย่างกลุ่มของเยาวชน ทำให้ธุรกิจร้านอาหารจึงเกิดขึ้นเกลื่อนกลาดเพื่อตอบสนองความต้องการดังกล่าว

๑.๓ กินอาหารไร้ประโยชน์ (ขนมและของขบเคี้ยว) ซึ่งเป็นอาหารที่ไม่มีคุณค่าทางสารอาหารและมีผลเสียต่อสุขภาพร่างกาย

๑.๔ กินอาหารนานาชาติ เช่น อาหารญี่ปุ่น เกาหลี อิตาลี ซึ่งเป็นรสนิยมในการกินแบบใหม่ที่นับวันจะได้รับความนิยมมากขึ้นในกลุ่มเด็กนักเรียนในสถานศึกษา แสดงให้เห็นถึงการแพร่กระจายของวัฒนธรรมการกิน

๑.๕ กินทั้งกินข้าง กินอาหารราคาแพงที่มีลักษณะของความฟุ่มเฟือย เป็นการกินที่มาก การกินเพื่อสนองความจำเป็นพื้นฐาน

สรุปได้ว่า การกินในลักษณะความหมายของกระแสบริโภคนิยมอาจกล่าวได้ว่าเป็นการกินเพื่อสนองความอยาก ความต้องการและเพื่ออวดถึงความโก้เก๋ในกลุ่มของนักเรียนด้วยกัน จนกลายเป็นพฤติกรรมเลียนแบบในกลุ่มเพื่อนและตัวเอง

๒. การท่องเที่ยว

ผู้เขียนได้วิเคราะห์ พบว่าการเดินทางท่องเที่ยวกลายเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับชีวิต เป็นรสนิยมและค่านิยมใหม่ที่เกิดขึ้น และได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนอย่างต่อเนื่อง การท่องเที่ยวได้กลายมาเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้ให้ประเทศปีละจำนวนมาก รัฐบาลเองก็ส่งเสริมให้คนไทยท่องเที่ยวในสถานที่ต่างๆ ภายในประเทศ มีการจัดปีท่องเที่ยวไทยและรณรงค์ด้วยคำขวัญต่างๆ จากการท่องเที่ยวถูกทำให้มีความหมายและความจำเป็นต่อชีวิตมากขึ้น เช่น “เมืองไทย ไม่ไปไม่รู้” กลายเป็นแรงดึงดูดใจให้เด็กและเยาวชนต้องการไป

๓. การดูแลสุขภาพและความงาม

ผู้เขียนได้วิเคราะห์ พบว่าในชีวิตของผู้คนสมัยใหม่ เรือนร่างเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการดูแลอย่างดีที่สุดการดูแลสุขภาพขึ้นอยู่กับการกำหนดหรือการ “ปั้น” ของสื่อ ซึ่งมีนายทุนขายสินค้าแฝงอยู่เบื้องหลังอันเป็นกลไกที่สำคัญของลัทธิบริโภคนิยม การสร้างองค์ความรู้และวาทกรรมเกี่ยวกับสุขภาพทำให้ความงามและการรักษาสุขภาพกลายเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งก่อให้เกิดกระแสนิยมและปรากฏการณ์บางอย่าง เช่น การบูชาความงามแบบนางแบบ การคลั่งไคล้ความผอม รังเกียจกลัวอ้วนและผิวดำการเกลียดคนดำ การกินอาหารถนอมสุขภาพ เช่น ชาเขียว อาหารชีวจิต อาหารมังสวิรัต อาหารบำรุงพลังและฟื้นฟูสมรรถภาพทางเพศ ประเภทสมุนไพรต่าง ๆ กระชายดำ สมุนไพร ครีมหน้าแดงเครื่องสำอางค์ เป็นต้น และมีรายงานการวิจัยต่างประเทศได้นำเสนอข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับค่านิยมคลั่งไคล้ความงามและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรือนร่างและความงามอติพิลของสื่อ

๔. การมีเครื่องอำนวยความสะดวก

ผู้เขียนได้วิเคราะห์ พบว่าวัฒนธรรมบริโภคนิยมทำให้ผู้คนมีค่านิยมในเรื่องการเสพสุขแสวงหาเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้ชีวิตสุขสบายมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นข้าวของเครื่องใช้รถยนต์ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ที่บางครั้งก็มีมากเกินความจำเป็นและนำไปสู่การก่อหนี้สินเพราะมีค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย การโฆษณาสินค้าทำให้ผู้บริโภคตกเป็นทาสของการซื้อทั้งสินค้าเงินสดและเงินผ่อน

๕. การเสพความบันเทิง

ผู้เขียนได้วิเคราะห์ พบว่าการเสพความบันเทิง กลายทั้งรสนิยม ค่านิยมและแบบแผนการใช้ชีวิตของเยาวชนในสังคมบริโภค ไม่ว่าจะเป็นการดูหนัง ฟังเพลง การดูกีฬา การเที่ยวเตร่ ในสถานบันเทิงประเภทผับ บาร์ ร้านคาราโอเกะหรือดิสโก้เธค การบริโภคในลักษณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมา เช่น การเล่นการพนันฟุตบอล ปัญหายาเสพติดและปัญหาการใช้ชีวิตพฤติกรรมของวัยรุ่น

๓. แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธเพื่อแก้ปัญหาและสร้างภูมิคุ้มกัน

๑. ด้านการกำหนดนโยบาย

ผู้เขียนได้วิเคราะห์แล้วพบว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร จึงจำเป็นที่ต้องมีกำหนดนโยบายหรือมีแผนการการพัฒนาและโครงการกิจกรรมต่างๆ เพื่อเสริมระบบการสั่งสอนอบรมให้ได้ผลยิ่งขึ้น เช่น การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดโครงการทางศิลปวัฒนธรรมให้ดียิ่งขึ้นไป การสั่งสอนและพัฒนาจริยธรรมแก่เยาวชนนั้น นอกจากจะเป็นการสอนอย่างเป็นระบบตามหลักสูตร แผนการสอน และระเบียบของการวัดและประเมินผลการสอนแล้ว ยังมีกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นหลายประการในองค์กรที่ช่วยสร้างเสริมและพัฒนาเยาวชนได้อย่างดียิ่งสอดคล้องกับสุปรียา อธิสรานนท์ ที่กล่าวว่าพฤติกรรมการเรียนรู้ของมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มีขั้นตอนเบื้องต้น โดยเริ่มจากศรัทธาหรือความเชื่อมั่นที่มีปัญญาประกอบ เช่น ได้ฟังบุคคลใดแสดงสาระที่น่าเชื่อถือจนเห็นหรือมั่นใจว่านำไปสู่ความจริงได้ ก็เริ่มศึกษาเรียนรู้จากแหล่งนั้น ศรัทธากับปัญญาจึงต้องประกอบด้วยกันจนกลายเป็นสัมมาทิฐิที่มีคุณภาพ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ คือ กัลยาณมิตร ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก โดยการแสวงหามิตรที่ดีเพื่อขอความรู้ คำแนะนำเพื่อให้ได้ความรู้จากนั้นจึงนำข้อมูลต่างๆ ที่ได้ยินได้ฟังมากลั่นกรอง วิเคราะห์ พิจารณาด้วยโยนิโสมนสิการ อันเป็นปัจจัยภายในของตัวผู้ปฏิบัติเอง ในขั้นตอนนี้อาจกล่าวได้ว่า เมื่อบุคคลมีโยนิโสมนสิการแล้ว สัมมาทิฐิก็จะเกิดขึ้นตามมา จากนั้นจึงนำตนเองเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ หรือกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในมีความสำคัญเท่าๆ กัน หรือกล่าวได้ว่ามนุษย์จะมีความสมบูรณ์เมื่อชีวิตของมนุษย์มีความสัมพันธ์ครบ ๓ ด้าน คือ พฤติกรรม จิตและปัญญา (สุปรียา อธิสรานนท์, ๒๕๕๖) ฉะนั้น จะเห็นว่าการสอนตามหลักสูตรและการสอนตามกระบวนการทางสังคมในโรงเรียน ซึ่งเป็นการกำหนดนโยบายในการสอนทั้งในหลักสูตรนอกหลักสูตรโดยสร้างความสัมพันธ์หรือของความร่วมมือจากทางบ้านและสถาบันต่างๆ ของสังคมด้วยก็จะทำให้เกิดสัมฤทธิ์ผลมากขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหาร ครูในโรงเรียน และความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ดังคำสัมภาษณ์ของ ผอ.ชาญณรงค์ ยาสุทธิ ว่า “มีความเห็นด้วยกับการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน เพียงแต่ว่าในปัจจุบันมีข้อจำกัดในเรื่องของการกำหนดนโยบาย ที่มาจากสายบังคับบัญชาทำให้ผู้ปฏิบัติงานตามไม่ทันความคิด อย่างเช่นการเปลี่ยนแปลงคณะรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ แต่ในส่วนของสำคัญของการปฏิบัติงานนั้นถึงแม้เราจะรับผลของการปรับเปลี่ยนนโยบาย แต่เรายังถือปฏิบัติตามบริบทของโรงเรียนของเราอยู่ เพราะถ้าเราถือตามนโยบายการกำหนดบทบาทหน้าที่การทำงานขององค์กรก็

จะมีปัญหาของการทำงาน แต่สิ่งที่นโยบายตรงกับองค์กรทางการศึกษาก็จะปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพของการทำงาน ฉะนั้น การพัฒนา สิ่งสำคัญคือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู ผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชน เครือข่ายชมรมมูลนิธิต่างๆ เชื่อว่าสิ่งที่ทำจะประสบความสำเร็จ”

๒) ด้านการสร้างโอกาส

ผู้เขียนได้วิเคราะห์แล้วพบว่าความวิปริตของสังคมปัจจุบันมีต้นเหตุมาแต่กำเนิดเด็กและเยาวชนนั้นไม่ได้รับการประสานความร่วมมือหรือสร้างโอกาสที่ถูกต้องแต่ถูกแวดล้อมส่งเสริมให้หลงติดอยู่ในตาความเฮอร์ตอรรอยในเรื่องปัจจัย ๔ คืออาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยใช้สอย และยารักษาโรค ไม่ได้รับความรู้ความเข้าใจถูกต้องและพอดี มีแต่หันไปส่งเสริมความก้าวหน้าที่ทางวัตถุสมัยใหม่ไม่ถือหลักวัฒนธรรมประจำบ้านประจำเรือนที่ถูกต้องและพอดี สอดคล้องกับสมจิตรา กิตติมานนท์ ที่กล่าวว่า การบริโภคอาหารเป็นการประกอบกุศลกรรมบถ ๑๐ ไปด้วย ส่งผลถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือไม่เป็นสาเหตุให้สัตว์ต้องตายเพราะการกินของตน จิตใจมีความเมตตาต่อสรรพสัตว์เป็นคุณธรรมขั้นสูง แสดงออกถึงจริยธรรม เป็นการหยุดสร้างหนี้กรรมของตนเอง จึงทำให้ผู้บริโภคอาหารเจมีโอกาสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับชีวิต ศาสนา เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามหลักอทิปปัจจยตา ในขณะที่เดียวกันการกินเจก็เป็นการปฏิบัติให้เข้าถึงหลักศีลธรรม ๕ สมาธิ ปัญญาในไตรสิกขา คุณภาพชีวิตกับไตรสิกขาจึงมีความสัมพันธ์เป็นหนึ่งเดียวกัน การบริโภคอาหารเจต่อเนื่องตลอดชีวิตเป็นการประกอบแต่กุศลกรรม มีสติสัมปชัญญะ มีผลให้จิตเป็นสมาธิอย่างต่อเนื่อง จิตอุเบกขา ปลออยวางจากความโลภ โกรธ หลงในการกิน เป็นการพัฒนาปัญญาที่เรียกว่าสัมมาทิฐิ เพราะมีความรู้ในความทุกข์ของสัตว์ เข้าใจว่าการกินเนื้อสัตว์เป็นสาเหตุของการฆ่าสัตว์ เข้าถึงความดับทุกข์ด้วยการกินเจตลอดชีวิตเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ของสัตว์ทั้งหลายและตนเอง ด้วยวิธีนี้สัตว์ทั้งหลายจึงพ้นทุกข์จากการถูกคุกคามชีวิต ดังนั้น การบริโภคอาหารเจจึงเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางไตรสิกขา คือมีศีล สมาธิ ปัญญา อยู่ในตัวเองไม่ต้องแสวงหานอกตัว ชีวิตจึงสงบเย็นเป็นสุข คือคุณภาพชีวิต (สมจิตรา กิตติมานนท์, ๒๕๕๓) ฉะนั้น การฝึกอบรมหรือสร้างโอกาสให้เยาวชนรู้และเข้าใจตามนัยดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยมองว่าพ่อแม่ครูอาจารย์และสังคมต้องรับผิดชอบคือ ส่งสอน อบรมหรือชุดেলাจิตใจ อย่างต่อเนื่องจนทำให้เยาวชนให้เกิดความรู้สึกในทางจิตใจคือ “ความสดสังเวช” ใจถึงจะเปลี่ยนและสำนึกได้ ถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นรอบด้าน สิ่งสำคัญผู้ปกครองต้องบอกให้เด็กรู้ว่า ความอรรอยในเรื่องกิน กาม เกียรติ เป็นศัตรูร้ายกาจของคน ความอรรอยคือบาป เยาวชนต้องรู้ว่า คนเกิดมาไม่ใช่อยู่ด้วยความเฮอร์ตอรรอยจนตลอดชีวิต แต่ต้องรู้ถึงเรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ว่าไม่มีใครได้ตามความต้องการทุกอย่าง เมื่อเยาวชนได้รับการอบรมอย่างนี้แล้ว จะเข้าใจและประพฤติทำความมั่นคงให้แก่ความเป็นชนชาติไทยได้ เพราะอำนาจศีลธรรมนั้นๆ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนก็จะลดน้อยลง

จะเห็นว่า เยาวชนในปัจจุบันมีโอกาสน้อยที่จะได้เรียนรู้และเข้าใจลึกซึ้งในขนบธรรมเนียมประเพณี อันดีงามในครรลองของพระธรรมที่เป็นรากฐานทางศีลธรรมอันดีงามของ

องค์กร เพราะสังคมไม่ได้ถ่ายทอดหรือปลูกฝังให้พวกเขาจึงมองไม่เห็นคุณค่า มีแต่จะเหยียบย่ำทำลายและสร้างปัญหาขึ้น ปัญหานี้แก้ได้หากครอบครัว ชุมชน หรือองค์กรต่างๆ ในสังคม ให้ความสำคัญหรือตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชน และร่วมกันแก้ไขอย่างจริงจัง เด็กและเยาวชนก็จะได้พัฒนาตน พัฒนาสติปัญญา พัฒนาศักยภาพของตน ก็พร้อมที่จะทำสิ่งที่สังคมเพื่อองค์กร

๓) ด้านการสร้างคุณค่า

ผู้เขียนได้วิเคราะห์และสังเคราะห์พบว่าผู้ให้ข้อมูลหลักได้เสนอแนวทางแก้ไขและเสริมสร้างลักษณะภูมิคุ้มกันด้านการสร้างคุณค่าพอสรุปได้ใจความสำคัญกว้างๆ ดังนี้

๑. ให้เยาวชนอยู่ใกล้ชิดกับตัวอย่างที่ดี ได้ปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันจนเห็นคุณค่า
๒. เสนอปัญหาให้คิด เมื่อเยาวชนเห็นปัญหาของคนอื่นหรือสังคมที่ตนเป็นส่วนหนึ่งมากๆ ก็จะนำไปเปรียบเทียบกับประสบการณ์ของตนเอง ทำให้เกิดความสำนึกมากขึ้นและจะเปลี่ยนแปลงค่านิยมและพฤติกรรมของตนเองโดยไม่รู้ตัว
๓. จัดโอกาสให้เยาวชนได้ศึกษาหาประสบการณ์จากวิชาการบางอย่างซึ่งสามารถพัฒนาคุณค่านิยมได้ เช่น ศิลปะ ช่วยขัดเกลาจิตใจให้ละเอียดอ่อน เป็นต้น
๔. สนทนาวิสาสะในชีวิตประจำวัน เมื่อได้พบเห็นหรือสัมผัสกับสิ่งต่างๆ ทั้ง ในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ในบ้านและนอกบ้าน ก็นำมาวิเคราะห์วิจารณ์กับเด็กได้
๕. สร้างคำขวัญที่คนส่วนใหญ่จะยอมรับนับถือร่วมกันทั้งนี้ต้องอยู่ในเขตที่เหมาะสม
๖. จัดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อให้เด็กได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เรียนรู้จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้น ให้เด็กเกิดการเรียนรู้ซึ่งสอดคล้องกับเอ็ดมอร์ ชลวร ที่กล่าวว่องค์ความรู้ในการจัดการความรู้และองค์ความรู้ในพระพุทธศาสนา คือ (๑) การขัดเกลาทางสังคม (socialization) (๒) การสกัดความรู้ออกจากตัวคน (Externalization) (๓) การผสมผสานความรู้ (Combination) (๔) การผนึกความรู้ในตน (Internalization) เป็นพลวัต ที่มีกรรมหมุนในลักษณะที่เป็นเกลียว (spiral) เป็นการสร้างความรู้ใหม่ที่ไม่รู้จบ แล้วนำหลักพุทธธรรม ๔ หมวดข้างต้นมาเสริมแรงผลักดันให้เกิดพลังในการขับเคลื่อน (เอ็ดมอร์ ชลวร, ๒๕๕๔) ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความงอกงามในทุกๆ ด้านความซื่อสัตย์สุจริต เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างตรงไปตรงมา ถูกต้องและเหมาะสมทั้งกาย วาจา ใจ มีความยุติธรรมและละเอียดรอบคอบ ไม่เอาเปรียบ ไม่ทุจริต ไม่หลอกลวง และไม่หาผลประโยชน์ในทางมิชอบ ซึ่งถือเป็นพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ถ้ามีอยู่ในตัวบุคคลก็จะทำให้สังคมอยู่กันอย่างสงบเรียบร้อยและเกิดความเจริญต่อตนเอง

๔. สรุป

ผู้สรุปเพื่อเสนอเป็นแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันกระแสบริโภคนิยม โดยผู้เขียนมองไปที่บทบาทของสถาบันทางสังคม ซึ่งถ้าสถาบันทางสังคมเป็นแบบอย่างที่ดีกล่าวคือเป็นกลไกตามมิติที่ดี ก็จะเป็นภูมิคุ้มกันให้กับเยาวชนให้ป้องกันกระแสบริโภคนิยม ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนาและชุมชน มีดังนี้

๑) สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันแห่งแรกที่ทำให้ประสบการณ์และปลูกฝัง การถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาแก่เยาวชนมีงานวิจัยที่แสดงให้เห็นว่า เยาวชนที่ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากพ่อแม่ของตนจากการอบรมสั่งสอนโดยตรงหรือจากการเห็นแบบอย่างการปฏิบัติพ่อแม่ จะเยาวชนที่เจตคติที่ดีต่อพุทธศาสนาและปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนามากกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับเยาวชนที่ได้รับการถ่ายทอดน้อย การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่ปฏิบัติต่อเยาวชนด้วยความรัก เอาใจใส่ ใกล้ชิด ให้การสนับสนุนช่วยเหลือและให้ความสำคัญแก่เยาวชน จะทำให้เยาวชนรักและเห็นความสำคัญของพ่อแม่ เป็นพื้นฐานสำคัญที่พ่อแม่จะอบรมสั่งสอนหรือถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ ค่านิยมหรือพฤติกรรมต่างๆ สู่เยาวชนได้โดยง่าย และเยาวชนจะยอมรับหรือดูพ่อแม่เป็นแบบอย่างโดยไม่รู้ตัว

๒) สถาบันการศึกษา ชีวิตการศึกษาของเยาวชนเป็นช่วงระยะเวลายาวนานหลายปี เยาวชนแต่ละคนใช้เวลาวันละหลายชั่วโมงอยู่กับครู ครูจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพที่โดยรวมทั้งพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมให้แก่เด็ก บทบาทของครูในการปลูกฝังอบรมเยาวชนอย่างถูกต้องเหมาะสมควรปฏิบัติ

๓) สถาบันพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของคนไทย เป็นแหล่งที่มาของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีไทยและค่านิยมต่างๆ องค์ประกอบที่สำคัญของพระพุทธศาสนาคือ พระธรรมคำสั่งสอน นอกจากนี้วัดและพระสงฆ์ก็เป็นองค์ประกอบเชิงรูปธรรมที่เกี่ยวข้องกับชาวพุทธ ในปัจจุบัน สถาบันศาสนาได้ให้การสนับสนุนด้านการศึกษแก่เด็กและเยาวชนในชนบทที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะการบวชเรียน เป็นการให้โอกาสทางการศึกษแก่ผู้ด้อยโอกาสแล้ว การฝึกอบรมตามหลักพุทธศาสนาแก่พระสงฆ์สามเณรขณะบวชยังเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้บวชได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเข้าร่วมโครงการพัฒนาเยาวชนจากกรมศาสนา ดังนี้ คือ โครงการอบรมสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดโครงการให้ความรู้แก่เยาวชนในโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์และโครงการครูสอนศีลธรรมจริยธรรมในโรงเรียน

๔) ชุมชน เป็นกลุ่มคนที่ดำเนินชีวิตในอาณาบริเวณเดียวกัน มีอาชีพและฐานะคล้ายคลึงกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีการดำรงรักษาและสืบทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมและศาสนาไปสู่สมาชิกรุ่นใหม่ของชุมชนด้วย เยาวชนที่เติบโตในชุมชนหนึ่งๆ ย่อมได้รับการหล่อหลอมตามวิถีชีวิตของชุมชนนั้นๆ ดังนั้น คาดได้ว่าการที่เยาวชนอยู่ในชุมชนที่เคร่งครัดในพุทธศาสนามาก ย่อมมีลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนามากกว่าชุมชนที่เคร่งครัดในพุทธศาสนาน้อย

บรรณานุกรม

- มณีนรัตน์ ลิ้มสืบเชื้อและคณะ, **วิถีไทย**, กรุงเทพมหานคร : พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙.
- สุภาพร พิศาลบุตรและยงยุทธ เกษสาคร, **การพัฒนาบุคคลและการฝึกอบรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : วี เจ พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๕.
- สุปรียา อีร์สิรานนท์, “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- สมจิตรา กิตติมานนท์, “การบริโภคอาหารเจเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางไตรสิกขา”, **พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- เอื้อมอร ชลวร, “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ”, **พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- อนวัต กระสังข์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม”, **พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- ผู้จัดการออนไลน์, “เด็กและเยาวชนไทยจะไปทางไหน ท่ามกลางกระแสบริโภคนิยม”, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.manager.co.th/Home/>, [๐๖/๐๘/๒๕๕๗].

๑๐๘ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐

วิสัยทัศน์ของผู้บริหารโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศ Vision of Administrator to Excellence

พระครูโกศลพัฒนาภรณ์ (รัชพล ปภสฺสโร)*

บทคัดย่อ

วิสัยทัศน์เป็นภาพฝันที่วาดไว้เพื่อไปให้ถึง วิสัยทัศน์ที่ดีมีพลังและสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้คน วิสัยทัศน์ ไม่ใช่สภาพการณ์ที่เป็นรูปธรรม สามารถวัดผลได้เหมือนกับเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ ไม่ใช่กลวิธีหรือเทคนิคเฉพาะ แต่วิสัยทัศน์จะมีลักษณะเป็นสภาพการณ์ทั่วไปกว้างๆ ที่เป็นตัวกำหนดให้ผู้บริหารโรงเรียนสามารถบริหารโรงเรียนไปตามวิสัยทัศน์ได้ แต่จะให้การบริหารโรงเรียนประสบผลสำเร็จและสู่ความเป็นเลิศที่ได้ตั้งไว้นั้นจำเป็นจะต้องอาศัยทักษะในการบริหารอย่างมากจึงจะทำให้ผู้บริหารโรงเรียนบริหารสู่ความเป็นเลิศได้

คำสำคัญ : วิสัยทัศน์, ผู้บริหาร, การบริหารสู่ความเป็นเลิศ

ABSTRACT

The vision is a dream draw to reach. Great visionary, energetic and inspirational people, not vision weakens the concrete. As with measurable targets or purpose No specific techniques or strategies But the vision is a broad general conditions. That determine a school administrator to manage the school's vision. But to make the school a success and excellence that has set the necessary skills to manage a lot to make the school management to Excellence.

Keywords: Vision, Administrator, Management to Excellence.

๑.บทนำ

การจัดการศึกษาต้องมีทิศทางที่ชัดเจนเพื่อการดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยอาศัยผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ที่จะนำพาการศึกษาของประเทศให้ก้าวทันกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกต่อไป การศึกษาในฐานะที่เป็นกระบวนการหนึ่งที่มีบทบาทโดยตรงต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มีคุณภาพเหมาะสมและมีคุณสมบัติสอดคล้องกับความต้องการประชาชนของประเทศ

การศึกษาจึงหมายถึง การเจริญงอกงาม เพราะการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาบุคคล ให้มีความเจริญงอกงามทุกด้าน คือ สติปัญญา อารมณ์และสังคม ถ้าประเทศใดประชากรมีการศึกษาสูง ประเทศนั้นก็จะมีกำลังคนที่มีประสิทธิภาพ สามารถเพิ่มรายได้ต่อบุคคลให้สูงขึ้น

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

การจัดการศึกษาที่ดีจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งนี้เพราะว่าเด็กแต่ละคนจะมีความแตกต่างกัน ทั้งด้านความคิด ความรู้สึก บุคลิกภาพ ความสนใจ และความถนัด ดังนั้น การศึกษามีได้ขึ้นอยู่กับความสามารถทางด้านสติปัญญาเพียงอย่างเดียว แต่ยังเกี่ยวข้องกับ ความถนัดทางการเรียนของแต่ละบุคคล รวมทั้งองค์ประกอบที่ไม่เกี่ยวข้องกับสติปัญญาด้วย เช่น สถานภาพทางสังคม บุคลิกภาพ ความสนใจ และพฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงออก อันเนื่องมาจาก ความนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง ซึ่งจะส่งผลต่อเจตคติ ความคิด ความรู้สึก ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ตลอดจนการปรับตัวและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน^๑ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนาการศึกษา ให้ทันนวัตกรรมใหม่ของสังคมและโลก จำต้องมีการปฏิรูปการศึกษาเป็นแนวทางที่มีความสำคัญยิ่ง ต่อการปรับเปลี่ยนการศึกษาให้เป็นการศึกษาที่ดี มีคุณภาพ เครื่องมือสำคัญในการปฏิรูปการศึกษา ของไทยคือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๓ นับเป็นครั้งแรกที่นโยบายการศึกษาของชาติมีสถานภาพเป็นพระราชบัญญัติ เป็นการปรับเปลี่ยนครั้งสำคัญทั้ง แนวคิดโครงสร้าง และกระบวนการ ด้วยความมุ่งมั่นที่จะยกระดับคุณภาพการศึกษาไทยและ คุณภาพของคนไทยโดยรวมให้สูงขึ้น^๒ ดังนั้นการบริหารจัดการศึกษาต้องปรับแผนให้บรรลุ วัตถุประสงค์และแนวนโยบายดังนี้

แผนการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดวัตถุประสงค์และแนวนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม คือ ๑) เพื่อดำเนินการในการพัฒนาคนรอบด้านอย่างสมดุล เพื่อเป็นฐานของ การพัฒนาโดยเฉพาะแนวนโยบายเพื่อดำเนินการที่ ๓ การปลูกฝังและเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในระบอบวิถีชีวิตที่ดีงาม ๒) สร้างสังคมไทยให้เป็น สังคมคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ตามแนวนโยบายเพื่อดำเนินการที่ ๕ การพัฒนาสังคมแห่ง การเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความคิด ความประพฤติ และคุณธรรมของคน มีเป้าหมายเพื่อให้ คนไทยทุกคนมีทักษะและกระบวนการในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา สามารถพัฒนาตนเองได้ อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนมีความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักรับผิดชอบชั่วดี มีระเบียบวินัย ประหยัดอดออม มี จิตสำนึก มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และมีสุขภาพแข็งแรง ๓) พัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคม เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคนและสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้^๓ ดังนั้น การศึกษา ที่จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างสมบูรณ์ จึงไม่ใช่การศึกษาที่มุ่งเน้นพัฒนามนุษย์ทางด้านวิชาการ แต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องเป็นการศึกษาที่พัฒนาจิตใจของมนุษย์ให้มีคุณธรรม จริยธรรม ควบคู่กัน ไปด้วยซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวแนวคิดของวิสัยทัศน์ดังนี้

^๑นรินทร์ สังข์รักษา การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพแห่งตนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.surdi.su.ac.th/research/r๙.doc> (๒๗ กันยายน ๒๕๕๗).

^๒กระทรวงศึกษาธิการ, กระทรวงศึกษาธิการกับการขับเคลื่อนปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑.

^๓เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน, แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.๒๕๕๕ – ๒๕๕๙) : ฉบับปรับปรุง, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : พรินทวาทกราฟฟิค, ๒๕๕๑), หน้า๑.

๒. ความหมายและความสำคัญของวิสัยทัศน์

๒.๑ ความหมายของวิสัยทัศน์ (Vision) คือ เป้าหมายขององค์กรในช่วงเวลาระยะกลางถึงระยะยาว (ประมาณ ๓-๑๐ ปี) โดยปกติวิสัยทัศน์ที่ดีจะประกอบด้วย

๑. เป้าหมายระยะยาว (Stretch goal) เป้าหมายขององค์กรควรเป็นตำแหน่งขององค์กรที่แตกต่างจากปัจจุบัน แสดงถึงความทะเยอทะยานขององค์กร

๒. ตำแหน่งขององค์กรในตลาด (Definition of niche) ตำแหน่งขององค์กรเชิงธุรกิจในตลาด

๓. ช่วงเวลา (Time horizon) ช่วงเวลาที่เป้าหมายตามวิสัยทัศน์บรรลุผลสำเร็จ

๒.๒ ความสำคัญของวิสัยทัศน์

๑. ช่วยกำหนดทิศทางและเป้าหมายขององค์กร

๒. สื่อสารให้บุคลากรทราบว่า บุคลากรแต่ละท่านมีส่วนร่วมที่จะทบทวนองค์กรมุ่งไปสู่จุดหมายปลายทางได้อย่างไร

๓. ช่วยกระตุ้นให้บุคลากรมีความตระหนัก ผูกพัน และมุ่งมั่นปฏิบัติ

๔. สื่อสารให้องค์กรภายนอกหรือคู่ค้าทางธุรกิจทราบถึงบทบาทและส่วนร่วมในการผลักดันให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย

๒.๓ ลักษณะของวิสัยทัศน์ที่ดี

มีความชัดเจน สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้

เป็นภาพเชิงบวกที่สะท้อนถึงความเป็นเลิศของโรงเรียนในอนาคต ซึ่งอาจจะกำหนดเวลาไว้ด้วยก็ได้ ต้องท้าทายความสามารถของสมาชิกทุกคนคำนึงถึงผู้รับบริการเป็นสำคัญมีความสอดคล้องกับแนวโน้มในอนาคต

๒.๔ กระบวนการสร้างวิสัยทัศน์

๑. ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นตอนการสร้างความรู้ความเข้าใจ ความสำคัญ และวิธีการจัดทำวิสัยทัศน์

๒. ขั้นตอนการสร้างวิสัยทัศน์

๒.๑ รวบรวมข้อมูลพื้นฐานขององค์กร เช่น เป้าหมาย พันธกิจ ความคาดหวัง และความต้องการของลูกค้าและคู่ค้า เป็นต้น

๒.๒ วิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันขององค์กร เพื่อให้ผู้บริหารเข้าใจและทราบถึงสถานการณ์ปัจจุบันขององค์กร

๒.๓ นำมุมมองของผู้บริหารแต่ละท่านมารวมและเชื่อมโยงกัน (Share and Relate the Dreams) และจัดลำดับความสำคัญ

๒.๔ คัดเลือกและตัดสินใจอนาคตขององค์กรที่เป็นความฝันของทีมผู้บริหาร

๒.๕ ทบทวนประโยคและสำนวนให้สื่อความหมายที่ชัดเจน ปลุกเร้า ทำท่าย และสร้างพลัง

๓. ชื่อนำวิสัยทัศน์ไปปฏิบัติ สื่อสารให้บุคลากรได้รับทราบและเข้าใจตรงกัน มีภาพในอนาคตที่เหมือนกัน

๔. ขึ้นประเมินวิสัยทัศน์ ทบทวนความเหมาะสมของวิสัยทัศน์ตามลักษณะของสภาพแวดล้อมภายนอกและสถานภาพในปัจจุบันขององค์กร^๔

จากแนวคิดดังกล่าวจะเห็นได้การสร้างวิสัยทัศน์ของผู้บริหารการศึกษา ต้องศึกษาให้เข้าใจหลักการ ความสำคัญ คุณลักษณะและกระบวนการสร้างวิสัยทัศน์ให้ชัดเจนเพื่อให้บริหารโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศได้ดังนี้

๓.การบริหารสู่ความเป็นเลิศ

๓.๑ **ทฤษฎีกำหนดรูปแบบใหม่** มีสามองค์ประกอบ แทนที่จะมีสององค์ประกอบดังทฤษฎีของ เฮิร์ชเบิร์ก ด้วยการเพิ่มองค์ประกอบที่สามเข้าไป ได้แก่ ambient หมายถึงสิ่งแวดล้อม ambient นี้มีส่วนประกอบที่กล่าวถึงบ่อย ๆ ได้แก่สิ่งที่ทำให้พึงพอใจและสิ่งที่ทำให้ไม่พึงพอใจ สิ่งกระตุ้นในฐานะกลุ่มที่ตอบสนองต่อความพึงพอใจในการทำงานมากกว่าความไม่พึงพอใจต่อการทำงาน การขาดแคลนตัวกระตุ้นก็อาจเป็นบ่อเกิดแห่งความไม่พึงพอใจก็ได้ องค์ประกอบของ ambient นั้นมีอยู่ ๕ ประการด้วยกัน คือ เงินเดือน โอกาสที่จะได้เจริญงอกงาม โอกาสที่จะเสี่ยง ความสัมพันธ์ที่มีต่อผู้บังคับบัญชา และสถานภาพ

๓.๒ **ทฤษฎีบรรยากาศ** อลัน บราวน์ ได้เสนอกลยุทธ์สองประการสำหรับเปลี่ยนแปลงบรรยากาศของโรงเรียน ประการแรกได้แก่กลยุทธ์ด้านคลินิก ประการที่สอง ได้แก่กลยุทธ์ที่มุ่งความเจริญงอกงามเป็นศูนย์กลาง ทั้งสองกลยุทธ์ต่างก็ไม่ได้เป็นตัวเลือกแยกกันและกัน แต่สามารถใช้ด้วยกัน ทั้งสองกลยุทธ์ต่างก็มีความจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลง กลยุทธ์ด้านคลินิกเน้นที่ธรรมชาติของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มย่อยในโรงเรียน มุ่งดูที่ความรู้ขององค์กรต่อจากนั้นก็วิเคราะห์บรรยากาศขององค์กร กำหนดลำดับชั้นความสำคัญของการปฏิบัติการและวางแผนดำเนินการ เมื่อปฏิบัติสำเร็จแล้วก็มีการประเมินผลงานนั้น ในขณะที่กลยุทธ์มุ่งความเจริญงอกงามเป็นศูนย์กลางนั้นเน้นที่การพัฒนาของเอกัตบุคคล

๓.๓ **ทฤษฎีอำนาจ และความขัดแย้งในสถาบันการศึกษา** ของวิตเตอร์ บอลด์ริจ ทฤษฎีความขัดแย้งเน้นที่การแยกส่วนของระบบสังคมออกเป็นกลุ่มผลประโยชน์ ซึ่งแต่ละกลุ่มต่างก็มีเป้าประสงค์ที่ต่างกันออกไป และแต่ละกลุ่มต่างก็พยายามที่จะได้เปรียบอีกกลุ่มหนึ่งหรือหลาย ๆ กลุ่ม^๕

๓.๔ **ทฤษฎีแรงจูงใจของมาสโลว์ (Maslow)**

มาสโลว์ ได้แบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น ๕ ชั้นเรียงตามลำดับ ดังนี้

ชั้นที่ ๑. ความต้องการทางด้านร่างกาย (physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดเพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ความต้องการทางด้านร่างกายนี้มีมากมายเช่นความต้องการ

^๔ วิสัยทัศน์, www.cpl-consult.com. [ออนไลน์วันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๙]

^๕ การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ <https://www.gotoknow.org/posts/๓๒๐๓๖๔> [ออนไลน์วันที่ ๙ กันยายน ๒๕๕๙]

อาหาร ความต้องการทางเพศ ความต้องการพักผ่อน การออกกำลังกาย ความเป็นแม่นอกจากนี้ยังรวมไปถึงประสาทสัมผัสต่างๆ เช่นประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นเรื่องเกี่ยวกับร่างกาย ซึ่งบางอย่างก็แสดงให้เห็นปรากฏชัดเจนไม่ได้ แต่ความต้องการนี้มีอิทธิพลต่ออินทรีย์โดยรวมที่เราได้เรียนรู้เรื่องความต้องการทางด้านร่างกาย จะทำให้เรารู้ถึงสิ่งที่จะทำให้ร่างกายเฉื่อยชาลงรู้ถึงวิธีการกระตุ้น และการจูงใจให้คนแสดงพฤติกรรมที่พึงปรารถนา

ขั้นที่ ๒. ความต้องการปลอดภัยและความมั่นคง (safety and security needs) เมื่อความต้องการทางด้านร่างกายได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอแล้ว บุคคลมีความพึงพอใจในระดับหนึ่งแล้ว ความต้องการชุดใหม่ก็จะปรากฏออกมาอีก นั่นคือ ความต้องการความปลอดภัยทางกายและใจ ต้องการกฎระเบียบ ต้องการความมั่นคงทางเศรษฐกิจความคงที่ การได้รับการปกป้องคุ้มครองปราศจากความกลัวความกังวลและความสับสนมีดমন

ขั้นที่ ๓. ความต้องการความรัก และความต้องการการยอมรับจากกลุ่ม (belongingness and love needs) คือ เมื่อบุคคลได้รับความพอใจในความต้องการทางร่างกาย และรู้สึกว่ามี ความมั่นคงปลอดภัยแล้ว ความต้องการความรักความพึงพอใจ การยอมรับจากผู้อื่นก็จะปรากฏขึ้นอีกซึ่งหมายถึงการให้และการได้รับความรักความพอใจ บุคคลจะมีความรู้สึกที่รุนแรงต่อการขาดเพื่อนหรือครอบครัวหรือคนรัก บุคคลต้องการมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ รวมถึงสมาชิกในครอบครัวด้วยบุคคลจะโยยหาความรักและจะทำทุกอย่างเพื่อให้ความต้องการความรักของตนได้รับการตอบสนองต้องการการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม

ขั้นที่ ๔. ความต้องการนับถือ (esteem needs) ปกติคนจะประเมินตนเองไว้สูงเพื่อสร้างการยอมรับนับถือตนเอง หรือความเชื่อมั่นในตนเอง และการยอมรับนับถือจากผู้อื่น ความต้องการการนับถือตนนี้แยกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑) เป็นความปรารถนาเพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง ความสำเร็จ ความพอเพียง ความเป็นเลิศ และความสามารถในการเผชิญกับโลก ความต้องการความอิสระและความสามารถในการพึ่งพาตนเอง

๒) เป็นความปรารถนาเพื่อชื่อเสียง เกียรติยศและศักดิ์ศรี (ในที่นี้ หมายถึงการยอมรับและความเชื่อถือจากบุคคลอื่น) ความปรารถนาด้านฐานะ ความเจริญรุ่งเรือง ความเป็นผู้นำการเป็นที่ยอมรับจากผู้อื่น การได้รับการเอาใจใส่ ได้รับความสำคัญ การให้เกียรติ เมื่อบุคคลได้รับสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะก่อให้เกิดความมั่นใจในตนเอง เกิดคุณค่า เกิดความเข้มแข็ง เกิดการสร้างประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดความรู้สึกด้อยต่ำ ความอ่อนแอซึ่งเป็นความรู้สึกที่ทำให้เกิดการขาดกำลังใจและท้อแท้ได้ สิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อบุคคลที่มีความมั่นคงกว่า คือการตระหนักถึงความต้องการการนับถือตนเอง และการได้รับความเคารพนับถือจากผู้อื่น มีความสำคัญมากกว่าชื่อเสียงภายนอก ซึ่งเป็นสิ่งฉาบฉวย

ขั้นที่ ๕. ความต้องการการค้นพบสัจจะแห่งตนเอง (needs for self – actualization) การแสวงหาความเป็นมนุษย์ที่แท้จริง ต้องการไฝหาและพัฒนาการกระทำ ที่เหมาะสมกับตนให้ยิ่งขึ้นไปถ้าบุคคลสามารถพัฒนาไปสู่จุดสูงสุดของตนเองตามศักยภาพที่มีอยู่อย่างแท้จริง นั่นคือความสงบสุขแห่งตน สิ่งที่เขาสามารถเป็นได้เขาต้องเป็นและเป็นจริงๆ ตามธรรมชาติของเขา ต้องการเป็นตัวของตัวเองอย่างแท้จริง บุคคลประเภทนี้มีมาสโลว์ถือว่าเป็นคนที่สมบูรณ์ที่สุด

สรุปทฤษฎีของมาสโลว์ ได้ว่า มาสโลว์ แบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น ๕ ขั้นได้แก่

ขั้นที่ ๑ ความต้องการทางกาย (Physiological Needs) คือความต้องการปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต

ขั้นที่ ๒ ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety and Security Needs) คือความต้องการที่จะมีชีวิตที่มั่นคง ปลอดภัย

ขั้นที่ ๓ ความต้องการความรักและการเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม (Love and Belonging Needs) มนุษย์เมื่อเข้าไปอยู่ในกลุ่มใดก็ต้องการให้ตนเป็นที่รักและยอมรับในกลุ่มที่ตนอยู่

ขั้นที่ ๔ ความต้องการได้ รับการยกย่องจากผู้อื่น (Self -Esteem Needs) เป็นความต้องการในลำดับต่อมา ซึ่งความต้องการในขั้นนี้ถ้าได้รับจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจตนเอง

ขั้นที่ ๕ ความต้องการในการเข้าใจและรู้จักตนเอง (Self-Actualization Needs) เป็นความต้องการขั้นสูงของมนุษย์ ซึ่งน้อยคนที่จะประสบได้ถึงขั้นนี้

จากแนวคิดดังกล่าวข้างบนจะพบว่า แนวทางในการปฏิบัติเพื่อพัฒนาวิสัยทัศน์ของผู้บริหารโรงเรียนได้ง่ายขึ้นและจะได้เห็นการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศได้ดังนี้

๔.วิสัยทัศน์ของผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศ

ผู้บริหารยุคใหม่ต้องรู้จักนำแนวคิดใหม่ๆ ทางการบริหารการศึกษามาใช้ในการบริหาร ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เหมาะสมกับโลกในยุคไอที ผู้เขียนจึงเห็นว่าวิสัยทัศน์ความเป็นผู้นำของผู้บริหารควรประกอบด้วย “มุ่งพัฒนาผู้เรียนสู่ความเป็นเลิศด้านคุณธรรม จริยธรรม นำความรู้สู่สากล ก้าวทันเทคโนโลยี ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง บริหารงานอย่างมืออาชีพ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม”^๗ ดังนี้

๑. มุ่งพัฒนาผู้เรียนสู่ความเป็นเลิศด้านคุณธรรม จริยธรรม คุณธรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญและจำเป็นของการศึกษาไม่แพ้รองไปกว่าวิชาการ ครูต้องปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามศาสนาที่นับถือให้นักเรียนทุกคนปฏิบัติ รู้จักพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ และคุณธรรม เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต การป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤต และให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ด้วยความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างมีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต สามารถดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

๒. นำความรู้สู่สากล การนำความรู้สู่สากล เป็นการจัดการเรียนการสอนแบบโรงเรียนมาตรฐานสากล การจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้พื้นฐาน ๘ กลุ่มสาระ เป็นการจัดการเรียนการสอนตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยสามารถพิจารณาจัดการเรียนการสอนในทุกสาระการเรียนรู้เป็นภาษาไทยหรือในบางสาระการเรียนรู้ เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และอื่นๆ เป็นภาษาอังกฤษ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของทรัพยากรของสถานศึกษา

^๖ มาสโลว์ (Maslow) อ้างถึงใน พาสนา จุลรัตน์, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐๑.

^๗ วิสัยทัศน์ของผู้บริหารยุคใหม่, <http://www.kroobannok.com>. [ออนไลน์วันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๙]

๓. ก้าวทันเทคโนโลยี อินเทอร์เน็ตได้กลายเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวัน เป็นเครื่องมือในการประกอบการบริหารการศึกษา โดยอาศัยเครือข่ายคอมพิวเตอร์ (Network) ควบคุมกันไป ด้วยเหตุที่เครือข่ายคอมพิวเตอร์จะรวมเอาเครื่องคอมพิวเตอร์หลายๆ เครื่องเชื่อมต่อเข้าด้วยกันผ่านทางระบบการสื่อสาร (communications) เช่น ทางสายเคเบิล สายโทรศัพท์ โมเด็ม และ ดาวเทียม เป็นต้น เครือข่ายที่ใหญ่ที่สุดของโลก เราเรียกว่า "อินเทอร์เน็ต" (internet) ซึ่งรวมเอาเครือข่ายต่างๆ จำนวนมหาศาลที่มีอยู่ทั่วโลกมาเชื่อมต่อ (links) เข้าเป็นเครือข่ายเดียวกัน อย่างสะดวก รวดเร็ว

๔. ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่ พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๒๕ ปี ดังคำว่า ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ

๕. บริหารงานอย่างมืออาชีพ ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการและการพัฒนาสถานศึกษา โดยยึดหลักธรรมาภิบาล การบริหารงานอย่างมืออาชีพคือ ผู้บริหารที่มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์ในการบริหาร มีผลงานที่ประสบความสำเร็จจนเป็นหลักประกันถึงความเป็นผู้บริหารที่มีสมรรถนะสูง มีคุณภาพ และมีมาตรฐานจนเป็นที่ยอมรับ

๖. ชุมชนมีส่วนร่วม ให้คณะกรรมการสถานศึกษามีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล สำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ในสถานศึกษา กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ในการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ และการบริหารทั่วไป

สรุปได้ว่าวิสัยทัศน์เป็นสิ่งที่โรงเรียนคาดหวังไว้เพื่อให้การบริหารเป็นไปได้อย่างที่วาดฝันไว้แต่สิ่งที่จะทำให้วิสัยทัศน์ประสบผลสำเร็จคือ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ที่ตั้งไว้ วิสัยทัศน์ของผู้บริหารโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศนั้นจำเป็นจะต้อง มุ่งพัฒนาผู้เรียนสู่ความเป็นเลิศด้านคุณธรรม จริยธรรม นำความรู้สู่สากล ก้าวทันเทคโนโลยี ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง “เศรษฐกิจพอเพียง” บริหารงานอย่างมืออาชีพ และชุมชนมีส่วนร่วม หากผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติได้อย่างนี้แล้วการบริหารโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศย่อมจะไม่เป็นเพียงแค่ความฝัน

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. กระทรวงศึกษาธิการกับการขับเคลื่อนปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์. ๒๕๕๒.
- เลขาธิการสภาการศึกษา. สำนักงาน. แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๕ – ๒๕๕๙ : ฉบับปรับปรุง. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค. ๒๕๕๑.
- วิสัยทัศน์. www.cpl-consult.com. [ออนไลน์วันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๙]

การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ <https://www.gotoknow.org/posts/๓๒๐๓๖๔> [ออนไลน์วันที่ ๙ กันยายน ๒๕๕๙]

มาสโลว์ Maslow อ้างถึงใน พาสนา จุลรัตน์. **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ๒๕๔๘.

วิสัยทัศน์ของผู้บริหารยุคใหม่. <http://www.kroobannok.com>. [ออนไลน์วันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๙]

นรินทร์ สังข์รักษา การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพแห่งตนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.surdi.su.ac.th/research/r๙.doc> ๒๗ กันยายน ๒๕๕๗.

ภาวะผู้นำเชิงพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ Buddhist leadership in the 21st century

พระครูปลัดธีระชัย อชิโต^{*}

บทคัดย่อ

ภาวะผู้นำเป็นคุณลักษณะของผู้นำในการนำพาองค์กรให้บริหารอย่างประสบผลสำเร็จ โดยผู้นำจำเป็นจะต้องอาศัยภาวะผู้นำโดยเฉพาะภาวะผู้นำที่ประกอบด้วยหลักพุทธธรรมทางพุทธศาสนาจึงจะสามารถครองจิตใจของผู้ใต้บังคับบัญชาได้อย่างสนิทใจและสามารถนำพาองค์กรให้ประสบผลสำเร็จในการบริหารและเป้าหมายขององค์กรที่ตั้งไว้ได้

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำ, ภาวะผู้นำเชิงพุทธ, ศตวรรษที่ ๒๑.

ABSTRACT

Leadership is an attribute of a leader in enterprise management, led by successful leaders need to rely on strong leadership, especially leadership consisting of Buddhist religion. It will occupy the minds of subordinates have deeper and can lead organizations to success in management and organizational goals are set.

Keywords: Leadership, Buddhist Leadership, Century 21.

๑.บทนำ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าถือเป็นต้นแบบภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาพระองค์มีคุณสมบัติของผู้นำและภาวะผู้นำที่สมบูรณ์ทรงมีคุณธรรมนำการคิด การกระทำและการปฏิบัติที่เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดังนั้นการศึกษาภาวะผู้นำเชิงพุทธมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหาร เมื่อได้ศึกษาหลักการบริหารการศึกษาแบบไทย จะเห็นหลักการบริหาร ๔ ด้าน คือ การบริหารวิชาการ การงบประมาณการบริหารบุคคล และการบริหารงานทั่วไป

จากแนวคิดดังกล่าวผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำบูรณาการการใช้เมตตาธรรมหลักธรรมมาภิบาล หลักการรู้จักยกย่องผู้อื่น และให้มีการลงโทษแก่ผู้ที่ทำผิดล่วงละเมิดกฎหมายโดยไม่มือคดแอบแฝงอยู่ในใจ สมควรตามโทษานุโทษนอกจากนั้น หากเราพิจารณาตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา สรรพสิ่งจะดำรงอยู่ได้โดยอาศัยซึ่งกันและกันเท่านั้นจะอยู่แบบอิสระตามลำพังไม่ได้ นี่คือหัวใจของกฎธรรมชาติที่เรียกว่าธรรมนิยามอันครอบคลุมถึงความสัมพันธ์กันและความอิง

^{*} หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อาศัยกันของสิ่งทั้งปวง ซึ่งรู้จักกันดีว่าเป็นกฎของธรรมชาติตามหลักปรัชญาสมุปบาทในทางพระพุทธศาสนา ตามทัศนะสังคมของชาวพุทธที่มองเห็นโลก ในฐานะซึ่งเป็นสิ่งที่อิงอาศัยกันและกัน แล้วก็จะพัฒนาความรู้สึกรับผิดชอบ กตัญญูและกรุณาต่อกฎ แห่งธรรมชาติเพื่อปลูกฝัง ให้สังคมมนุษย์มีการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติทั้งหมด แบบกลมกลืนกัน และแบบสันติซึ่งจะต้องพัฒนา หลักจริยธรรม ศีลธรรมและคุณธรรมขึ้นไว้ในใจอย่างมั่นคง ด้วยหลักพุทธธรรม ๓ ประการกล่าวคือ ๑. ปัญญา หมายถึงความรู้ตามความเป็นจริงว่า ทุกอย่างอยู่ในโลกล้วนอาศัยซึ่งกันและกันเกิดขึ้นทั้งสิ้น ๒. สุทธิ หมายถึงความบริสุทธิ์ซึ่งเป็นสภาวะที่ใจปราศจากความโลภเป็นตัวก่อให้เกิดมลภาวะทางด้านสิ่งแวดล้อม และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากเกินไป ๓. กรุณา หมายถึง ความเห็นอกเห็นใจที่มีต่อบรรดาเหล่าสัตว์และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เพราะพระพุทธศาสนามุ่งสอนให้กายกรรมเต็มเปี่ยมด้วยความกรุณา มีใจกตัญญูต่อธรรมชาติทั้งหมด โดยแท้ (พระครูสิทธิจันทวิบุลย์, ๒๕๔๘: ๒๕)

จากแนวคิดนี้ผู้บริหารต้องพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาได้ดังนี้

๑. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษา

หลังจากได้ศึกษาแนวคิดของการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาที่ประสบความสำเร็จ จะต้องอาศัยวิธีการหลายๆ อย่างมาบูรณาการสร้างความเป็นผู้นำ ซึ่งมนุษย์แต่ละคนนั้นต่างก็มีความเป็นผู้นำอยู่ในตนเอง จะต่างก็เพียงบางคนมีมากบางคนมีน้อย ผู้นำที่ดีคือ ผู้นำที่สามารถเปลี่ยนสิ่งที่อาจเป็นไปได้ให้เป็นสิ่งที่เป็นไปได้จริงๆ และการเป็นผู้นำมิได้เป็นมาแต่กำเนิดเพียงอย่างเดียวย่อมสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ถ้ามีความปรารถนาจะเป็นผู้นำที่ดีก็ควรที่จะเรียนรู้และพัฒนาคุณสมบัติต่อไปนี้ (วิมล จันทรแก้ว : ๔๐) ๑.รู้หลักการ คือการรู้งาน รู้หน้าที่ รู้กฎเกณฑ์กติกา ๒.รู้จุดหมาย ๓.รู้ตน ๔.รู้ประมาณ คือ รู้จักความพอดี ๕.รู้กาล คือ รู้จักเวลา ๖.รู้ชุมชน ๗.รู้บุคคล ในขณะเดียวกัน ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม กล่าวว่า คุณสมบัติพื้นฐานของผู้นำไทยในอนาคตที่สำคัญและควรส่งเสริมให้เกิดขึ้น ๕ ประการ (ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม, ๒๕๕๓ : ๙๖) คือ

๑.สภาพจิตมีความมั่นคงหรือมีความกล้า

๒.เป็นผู้มีความเมตตากรุณา รักความถูกต้องและรู้จักเสียสละ

๓.เป็นผู้มีทัศนคติ มุ่งไปข้างหน้า มุ่งไปในทางสร้าง มุ่งไปในทางแก้ มุ่งไปในทางนำ คือ มีวิสัยมองโลก วิสัยมองคนในเชิงบวกมากกว่าเชิงลบ

๔.เป็นผู้มีความสามารถในการพูด การแสดงออกเนื่องจากผู้นำต้องพูดกับคนต้องเกี่ยวกับคน

๕. เป็นผู้ทำอะไรให้ได้ผลที่จริงจังมีผลงาน จะบริหารงานก็บริหารได้ ทำอะไรเองก็ทำได้ และต้องแก้ปัญหาที่แก้ได้ ซึ่งภาวะผู้นำต้องสร้างศักยภาพของตนเองในการบริหารการงานแนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของสลิปแนทท์ เกตุทัต กล่าวว่า ผู้ที่มีศักยภาพที่จะประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานได้นั้น โดยพื้นฐานต้องประกอบด้วยพื้นฐาน ๙ ประการ (สลิปแนทท์ เกตุทัต, ๒๕๔๐ : ๔๕) ดังนี้ ๑.เป็นคนเก่ง ๒. เป็นคนดี ๓.ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ๔. มีความกล้า ๕. อดทน และมีความมุ่งมั่นพากเพียร ๖.บริหารจัดการเป็นโดยอาศัยพื้นฐานจากการเข้าใจระบบ ๗.ตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ ๘. มีสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม ๙.เคยประสบความสำเร็จมาพอสมควร

จากแนวคิดดังกล่าว การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารนั้นผู้บริหารควรจะเรียนรู้หลักการ และทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ นำมาฝึกปฏิบัติให้มากๆ และเรียนรู้จากข้อมูลย้อนกลับ การพัฒนา ภาวะผู้นำจะต้องก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ๒ ประการ คือหลักการหรือทฤษฎี และ ประสบการณ์หรือการปฏิบัติซึ่งจำเป็นต้องเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่น แล้วจึงถ่ายโยงมาเป็น ประสบการณ์ของตนเอง (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ : ๕-๘) ซึ่งได้มีนักวิชาการชาวต่างชาติอย่าง มักคิว ลี (Mecauley) กล่าวว่าการพัฒนาภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่จะเพิ่มความสามารถของบุคคลซึ่ง ทำหน้าที่ในการบริหารงานทั้งในส่วนที่เป็นบทบาทของภาวะผู้นำ และกระบวนการนำ จึงได้เสนอ หลักการพื้นฐานในการพัฒนาภาวะผู้นำ (วิมล จันทรแก้ว : ๔๑-๔๒) ดังนี้

๑. การพัฒนาภาวะผู้นำ เป็นลักษณะการพัฒนาความสามารถของบุคคลแต่ละบุคคล
๒. การพัฒนาภาวะผู้นำ เป็นลักษณะการพัฒนาบุคคลให้มีประสิทธิภาพ
๓. การพัฒนาภาวะผู้นำ มีความเชื่อว่า บุคคลสามารถพัฒนาความสามารถเป็นผู้นำได้

กล่าวได้ว่าผู้นำสามารถสร้างคุณสมบัติที่ดีให้เกิดขึ้นในตนเองอีกทั้งจะต้องตระหนักถึง ความสำคัญของหลักการพื้นฐานในการเรียนรู้ และพยายามนำมาใช้เพื่อสร้างสมรรถนะในการ ปฏิบัติงาน จากแนวคิดนี้เชื่อว่าภาวะผู้นำสามารถพัฒนาได้ หลังจากได้ศึกษาแนวคิดของทฤษฎี เกี่ยวกับภาวะผู้นำดังนี้

๒. ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

ทฤษฎีภาวะผู้นำ เมื่อเกิดการตระหนักว่า ภาวะผู้นำเป็นเรื่องสำคัญต่อการบริหาร องค์การและการแข่งขันทางธุรกิจมาก นักวิชาการในหลายยุคหลายสมัยจึงทุ่มเทศึกษาเรื่องภาวะ ผู้นำกันเป็นจำนวนมาก จนก่อให้เกิดเป็นแนวคิดและทฤษฎีที่คิดและมองในมุมที่แตกต่างกันมากมาย ซึ่งสามารถจัดกลุ่มแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ เป็น ๓ กลุ่ม คือ ๑. แนวคิดผู้นำเชิงคุณลักษณะ (Trait Approach) ๒. แนวคิดผู้นำเชิงพฤติกรรม (Behavioral Approach) ๓. แนวคิดผู้นำเชิงสถานการณ์ (Situational Approach) ในหัวข้อทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ผู้ทำการศึกษาถึงทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะ ผู้นำดังต่อไปนี้

๒.๑ ทฤษฎีผู้นำเชิงคุณลักษณะ (Trait Approach)

แนวคิดนี้ได้มุ่งอธิบายบุคลิกลักษณะของผู้นำ โดยเชื่อว่าผู้นำจะมีคุณสมบัติที่แตกต่างจาก บุคคลทั่วไป ซึ่งสามารถแบ่งคุณสมบัติที่ค้นพบได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ ๑) ลักษณะทางกายภาพ ๒) ลักษณะทางความสามารถ เช่น ความเฉลียวฉลาด ความรู้ ๓) ลักษณะบุคลิกภาพ เช่น การควบคุม อารมณ์และการแสดงออกทางอารมณ์

ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะ คือ ทฤษฎีที่เน้นการหาคุณลักษณะทั่วไปของผู้นำ เพื่อ เปรียบเทียบกับบุคคลที่ไม่ใช่ผู้นำ ในการศึกษาภาวะผู้นำระยะแรก ๆ นักวิชาการให้ความสำคัญกับ คุณลักษณะส่วนตัว (personal traits) ของผู้นำ โดยพยายามแยกแยะว่าคุณลักษณะใดบ้างที่ดำรง อยู่ในตัวผู้นำ ตัวอย่างคุณลักษณะที่มีการระบุกันมากว่าเป็นตัวชี้วัดความเป็นผู้นำ คือ ความเฉลียว

ฉลาด (intelligence) ความซื่อสัตย์ (honesty) และความเชื่อมั่นในตนเอง (self-confidence) งานวิจัยในยุคแรก ๆ ของแนวทางนี้จะศึกษาผู้นำที่ประสบความสำเร็จ

ดังนั้น แนวทางนี้จึงรู้จักกันอีกนานประหนึ่งว่า แนวทาง “บุรุษผู้ยิ่งใหญ่” (the great man approach) และมีความเชื่อว่า มีคนบางคนเท่านั้นที่เกิดมาเพื่อเป็นผู้นำ (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, ๒๕๕๒ : ๑๗๒) ซึ่งแตกต่างออกไป โดยศึกษาทฤษฎีคุณลักษณะได้ดังนี้

๑.คุณลักษณะทางร่างกาย (physical characteristics) ประกอบด้วย ความแข็งแรง (activity, energy) รูปร่าง (appearance grooming) ความสูง (height) น้ำหนัก (weight)

๒. คุณลักษณะด้านภูมิหลังทางสังคม (social background) ประกอบด้วย การศึกษา (education) สถานภาพทางสังคม (social status) และการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคม (mobility)

๓. คุณลักษณะด้านสติปัญญา และความสามารถ (intelligence and ability) ซึ่ง Bass (๑๙๙๐) สรุปไว้ว่า ผู้นำที่มีความรู้ (knowledge) มีดุลพินิจ (judgment)

๔.คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ (personality) พบว่า Bass and Avolio (๑๙๙๐) แสดงความคิดเห็นว่า บุคลิกภาพประกอบด้วย การมีความเชื่อมั่นในตนเอง (self-confidence) มีความซื่อสัตย์ (integrity) อดทนต่อความเครียด (tolerance of stress) การควบคุมอารมณ์ได้ดี (emotional control) มีความกระตือรือร้น (enthusiasm) ความตื่นตัว (alertness) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (original, originality) มีความสามารถในการปรับตัว (adaptability) เป็นคนเปิดเผยไม่เก็บตัว (extroversion) เป็นต้น

๕.คุณลักษณะที่เกี่ยวกับงาน (task-related characteristic) ประกอบด้วย ความขยันหมั่นเพียร (drive to achieve) ความรับผิดชอบ (responsibility) การไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค (persistence against obstacle) จะต้องมีความมุ่งมั่นสูง ริเริ่มงานใหม่ ๆ ผู้ที่จะเป็นผู้นำที่ดีได้จะต้องมีคุณสมบัติเหล่านี้

๖.คุณลักษณะทางสังคม (social characteristics) ประกอบด้วย ความนิยมแพร่หลาย (popularity) มีทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (interpersonal skills) มีเสน่ห์ดึงดูด (attractiveness) ความร่วมมือ (cooperativeness) ชอบสังคม (social participation) นักการทูต (diplomacy)

วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำในช่วงทศวรรษ ๑๙๘๐ Kouzes และ Posner ได้ทำการศึกษาถึงคุณลักษณะของผู้นำในตัวหัวหน้าที่ผู้บริหารชื่นชอบ โดยการสอบถามจากผู้บริหารมากกว่า ๗,๕๐๐ คน ทั่วทั้งอเมริกา พบว่า คุณลักษณะเหล่านั้นคือ (พัชสิรี ชมพุกา, ๒๕๕๒ : ๑๙๘) ๑. มีความซื่อสัตย์ ๒. มีความสามารถ ๓. มีความสามารถในการมองไปข้างหน้าหรือมองการณ์ไกล ๔. มีแรงบันดาลใจ และ ๕. มีความเฉลียวฉลาด

จากการศึกษาคุณลักษณะเด่นของภาวะผู้นำ ในผู้นำที่ประสบผลสำเร็จเมื่อไม่นานมานี้ พบว่า ผู้นำมีแนวโน้มที่มีคุณลักษณะดังนี้ (Schermerhorn, Jr. , Johnr R. ; Hunt, J. G. & Osborn., ๒๐๐๕ : ๒๔๒)

๑. เป็นผู้ที่มีพลังและทำงานด้วยความแข็งแกร่ง
๒. ต้องการอำนาจไม่ใช่เพื่อตัวเองแต่เพื่อใช้เป็นแนวทางในการไปสู่วิสัยทัศน์และเป้าหมายที่วางไว้
๓. มีความทะเยอทะยานอย่างมากและต้องการประสบความสำเร็จ
๔. มีวุฒิภาวะทางอารมณ์เพียงพอที่จะยอมรับจุดอ่อนและจุดแข็งของตนเอง
๕. มีความซื่อสัตย์
๖. ไม่ยอมท้อแท้โดยง่าย
๗. เลือกวิธีการปฏิบัติที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย
๘. รับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างกว้างขวาง
๙. มีความเฉลียวฉลาด
๑๐. มีความเข้าใจต่อสภาพแวดล้อมทางสังคม (Social Setting)
๑๑. มีความรอบรู้อย่างลึกซึ้ง (Extensive Specific Knowledge) เกี่ยวกับอุตสาหกรรม ธุรกิจ และงานที่ทำ

กล่าวได้ว่าคุณลักษณะเด่นของภาวะผู้นำที่ดีพบว่า การพัฒนาบุคลิกภาพทางกายให้มีสุขภาพดี และการพัฒนาจิตใจ ตลอดถึงคุณธรรมที่ช่วยส่งเสริมภาวะผู้นำที่ดี การมีคุณลักษณะที่เหมาะสม จะต้องมียุทธศาสตร์ภาวะผู้นำเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของการเป็นผู้นำที่มีประสิทธิผล ผู้บริหารซึ่งเป็นผู้นำองค์กรหรือหน่วยงานจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทักษะที่จำเป็นและสำคัญต่อการบริหารงาน บริหารตนเอง และบริหารบุคลากรอย่างต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่การบริหารงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สำหรับทักษะภาวะผู้นำที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ส่งเสริมให้เป็นผู้นำที่มีประสิทธิผลสูง (ทักษะภาวะผู้นำองค์กรในโรงเรียนในศตวรรษที่ ๒๑, <https://www.gotoknow.org> [ออนไลน์วันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๙]) ประกอบด้วย

- ๑) ทักษะการสร้างทีมงานที่มีประสิทธิผลสูง(Highly effective Team building skill)
- ๒) ทักษะการแก้ปัญหา (Problem- solving skills)
- ๓) ทักษะการวางแผน (Planning – Project skills)
- ๔) ทักษะการกำกับกับการปฏิบัติงาน (Performance monitoring skills)
- ๕) ทักษะการสื่อสารที่ดี (Communication and climate set skills)
- ๖) ทักษะการสร้างสัมพันธ์ (Relationship building up skills)
- ๗) ทักษะการสอนงาน (Coaching skills)
- ๘) ทักษะทางสังคม (Social skill)
- ๙) ทักษะการตัดสินใจ (Decision making skill)
- ๑๐) ทักษะการกระตุ้นใจ (Motivational skills)
- ๑๑) ทักษะการคิดเชิงสะท้อน (Reflective & thinking skills)
- ๑๒) ทักษะการจัดการตนเอง (Self – management skills)
- ๑๓) ทักษะด้านการใช้เทคโนโลยี (Technological skills)

๑๔) ทักษะด้านการเรียนการสอน (Pedagogical skills)

๑๕) ทักษะด้านความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional intelligence skills) เมื่อได้ศึกษาอย่างลึกซึ้งจะพบว่าหลักพระพุทธศาสนาเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่จะช่วยพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาให้มีคุณลักษณะที่ดีได้ดังนี้

๒.๒ หลักพุทธธรรมทางพุทธศาสนาที่ส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงพุทธ ได้แก่ กัลยาณมิตร โดยมีคุณสมบัติพิเศษจำเพาะสำหรับการทำหน้าที่นั้นอีกส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะคุณสมบัติพื้นฐานที่เรียกว่า กัลยาณมิตรธรรม ๗ ประการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ๒๕๕๓ : ๒๘๗-๒๘๙) อันได้แก่

๑. **ปิโย** น่ารัก คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนม เป็นกันเอง ชวนใจผู้เรียนให้อยากเข้าไปปรึกษาได้ถาม

๒. **ครุ** นำเคารพ คือ มีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย

๓. **ภาวนีโย** นำเจริญใจ คือมีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่อง ควรเอาอย่าง ทำให้ศิษย์เอย่อย่าง และรำลึกถึงด้วยความซาบซึ้งมั่นใจและความภาคภูมิใจ

๔. **วัตตา** รู้จักพูดให้ได้ผล คือพูดเป็น รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้ คำแนะนำว่ากล่าว ตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

๕. **วณักขโม** ทนต่อถ้อยคำ คือพร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามแม้จุกจิก ตลอดจนคำล่วงเกินและคำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ อดทนฟังได้ ไม่เสียอารมณ์

๖. **คัมภีรญจะ** กะถัง กัตตา แกล้งเรื่องล้าลึกได้ คือกล่าวชี้แจงเรื่องที่ลึกซึ้งซับซ้อนให้เข้าใจได้ และสอนลูกศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

๗. **โน จัฏฐาเน นิโยชะเย** ไม่ชักนำในทางผิด คือไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสียหรือเรื่องเหลวไหลไม่สมควร

โดยหากคุณสมบัติของกัลยาณมิตรอย่างเลิศ คือ ความเป็นผู้กระทำได้จริงในสิ่งที่สอนแก่ผู้อื่น หรือได้บรรลุผลสำเร็จนั้น ด้วยตนเองแล้วจึงสอนเรื่องนั้นแก่ผู้อื่น อย่างหนึ่งและความเป็นอิสระ เมื่อจะช่วยเหลือผู้อื่น ตนเองไม่ติดนุ่งนั่งอยู่ในเครื่องผูกพันเดียวกันกับที่เขากำลังติดอยู่ ดังพุทธพจน์ดังนี้

“ดูกรจุนทะ ผู้ที่ตนเองก็จมอยู่ในโคลนเลนอันลึก จะช่วยอุดยกคนอื่นที่จมอยู่ในโคลนเลนอันลึกขึ้นมาได้นั้น ขอนี้มิใช่ฐานะที่จะเป็นไปได้” จากแนวคิดดังกล่าวพบว่า ภาวะผู้นำแบบหลักพุทธศาสนานั้น ความศรัทธาในตัวบุคคล รู้จักพูดที่ไพเราะ สื่อสารได้ดี มีจิตใจบริสุทธิ์ในการแนะนำสิ่งที่ถูกแก่ผู้อื่น

สรุปได้ว่าภาวะผู้นำเชิงพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ นั้นผู้บริหารจำเป็นต้องมีหลักพุทธธรรมในการบริหารจำเป็นจะต้องอาศัยหลักพุทธธรรมกัลยาณมิตรในการบริหารเพื่อผู้บริหารจะเป็นผู้ที่นั่งในใจของผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างสง่างามโดยประยุกต์ใช้กับทักษะการบริหารในศตวรรษที่ ๒๑ เพื่อการบริหารองค์กรอย่างเป็นเลิศต่อไป

บรรณานุกรม

- ประภาพรรณ รักเลี้ยง. **ภาวะผู้นำทางการศึกษา**. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยพิษณุโลก. ๒๕๕๕.
- พระครูสิริจันทน์วิบูลย์จันทร์ เขมกาโม. **ภาวะผู้นำเชิงพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรมการพิมพ์. ๒๕๔๘.
- พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๙. กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์. ๒๕๕๓.
- พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต. **องค์การและการบริหารจัดการ**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์อิงค์ปิยอนด์บุ๊คส์. ๒๕๕๒.
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. **ผู้นำเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ : กระบวนทัศน์ใหม่และผู้นำใหม่ทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๓.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. **พฤติกรรมองค์การ**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร. ๒๕๔๘.
- วิมล จันท์แก้ว. “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต ๓”
- สมยศ นาวิการ. **การบริหารและพฤติกรรมองค์การ**. กรุงเทพมหานคร: อักษรไทย. ๒๕๔๖.
- สีปนนท์ เกตุทัต และคณะ. **วิสัยทัศน์กว้างไกลปฏิบัติได้ผลจริง : ภาวะผู้นำความสำคัญ-ต่ออนาคตไทย**. กรุงเทพมหานคร: ไทย. ๒๕๔๐.
- เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. **ภาวะผู้นำในประมวลสาระชุดวิชาทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา หน่วยที่ ๕ - ๘**.
- ทักษะภาวะผู้นำองค์กรในโรงเรียนในศตวรรษที่ ๒๑. <https://www.gotoknow.org> [ออนไลน์ วันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๙]

๑๒๔ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐

การศึกษาของพระสงฆ์หลังพุทธกาล The ordained priests of the era

พระมหาสมหมาย จิตเมโธ (กัณฺหา)^{*}

บทคัดย่อ

โลกเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการและสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ๆ ขึ้นมามากมาย หลากหลาย องค์ความรู้ ถูกกลืนและมองว่าล้าสมัย พร้อมกับถูกแทนที่ ด้วยองค์ความรู้และนวัตกรรมใหม่ๆ ยิ่งเมื่อเทคโนโลยีทำให้ความรู้เหล่านั้น สามารถส่งผ่านข้ามพรมแดนและถ่ายทอดระหว่างกันได้ รวดเร็วมากขึ้น トラบใด ยิ่งทำให้กระบวนการ “การถูกแทนที่” มาถึงเร็ว トラบนั้น หน้าที่ของ มนุษย์พร้อมทั้งพระภิกษุสามเณร จึงไม่ใช่เพียงแค่การเรียนรู้ และจดจำเนื้อหาจากเอกสาร หรือ ตำราคัมภีร์ต่างๆ เล่าขานกัน หากแต่ว่า มนุษย์และพระภิกษุสามเณร จำเป็นต้องพึ่งพาตนเองในการ แสวงหาความรู้ แม้จะไม่สามารถค้นหาความรู้ให้รู้หมดทุกศาสตร์และศิลป์ได้ แต่ว่า การรู้จักพึ่งพา ตนเอง วิธีการ และเทคโนโลยี คิดวิเคราะห์ และสังเคราะห์ องค์ความรู้เป็น ก็จะช่วยเป็นกลไก สำคัญที่พัฒนาภูมิรัฐของตน ให้ประสบความสำเร็จได้ กระบวนการในการแสวงหาและการเข้าถึงองค์ ความรู้ที่มีประสิทธิภาพและขาดไม่ได้ คือ “การศึกษาธรรมวินัย” ในพระพุทธศาสนา ที่จะช่วยให้ บริษัที่ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในโลกรู้จักรักกันสามัคคีกัน และอยู่ร่วมกันอย่างมี ความสุข โดยยึดกฎและระเบียบหลักธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นแนวทางใน การดำเนินชีวิต

คำสำคัญ: การบวชเรียน, พระสงฆ์, ธรรมวินัย, พุทธกาล.

ABSTRACT

The world changes, evolution and creation of new knowledge on a wide variety of knowledge. Was considered old-fashioned and redrawn Along with being replaced With knowledge and innovation. When technology makes that knowledge. Can pass and communicate with each other across the border as long as it makes the process much faster. "To be replaced" as soon as it comes to the role of the singer as a novice monk. You're not just learning. And remember the content of the document Or texts and retold, but if a man and a novice monk. Need to rely on their own knowledge. You can not find the knowledge to know all the science and art, but they should know how to take their ideas and technology analysis and

^{*} หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

synthesis. Knowledge is It will help develop a mechanism to its stature. To succeed The process of acquiring knowledge and access to a powerful and indispensable is "the discipline" in Buddhism. The company will provide four worshipers in Buddhist nun known well together. And live together happily. Based on rules and principles of the discipline of the Lord, the King. As a guide to life

Keywords: the priesthood, clergy, discipline, era.

๑.บทนำ

พระพุทธศาสนานั้นมีพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงบัญญัติไว้ แก่พุทธบริษัททั้งหลาย เป็นศาสดาแทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระพุทธศาสนาจะเจริญหรือเสื่อม ขึ้นอยู่กับพุทธบริษัททั้ง ๔ เป็นประการสำคัญ หากพุทธบริษัทยังประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงบัญญัติไว้แล้ว พระพุทธ- ศาสนาก็จะไม่เสื่อมสลายไปจากโลกนี้เนื่องจากพระพุทธศาสนาเป็นหนึ่งในศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดในโลก มีคุณูปการอันใหญ่หลวงในทางจิตวิญญาณต่อมวลมนุษยชาติ ตลอดช่วงระยะเวลากว่า ๒,๕๐๐ ปี และสืบต่อไปในอนาคต ปัจจุบันประเทศไทยเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้ให้ความอุปถัมภ์คุ้มครองพระพุทธศาสนา

ในสภาพสังคมปัจจุบัน กระแสวัตถุนิยมรุนแรงส่งผลให้ค่านิยมทางด้านจิตใจถูกละเลยไป องค์ประกอบสำคัญ ทั้งในด้านศาสนบุคคล ศาสนวัตถุ ศาสนธรรม และศาสนพิธี กำลังมีปัญหา ทั้งภายในและภายนอกอยู่รอบด้าน เนื่องจากชาวพุทธบางคน ละเลยการประพฤติปฏิบัติในศีลธรรม ไม่เว้นแม้ผู้ที่เข้ามาบวชในศาสนาบางคน เมื่อบวชแล้วไม่สนใจศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย อาศัยช่องทางจากความเชื่อความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยของชาวพุทธแสวงหาผลประโยชน์โดยวิธีการต่างๆ เช่น แสวงหาลาภสักการะโดยยื่นปึกหลักรับบิณฑบาต และเรียกรับเงินทองเพื่อประโยชน์ตนเอง บางครั้งตั้งตนเป็นหมอดูทำนายทายทัก บอกใบ้ให้หาย หลอกหลวงให้ประชาชนหลงผิด ปฏิบัติผิด และยิ่งกว่านั้น บางคนถึงขนาดปลอมบวชเป็นพระภิกษุ โดยใช้อุบาย หลอกหลวงที่แยบยล จนกลายเป็นข่าวตามสื่อมวลชนอยู่บ่อยครั้ง สร้างความเสียหายต่อสถาบันพระพุทธศาสนาโดยรวม ยากที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้หมดสิ้นไปโดยเร็ว นี่เป็นภัยที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

๒.การศึกษาของพระสงฆ์หลังพุทธกาล

สมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเจ้ากรุงรัตนโกสินทร์ พระองค์ที่ ๔ การศึกษาของพระสงฆ์ในสมัยนี้ มีความเปลี่ยนแปลงไปมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ในเรื่องกรอบแนวคิดของการศึกษา ทั้งนี้เพราะความเชื่อในแบบดั้งเดิม ที่เป็นเรื่องหลักของพระพุทธศาสนาทั้งเรื่องนรกสวรรค์ หรือแม้กระทั่งพระนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุด ได้ถูกท้าทายด้วยโลกทัศน์แบบวิทยาศาสตร์ จึงทำให้มีพื้นที่ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ปาฏิหาริย์ลดน้อยลง ดังนั้นพระองค์จึงเอาจริงเอาจังกับ

การพัฒนาเนื้อหาและวิธีการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ผ่านทางการเรียนปริยัติธรรมให้มีความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น ทั้งเนื้อหาและรูปแบบ ประกอบกับพระองค์ทรงมีความรอบรู้บาลี พระไตรปิฎก ยิ่งกว่าพระเจ้าแผ่นดินองค์ใดในกรุงรัตนโกสินทร์ เพราะทรงได้ผนวชและศึกษาพระธรรมวินัยเป็นเวลา ๒๗ พรรษา จึงมีความชำนาญในด้านพระศาสนาเป็นพิเศษ^๑

ดังนั้น การศึกษาพระปริยัติธรรมของฝ่ายสงฆ์ในเวลานี้ จึงอาจใช้คำว่า “คึกคักกว่าได้” เพราะในเวลาที่มีการสอบพระปริยัติธรรมประจำปี เมื่อออกพรรษาแล้ว พระมหากษัตริย์จะให้ความสำคัญต่อพระภิกษุสามเณรที่เข้าสอบเป็นอย่างมาก จนถึงกับต้องมีการเตรียมข้อสอบของบรรดาวัดที่มีนักเรียนจะเข้าสอบ และถ้าวัดใดไม่มีนักเรียนทรงภูมิที่จะเข้าสอบได้ เจ้าอาวาสก็จะชวนชาวบ้านนักเรียนในวัดอื่นมา เพื่อจะให้เข้าสอบเป็นเปรียญในวัดของตน เพราะในสมัยนั้น ถือกันว่าบรรดาพระสงฆ์โดยเฉพาะที่อยู่ในพระอารามหลวง ได้อยู่เสนาสนะหลวงและได้รับพระราชทานนิตยภัตเป็นค่าอาหาร ถือว่าทรงอุปการะ มิได้อาหารร้อนใจ ในขณะนั้น จะได้ตั้งหน้าเล่าเรียนศึกษาสืบอายุพระพุทธศาสนา ถ้าหากไม่มีเปรียญในวัดใด ย่อมเป็นการเสื่อมเสียเกียรติคุณต่อคณะสงฆ์ในวัดนั้นเป็นอย่างมาก

พระภิกษุในรัชกาลนี้ นอกจากการเรียนพระปริยัติธรรมแล้ว ยังมีการศึกษาวิชาชีวะ เช่น เป็นหมอยา หมอนวด ตลอดจนเป็นช่างฝีมือต่างๆ ซึ่งการศึกษาวิชาดังกล่าวของพระภิกษุนี้ เป็นที่ยอมรับของสังคมไทย ในสมัยนั้น ดังนั้น จะเห็นได้จากประกาศพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับการที่พระภิกษุศึกษาและประกอบอาชีพต่างๆ เหล่านี้ว่าไม่ทรงห้ามแต่ขอให้ภิกษุสามเณรทั้งหลายศึกษาและใช้ความรู้เหล่านี้ “โดยชอบประกอบด้วยศีลสังวร” ซึ่งวิชาชีวะที่ร่ำเรียนกันนี้ ก็อาจใช้เป็นอาชีพติดตัวไป เมื่อภิกษุสามเณรเหล่านี้ ได้สึกออกมาเป็นฆราวาส ซึ่งก็เป็นการเพิ่มคุณค่าให้แก่บุคคลนั้น ภาพรวมการบวชเรียนของคณะสงฆ์ไทยในยุคนี้ ภายหลังจากการศึกษาสงครามเริ่มสงบลง การศึกษาพระปริยัติธรรม ก็เริ่มมีการปรับปรุงสิ่งที่ตกหล่นขาดหายไปในช่วงเปลี่ยนราชวงศ์ จนเริ่มเข้าที่เข้าทาง ต่อมาเมื่อถึงรัชกาลที่ ๔ กิจการพระศาสนาในด้านการศึกษาก็ได้ถูกจัดวางเค้าโครง เพื่อให้มีรูปแบบที่ชัดเจนเป็นหลักเป็นฐานมากขึ้น ตามโลกทัศน์แบบวิทยาศาสตร์ จึงนับได้ว่าเป็นยุคแห่งการเตรียมการ เพื่อปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยที่จะมีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม^๒

๓. สมัยรัตนโกสินทร์ยุคใหม่

สมัยรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในรัชกาลนี้ พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชปณิธานในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างเด่นชัด ดังมีพระราชดำรัสตอนหนึ่ง

^๑มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **ประวัติพระพุทธศาสนา**. (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด นวสาส์นการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๖.

^๒พุทธศาสนประวัติ. รวมบทความวิชาการทางพระพุทธศาสนา. จัดพิมพ์ขึ้นในคราวฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ ณ ประเทศอินเดีย, ๒๔๙๙, ๒๕๔๑.

เกี่ยวกับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาไว้ว่า เมื่อข้าพเจ้าได้ดำรงสิริราชสมบัติแล้ว จะตั้งใจทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และทำนุบำรุงพระผู้เป็นเจ้าของปวงอยู่เป็นนิจ จะปฏิบัติชอบเป็นหลักฐานที่จะดำรงพระพุทธศาสนาสืบไป ข้าพเจ้าอาจปณิธานใจได้ว่า ถ้าชีวิตข้าพเจ้ายังอยู่ トラบใด ข้าพเจ้าคงคิดจะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอยู่เป็นนิจ トラบนั้น

ด้านการศึกษาของคณะสงฆ์นั้น พระองค์ทรงเล็งเห็นว่า ที่ผ่านมาการศึกษาพระปริยัติธรรมได้รับการอุปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์ และชั้นสูงเพราะถือเป็นหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ไทย แต่การจัดการศึกษาของพระสงฆ์ในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น มีลักษณะสำคัญคือ ไม่มีระบบแบบแผนเป็นรูปแบบที่ชัดเจน โดยเฉพาะในด้านการเรียนการสอน ซึ่งตรงกันข้ามกับในการสอบวัดความรู้พระปริยัติธรรมที่กลับมีระเบียบปฏิบัติที่เคร่งครัด และยุ่งยากหลายประการ จึงเห็นได้ว่า มีความขัดแย้งกันอยู่ในตัวเอง ดังนั้น พระองค์จึงมีความคิดที่จะพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ให้มีระบบการศึกษาที่แน่นอนชัดเจนยิ่งขึ้น

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชโบายเกี่ยวกับการส่งเสริมการศึกษาของคณะสงฆ์ให้มีรูปแบบที่ชัดเจน ด้วยการจัดตั้งสถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์ขึ้นเป็นครั้งแรก คือโปรดให้สถาปนามหามกุฎราชวิทยาลัย และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยขึ้น เพื่อให้เป็นสถาบันการศึกษาพระปริยัติธรรมชั้นสูง ทั้งฝ่ายธรรมยุติและมหานิกาย ทรงอุปการะสถาบันการศึกษาทั้ง ๒ นี้ ด้วยการพระราชทานพระราชทรัพย์และค่าใช้จ่ายสำหรับวิทยาลัยทั้งสองเป็นประจำปี นอกจากนี้ พระองค์ยังได้ทรงส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมโดยทั่วไปคือ ให้จัดตั้งสำนักเรียนขึ้นตามวัดต่างๆ ทว่าราชอาณาจักรและให้มีการสอบไล่พระปริยัติธรรมทุกปี ทรงสนับสนุนให้เจ้านาย ข้าราชการและพระภิกษุจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมขึ้นในวัดทั้งในกรุงและหัวเมือง

การส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณรในรัชสมัยนี้ นอกจากจะเป็นไปเพื่อความเจริญก้าวหน้าของสถาบันสงฆ์แล้ว ยังมีผลสืบเนื่องกับพระราชดำริในเรื่องการจัดการศึกษาของบ้านเมืองที่กำลังเป็นงานสำคัญอย่างหนึ่งในการปฏิรูปประเทศขณะนั้น ดังนั้น จึงให้มีการตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) จะเป็นผลให้คณะสงฆ์ทุกระดับชั้น ต้องมีหน้าที่บำรุงการศึกษาในวัดด้วย จะเห็นได้ว่าในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีนโยบายมุ่งส่งเสริมการศึกษาทั้งของรัฐและของคณะสงฆ์ควบคู่กันไป ไม่ได้แยกการศึกษาของทั้ง ๒ ฝ่ายออกจากกัน ดังเช่นในสมัยต่อมา เพราะทรงเห็นว่า การศึกษาและศาสนานั้นเป็นสิ่งที่ไม่ควรแยกจากกัน เนื่องจากทรงเกรงว่า เด็กชั้นหลังจะห่างเหินจากศาสนาจนเลยเป็นคนไม่มีธรรมในใจมากขึ้น เมื่อเป็นเช่นนั้น จะถือว่าเหมือนอย่างทุกวันนี้ คนที่ไม่รู้อะไรก็มีมาก ต่อไปภายหลัง ถ้าเป็นคนที่ได้เล่าเรียนคงจะประพฤติดุเดือดกว่าคนที่ไม่ได้เล่าเรียนนั้นหาถูกไม่ คนที่ไม่มีธรรมเป็นเครื่องดำเนินชีวิต จะหันไปหาทางทุจริตโดยมาก ถ้ารู้บ่อยก็โกงไม่ใคร่คล่อง โกงไม่สนิท ถ้ารู้มากก็โกงคล่องขึ้น แลโกงพิสดารมากขึ้น การที่หัดให้รู้อ่านอักขรวิธี ไม่เป็นเครื่องฝึกหัดคนดีและคนชั่ว เป็นแต่ได้วิธีสำหรับจะเรียนความดีความชั่วได้คล่องขึ้น

ด้วยเหตุดังกล่าว ทำให้ความเจริญก้าวหน้าของการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในขณะนั้นดำเนินไปอย่างมีความสำคัญทั้งต่อฝ่ายอาณาจักรและพุทธจักรไปพร้อมๆ กัน ภายหลังจากรัชกาลรัช

สมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การศึกษาของชาติคณะสงฆ์ไทย เริ่มถูกจับให้แยกตัวออกจากการศึกษาของชาติ และมีลักษณะการจัดการศึกษาที่มุ่งหมายเพิ่มพูนความรู้ของพระสงฆ์สามเณรในด้าน “ธรรมวินัย” ให้มากกว่าการศึกษาแต่ภาษาบาลีเพียงเดียว ดังที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงมีความเห็นว่า “เป็นประโยชน์กว้างขวาง ดีกว่าจะมัวบำรุงในด้านมคธภาษาอย่างเดียว” ดังนั้น ในระยะเวลาช่วงที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขการศึกษาของสงฆ์หลายประการ ดังนี้

๑. การจัดตั้งการศึกษาหลักสูตรนิกธรรมขึ้น
๒. การรวมการศึกษาหลักสูตรนิกธรรมกับการเรียนปริยัติธรรม
๓. การปรับปรุงแก้ไขการศึกษาและการสอบพระปริยัติธรรม
๔. การขยายการศึกษาของคณะสงฆ์ในหัวเมือง
๕. การจัดหลักสูตรเปรียญธรรม

เมื่อกล่าวนับตั้งแต่ การจัดตั้งสถาบันศึกษาพระปริยัติธรรมขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๓๒ ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยก็เริ่มมีระบบแบบแผนที่ชัดเจนยิ่งขึ้น จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๕๓ ซึ่งเป็นปีสุดท้ายแห่งรัชกาลที่ ๕ การจัดการคณะสงฆ์ไทยได้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมาก โดยมีแนวคิดการแยก “ธรรม” กับ “สังคม” ออกจากกัน ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้ น่าจะมีผลมาจากแนวความคิดเรื่องความ “ทันสมัย” ตามมาตรฐานตะวันตก ในเวลานั้น ด้วยซึ่งอิทธิพลความทันสมัยนี้ เริ่มก่อตัวขึ้นอย่างชัดเจน ตั้งแต่ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกษัตริย์พระองค์แรกของไทยที่ทรงสำเร็จการศึกษาจากตะวันตกได้ขึ้นครองราชย์สมบัติ สิ่งที่เห็นได้ชัดจากการแยกธรรมะกับสังคมออกจากกันของพระองค์ คือการจับการศึกษาของฝ่ายบ้านแยกออกจากการศึกษาของฝ่ายวัด ซึ่งนับเป็นครั้งแรกของประวัติศาสตร์การศึกษาไทย กล่าวคือรัฐจะรับผิดชอบในการจัดการศึกษาแก่ประชาชนแต่ผู้เดียว ส่วนวัดทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรเท่านั้น มีต้องก้าวก้าวกันอีก^๓

ขณะเดียวกันวัดก็ไม่มีหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชนดังที่เคยเป็นมาช้านานอีก นี่จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้คณะสงฆ์จำเป็นต้องยกระดับการศึกษาของตน จนนำไปสู่การจัดการศึกษารูปแบบใหม่ที่เรียกว่า “พระปริยัติธรรมแผนกธรรมขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ โดยการจัดการของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ซึ่งการจัดการศึกษาแก่คณะสงฆ์ในครั้งนี้ ถือได้ว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีในช่วงเวลาดังกล่าว กล่าวคือ การนำเอาหลักสูตรปริยัติธรรมมาผนวกเข้ากับหลักสูตรนิกธรรมที่ทรงจัดขึ้นใหม่ เป็นผลให้การศึกษาของคณะสงฆ์ ไม่ต้องมีการแบ่งแยกออกเป็น ๒ ฝ่าย อย่างที่เคยแบ่งแยกอยู่ในสมัยรัชกาลที่ ๕ การนำเอาหลักสูตรใหม่ที่ทรงตั้งขึ้นมารวมกับการศึกษาแบบเดิมได้นับเป็นการขจัดปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่ง ในการศึกษาของคณะสงฆ์ คือ ค่านิยมแบบเก่าที่ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษา

^๓พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา. (กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๔๖) หน้า ๕.

เพราะพระองค์ได้ทรงนำเอาความรู้ภาษาไทย และความรู้ที่จำเป็นอื่นๆ ต่อพระสงฆ์มา รวมเข้ากับความรู้ด้านปริยัติธรรมได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะเป็นแนวทางให้คณะสงฆ์ได้จัดการศึกษาวิชาอื่นๆ ที่เหมาะสมกับสถาบันสงฆ์ และสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันของประเทศและโลกในสมัยต่อมา เช่น วิชาภาษาอังกฤษ วิชาครู ดังปรากฏในหลักสูตรของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับพระดำริของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ที่ทรงต้องการให้พระสงฆ์ได้ศึกษาวิชาความรู้ใดๆ ที่เป็นอาภรณ์ของบุรุษ ซึ่งหมายถึง ความรู้ใดๆ ที่เป็นประโยชน์ก็สมควรที่จะจัดให้พระสงฆ์ได้ศึกษาทั้งสิ้น มิใช่จำกัดว่าจะต้องศึกษาแต่พระศาสนาอย่างเดียว เพราะความรู้ที่พระสงฆ์ได้รับย่อมจะส่งผลไปยังราษฎรด้วย เนื่องจากพระสงฆ์ยังคงเป็น “ครู” และ “ผู้นำท้องถิ่น” ที่สำคัญในชนบท ดังนั้นหลักสูตรการศึกษาปริยัติธรรมที่ได้จัดวางไว้ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๖ จึงได้เป็นมาตรฐานในการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน โดยมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมให้เหมาะสมยิ่งขึ้นบ้าง แต่หลักการส่วนใหญ่ยังคงรูปแบบตามที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงจัดไว้

การศึกษาของพระสงฆ์เริ่มมีการขยายตัวอีกครั้ง เมื่อผู้นำของมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้มีแนวคิดร่วมกันที่จะจัดการศึกษาของทั้งสองแห่งให้ถึงระดับมหาวิทยาลัย ดังเห็นได้จากการกล่าวตอบในการเปิดสภาการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัย “บัดนี้สมควรแล้วที่จะฟื้นฟูวัตถุประสงค์ของมหามกุฏราชวิทยาลัยที่พระองค์ได้ทรงไว้นั้น ให้สมบูรณ์ขึ้นเพื่อเป็นการรักษาสমัติของบูรพาจารย์” ฝ่ายการรื้อฟื้นมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระพิมลธรรม (ช้อย ธานทตฺโต) ได้อธิบายถึงความคิดที่จะสถาปนามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ว่า “คิดจะจัดการศึกษาของพระภิกษุสามเณรให้ถึงระดับราชวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยที่นิยมกันเพื่อสนองพระบรมราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”

ในสมัยปัจจุบันการศึกษาของคณะสงฆ์ที่สืบเนื่องมาจากสมัยก่อนมี ๒ อย่าง คือ พระปริยัติธรรมแผนกบาลี และพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ซึ่งมีการดำเนินงานติดต่อกันมา จนจัดได้ว่าเป็นการศึกษาตามประเพณี ด้วยเหตุนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง จึงได้รับการจัดตั้งขึ้นเป็นสถานศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายและฝ่ายมหานิกาย ดังในวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๙ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยอนุมัติให้เริ่มเปิดการเรียนพระพุทธานุสาสนาในระดับมหาวิทยาลัยขึ้น และในวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๐ ทางมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเอง ได้เริ่มเปิดการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้นครั้งแรกเช่นกัน แต่ในขณะนั้น คณะสงฆ์ยังมิได้รับรองให้เป็นการศึกษาของพระสงฆ์อย่างเป็นทางการ จนถึงวันที่ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ มหาเถรสมาคม จึงได้ออกคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ อันเป็นการรับรองการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่งนั้น เป็นการศึกษาของพระสงฆ์อย่างเป็นทางการ ในปัจจุบันทั้งมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีสภาพเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาลสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ และพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ โดยนายก

สภามหาวิทยาลัย เป็นพระเถระ ที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง และมีกรรมการสภามหาวิทยาลัย ที่ประกอบด้วยทั้งพระภิกษุและฆราวาสซึ่งผลิตบัณฑิตทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาสูงกว่า ปริญญาตรีในสาขาวิชาการต่างๆ เช่น สาขาพุทธศาสนา สาขาศาสนาปรัชญา สาขามนุษยศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ สาขาศึกษาศาสตร์ เป็นต้น^๔

ในด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมคณะสงฆ์ได้มองเห็นความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุง ให้ ศึกษานิเทศก์ได้ศึกษาวิชาการสมัยใหม่ด้วย จึงได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมที่ได้ ปรับปรุงใหม่เรียกว่า บาลีแผนใหม่ เมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ และเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ กระทรวงศึกษาธิการ ด้วยความเห็นชอบของพระสงฆ์ได้ประกาศใช้ระเบียบ กระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๑๔ เพื่อให้ภิกษุ สามเณรได้รับการศึกษาวิชาการทั้งทางฝ่ายพระปริยัติธรรมและฝ่ายสามัญศึกษาควบคู่กันไป

ความเป็นมาของการศึกษาของพระสงฆ์ไทย นับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี จนถึง ปัจจุบัน ที่ได้กล่าวมานี้ เป็นการแสดงให้เห็นภาพของการเปลี่ยนแปลงของการศึกษาของคณะสงฆ์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่แปรเปลี่ยนไปพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยอยู่ตลอดเวลา ซึ่ง แต่ละยุคความสัมพันธ์ระหว่างสงฆ์ผู้ปกครองและประชาชน เป็นความสัมพันธ์ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อยู่ตลอดเวลา ผ่านทางการศึกษาของพระสงฆ์ ดังเช่นในสมัยสุโขทัย มีการใช้การศึกษาของพระสงฆ์ เป็นเครื่องมือแห่งการสร้าง ความสงบสุขร่มเย็น ให้เกิดขึ้นแก่บ้านเมือง

ในสมัยอยุธยา ก็ใช้การศึกษาของพระสงฆ์ในฐานะเครื่องมือแห่งการปกครองทั้งฝ่าย ราชอาณาจักร และพุทธจักร พอถึงยุครัตนโกสินทร์ช่วงต้น การศึกษาของคณะสงฆ์เป็นแบบ แผนการศึกษาของสังคมเช่นนี้เป็นต้น เมื่อพอจะมองเห็นภาพความเป็นมาของการศึกษาของคณะ สงฆ์ดังที่ได้กล่าวแล้วนี้ ในลำดับต่อไป ขอกล่าวถึงรูปแบบของการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งเป็น กลไกในการจัดการการศึกษาของพระสงฆ์อีกชั้นหนึ่งควบคู่มากับความ เป็นมาของการศึกษาของ พระสงฆ์ไทย

๔. รูปแบบของการศึกษาของพระสงฆ์

รูปแบบของการศึกษาของพระสงฆ์ไทยนั้น จะไม่จัดลำดับตามยุคสมัยเช่นเดียวกับความ เป็นมา แต่จะถือจัดตามยุคที่เกิดการเปลี่ยนแปลงการจัดรูปแบบการศึกษาของคณะสงฆ์อย่างชัดเจน เพราะรูปแบบการศึกษาของคณะสงฆ์ในบางช่วงเวลาของแต่ละยุคก็แทบจะหาความเปลี่ยนแปลงใน รูปแบบได้น้อยมาก แต่บางช่วงเวลาที่อยู่ในยุคสมัยเดียวกันก็มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเด่นชัด จนเกินไป จะเห็นได้ว่าปัจจัยสำคัญของการจัดรูปแบบการศึกษาของสงฆ์อาจไม่ได้อยู่ที่ยุคสมัย หากแต่อยู่ที่วิกฤตการณ์หรือปัจจัยภายนอกหรือภายในบางอย่างที่มีผลกระทบกระเทือนถึง ราชอาณาจักรและพุทธจักร รูปแบบของการศึกษาของคณะสงฆ์ จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุง

^๔ พระโสภณคณาภรณ์. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. (กรุงเทพฯ : กองทุนไตรรัตน์นาภาพ ,๒๕๒๙) หน้า ๒๗.

ขึ้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้นต่อการศึกษา จะแบ่งรูปแบบของการศึกษาออกเป็น ๓ ช่วงดังต่อไปนี้^๕

๑. สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

รูปแบบของการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในช่วงนี้ได้ถือเอาว่า วัดเป็นสถานที่ศึกษา ส่วนพระ คือ ผู้บริการและผู้จัดการศึกษา พระที่เป็นผู้สอนในสมัยนี้ มีอยู่ ๓ ระดับ คือ เจ้าอาวาสทำหน้าที่เป็นครูใหญ่ พระที่มีพรรษาสูงกว่า ๕ พรรษาขึ้นไป สอนพระภิกษุ และพระที่มีพรรษาน้อยกว่านั้น สอนเด็กวัด หลักสูตรที่ใช้ศึกษากันในสมัยนี้ ยังไม่มีรูปแบบที่ซับซ้อนมากนัก คือมีการศึกษาภาษาบาลีพระไตรปิฎก โดยในการศึกษาพระไตรปิฎกก็จะให้ศึกษาแยกออกเป็นตอน ๆ กล่าวคือเบื้องต้นให้ศึกษาพระสุตตันตปิฎก เมื่อเรียนจบพระสูตรแล้วให้ศึกษาพระวินยปิฎก ต่อเมื่อศึกษาพระวินยปิฎกจบแล้ว จึงให้ศึกษาพระอภิธรรมปิฎกเป็นลำดับสุดท้ายนอกจากนี้พระภิกษุยังศึกษาคัมภีร์ซึ่งมิใช่พระพุทธรวณะโดยตรง แต่แพร่หลายในสถานศึกษาพระปริยัติธรรมคือคัมภีร์พระวิสุทธิมรรคและนอกจากการเล่าเรียนพระไตรปิฎก และคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอื่นๆ แล้ว พระสงฆ์ในสมัยนี้ ยังได้ศึกษาวิชาการทางโลก ได้แก่ศิลปศาสตร์และวิชาการต่างๆ ดังมีปรากฏในประชุมพงศาวดารภาค ๑ ว่า “ทรงเผด็จสงฆ์ทั้งหลาย ให้มาเล่าเรียนพระไตรปิฎกธรรม และศึกษาศิลปศาสตร์ต่างๆ”

๒. กรุงรัตนโกสินทร์

ในรัชสมัยนี้ ได้โปรดทรงให้คณะสงฆ์เอาภาระธุระในการเรียนการสอนอย่างจริงจัง จึงมีการกำหนดหลักสูตร เวลาเรียนการประเมินผล และกำหนดฐานะของผู้สอบไล่ได้ไว้เป็นการแน่นอน กล่าวคือมีการใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี จำนวน ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ผูกใบลานเป็นหลักสูตรในการกำหนดชั้นเรียน โดยแยกเป็นพระไตรปิฎกดังนี้คือ พระสุตตันตปิฎก จำนวน ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ พระวินยปิฎก จำนวน ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ และพระอภิธรรมปิฎก จำนวน ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ โดยแบ่งชั้นเรียนออกเป็น ๓ ชั้น หรือ ๓ ประโยค ตามปิฎกทั้ง ๓ นั้น คือ ๑) บาเรียนตรี ต้องแปลจนจบพระสูตร (จากภาษาบาลี) ๒) บาเรียนโท ต้องแปลจนจบพระสูตรและพระวินย ๓) บาเรียนเอก ต้องแปลจนจบพระสูตร พระวินยและพระอภิธรรม

ผู้ที่เรียนจบบาเรียนตรี โท เอก คือผู้ที่แปลจบพระไตรปิฎกทั้งหมด เรียกว่า มหาบาลี สถานที่ศึกษาพระปริยัติธรรมนี้ มีการจัดการเรียนการสอนอยู่ในบริเวณพระบรมมหาราชวังเป็นหลัก ส่วนตามวัดต่างๆ ก็มีการเรียนการสอนบ้าง ส่วนครู เป็นพระมหากษัตริย์บ้าง ราชบัณฑิตทั้งหลายบ้าง พระเถระผู้ทรงความรู้พระไตรปิฎกบ้าง สำหรับกระบวนการเรียนการสอนนั้น กำหนดเอาพระไตรปิฎกที่จารึกลงในใบลานเป็นหนังสือแบบเรียนและหนังสือชั้นมูลฐานในการเรียน เมื่อตัวผู้เรียนเห็นว่าตนเองพอจะมีความรู้ความสามารถในการแปลได้แล้ว ก็จะแจ้งให้เจ้าสำนักกราบทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบ เพื่อจะได้โปรดให้ประกาศการสอบไล่วัดความรู้ของ

^๕สิริวัฒน์ คำวันสา. ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔) หน้า ๕๒.

พระภิกษุสามเณรขึ้น เรียกว่า “สอบสนามหลวง” ถ้าสอบไล่ได้ ผู้สอบก็จะถูกยกย่องให้มีศักดิ์เป็น “มหา” นำหน้าชื่อ และรอการพระราชทานสมณศักดิ์ให้เป็นพระราชอาคันตุกะ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสืบไป

ส่วนเรื่องการวัดผล เมื่อพระเจ้าแผ่นดินทรงประกาศให้มีการสอบพระปริยัติธรรมขึ้นแล้ว เหล่าพระมหาเถระและราชบัณฑิตทั้งหลายก็จะจัดตั้งคณะกรรมการขึ้น โดยมีพระเจ้าแผ่นดินเป็นประธานในการสอบ ในการสอบผู้เข้าสอบจะต้องท่องและแปลปากเปล่าต่อหน้าคณะกรรมการอย่างน้อย ๓ ทาน ซึ่งจะมีโอกาสผิดได้เพียง ๓ ครั้ง ถ้ากรรมการทักเกิน ๓ ครั้ง (ผิดเกิน ๓ ครั้ง) ก็เป็นอันถือว่าตกในประโยคนั้นๆ ซึ่งถ้าตกก็ต้องรอสอบอีกอย่างน้อย ๓ ปี เพราะการสอบแต่ละครั้งนั้น จะใช้ระยะเวลาเรียน ๓ ปี และมีการวัดผล ๑ ครั้ง

ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหลักสูตรการเรียนปริยัติธรรมในสมัยนี้ แต่สอบพระปริยัติธรรมก็ยังคงมีกำหนดไม่แน่นอน เพราะบ้านเมืองยังคงมีสงครามอยู่เนืองๆ เมื่อมีเวลาว่างจากศึกสงคราม หรือกิจการปกครองภายใน พระมหากษัตริย์จึงทรงพระกรุณาให้มีการสอบพระปริยัติธรรมเสียครั้งหนึ่ง จนถึงรัชกาลที่ ๕ โดยมีวิธีการสอบคือ จะให้พระนักเรียนเข้าแปลในที่ประชุมพระราชอาคันตุกะรูป นักเรียนประโยค ๓ แปลรูปละ ๓ ลาน คือ ๓๐ บรรทัด มาในรัชกาลที่ ๕ ลดลงเหลือ ๒๐ บรรทัด ตั้งแต่ประโยค ๔ ขึ้นไป แปลรูปละ ๒๐ บรรทัด สำหรับประโยค ๙ แปลรูปละ ๑๐ บรรทัด ในระหว่างการสอบ ถ้าแปลไปไม่ตลอด อนุญาตให้ออกมาพิจารณาทบทวนข้างนอกได้ แล้วค่อยกลับเข้าไปแปลต่อ ถ้ายังแปลต่อไม่ได้ ตลอดเวลาหมดก็ถือว่าสอบตก หรือ นักเรียนบางรูปแปลไม่ได้ตลอด และรู้สึกว้าวุ่นกำลังที่จะแก้ไขได้ ยอมตกลั่นเอง สำหรับนักเรียนที่แปลได้จบประโยคในเวลาที่กำหนดเป็นอันว่าสอบได้

นับตั้งแต่การจัดตั้งสถาบันศึกษาพระปริยัติธรรมขึ้น ใน พ.ศ. ๒๔๓๒ จนถึงการสร้างระบบพระปริยัติธรรมแผนกธรรมขึ้นมา ใน พ.ศ. ๒๔๕๔ ก็ได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการศึกษาพระปริยัติธรรม โดยนำเอาองค์ความรู้ในนักธรรมมาเป็นบุรพภาคของเปรียญ ๓ ประโยค ในปีถัดมา คือผู้ที่เข้าแปลประโยค ๔ ได้นั้น จะต้องสอบความรู้ของนักธรรม ๔ อย่างให้ได้ก่อน คือ เรียงความ แก่กระทุ้งธรรม ตอบปัญหาธรรมวิภาค สอบวินัยบัญญัติ และสอบพุทธประวัติโดยใช้แบบเรียนนวโกวาท พุทธศาสนสุภาษิต และพุทธประวัติ ซึ่งผู้สอบผ่านองค์นักธรรมทั้ง ๔ นี้ เรียกว่า นักธรรมชั้นตรี ในปีเดียวกันนี้เอง พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ได้มีการปรับปรุงการสอบแบบวิธีแปลด้วยปาก มาเป็นการสอบด้วยวิธีเขียนในบ้างประโยค จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๕๙ จึงได้ยกเลิกการสอบปากเปล่าและหันมาใช้ในการสอบแบบเขียนแทนทั้งหมด

๓. สมัยรัชกาลปัจจุบัน

ต่อมาเมื่อการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยได้ก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการศึกษาในรูปแบบของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ก็นับได้ว่าเป็นการศึกษาที่รวมเอาทั้งปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรม แผนกบาลี สามัญศึกษา และการศึกษาวิชาการขั้นสูงทางพุทธศาสนา ปรัชญาและสังคมศาสตร์ ตลอดจนการฝึกหัดครุศาสนาศึกษาสำหรับโรงเรียนปริยัติธรรม และหน่วยเผยแผ่ของคณะสงฆ์ระดับต่างชาติเข้าไว้ด้วยกัน

การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันเป็นการศึกษาที่จัดให้แก่ภิกษุสามเณรโดยคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์และสภามหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นการศึกษาวิชาการของพุทธศาสนา ได้แก่ การศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นหลัก โดยที่วัตถุประสงค์สำคัญคือ ป้องกันมิให้มีการเปลี่ยนแปลงพระธรรมวินัย ให้ผิดไปจากพระบาลีในพระไตรปิฎก ซึ่งปัจจุบันประกอบด้วยการศึกษาหลักสูตรต่างๆ โดยแยกออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ ๑ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จัดเป็น “การศึกษาพระปริยัติธรรม”

กลุ่มที่ ๒ เป็นหลักสูตรที่ศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนาร่วมกับวิชาสามัญอื่นๆ ได้แก่ หลักสูตรมหาวิทยาลัยสงฆ์และหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจัดเป็น “การศึกษาพระปริยัติธรรมประยุกต์”

การเปิดสอนปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยทำให้เกิดช่องว่างทางการศึกษาของคณะสงฆ์ เนื่องจาก การศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ต้องอาศัยพื้นฐานวิชาการหลายสาขาประกอบกัน ในขณะที่การศึกษาเฉพาะ วิชาการในทางพระพุทธศาสนา เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงได้จัดตั้งแผนกมัธยมขึ้น เรียกว่า “โรงเรียนบาลีมัธยมศึกษา” กำหนดให้มีการเรียนบาลี นักธรรม และความรู้ชั้นมัธยม โดยรับผู้ที่สำเร็จ การศึกษาระดับประถมปีที่ ๔ ต่อมาโรงเรียนบาลีมัศึกษานี้ ได้แพร่ขยายออกไปยังต่างจังหวัดหลายแห่งมี พระภิกษุสามเณรเรียนกันมาก ทางองค์การการศึกษาของคณะสงฆ์จึงได้กำหนดให้เรียกโรงเรียนประเภทนี้ใหม่ว่า “โรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษานักเรียนวัด” โดยมติดคณะสังฆมนตรี และกระทรวงศึกษาธิการก็ได้ออก ระเบียบกระทรวงให้โรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษานักเรียนวัดนี้ เปิดทำการสอบสมทบในชั้นต้นประโยค คือ ชั้น ประถมปีที่ ๖ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ได้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา และเมื่อสอบได้แล้ว ก็ยังจะได้รับ ประกาศนียบัตร จากกระทรวงศึกษาธิการอีกด้วย แต่หลักสูตรบาลีวิสามัญศึกษานักเรียนวัดนี้ ถูกยกเลิกไปเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๗ เนื่องจากทางคณะสงฆ์ เกรงว่าการศึกษาระบบและบาลี จะเสื่อมลง เพราะทางภิกษุสามเณร นิยมเรียนกันมาก เป็นการมุ่งวิชาทางโลกมากเกินไป จึงปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ขึ้นใหม่เป็นวิชาบาลี วิชาธรรมและวิชาทางโลก เรียกว่า บาลีศึกษา สามัญศึกษา และปริยัติธรรมศึกษา แต่ภิกษุ สามเณรนิยมเรียนกันน้อย เพราะไม่ได้รับประกาศนียบัตรของกระทรวงศึกษาธิการ ในที่สุด กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย “โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนก สามัญศึกษา” ขึ้นเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ เพื่อสนองความต้องการของพระภิกษุสามเณร โดยให้ เรียนทั้งวิชาธรรมและวิชาสามัญศึกษาควบคู่กันไป ดำเนินการโดยกรมศาสนา เป็นประโยชน์ทั้งฝ่ายศาสนจักร และฝ่ายอาณาจักร

๕. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง จนสามารถกล่าวได้ว่าระบบปฏิบัติทั้งหมดใน พระพุทธศาสนาก็คือระบบแห่งการศึกษาหรือฝึกฝนพัฒนา ทั้งนี้ก็เพราะ พระพุทธศาสนาถือว่าการศึกษามีความสำคัญ ที่สุด ที่จะทำให้นุชนมีชีวิตที่ทั้งองามจนบรรลุถึงอิสรภาพขั้นสูงสุด การให้ความสำคัญต่อการศึกษานี้จะเห็นชัดเจนเมื่อถึง บริบทแรกของการสร้างชีวิตบรรพชิต เริ่มต้นตั้งแต่การบวชครั้งแรก พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงบอกถึงจุดประสงค์ของการบวชไว้ อย่างชัดเจนว่า “สพพทุกขนิสสรณนิพพานสจจิณตถาย เพื่อกระทำให้แจ้งนิพพานอันเป็นเครื่องสลัดออกซึ่งความทุกข์ทั้ง ปวง”

เมื่อพระพุทธศาสนาถูกนำมาประดิษฐานไว้ที่ประเทศไทย วัตถุประสงค์ของผู้ที่เข้ามาบวชก็มีหลากหลายมากมายขึ้น ดังที่ในปัจจุบันคนไทยชอบพูดกันว่า บวชเล่น บวชลอง บวชครองประเพณี บวชหนี้สงสาร คือ บวชเพื่อปฏิบัติออกจากทุกข์ซึ่งการบวชประเภทนี้คือเป้าหมายแท้จริงของการบวชในพระพุทธศาสนา บวชผลาญข้าวสุกคือบวชอาศัยพระศาสนาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ไม่เล่าเรียนศึกษาปฏิบัติ บวชสนุกตามเพื่อน คือเห็นเพื่อนบวชนึกสนุกจึงบวชตาม เมื่อมีความต้องการที่หลากหลายขึ้น วัตถุประสงค์ของการบวชจึงได้เปลี่ยนไป^๖

เริ่มแรกการศึกษาของพระสงฆ์ ก็ยังคงเป็นไปตามพุทธประสงค์เดิม โดยผ่านการศึกษาด้านวิปัสสนาธุระ ควบคู่ไปกับการเรียนคันถธุระ เพื่อรักษาดารงไว้ซึ่งพระพุทธพจน์ ดังที่^๗ ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์หลักของการบวชเรียนในสังคมไทย โดยสรุปแล้ว มีอยู่ ๒ ประการ คือ ๑) เป็นการทำหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนที่ดี เป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ด้วยการรักษาวรรณมณีนัยให้เจริญมั่นคง สืบต่อ จากรุ่น สู่รุ่น เพื่อความเจริญงอกงามของมหาชน ก็เท่ากับได้นำเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาไว้ในชีวิตของตน トラบโด ที่ชาวพุทธแต่ละคนยังมีชีวิตอยู่ พระพุทธศาสนาก็ยังคงอยู่สืบไป トラบนั้น ๒) เป็นการศึกษาฝึกอบรมพัฒนาตนเอง เมื่อถึงที่สุดแล้วจุดหมายของการบวชก็ตกอยู่ที่ตัวเอง คือเป็นการพัฒนาชีวิต ทั้งในด้านความประพฤติทั้งทางกาย วาจา และจิตใจที่มีความดีงามเข้มแข็งมั่นคงเป็นสุข และในด้านปัญญา คือมีความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง

วัตถุประสงค์โดยสรุปคือ เพื่อสร้างภิกษุสามเณรให้มีความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนาพร้อมทั้งหลักศาสนาและวิชาการอย่างอื่น อันจะช่วยให้สามารถดำรงไว้ซึ่งพระศาสนาและนำพุทธธรรมไปเผยแผร่ให้เกิดสันติสุขแก่ประชาชนโดยทั่วไป^๘

ในข้อที่กล่าวมานี้ให้ถือว่าเป็นหลักใหญ่ เพราะมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักของการศึกษาที่จะทำให้พระพุทธศาสนามีอายุยืนยาว มันคงตลอดระยะเวลาในกาลแห่งพระบรมศาสดา อันมีมาแต่ครั้งพุทธกาล ดังที่พระพุทธเจ้าได้ทรงรับสั่งกับพญามารที่มาทูลเชิญให้เสด็จปรินิพพานในกาลนั้นว่า “มารผู้มีบาป เราจะยังไม่ปรินิพพาน トラบเท่าที่ภิกษุทั้งหลายผู้สาวกของเรายังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แก่ล้า ยังไม่เป็นพหูสูต ไม่มีธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว แต่ก็ยังบอก แสดงบัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนกทำให้ง่ายไม่ได้ เป็นการแสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงให้ความสำคัญต่อการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้มั่นคงเป็นอย่างยิ่ง โดยมีการแสดงเหตุแห่งความมั่นคงของพระพุทธศาสนาไว้ในพุทธวาทะดังกล่าว

ข้อนี้เป็นความพิเศษอันเป็นผลการสร้างสรรค์ของการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ที่สถาบันสงฆ์ถูกสถาปนาให้รับหน้าที่ว่าความเป็นผู้นำทั้งในด้านจิตวิญญาณ และในด้านการศึกษาทั้งวิชาการและวิชาชีพมาคู่กับสังคมแม้ว่าในปัจจุบันพระภิกษุสามเณรส่วนใหญ่จะขาดคุณภาพความเป็นผู้นำลงไปบ้าง แต่การศึกษาของคณะสงฆ์ ในฝ่ายมหาวิทยาลัยสงฆ์ก็ยังเป็นเครื่องมือในการประดิษฐ์และคำนวณวัตถุประสงค์นี้เอาไว้อยู่จนในปัจจุบัน

^๖วัชรระ งามจิตรเจริญ. **พุทธศาสนาเถรวาท**. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒) หน้า ๖๒.

^๗พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน**, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๑๓.

^๘เสถียร โพธิ์นันทะ. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๒**. (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐) หน้า ๔.

สรุป เป็นการปลุกจิตสำนึกของตนที่มีต่อสังคมพุทธตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อพุทธศาสนิกชน ให้มีวิสัยทัศน์มองกว้าง คิดไกล ใฝ่สูง พระพุทธศาสนาสอนให้เรามองกว้าง ไม่ให้มองแคตัวเอง ไม่ให้มองแค่สังคมของเรา แต่ให้มองทั้งโลก ให้มีปัญหา มองเห็นระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยในสรรพสิ่ง เป็นการค่อยๆ ฝึก ค่อยๆ พัฒนากันไป มีจิตใจและความคิดไปในทางที่ดีงาม และสร้างสรรค์ จะทำให้ชีวิตและสังคมเจริญพัฒนาไปในทางที่ดีงามถูกต้อง พระพุทธศาสนาสอนให้คิดไกลไปข้างหน้า จนกว่าจะถึงจุดหมายสูงสุด ให้มีชีวิตอยู่กับปัจจุบัน โดยมีปัญหาสืบค้นหยั่งรู้เหตุปัจจัยในอดีต เพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต บนฐานแห่งชีวิตที่อยู่กับปัจจุบัน ด้วยการพัฒนาตนก้าวไปข้างหน้าตลอดเวลา ให้ชีวิตงอกงามสมบูรณ์ จนถึงพระนิพพาน และมีความใฝ่สูง คือมุ่งแสวงหาความรู้ให้เข้าถึงความจริง มีจิตอาส่าบำเพ็ญประโยชน์สุขแก่สังคม ให้ชีวิตและสังคมบรรลุความดีงามประเสริฐเลิศด้วยธรรม เหมือนดังพระโพธิสัตว์ที่ตั้งปณิธานมีใจเด็ดเดี่ยว ใฝ่ปรารถนาโพธิญาณ ฉะนั้น ถ้าฝ่ายวัดและฝ่ายบ้านเมืองร่วมกันเป็นสังคมแห่งความใฝ่ธรรมได้ออย่างนี้ ปัญหาต่างๆ ที่เลวร้ายทั้งหลายจะหมดไป และความเจริญพัฒนาที่แท้จริงอันพึงปรารถนาก็จะตามมา

บรรณานุกรม

- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๔๖.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙.
- พระโสภณคณาภรณ์. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : กองทุนไตรรัตน์านภาพ, ๒๕๒๙.
- พุทธศาสนประวัติ. รวมบทความวิชาการทางพระพุทธศาสนา. จัดพิมพ์ขึ้นในคราวฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ ณ ประเทศอินเดีย, ๒๔๙๙, ๒๕๔๑.
- มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ผู้จัดทำประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด นวสาส์น การพิมพ์, ๒๕๕๐.
- วัชร งามจิตรเจริญ. พุทธศาสนาเถรวาท. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒.
- สิริวัฒน์ คำวันสา. ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : มหาลจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๒. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

กระบวนการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สากล

The process of creating a global network

For the propagation of Buddhism

พระมหาเผด็จ จิรกุโล (จส.ส.ก.ศ.)^{*}

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการเสนอเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีเครือข่ายกับการบูรณาการเข้ากับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตั้งแต่ความหมายของการสร้างเครือข่ายกับการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา องค์ประกอบของเครือข่าย ขั้นตอนการสร้างเครือข่ายตามทฤษฎีที่นักวิชาการได้เสนอไว้กับงานวิจัยเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และกระบวนการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพุทธสาวก เป็นการอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆในการขยายงานพระพุทธศาสนา ให้เห็นภาพการทำงานสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่สำคัญต้องการให้องค์กรพุทธหรือวัดเป็นองค์กรที่เข้มแข็งและสามารถทำงานขยายเครือข่ายในการสร้างคนดีออกไปอย่างกว้างขวาง เกิดความมั่นคงและยั่งยืนบนพื้นฐานของระบบการทำงานที่เป็นสากลสืบไป

คำสำคัญ: กระบวนการสร้างเครือข่าย, การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, เครือข่าย, พระสัมมาสัมพุทธเจ้า, พุทธสาวก

ABSTRACT

This article deals with the concept of network theory to integrate the propagation of Buddhism. The definition of the network with a network of Buddhism. Network Elements The process of building a network based on the theory that scholars have argued against research on Buddhism, And the process of creating a network of Buddhism through to the present day. The objective is to present the process of creating a network of Buddhism and Buddhist disciples of Lord Buddha. Describes the phenomenon in the expansion of Buddhism. To visualize the work to create a network of Buddhism. Buddhist temples or organizations that want a strong and capable organization that works to expand the

^{*} หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

network to create good out extensively. Stability and sustained on the basis of a system of universal prosperity.

Keyword: Process, Global network, Buddhism, Propagation, Load Buddha.

๑.บทนำ

ภายหลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว พระพุทธองค์เสด็จไปแสดงธรรมโปรด ปัญจวัคคีย์ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันเป็นการเริ่มต้นประกาศพระพุทธศาสนาจนได้พยานยืนยันในการตรัสรู้ธรรมคือ พระอัญญาโกณฑัญญะบรรลुธรรมเป็นพระอริยบุคคลชั้นโสดาบัน ทรงให้การอุปสมบทแก่บุคคลเหล่านี้ ด้วยการประทานเอหิภิกขุอุปสัมปทาเป็นพระภิกษุสงฆ์ชุดแรกในพระพุทธศาสนา ต่อมาเมื่อได้ฟังธรรมอีกจึงได้บรรลุเป็นพระอรหันต์กันทั้งหมด และพระพุทธองค์ได้แสดงธรรมโปรดสกุลบุตรพร้อมสหาย ๕๔ คนจนบรรลุธรรมเช่นกัน รวมมีพระพุทธสาวกจำนวน ๖๐ รูป พระองค์เห็นสมควรที่จะส่งพระสาวก เหล่านั้นไปประกาศพระศาสนาให้แพร่หลายทั่วโลก ซึ่งเป็นการเกิดขึ้นแห่งพระธรรมทูตรุ่นแรกตั้งแต่นั้น เป็นต้นมา พร้อมกันนี้ได้รับสั่งกับภิกษุเหล่านั้นว่า ภิกษุทั้งหลาย เราตลาดตพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์ แม้เธอทั้งหลายก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์เช่นกัน เธอทั้งหลาย จงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ ขอจงอย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรม งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ ทั้งพยัญชนะ ครบ บริสุทธ์บริบูรณ์สัตว์ทั้งหลายจำพวกที่มีรูปคือกิเลสในจักขุน้อยมีอยู่ เพราะ ไม่ได้ฟังธรรมยอมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมีคุณก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม

ในการขยายงานพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธองค์ทรงได้พระสาวกเป็นกำลังหลักในการสร้างเครือข่ายเผยแผ่ ทำให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายไปอย่างรวดเร็ว จึงนับว่าพระสงฆ์สาวกเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่ง เพราะพระสงฆ์สาวกเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัยและเป็นส่วนหนึ่งของ พุทธบริษัท ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบหลักของพระพุทธศาสนา (ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา) พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า ในสมัยพุทธกาลส่วนใหญ่เป็นพระอรหันต์ ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติตาม ปฏิบัติสมควร และยึดมั่นในคุณธรรมของนักเผยแผ่ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส สมบูรณ์ดีปฏิบัติวิชาวินัยและจรณะ จึงสามารถเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ให้แพร่หลายได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ กระทั่งสามารถสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองมั่นคงมาจนถึงปัจจุบันนี้

นับว่าเป็นการขยายเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาออกไปอย่างกว้างขวางที่สุดในยุคนั้น เพราะทำให้พระพุทธศาสนาเป็นที่รู้จักและมีผู้ศรัทธาเลื่อมใสเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก และเมื่อพระพุทธศาสนาแผ่ขยายออกไปยังประเทศใดแล้ว ได้ลงหลักปักฐานมั่นคงในที่นั้นก็เกิดจากการขยายเครือข่ายของวัดและพระภิกษุสงฆ์ในประเทศนั้นๆออกไป จนเกิดการสร้างอารามที่พัก เกิดวัด

วาอารามที่บำเพ็ญกุศลปฏิบัติธรรม การสร้างเครือข่ายของวัดจึงมีความจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาในประเทศนั้นๆอย่างยิ่ง

๒.ความหมายของการสร้างเครือข่าย

ความหมายของการสร้างเครือข่ายนั้นได้นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้ **พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ** ให้ความหมายไว้ว่า เครือข่ายทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลกับปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับเครือข่าย โดยเป็นการอธิบายถึงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ เช่น กิจกรรม การสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่หลากหลาย^๒

งามเนตร จริงสูงเนิน ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า เครือข่าย (Network) ในแง่มุมของภาษาอังกฤษที่ทำให้เห็นภาพที่ชัดเจน คือ “Net” หมายถึง ตาข่ายที่โยงใยถึงกันและพร้อมที่จะ “Work” เมื่อต้องการใช้งาน ดังนั้นความหมายของเครือข่ายจึงหมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลายองค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงาน และมีกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคล กลุ่ม หรือองค์กรเหล่านี้ ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลานานพอสมควร แม้อาจจะไม่ได้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็จะมีรากฐานเอาไว้เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อได้^๓

ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ กล่าวว่าเครือข่ายเป็นการเชื่อมโยงร้อยรัดเอาความพยายามและการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อปฏิบัติการกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน โดยที่แต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติการกิจหลักของตนต่อไปอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์และปรัชญาของตนเอง การเชื่อมโยงนี้อาจเป็นรูปของการรวมตัวกันแบบหลวมๆ เฉพาะกิจตามความจำเป็น หรืออาจอยู่ในรูปของการจัดองค์กรที่เป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน เครือข่ายความร่วมมือเป็นไปได้ในระดับปัจเจกบุคคล องค์กร และสถาบัน อาจมีขอบข่ายและขนาดตั้งแต่เล็ก ๆ ภายในชุมชนไปจนถึงในระดับจังหวัด ภูมิภาค ประเทศ และระหว่างประเทศ^๔

ดังนั้น การสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงหมายถึงการทำให้มีการติดต่อและสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ซึ่งก็คือหลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปยัง

^๒ พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอูน), ดร., **เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้และการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร:โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข,๒๕๕๗), หน้า ๕๖.

^๓ งามเนตร จริงสูงเนิน.องค์กรชุมชนเครือข่ายเพื่อการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำกรณศึกษาองค์กรชุมชนเครือข่ายลุ่มแม่น้ำราก-แม่เลา ตำบลป่าแป๋ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิต พัฒนบริหารศาสตร์.๒๕๓๘)บทคัดย่อ.

^๔ ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ. **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร:สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.).๒๕๔๖) หน้า ๑๑๖.

สมาชิกคือพุทธบริษัท ๔ ที่สมัครใจและให้ความร่วมมือในการฟังธรรมและปฏิบัติธรรม เป็นการร่วมกันทำกิจกรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายคือการดับทุกข์ กำจัดกิเลสในใจ เพื่อไปสู่พระนิพพานอันเป็นบรมสุข ทั้งนี้รูปแบบในการสร้างเครือข่ายก็มีความแตกต่างกันไปตามเหตุตามปัจจัย และความเหมาะสมของบุคคล ของกลุ่ม ของสถาบันที่เข้าร่วมกิจกรรม รวมทั้งภูมิประเทศด้วย

๓.องค์ประกอบของเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

นักวิชาการเครือข่ายหลายท่านได้แสดงถึงองค์ประกอบของเครือข่ายไว้หลายประการ เช่น พระมหาสุทิตย์ อาภากร กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นเครือข่ายไว้ ๕ ประการ คือ หน่วยชีวิตหรือสมาชิก จุดมุ่งหมาย การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยน ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร แต่ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่ายว่า มี ๗ ประการ คือ ต้องมีการรับรู้มุมมองร่วมกัน ต้องมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง มีการระดมทุนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน มีการฟังฟังร่วมกัน และการมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน เมื่อกล่าวถึงองค์ประกอบของเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามองค์ประกอบของพระมหาสุทิตย์ อาภากรแล้ว สามารถสรุปได้ว่า

หน่วยชีวิตหรือสมาชิก ได้แก่ประชาชนที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีความตั้งใจในการศึกษาพระปริยัติธรรมและการปฏิบัติธรรม มีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาร่วมกัน ตามโครงการที่วัดต่าง ๆ จัดให้มีขึ้น เช่น โครงการเข้าวัดวันพระ เป็นโครงการเพื่อรวมคนที่มีความสนใจในการปฏิบัติธรรมให้มีโอกาสได้มาทำกิจกรรมสวดมนต์ เจริญสมาธิภาวนาร่วมกัน โดยมีพระวิทยากรที่ผ่านการฝึกฝนอบรมตนเองมาดีแล้วทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติมาแนะนำการปฏิบัติธรรมให้ โครงการเข้าวัดวันพระ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการรวมสมาชิกให้เป็นกลุ่มที่มีความสนใจเหมือนกันมาทำกิจกรรมร่วมกัน

จุดมุ่งหมายของเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดต่าง ๆ มีจุดหมายเดียวคือการมุ่งเน้นให้สมาชิกปฏิบัติธรรมในแนวทางของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เครือข่ายการจัดกิจกรรมของวัดจึงเน้นพิธีกรรมที่สงบแม้คนมาจำนวนมากแต่สามารถทำให้ผู้มาร่วมงานอยู่ในอาการสำรวม ไม่ส่งเสียงอึกทักโกลาหล มีความเป็นระเบียบ และสะอาด สมาชิกจึงมีความจำเป็นต้องเข้าใจจุดหมายที่เหมือนกัน

การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก ผู้ที่ผ่านการปฏิบัติธรรมจากเครือข่ายของวัดจะมีจิตสำนึกในการทำหน้าที่กัลยาณมิตร ในการชักชวนผู้อื่นให้ได้มาประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างตนเอง เพราะตระหนักว่าการปฏิบัติธรรมจะนำความสุขมาให้กับชีวิต การทำหน้าที่ของสมาชิกที่เป็นเครือข่ายของวัดไม่มีผลตอบแทนเป็นเงินเดือน แต่มีความสุขใจเป็นเครื่องตอบแทน

การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยน วัดทุกวัดมีแนวคิดที่จะให้ผู้มาวัดทุกคนเป็นเจ้าของวัด จึงพยายามที่จะฝึกผู้มาวัดให้ทำหน้าที่เหมือนเจ้าของบ้านเจ้าของวัด คือให้ทุกคนได้ทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่วัด ใครมีความสามารถด้านไหนก็ใช้ความสามารถด้านนั้นๆทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่ ทำให้ผู้

มาวัดได้มีส่วนร่วมในการทำงานวัดตามที่ตนถนัดและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสามารถนำความรู้กลับไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร วัดกับผู้มาวัด มีระบบความสัมพันธ์ที่สนับสนุนซึ่งกันและกันในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ทั้งในรูปแบบของเครือข่ายสนับสนุนด้านทุนทรัพย์ เครือข่ายด้านความคิด และเครือข่ายกิจกรรม

๔. ขั้นตอนการสร้างเครือข่าย

นักวิชาการด้านเครือข่ายได้เสนอขั้นตอนการสร้างเครือข่ายไว้หลากหลาย ผู้เขียนขอนำมาเสนอในที่นี้เพียงสองท่านคือ

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ กล่าวถึงกระบวนการสร้างเครือข่ายออกเป็น ๔ ขั้นตอนคือ ^๕

๑) ขั้นตอนการก่อรูปเครือข่าย (Network Forming) อาจเกิดได้สองแนวทางใหญ่ ๆ แนวทางแรกคือ เครือข่ายที่เกิดจากรัฐเข้าไปริเริ่ม (State Initiative) และเครือข่ายที่ประชาชนเป็นแกนนำจัดตั้ง (Citizen Initiative) และในการรวมตัวของเครือข่ายทั้งสองนั้น หน่วยงานภาครัฐก็อาจเข้าไปช่วยในฐานะของผู้สนับสนุน (Supporter) และผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ให้การจัดตั้งเครือข่ายทำได้ง่ายขึ้น

๒) การจัดระบบบริหารเครือข่าย (Network Organizing) เป็นการจัดระบบเครือข่ายที่จะช่วยให้เครือข่ายสามารถดำเนินกิจกรรมไปได้อย่างราบรื่น โดยการจัดผังกลุ่มเครือข่าย (Mapping) การจัดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่าย (Role and Responsibility) การจัดระบบติดต่อสื่อสาร (Communication System) การจัดระบบเรียนรู้ร่วมกัน (Learning System) การจัดระบบสารสนเทศ (Information System)

๓) การใช้ประโยชน์เครือข่าย (Network Utilizing) เป็นช่องทางในการประสานงานความเข้าใจระหว่างกันในด้านวัตถุประสงค์ ขอบข่าย แผนการทำงาน วิธีการทำงาน ตลอดจนแนวทางในการปฏิบัติให้ไปทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ยังใช้เครือข่ายเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนบุคลากร ทรัพยากร องค์ความรู้และการพัฒนาความรู้ใหม่ๆ อีกทั้งใช้เครือข่ายเป็นเวทีสร้างกระแสผลักดันประเด็นใหม่ๆ ให้สังคมเกิดความตื่นตัวในเรื่องนั้น

๔) การธำรงรักษาเครือข่าย (Network Maintaining) เป็นการจัดการกิจกรรมร่วมที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดโครงสร้างกิจกรรมอย่างชัดเจน ในด้านของเวลาและความถี่ กิจกรรมน่าสนใจเพียงพอที่จะดึงดูดสมาชิกให้เข้าร่วมโครงการ มีการรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิก เครือข่ายมีการดำเนินกลไกสร้างระบบจูงใจ มีการจัดหาทรัพยากรสนับสนุนเพียงพอ มีการให้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ไขปัญหาระหว่างสมาชิกเครือข่ายให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่อไปได้ รวมทั้ง

^๕ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร, สถาบันอนาคตศึกษาเพื่อการพัฒนา.๒๕๔๓) หน้า ๑๐๒.

การสร้างผู้นำเครือข่ายรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง โดยคัดเลือกผู้มีความเหมาะสม ทั้งด้านความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ร่วมกับเครือข่ายและเป็นที่ยอมรับของคนในเครือข่ายด้วยกัน

สำหรับ **Starkey** เสนอแนวทางในการสร้างเครือข่ายว่าควรมีการดำเนินการ ดังนี้

๑) การเชิญองค์กรและผู้มีส่วนได้เสียมาประชุม โดยมีหัวข้อการประชุมที่น่าสนใจเรื่องผลประโยชน์ร่วม หรือเป้าประสงค์ที่เกี่ยวข้องกัน มอบหน้าที่ในการบริหารจัดการการประชุมให้บรรดาผู้มีส่วนได้เสียร่วมกันรับผิดชอบ

๒) กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเครือข่าย ทิศทาง กิจกรรมหลัก และคุณสมบัติของสมาชิกให้ชัดเจน โดยให้สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดด้วย

๓) จัดตั้งกลุ่มแกนของเครือข่ายที่พิจารณาตัวเข้ามาทำหน้าที่ประสานงาน จัดการ และส่งกำลังบำรุงให้กับสมาชิก

๔) สร้างความรู้สึกร่วมมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและความผูกพันที่เหนียวแน่น เปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การเลือกกิจกรรมและวิธีการทำงานของเครือข่าย ในลักษณะประชาธิปไตย

๕) เครือข่ายต้องมีการจัดการและจัดหาทรัพยากรเพื่อควมมีประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนกิจกรรมของเครือข่าย และความสามารถในการพึ่งตนเอง

๖) การทำให้เครือข่ายมีสภาพภาพถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้เครือข่ายและผู้นำเครือข่ายได้รับการสนับสนุนและความไว้วางใจจากสมาชิกเครือข่าย อีกทั้งยังสามารถดำเนินงานได้อย่างกว้างขวาง อาจมีชื่อและสัญลักษณ์ของเครือข่ายเพื่อให้เป็นที่จดจำได้ง่ายและอาจส่งข่าวสารไปให้กับบุคคลเป้าหมายที่สามารถให้การรับรองเครือข่ายได้

๗) ควรสนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย เพื่อเสริมให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งมากขึ้น การเชื่อมเครือข่ายเป็นได้ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

๘) ควรมีการติดตามผลและประเมินผลเป็นประจำสม่ำเสมอและถี่ถ้วน ดดยดูความสอดคล้องของแผนการทำงานกับวัตถุประสงค์ ความก้าวหน้าและความสำเร็จของเครือข่ายในแต่ละระยะ ทั้งนี้ควรให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดวิธีและเครื่องชี้วัดประสิทธิภาพของกิจกรรมเครือข่าย

๙) ควรมีการจัดหลักสูตรการฝึกอบรมด้านการจัดการเครือข่ายให้กับองค์กรแกนและผู้นำเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ

๑๐) ถ้าวัตถุประสงค์ของเครือข่ายดี การเชื่อมโยงภายในเครือข่ายเหมาะสมก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวของกิจกรรมและความแข็งขันของสมาชิก โครงการหรือกิจกรรมมีลักษณะกระจายอำนาจไปให้กับมวลสมาชิกที่ได้รับประโยชน์ การดำเนินงานเครือข่ายจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในที่สุด

๕.งานวิจัยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากงานวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ของกรกต ชาบัณฑิตและคณะ พบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีต มีเป้าหมายที่ชัดเจนคือ เพื่อประโยชน์สุขแก่เวไนยสัตว์ทั้งหลาย และเพื่อให้เวไนยสัตว์ทั้งหลายได้บรรลุมรรค ผลและนิพพาน สำหรับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีตนั้นมีทั้งเชิงรับและเชิงรุก ส่วนวิธีการเผยแผ่ของพระพุทธองค์ทรงมีพุทธวิธีการเผยแผ่หลายแบบ ซึ่งพระองค์ทรงประยุกต์วิธีการเผยแผ่ให้เข้ากับบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีตล้วนมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จทั้งสิ้น

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน มีเป้าหมายการเผยแผ่เพื่อมุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง และสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น สำหรับรูปแบบการเผยแผ่นั้นในปัจจุบันเป็นแบบเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ ส่วนวิธีการเผยแผ่นั้นขึ้นอยู่กับความสามารถและเชี่ยวชาญของผู้เผยแผ่ ซึ่งมีวิธีการเทศนาธรรมปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอนกรรมฐาน และการสอนแบบประยุกต์

ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระสงฆ์ไทย มีเป้าหมาย ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านการศึกษา เป็นการศึกษาเรื่องไตรสิกขา (๒) ด้านศาสนาคือ การเรียนรู้ และเข้าใจศาสนพิธีต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา และ(๓) ด้านวัฒนธรรม คือ การตระหนักถึงคุณค่าทางประเพณีและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา สำหรับรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระศาสนานั้นต้องเป็นแบบเชิงรุกโดยผู้เผยแผ่พระศาสนาแต่ละท่านต้องประยุกต์ความถนัดของตนให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ตามยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกที่นำเสนอประกอบด้วยยุทธศาสตร์ ๔ ด้าน คือ ๑) ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่าย โดยใช้ความร่วมมือจากทุกองค์กรที่เกี่ยวข้อง ๒) ยุทธศาสตร์การขยายพลัง โดยสนธิความสามารถของกลุ่มศาสนิกชนต่างๆ ให้เกิดพลัง ๓) ยุทธศาสตร์การปลูกฝังศรัทธา กระทำโดยพัฒนาแบบการปฏิบัติในการเข้าถึงหลักธรรมอย่างถูกต้อง ๔) ยุทธศาสตร์การแสวงหาความหลุดพ้นกระทำโดยมุ่งเน้นปฏิบัติต่อกลุ่มพุทธศาสนิกชนที่เหมาะสม เพื่อการหลุดพ้นทุกข์อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติของคณะสงฆ์ เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกต่อไป

พระมหาสนธยา พุทธวิริโยและคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีวัดพระธรรมกาย และวัดหนองป่าพง ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำทั้งสองวัดนี้ บริหารโดยคณะสงฆ์และเจ้าอาวาสเป็นประธาน ได้รับการเคารพเป็นอย่างสูงจากหมู่คณะ การปฏิบัติสมณะและวิปัสสนานั้น ได้รับการฝึกอบรมเป็นกลุ่มบุคคลและการปฏิบัติด้วยตนเอง ประสิทธิภาพการสอนและการปฏิบัติของพุทธบริษัทได้บ่งบอกว่า ทั้งสองวัดนี้มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับอย่างสูงต่อสาธารณะและมีความเป็นจริงในการติดต่อสัมพันธ์กับสมาชิก ซึ่งได้รับความสำเร็จเป็นอย่างสูงทั่วโลก วัดทั้งสองได้เป็นตัวอย่างการเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารวัดเป็นศูนย์การสอนสมณะและวิปัสสนา เป็นศูนย์กลางทำบุญสุนทาน เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตที่ยิ่งใหญ่ โดยการใช้สื่อเชิงพหุ เพื่อเชื่อมเครือข่ายกับสมาชิกทั่วโลกโดยผ่านดาวเทียม และที่มีประสิทธิภาพสูงสุด คือการใช้เทคนิคที่ก้าวหน้าในการสอนและการฝึกอบรมมุ่งเน้นเพื่อสร้างศรัทธาภมณุญย์ความรักและความเมตตา เพื่อ

แบ่งปันคุณค่าในการสร้างสันติภาพภายในจิตใจมนุษย์ชาติ ดังนั้นวัดทั้งสองได้กลายเป็นวัดที่มีประสิทธิภาพที่ดีที่สุดในโลก^๖

พระมหาบุญไทย ปุณฺณมโน ได้ศึกษาวิจัยเรื่องศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน พบว่าคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันได้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอินเทอร์เน็ตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก เนื้อหาหลักอยู่ที่ประวัติขององค์กร หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมขององค์กร สำหรับรูปแบบการนำเสนอมีหลายอย่างทั้งเอกสารที่เป็นข้อความตัวอักษร เสียง ภาพนิ่งภาพเคลื่อนไหว กราฟิก โดยผ่านเว็บเพจหลายเว็บเพจในโฮมเพจเดียวกัน กระบวนการในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น มีแตกต่างกันออกไป แต่ก็มีองค์ประกอบคล้ายกัน คือ มีคอมพิวเตอร์ฮาร์ดแวร์ขององค์กร มีโปรแกรมหรือซอฟต์แวร์ในการสร้างเว็บไซต์ได้เอง ข้อมูลมีมากพอและมีการเคลื่อนไหวในเว็บไซต์โดยสม่ำเสมอ ระบบการสื่อสารข้อมูลใช้ช่องทางคืออินเทอร์เน็ตแต่มีการเชื่อมต่อหลายแบบแตกต่างกันตามสมควร บุคลากรส่วนมากยังเป็นผู้เผยแพร่ ผู้ลิตยังมีไม่เพียงพอ บางเว็บไซต์มีคนดำเนินการเพียงคนเดียว ระเบียบปฏิบัติและคู่มือเว็บไซต์ส่วนมากดำเนินการตามระเบียบ ประสิทธิภาพของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการใช้เทคโนโลยีของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนั้น จากการสำรวจปริมาณผู้อ่านหรือผู้เข้าชมตามเว็บไซต์ต่างๆ ในแต่ละเว็บเพจและจากการสนทนากลุ่มสรุปได้ว่า ในเว็บไซต์ของสถาบันสงฆ์ องค์การสงฆ์ องค์การอิสระมีประสิทธิภาพเป็นที่น่าพอใจ ในส่วนของเว็บไซต์ของวัดไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เพราะคนส่วนมากไม่ค่อยเข้าชมเว็บไซต์ของวัดมากนัก^๗

พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, ดร. ได้ทำงานวิจัยเรื่องรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้ปฏิบัติตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย เพื่อสร้างเครือข่ายทั้งในและต่างประเทศ ในการขับเคลื่อนมียุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนทั้งเชิงรับเชิงรุกและเชิงพัฒนา โดยคำนึงถึงความสำคัญในด้านการพัฒนาองค์กร มีแผนงาน มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ทำให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกอย่างมีคุณภาพที่หวังผลให้ประชาชนมีความรู้เข้าใจหลักพุทธธรรมและสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข^๘

^๖ พระมหาสนธยา พุทธิวิริยและคณะ, ยุทธศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีวัดพระธรรมกาย และวัดหนองป่าพง, วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ปีที่ ๑ (ฉบับที่ ๕).๒๕๕๓. หน้า ๗๕.

^๗ พระมหาบุญไทย ปุณฺณมโน. ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.๒๕๕๓. หน้า ๔๔.

^๘ พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, ดร.. รูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น,รายงานวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๘.บทคัดย่อ.

รูปแบบในการสร้างเครือข่าย ได้เน้นการสร้างเครือข่ายใน ๓ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มเครือข่ายสถาบันศึกษาและประชาชนทั่วไป กลุ่มเครือข่ายองค์กร หน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชน โดยมีสำนักงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความมั่นคงแห่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นกลไกสำคัญในการดำเนินงาน มีกระบวนการเชื้อเชิญหน่วยงานและบุคคลภายนอกเข้าร่วมโครงการด้านพระพุทธศาสนาที่มหาวิทยาลัยจัดขึ้น เช่น โครงการพระไตรปิฎกศึกษาสำหรับประชาชน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โครงการไตรสิกขาพัฒนาชาวพุทธต้นแบบ เป็นต้น ทำให้เกิดเครือข่ายในระดับต่าง ๆ โดยบูรณาการกับโครงการต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย มีอีกกลุ่มที่มีความสำคัญในการช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ กลุ่มเครือข่ายคณะสงฆ์ ทั้งเครือข่ายภายใน ประเทศมี ๓ ระดับ คือ ระดับท้องถิ่น ระดับภาค และระดับประเทศ เครือข่ายต่างประเทศในภูมิภาคอินโดจีน โดยการสร้างศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนาในแถบภูมิภาคนี้

๖.กระบวนการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีอายุยืนยาวมาได้ถึงสองพันหกร้อยปีแสดงถึงว่ามี การสืบทอด การสอน เผยแผ่ หรือการสื่อสารคำสอนของพระพุทธศาสนาไปยังพุทธศาสนิกชนด้วยวิธีการสร้างเครือข่ายกันมาอย่างต่อเนื่อง ด้วยรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมกับยุคสมัย ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น ๓ ยุค คือ

๑) ยุคสมัยพุทธกาล เมื่อครั้งที่พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้ายังดำรงพระชนม์อยู่ พระพุทธองค์ทรงเป็นหลักในการสร้างเครือข่าย ด้วยการเทศนาสั่งสอนเจ้าลัทธิ พระราชามหากษัตริย์ เศรษฐี ผู้นำชุมชน ให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสจนกระทั่งบรรลुरुทธมหมคิเลสออกบวชตามพระองค์ หรืออย่างน้อยที่สุดคือมีความศรัทธาเลื่อมใสขอแสดงตนเป็นพุทธมามกะตลอดชีวิต บรรดาบวชของบุคคลเหล่านั้นก็ได้โอกาสในการฟังธรรม ปฏิบัติธรรมและบรรลुरुทธมตามไปด้วย และยังได้พุทธสาวกที่เป็นพระอรหันต์เป็นกำลังหลักในการเดินทางออกไปประกาศพระพุทธศาสนาจนกระทั่งมีผู้ศรัทธาออกบวชตามเป็นจำนวนมาก และขยายพระพุทธศาสนาออกไปทั่วชมพูทวีป จนสามารถปักหลักพระพุทธศาสนาได้อย่างมั่นคง

๒) ยุคหลังพุทธกาล มีการประชุมสังคายนาพระธรรมวินัย ร้อยกรองคำสอนของพระสัมพุทธเจ้าไว้เป็นหมวดหมู่แล้ว บรรดาพุทธสาวกเหล่านั้นก็ได้ทำหน้าที่ออกไปประกาศพระพุทธศาสนาในแดนดินถิ่นต่างๆ และมีการสังคายนาพระธรรมวินัยอีกหลายครั้ง เรียกว่าสังคายนาพระไตรปิฎก จนกระทั่งถึงสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช หลังพุทธกาล ๒๓๖ ปี มีการส่งพระธรรมทูตออกไปเผยแผ่พระพุทธ ศาสนาอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมถึง ๙ สาย เป็นการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งสำคัญ เพราะมีการส่งพระภิกษุมายังดินแดนสุวรรณภูมิอันเป็นที่ตั้งของประเทศไทยด้วย

๓) ยุคปัจจุบัน พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายไปทั่วโลก โดยแบ่งออกเป็น ๓ นิิกายใหญ่ๆ ได้แก่ มหายาน หินยาน และวัชรยาน โดยมีการประสานความร่วมมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สนับสนุนกัน และกันมาโดยตลอด เมืองครุฑพุทธที่เป็นแม่ข่ายในการประสานความร่วมมือหลายองค์กร เช่น องค์กรพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก องค์กรยุวพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก สมาคมพุทธแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐแห่งเยอรมนี เป็นต้น มีกิจกรรมที่ทำร่วมกันได้แก่การจัดงานวิสาขบูชาโลก การจัดสัมมนาพระพุทธศาสนาสู่สากล ความร่วมมือทางวิชาการพระพุทธศาสนาของสถาบันการศึกษาต่างๆทั่วโลกที่มีการศึกษาค้นคว้าร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนบุคลากรทางการศึกษา เช่นความร่วมมือวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยกับ

Dharma Gate Buddhist College ประเทศฮังการี หรือความร่วมมือทางวิชาการของสถาบันวิจัยนานาชาติธรรมชัย (Dhammachai International Research Institute) ได้ดำเนินงานต่างๆ เพื่อแสวงหาความร่วมมือกับองค์กรสถาบันการศึกษาดังกล่าว ได้แก่ มหาวิทยาลัยวอชิงตัน เมืองซีแอตเติล ประเทศสหรัฐอเมริกา มหาวิทยาลัยออสโล ประเทศนอร์เวย์ มหาวิทยาลัยออกฟอร์ด ประเทศอังกฤษ มหาวิทยาลัยซิดนีย์ ประเทศออสเตรเลีย มหาวิทยาลัยโอทาโก ประเทศนิวซีแลนด์

๗.บทสรุป

การทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นการผสานความร่วมมือระหว่างปัจเจกบุคคลกับ ปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลกับองค์กร องค์กรกับองค์กร ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อความร่วมมือกันในการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นหลัก เป็นการสร้างเครือข่ายในการทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง โดยไม่มีการแบ่งแยกอีกต่อไป องค์กรพุทธศาสนาทั่วโลกมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการสร้างสรรค์สร้างจรจรของพระพุทธศาสนาเพื่อนำพาสันติสุขให้เกิดขึ้นในโลก มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างเปิดกว้าง มีการเชื่อมต่อที่รวดเร็ว มีการประสานประโยชน์อย่างทั่วถึง จึงเป็นเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหนียวแน่น มั่นคง และทำให้พระพุทธศาสนาจะคงอยู่ในโลกนี้ไปอีกราว ๕๐๐ ปีที่พุทธบุตรเป็นหนึ่งเดียวกันเหมือนดวงตะวันที่มีดวงเดียว.

บรรณานุกรม

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. **การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา**, กรุงเทพมหานคร, สถาบันอนาคตศึกษาเพื่อการพัฒนา.๒๕๕๓.
- กรกต ขำบัณฑิตและคณะ. **ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก .** วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. ปีที่ ๗ (ฉบับที่ ๒).๒๕๕๖.
- งามเนตร จรัสสูงเนิน.องค์การชุมชนเครือข่ายเพื่อการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำ กรณศึกษา องค์กรชุมชนเครือข่ายลุ่มแม่น้ำราก-แม่เลา ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิต พัฒนบริหารศาสตร์.๒๕๓๘.
- ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ. **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.).๒๕๕๖.
- พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, ดร.. รูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น,**รายงานวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.
- พระมหาบุญไทย ปุญญมโน. ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธ ศาสนาโดยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของคณะสงฆ์ ไทยในปัจจุบัน, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต** มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.๒๕๕๓.

พระมหาสนธยา พุทธิวิริโยและคณะ, ยุทธศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีวัด
พระธรรมกาย และวัดหนองป่าพง, วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ใน
พระบรมราชูปถัมภ์, ปีที่ ๑ (ฉบับที่ ๕).๒๕๕๓.

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่่น), ดร.เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้และการจัดการ, กรุงเทพมหานคร:
โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.๒๕๔๗.

Starkey, Paul. (๑๙๙๗). **Networking for Development**, London: IFRTD (The International
Forum for Rural Transport and Development)

๑๔๘ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐

ศาสตร์การบริหารงานวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา Science of Academic Administration in University

พระครูปลัดบำรุง ปณฺหาพล (โพธิ์ศรี)*

บทคัดย่อ

การบริหารงานวิชาการจำเป็นต้องบริหารแบบพลวัต ยึดตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ และสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างดีมีสุข สอดรับกับความต้องการของสังคม ชุมชน การบริหารงานวิชาการมีขอบเขตในการดำเนินงาน ๙ ด้าน ได้แก่ ๑) พัฒนาสาระหลักสูตร ๒) วางแผนงานด้านวิชาการ ๓) จัดการเรียนการสอน ๔) การวัดผลประเมินผล รวมถึงการเทียบโอนผลการเรียน ๕) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน ๖) การนิเทศ ๗) การประกันคุณภาพการศึกษา ๘) การร่วมมือกับสถานศึกษาอื่นๆ และ ๙) การใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนการสอน

คำสำคัญ : ศาสตร์, การบริหารงานวิชาการ, สถาบันอุดมศึกษา

ABSTRACT

Academic Administration requires dynamic management based on the National Education Act. Aimed at teaching the students to have the knowledge and ability to maintain its presence on the social well-being. In line with the needs of society. Academic Administration Scope nine areas 1) content development course 2) Academic Planning 3) education, 4) measurement and evaluation. Including transfer grades 5) research to improve the quality of teaching 6) Supervision 7) the quality assurance 8) to cooperate with other schools and 9) the use of technology for learning and teaching.

๑.บทนำ

การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ให้มีความเจริญงอกงามทั้งทางด้านสติปัญญา ความรู้ คุณธรรมความดีงามในจิตใจ มีความสามารถที่จะทำงาน และคิดวิเคราะห์ได้อย่างถูกต้อง สามารถเรียนรู้ แสวงหาความรู้ ตลอดจนใช้ความรู้สร้างสรรค์ มีสุขภาพร่างกายและจิตใจ สมบูรณ์แข็งแรงประกอบอาชีพได้ มีวิถีชีวิตกลมกลืนธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสามารถปรับตัวได้

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว^๑ ซึ่งสอดคล้องกับอุดมการณ์สำคัญของการจัดการศึกษา คือ การจัดให้มีการศึกษาตลอดชีวิต และทำสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาที่สร้างคุณภาพชีวิตและสังคมบูรณาการอย่างสมดุลระหว่างปัญญาธรรม คุณธรรม และวัฒนธรรม เป็นการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อคนไทยทั้งปวง มุ่งสร้างพื้นฐานที่ดีในวัยเด็ก ปลูกฝังความเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมตั้งแต่วัยการศึกษาขั้นพื้นฐาน และพัฒนาความรู้ ความสามารถ เพื่อการทำงานที่มีคุณภาพ โดยให้สังคมทุกภาคมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้ตรงตามความต้องการของผู้เรียน และสามารถตรวจสอบได้อย่างมั่นใจว่าการศึกษาเป็นกระบวนการของการพัฒนาชีวิตและสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนสามารถพึ่งตนเองได้ และสามารถแข่งขันได้ในระดับนานาชาติ^๒

การบริหารงานวิชาการนับว่าเป็นงานหลักของสถานศึกษาในทุกระดับ ที่จะต้องดำเนินการตามกฎหมายหลาย ๆ ฉบับที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ หมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ ๘ สิทธิและเสรีภาพในการศึกษา มาตรา ๔๙ ว่าด้วยบุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพหรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบากต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่ง และการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ นอกจากนี้การบริหารงานวิชาการจะต้องสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นไปตามระเบียบและประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น การบริหารงานวิชาการเป็นการบริหารงานทุกอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนการสอน ต้องบริหารให้เป็นพลวัต (Academic Affairs Dynamic) ตลอดเวลาเพื่อให้ส่งผลต่อประสิทธิภาพ ประสิทธิผล รวมถึงคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดไปไม่ขาดตอน^๓

๒. ศาสตร์การบริหารงานวิชาการ

๒.๑ ความหมายของศาสตร์ (Science)

^๑สุมน อมรวิวัฒน์, กัลยาณมิตรนิเทศสำหรับผู้บริหาร กลยุทธ์ในการนิเทศเพื่อสร้างโรงเรียนให้เข้มแข็ง, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๔๖๑.

^๒อดิเรก เฉลียวฉลาด, บริหารงานวิชาการในสถานศึกษาที่เป็นเลิศ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.gotoknow.org/posts/376535> [๘ ธ.ค. ๕๙].

^๓สันติ บุญภิรมย์, การบริหารงานวิชาการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บุ๊ค พอยท์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๒.

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของศาสตร์ไว้ว่าหมายถึง ระบบความรู้^๔

รัตน์ะ บัวสนธ์ ได้กล่าวถึงความหมายของ ศาสตร์ ไว้ใน ๓ ลักษณะคือ ความหมายแรก หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง และกฎที่จัดไว้อย่างเป็นระบบ ความหมายที่สอง หมายถึง สาขาวิชาหรือสาขาความรู้ต่างๆ เช่น ชีววิทยา เคมี ฟิสิกส์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา เป็นต้น ความหมายที่สาม หมายถึง กระบวนการที่เป็นกิจกรรมของมนุษย์ที่ทำให้ได้ความรู้ที่สามารถทดสอบได้ ซึ่งกระบวนการที่กล่าวมาก็ประกอบไปด้วย ๑) การสังเกตปรากฏการณ์ในธรรมชาติแล้ว กำหนดปัญหา ๒) การตั้งสมมติฐาน ๓) การเก็บรวบรวมข้อมูล ๔) การวิเคราะห์ และ ๕) การสรุปผล^๕

สรุปความได้ว่า ศาสตร์ หมายถึง องค์ความรู้ และกิจกรรมต่างๆ ที่จัดอย่างมีระบบระเบียบเป็นกระบวนการจนทำให้เกิดการเรียนรู้ ประกอบไปด้วย การสังเกตเหตุการณ์ต่างๆ แล้วตั้งเป็นสมมติฐาน จากนั้นมีการเก็บรวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์ แล้วสรุปเป็นผลลัพธ์ที่ได้ อันเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นอย่างมีเหตุผล แล้วนำผลลัพธ์ที่ได้ไปใช้ในสาขาวิชาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหาร องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น ในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยจึงให้ความหมายของ ศาสตร์ หมายถึง องค์ความรู้ ทักษะและกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาที่ผู้บริหารการศึกษาจะต้องนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการบริหารการศึกษาในด้านต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียน สถานศึกษา สังคมรอบข้างและประเทศชาติ

๒.๒ องค์ประกอบของศาสตร์

ศาสตร์ประกอบด้วย ๑. มีองค์ความรู้ (Body of knowledge) คือ มีมวลเนื้อหาสาระที่มีการจัดระบบจากอุปธรรมเป็นนามธรรม ศาสตร์ที่เกิดก่อนจะมีคนเรียนรู้มาก มีการสั่งสมองค์ความรู้ ข้อเท็จจริง มโนทัศน์ ข้อเสนอ สัจพจน์ ทฤษฎีและกฎมาก ศาสตร์นั้นจะเป็นศาสตร์แข็ง (Strong science) ศาสตร์ใหม่ที่มีคนเรียนรู้น้อย มีการสั่งสมองค์ความรู้น้อย เรียกว่า ศาสตร์อ่อน (Weak science) ๒. มีศัพท์เฉพาะ (Technical term) แสดงให้เห็นถึงความเด่น และทำให้สามารถจำแนกศาสตร์ออกจากกันได้ มีไว้เพื่อการสื่อสารในหมู่นักวิชาการวิชาชีพเดียวกัน ศาสตร์ใดที่ศัพท์เฉพาะมาแสดงให้เห็นว่ามีการพอกพูนความรู้มาก ศาสตร์นั้นก็จะก้าวหน้ามากเป็นศาสตร์แข็ง (Strong science) ๓. มีวิธีการค้นคว้าหาความรู้เฉพาะ (Method of inquiry knowledge) เป็นวิธีการในการสั่งสมองค์ความรู้ ศาสตร์ใดที่มีการสั่งสมองค์ความรู้ด้วยวิธีการที่มีความน่าเชื่อถือต่ำ เป็นอัตวิสัยหรืออัตนัย (Subjectivity) ขาดความเที่ยง (Unreliability) ขาดความตรง (Invalidity) ศาสตร์นั้นจะก้าวหน้าน้อย เรียกว่า ศาสตร์อ่อน (Weak science) ส่วนศาสตร์ที่มีความก้าวหน้ามาก

^๔ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๔๒.

^๕รัตน์ะ บัวสนธ์, ปรัชญาวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: เอเชียแปซิฟิกพริ้นติ้ง, ๒๕๕๑), หน้า ๒๓.

จะมีวิธีการสังเกตองค์ความรู้ที่น่าเชื่อถือ เช่น ใช้วิธีการสัมภาษณ์ สังเกต การตรวจซาก การตรวจสอบเอกสาร หลักฐาน การทดลอง ศาสตร์มีความเป็นวัตถุวิสัยหรือปรนัย (Objectivity) มีความเที่ยง (Reliability) มีความตรง (Validity) เรียกว่า ศาสตร์แข็ง (Strong science)^๖

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการนับว่าเป็นงานหลักของสถานศึกษาในทุกระดับ ที่จะต้องดำเนินการตามกฎหมายหลายๆ ฉบับที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ หมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ ๘ สิทธิและเสรีภาพในการศึกษา มาตรา ๔๙ ว่าด้วยบุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพหรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบากต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่ง และการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ^๗ นอกจากนี้การบริหารงานวิชาการจะต้องสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นไปตามระเบียบและประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น การบริหารงานวิชาการเป็นการบริหารงานทุกอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนการสอน ต้องบริหารให้เป็นพลวัต (Academic Affairs Dynamic) ตลอดเวลาเพื่อให้ส่งผลต่อประสิทธิภาพ ประสิทธิผล รวมถึงคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดไปไม่ขาดตอน^๘

๒.๔ วัตถุประสงค์ในการบริหารงานวิชาการ^๙

ในการบริหารงานวิชาการจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธประสงค์ ดังนี้

๑. เพื่อให้การบริหารงานวิชาการเป็นไปตามกรอบที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ รวมถึงกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
๒. เพื่อให้การบริหารงานด้านวิชาการเป็นไปตามจุดมุ่งหมาย ตามหลักการของหลักสูตรที่เปิดสอนในสถานศึกษา
๓. เพื่อให้การบริหาร การจัดการศึกษาได้มาตรฐาน มีคุณภาพ สอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพการศึกษา และการประเมินคุณภาพภายในเพื่อพัฒนาตนเอง และการประเมินจากหน่วยงานภายนอก

^๖ รัตน์ บัณฑิต, **ปรัชญาวิจัย**, หน้า ๒๔.

^๗ สำนักงานราชกิจจานุเบกษา, “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย”, **ราชกิจจานุเบกษา**, เล่ม ๑๒๔ ตอนที่ ๔๗ ก (๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๐): ๑.

^๘ สันติ บุญภิรมย์, **การบริหารงานวิชาการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บุ๊ค พอยท์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๒.

^๙ จีรวัฒน์ กิตติพิเชฐสวรรค์, “ประมวลความรู้ชุดวิชา หลักทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา หน่วยที่ ๕ การบริหารงานวิชาการ”, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, ๒๕๕๑) (อัครา).

๔. เพื่อให้สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนจัดปัจจัยเกื้อหนุน การพัฒนาการเรียนรู้ที่สนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

๕. เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานวิชาการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว และสอดคล้อง กับความต้องการของผู้เรียน ของสถานศึกษา ของชุมชนและท้องถิ่น

๖. เพื่อให้สถานศึกษาได้ประสานความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของ สถานศึกษาและของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นๆ อย่างกว้างขวาง

งานวิชาการมีความสำคัญและถือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา เพราะงานวิชาการ ไม่ใช่เพียงการทำให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้ หรือมีความรู้ในสาขาวิชานั้นๆ เพียงอย่างเดียว แต่ งานวิชาการจะต้องทำให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข^{๑๐} และ เป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้ งานวิชาการจัดได้ว่าเป็นหัวใจ เป็นแกนกลางของการจัดการศึกษา โดยมี งานในด้านอื่นๆ เข้ามามีส่วนช่วยสนับสนุนให้การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ที่ตั้งไว้

๒.๕ ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ

ขอบข่าย หมายถึง ขอบเขตงานหรือความรู้ที่อยู่ในความรับผิดชอบ^{๑๑} ตรงกับคำ ภาษาอังกฤษว่า Scope จึงหมายถึง การทำงานให้อยู่ในวงจำกัดเพื่อให้การดำเนินงานมีความ สมบูรณ์ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^{๑๒} ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการได้มีผู้อธิบายไว้ หลากหลาย พอที่จะประมวลได้ดังต่อไปนี้

ตามกฎหมายกระทรวงซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัด การศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๐ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ และมาตรา ๓๙ วรรคสองแห่ง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ (ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๕) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ ดังต่อไปนี้ ให้ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานพิจารณาดำเนินการ กระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ในด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการ บริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงาน เขต พื้นที่การศึกษา หรือสถานศึกษาในอำนาจหน้าที่ของตน แล้วแต่กรณี ในเรื่องการบริหารงานวิชาการ ให้ดำเนินการในเรื่องดังต่อไปนี้^{๑๓}

๑) การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตร ท้องถิ่น

^{๑๐}อำภา บุญช่วย, การบริหารงานวิชาการในโรงเรียน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริน ติงค์แฮร์ส, ๒๕๓๗). หน้า ๓๓๓. อ้างใน สันติ บุญภิรมย์, การบริหารงานวิชาการ, หน้า ๒๒ – ๒๓.

^{๑๑}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๑๘๑.

^{๑๒}สันติ บุญภิรมย์, การบริหารงานวิชาการ, หน้า ๒๕.

^{๑๓}สำนักงานราชกิจจานุเบกษา, “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย”, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๒๔ ตอนที่ ๒๔ ก (๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๐): ๒๙.

- ๒) การวางแผนงานด้านวิชาการ
- ๓) การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา
- ๔) การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา
- ๕) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
- ๖) การวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน
- ๗) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา
- ๘) การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้
- ๙) การนิเทศการศึกษา
- ๑๐) การแนะแนว
- ๑๑) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา
- ๑๒) การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ
- ๑๓) การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น
- ๑๔) การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงานสถาน

ประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

- ๑๕) การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา
- ๑๖) การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา
- ๑๗) การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

สัมมา รณิธย์^{๑๔} ได้กล่าวถึงขอบข่ายการบริหารงานวิชาการในประเด็นดังนี้

๑) การจัดการหลักสูตร และแผนการเรียนรู้ ประกอบด้วย การวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตร การจัดทำแผนการเรียนรู้ การวางแผนการดำเนินงานวิชาการ

๒) การจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย การจัดทำตารางสอน การกำหนดผู้สอน การดำเนินการสอน การจัดกิจกรรมตามหลักสูตร การจัดกิจกรรมนอกหลักสูตร

๓) การจัดสื่อและวัสดุเพื่อการเรียนการสอน ประกอบด้วย การจัดทำดำเนินการเกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์ สื่อ ห้องสมุด นวัตกรรม ตลอดจนเทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอน

๔) การนิเทศและพัฒนาระบบการเรียนการสอน ประกอบด้วย การติดตามการดำเนินการสอน การวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการเรียนการสอน การพัฒนาครู การประชุมทางวิชาการ

๕) การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ประกอบด้วย การวัดและประเมินผลการเรียนของนักเรียน การประเมินผลการสอนของครู การประกันคุณภาพภายใน และมาตรฐานการศึกษา

ซุมศักดิ์ อินทร์รักษ์^{๑๕} ได้กำหนดขอบข่ายงานวิชาการออกเป็น ๖ กลุ่มงาน คือ ๑) งานหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร ๒) การบริหารหลักสูตร ๓) งานสื่อและนวัตกรรม ๔) งานนิเทศภายใน และ ๕) งานส่งเสริมวิชาการ

^{๑๔}สัมมา รณิธย์, หลัก ทฤษฎีและปฏิบัติการบริหารการศึกษา, หน้า ๙๙.

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ^{๑๖} ได้กำหนดขอบข่ายการบริหารงานวิชาการออกเป็น ๙ ด้าน คือ ๑) การบริหารหลักสูตร ๒) บทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารงานวิชาการ ๓) การจัดงานวิชาการในสถานศึกษา ๔) ครูกับการสอน ๕) นักเรียนกับการเรียนรู้ ๖) การจัดและการบริหารงานห้องสมุด ๗) สื่อการสอน ๘) การนิเทศภายในสถานศึกษา และ ๙) การประกันคุณภาพการศึกษา

กมล ภูประเสริฐ^{๑๗} ได้กำหนดขอบข่ายการบริหารงานวิชาการออกเป็น ๙ ประการ คือ

๑) การบริหารหลักสูตร เป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางระดับประเทศ เพื่อให้บุคลากรของสถานศึกษาได้จัดทำมาตรฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชนและท้องถิ่นของตน โดยกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ทรัพยากรสภาพการดำรงชีวิต

๒) การบริหารการเรียนการสอน เป็นการดำเนินงานรวบรวม วิเคราะห์ กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับหน่วยการเรียนรู้ที่กำหนดไว้

๓) การบริหารการประเมิน เป็นการวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ที่มีองค์ประกอบเกี่ยวกับหน่วยการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ รวมถึงการจัดสร้างเครื่องมือในการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ด้วย

๔) การบริหารการนิเทศภายในสถานศึกษา เป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการทำความเข้าใจกับหลักการนิเทศภายในที่มีเป้าหมายสู่มาตรฐานการศึกษาร่วมกัน เกิดจากการร่วมกันคิดร่วมกันทำให้แต่ละคนเป็นทั้งผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ

๕) การบริหารการพัฒนาบุคลากรทางวิชาการ เป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการวิเคราะห์ปัญหาของบุคลากรร่วมกันเพื่อหาข้อสรุปว่า มีใครบ้างที่มีความรู้ความสามารถในด้านใดบ้างรวมถึงมีการพัฒนาบุคลากรในรูปแบบต่างๆ อย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง

๖) การบริหารการวิจัยและพัฒนา เป็นการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ได้คุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการเรียนรู้

๗) การบริหารโครงการทางวิชาการอื่นๆ ได้แก่กิจกรรมส่งเสริมทางวิชาการเพื่อให้ผู้เรียนได้นำความรู้ไปสู่การปฏิบัติจริง

๘) การบริหารระบบข้อมูลและสารสนเทศทางวิชาการ

๙) การบริหารการประเมินผลงานทางวิชาการของสถานศึกษา เป็นการประเมินผลงานทางวิชาการของสถานศึกษาโดยภาพรวม มี ๓ ขั้นตอน ได้แก่ (๑) การประเมินผลก่อนการ

^{๑๕} ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์, การบริหารงานวิชาการ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

^{๑๖} ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐), หน้า ๑๖.

^{๑๗} กมล ภูประเสริฐ, การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: เมทีทิพย์, ๒๕๔๗), หน้า ๓๕.

ดำเนินงาน (๒) การประเมินผลระหว่างการทำงาน และ (๓) การประเมินผลหลังการทำงานในแต่ละขั้นตอน

จากการวิเคราะห์ผลจากตารางวิเคราะห์โดยนำมาหาค่าความถี่ของข้อมูล โดยใช้ฐานนิยม (Mode) เลือกข้อที่มีความถี่ตั้งแต่ ๓ ขึ้นไป พบว่า ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการที่ศึกษาจากเอกสารมี ๙ ประการด้วยกัน คือ ๑) การให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น ๒) วางแผนงานด้านวิชาการ ๓) การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ๔) การวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน ๕) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา ๖) การนิเทศการศึกษา ๗) พัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา ๘) ประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น และ ๙) การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

๒.๖ การวางแผนงานวิชาการ

การวางแผนงานวิชาการ เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารงานวิชาการที่จะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ ผู้บริหารงานวิชาการต้องดำเนินการตามกระบวนการบริหารงานสำคัญประการแรกคือ การวางแผนงานวิชาการ อันเป็นการคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าว่าจะต้องใช้กิจกรรมอะไรบ้างเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย การวางแผนงานวิชาการที่จะช่วยให้ผู้บริหารลดภาระได้เป็นอย่างดี องค์ประกอบของการวางแผนงานวิชาการประกอบไปด้วย ๑) การกำหนดวัตถุประสงค์ ๒) ทิศทางการบริหารงานวิชาการ ๓) การจัดสายงานบริหารวิชาการ และ ๔) การวางแผนปรับปรุงงานวิชาการ^{๑๘}

๑) การกำหนดวัตถุประสงค์การบริหารงานวิชาการ

การกำหนดวัตถุประสงค์การบริหารงานวิชาการ ผู้บริหารจะต้องกระทำเป็นขั้นตอนแรกเพื่อให้เห็นแนวทางของสถานศึกษา มีขั้นตอนในการกำหนดวัตถุประสงค์ ๓ ขั้นตอน^{๑๙} คือ

(๑) กำหนดคุณลักษณะของสถานศึกษา โดยทั่วไปจะปรากฏออกมาในรูปของปรัชญา คติพจน์ คำขวัญ หรือวิสัยทัศน์ของสถานศึกษานั้นๆ ข้อความจะต้องบ่งชี้ให้เห็นว่ามีงานด้านวิชาการเป็นหลัก โดยมีจุดมุ่งหมายบนพื้นฐาน ๓ ประการ คือ ประการแรก ส่งเสริม พัฒนาการเรียนการสอน ประการที่สอง ควบคุมมาตรฐานเกี่ยวกับการเรียนการสอนและคุณภาพของการศึกษา ประการที่สาม ช่วยแก้ปัญหาในด้านการบริหารจัดการเรื่องงบประมาณ งานบุคคล งานบริหารทั่วไป การเรียนการสอน

(๒) กำหนดทิศทางของการดำเนินงาน ได้แก่ การสร้างและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล การเทียบโอนผลการเรียนและอื่นๆ แนวทางในการนำมาประกอบการกำหนดทิศทางของการดำเนินงาน คือ ๑. งานในหน้าที่อันได้แก่ งานด้านการเรียนการสอนเป็นงานหลัก รองลงมาได้แก่ แผนงาน โครงการ กิจกรรมที่ส่งเสริม

^{๑๘} สันติ บุญภิรมย์, การบริหารงานวิชาการ, หน้า ๘๕.

^{๑๙} เรืองเดียวกัน, หน้า ๗๐ - ๗๑.

สนับสนุนงานหลักให้โดดเด่น ๒. วิธีการทำงานที่ต้องปรับปรุงให้ใหม่อยู่เสมอ โดยคำนึงถึงการประสานความร่วมมือ ประหยัดและเกิดประสิทธิผล ประสิทธิภาพสูงสุด ๓. การเงินได้แก่งบประมาณที่นำมาใช้บริหารงานวิชาการ ๔. บุคคลได้แก่ บุคลากรที่มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน เป็นการมอบหมายงาน มอบหมายหน้าที่การทำงานให้ปฏิบัติ

(๓) กำหนดวิธีการดำเนินงาน ได้แก่ การจัดทำแผนงาน โครงการ กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการ จัดให้มีการวัดผลและประเมินผลการดำเนินงานด้านวิชาการ

๒) การจัดสายงานบริหารงานวิชาการ^{๒๐}

การจัดสายงานบริหารวิชาการเป็นกิจกรรมที่ใช้ควบคุม ดูแลบังคับบัญชางานด้านวิชาการ โดยทั่วไปนิยม ๒ แบบ คือ

(๑) แบบแนวตั้ง (Vertical Line) เป็นการจัดสายงานบริหารวิชาการ โดยเริ่มต้นที่ชั้นต่ำสุดไปถึงชั้นสูงสุดของสถานศึกษานั้นๆ จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ การจัดสายการบริหารแบบนี้มีข้อดี คือ ในแต่ละกลุ่มรายวิชามีการรับช่วงสอนต่อกันไปตามลำดับทำให้ผู้สอนมีความชำนาญในการสอนวิชานั้นๆ และสามารถแก้จุดอ่อนการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ การวัดผลและประเมินผลสามารถจัดลำดับไปได้ตั้งแต่ยากง่ายไปตามลำดับ ตลอดจนการปรับปรุงการเรียนการสอนก็ทำได้ง่ายสอดคล้องกับผู้เรียน สำหรับข้อด้อย คือ เป็นการเรียนการสอนที่ไม่มีการบูรณาการกับวิชาอื่นๆ มีข้อจำกัดในจำนวนผู้สอน การจัดทำสื่อการเรียนการสอนก็เป็นไปได้ยาก

(๒) แบบแนวนอน (Horizontal Line) เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มีผู้สอนเพียงคนเดียวในแต่ละรายวิชา ในการจัดการบริหารแบบแนวนอนมีข้อดี คือ การเรียนการสอนมีความสอดคล้องกับความมุ่งมาของการจัดการศึกษา สำหรับข้อด้อย คือ ผู้สอนไม่สามารถรับรู้ถึงความก้าวหน้า จุดบกพร่องของผู้เรียนและไม่สามารถพัฒนาความรู้ของผู้สอนเอง เนื่องจากต้องรับภาระในการสอนมาก

๓) เทคนิคการวางแผนงานวิชาการ

การที่ผู้บริหารจะบริหารงานวิชาการให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารจะต้องมีเทคนิคสำคัญบางประการในการวางแผนงานวิชาการ

(๑) เทคนิคการวางแผนงานวิชาการโดยใช้ตารางแกนต์^{๒๑}

ตารางแกนต์หรือที่เรียกว่าแกนต์ชาร์ต (Gantt's Chart) เป็นตารางปฏิทินปฏิบัติงานแบบเส้นที่ตรง ผู้ที่ได้คิดและออกแบบตารางคือ เฮนรี แอล. แกนต์ (Henry L. Gantt) ลักษณะของตารางแกนต์ในส่วนบนด้านซ้ายมือเป็นส่วนของงานและเวลา โดยมีเส้นแบ่งลากจากมุมบนซ้ายทแยงมุมมายังมุมล่างขวา และในส่วนบนทางด้านขวามือเป็นการกำหนดช่วงของเวลา โดยทั่วไปกำหนดช่วงละหนึ่งเดือน จะใช้เวลาจำนวนกี่เดือนนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะของงานที่ปฏิบัติ

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๒ – ๗๓.

^{๒๑} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, ๒๕๔๖), หน้า ๓๙.

เป็นการคาดการณ์ในอนาคตซึ่งกล่าวได้ว่าตัวคงที่ของตารางแกนต์คือ เวลา (Time) และตัวที่ผันแปรก็คือ งาน (Task) หรือกิจกรรม (Activity)

(๒) เทคนิคการบริหารงานวิชาการด้วยระบบคุณภาพ (Quality System Technique)

คุณภาพ (Quality) คือ ลักษณะที่ดีเด่นของบุคคลหรือสิ่งของ^{๒๒} รวมถึงความเป็นเลิศของสินค้าและบริการ และยังเป็นคำที่ใช้อ้างอิงถึงระดับชั้น ความสม่ำเสมอของคุณลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่ทำการผลิต^{๒๓} ดังนั้น เทคนิคระบบคุณภาพ (Quality System Technique) จึงเป็นวิธีการทำงานที่มุ่งเน้นให้ผลผลิตหรือผลงานออกมามีคุณภาพ เทคนิคระบบคุณภาพที่ใช้ในการบริหารงานวิชาการมี ๒ เทคนิค ได้แก่ - เทคนิคการบริหารงานวิชาการโดยใช้วงจรเดมิง^{๒๔} (Deming Circle) เป็นการทำงานให้มีคุณภาพด้วยการทำงานแบบวงจร ประกอบด้วย ๑. ประชุมกันเป็นประจำ ๒. ทำกิจกรรมด้วยความสนใจและร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง ๓. เป็นส่วนหนึ่งของการควบคุมคุณภาพอย่างหนึ่งทั้งบริษัท ๔. พัฒนาตนเองและพัฒนาซึ่งกันและกัน - เทคนิคการบริหารงานวิชาการด้วย SWOT Analysis เป็นเทคนิควิเคราะห์สถานการณ์ทางการแข่งขันขององค์กรหรือหน่วยงาน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการประเมินจุดแข็ง (S = Strenght) และจุดอ่อน (W = Weakness) จากสิ่งแวดล้อมภายใน และประเมินโอกาส (O = Opportunity) และอุปสรรค (T = Threat) จากสิ่งแวดล้อมภายนอก^{๒๕} สำหรับรายละเอียดของการบริหารด้วย SWOT Analysis จะได้กล่าวอย่างละเอียดในประเด็นต่อไปตามลำดับ - เทคนิคการบริหารงานวิชาการด้วยการประเมินความต้องการจำเป็น (Need Assessment) หมายถึง ความจำเป็นที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของสิ่งต่างๆ อย่างถาวร หรือการต้องการความช่วยเหลือของบุคคลอื่นๆ ที่จะช่วยให้ภารกิจได้บรรลุความสำเร็จ^{๒๖} การประเมินความต้องการจำเป็นต้องอาศัยการปฏิบัติงานเชิงระบบมีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการเป็นไปตามขั้นตอนดังนี้ ๑. ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นตอนเกี่ยวกับการวางแผนการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ร่วมงานหรือกลุ่มเป้าหมายทราบ สร้างเครื่องมือและพัฒนาเครื่องมือ ๒. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้วิธีการทางสถิติ การบรรยายและการตีความ อภิปรายผล ๓. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วยการจัดทำข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการทางสถิติ การบรรยายและการตีความ อภิปรายผล เป็นต้น ๔. ขั้นรายงานข้อมูล เป็นการเน้นให้เห็นความต้องการที่ประเมินได้ จัดลำดับความต้องการตามความจำเป็น เพื่อประกอบการ

^{๒๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๒๖๓.

^{๒๓} สันติ บุญภิรมย์, การบริหารงานวิชาการ, หน้า ๗๗.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗.

^{๒๕} ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, การบริหารการตลาด : ยุคใหม่, (กรุงเทพมหานคร: พัฒนาศึกษา, ๒๕๕๒), หน้า ๕๗.

^{๒๖} สันติ บุญภิรมย์, การบริหารงานวิชาการ, หน้า ๘๒.

ตัดสินใจ ๕. ขั้นนำไปใช้ เป็นขั้นตอนของการตัดสินใจเลือก เพื่อดำเนินการวางแผนที่มีประสิทธิภาพต่อไป^{๒๗} ในการปฏิบัติงานทั้ง ๕ ขั้นตอนจำเป็นต้องมีเครื่องมือในการปฏิบัติงาน

การวางแผนงานวิชาการ เป็นงานชิ้นสำคัญที่จะช่วยให้การบริหารงานวิชาการบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ องค์ประกอบของการวางแผนงานวิชาการประกอบไปด้วย การกำหนดวัตถุประสงค์, ทิศทางการบริหารงานวิชาการ, การจัดสายงานบริหารวิชาการ และการวางแผนปรับปรุงงานวิชาการ สำหรับเทคนิคสำคัญที่ช่วยให้การบริหารงานวิชาการเกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานผู้บริหารจะต้องรู้จักการกำหนดภารกิจงานโดยใช้ตารางแกนต์มาช่วยกำหนดช่วงเวลาของการปฏิบัติงาน และใช้หลักการวิเคราะห์ SWOT Analysis เข้ามาช่วยวิเคราะห์ทั้งที่เป็นจุดแข็ง จุดด้อย โอกาสรวมถึงอุปสรรคของการปฏิบัติงาน เมื่อปฏิบัติงานไปแล้วจำเป็นอย่างยี่งที่จะต้องมีการประเมินผลการปฏิบัติงานด้วยการใช้แบบสอบถามและแบบวิเคราะห์ความจำเป็นช่วย เพื่อให้เป็นกระบวนการบริหารงานวิชาการที่เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๓.การส่งเสริมการปฏิบัติงานวิชาการ

งานวิชาการจะดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับครูอาจารย์ที่ปฏิบัติหน้าที่ทางด้านวิชาการโดยตรง ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความตระหนักเป็นสำคัญ และถือเป็นภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบในการส่งเสริมให้ครู อาจารย์ ผู้เป็นบุคลากรหลักในการแสดงศักยภาพให้ปรากฏอย่างสูงสุด

๓.๑ วัตถุประสงค์ของการส่งเสริมการปฏิบัติงาน

การส่งเสริมการปฏิบัติงาน เป็นหน้าที่โดยตรงของผู้บังคับบัญชาเพื่อให้งานดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย โดยทั่วไปการส่งเสริมการปฏิบัติงานมีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติงานได้เกิดกำลังใจ ไม่ท้อแท้ในงานที่ปฏิบัติอยู่ ๒) เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้สึกว่าตนเองไม่ได้ทำงานเดียวดายตามลำพัง ๓) เพื่อให้ผู้บริหารหรือหัวหน้างานได้ให้ความสำคัญไปพร้อมๆ กันทั้งคนและงาน ๔) เพื่อให้เป็นการปฏิบัติการทางจิตวิทยาให้แก่ผู้ปฏิบัติงานและบุคคลอื่นๆ ที่พบเห็น และ ๕) เพื่อให้ผู้บริหารหรือหัวหน้างานได้นำพาเรื่องของการส่งเสริมการปฏิบัติงานเข้าไปอยู่ในกระบวนการบริหารงาน ดังนั้นการส่งเสริมการปฏิบัติงาน จึงมีความสำคัญในการทำงานให้ลุล่วงไปด้วยดี เนื่องจากว่าบุคคลมีชีวิตจิตใจ มีความรู้สึกที่จะคอยการให้กำลังใจ การเอาใจใส่ดูแลจากผู้บริหาร^{๒๘}

๓.๒ การบริหารงานวิชาการตามแนวปฏิรูปการศึกษาของไทย

งานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญของสถานศึกษาซึ่งการบริหารงานวิชาการจะต้องสอดคล้องกับการบริหารการศึกษา เมื่อการศึกษาไทยมีการปฏิรูปเกิดขึ้น การปฏิบัติงานด้าน

^{๒๗} ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์, การบริหารงานวิชาการ, หน้า ๗๗ .

^{๒๘} สันติ บุญภิรมณ์, การบริหารงานวิชาการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บุ๊ค พอยท์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๒๕.

วิชาการจึงต้องปฏิรูปตามไปด้วย เพื่อพัฒนาการศึกษาไปสู่ความเป็นเลิศในสภาวะปัจจุบัน จึงมีหลักการบริหารงานวิชาการตามแนวปฏิรูปการศึกษาไทย^{๒๙} ดังนี้

๑) จัดให้มีการพัฒนาหลักสูตรการเรียนอย่างต่อเนื่อง ทั้งการสร้างหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตร และการปรับปรุงหลักสูตร

๒) จัดให้มีการปรับปรุงหลักสูตร เนื้อหาสาระ และกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

๓) การเรียนการสอนยึดหลักว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดในกระบวนการจัดการศึกษา

๔) การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ดำเนินการหลากหลายรูปแบบวิธีการ

๕) การสนับสนุนสื่ออุปกรณ์ ส่งเสริมการเรียนรู้ให้ครบถ้วนตามมาตรฐานประกอบการเรียนการสอน

๖) ส่งเสริมเพิ่มพูนความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในเชิงวิชาการให้แก่ครูคณาจารย์ตามความเหมาะสม

๗) ส่งเสริมสนับสนุนให้ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาได้ศึกษาค้นคว้า วิจัยเพื่อพัฒนางานวิชาการ

๘) กำหนดให้มีมาตรฐานทางด้านวิชาการในแต่ละรายวิชา

๙) จัดให้มีการประเมินผลผู้เรียนในรูปแบบที่หลากหลาย โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน

๑๐) ให้ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาได้เข้าใจจุดมุ่งหมายของการศึกษา วัตถุประสงค์การเรียนรู้ในรายวิชาที่ตนเองรับผิดชอบหรือที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

๑๑) จัดให้มีกิจกรรมการศึกษากิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบที่หลากหลาย รวมถึงกิจกรรมการทัศนศึกษา

๓.๓ บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารต่องานวิชาการ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้นำทางวิชาการ^{๓๐} ไว้ดังนี้

๑) ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

๒) พัฒนา สนับสนุนให้ผู้สอนฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

๓) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๖.

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๘.

๔) สนับสนุน เอื้อเฟื้อแก่ผู้สอนในการจัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ในทุกสาระ

๕) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนการสอนอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็น

๖) ส่งเสริมสนับสนุนในการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ที่มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

๗) เชิญชวนให้ปรับทัศนคติ และส่งเสริมทักษะของผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนโดยเปลี่ยนจากการยึดวิชาเป็นตัวตั้งมาเป็นยึดผู้เรียนเป็นตัวตั้ง

๘) ส่งเสริมการวางแผนและประสานการดำเนินงานทั้งโรงเรียน เพื่อจัดกลุ่มวิชา หรือกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เลือกอย่างหลากหลาย

๙) ประสานและร่วมมืออย่างใกล้ชิด ระหว่างสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชนในการค้นหาศักยภาพ ความถนัด ความชอบของผู้เรียน เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมได้ตอบสนองต่อความต้องการและความถนัดของผู้เรียน

๔.บทสรุป

การบริหารงานวิชาการจะต้องบริหารแบบพลวัต โดยยึดรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเป็นหลักในการดำเนินงาน รวมทั้งสอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โดยมีวัตถุประสงค์ให้เป็นไปเพื่อจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ และสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม มีการประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาและองค์กรอื่นๆ การบริหารงานวิชาการมีขอบเขตที่ผู้บริหารการศึกษาจะต้องดำเนินงาน ๙ ด้าน ได้แก่ ๑) การให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น ๒) วางแผนงานด้านวิชาการ ๓) การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ๔) การวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน ๕) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา ๖) การนิเทศการศึกษา ๗) พัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา ๘) ประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น และ ๙) การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การที่ผู้บริหารการศึกษาจะบริหารงานวิชาการให้บรรลุตามเป้าประสงค์จำเป็นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์, ทิศทางการบริหารงานวิชาการ, การจัดสายงานบริหารวิชาการ และการวางแผนปรับปรุงงานวิชาการ เพื่อให้การบริหารงานวิชาการเกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานผู้บริหารจะต้องกำหนดภารกิจงาน มีการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดด้อย โอกาสรวมถึงอุปสรรคของการปฏิบัติงาน เมื่อปฏิบัติงานได้ระยะหนึ่งแล้วจะต้องมีการประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อให้การบริหารงานวิชาการเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

ในการส่งเสริมการปฏิบัติงานด้านวิชาการเป็นหน้าที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา โดยมีหน้าที่สำคัญๆ คือ ๑) ส่งเสริม สนับสนุนการเรียนการสอนตามความถนัดของผู้เรียน ๒) พัฒนาครู คณาจารย์ให้มีความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ในเรียนการสอน ๓) สนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ๔) สนับสนุนการปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่ดีงาม ๕) สร้างบรรยากาศ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนการสอน และ ๖) ประสานความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้เรียน

บรรณานุกรม

- กมล ภูประเสริฐ. การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: เมทีทิปส์, ๒๕๔๗.
- จิรวุฒน์ กิตติพิเชฐสุวรรณ. “ประมวลความรู้ชุดวิชา หลักทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา หน่วยที่ ๕ การบริหารงานวิชาการ”. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, ๒๕๕๑.
- ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์. การบริหารงานวิชาการ. พิมพ์ครั้งที่ ๔. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ๒๕๔๙.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, ๒๕๔๖.
- ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ. การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐.
- รัตน์ะ บัวสนธ์. ปรัชญาวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: เอเชียแปซิฟิกพริ้นติ้ง, ๒๕๕๑.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๕๖.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. การบริหารการตลาด : ยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาศึกษา, ๒๕๕๒.
- สันติ บุญภิรมย์. การบริหารงานวิชาการ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บุ๊คพอยท์, ๒๕๕๓.
- สำนักงานราชกิจจานุเบกษา. “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย”. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๒๔ ตอนที่ ๔๗ ก ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๐.
- _____ “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย”. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๒๔ ตอนที่ ๒๔ ก (๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๐): ๒๙ – ๓๐.

สุนน อมรวิวัฒน์. กัลยาณมิตรนิเทศสำหรับผู้บริหาร กลยุทธ์ในการนิเทศเพื่อสร้างโรงเรียนให้
เข้มแข็ง. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๕๐.

อดิเรก เฉลียวฉลาด. บริหารงานวิชาการในสถานศึกษาที่เป็นเลิศ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<http://www.gotoknow.org/posts/376535> [๘ ธ.ค. ๕๙].

อำภา บุญช่วย. การบริหารงานวิชาการในโรงเรียน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรี้น
ตังค์แฮ้ส, ๒๕๓๗.

๑๖๔ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐

ทาน ศีล ภาวนา : ฐานพัฒนาคุณภาพชีวิตสังคมไทย
Danā, Sīlā, Bhavanā: The Foundation of Life Quality
Development in Thai Society.

อนงค์นาฏ แก้วไพฑูริย์*
ณวพงศ์ธร นิติภูวนนท์**
ศศิกานต์ วิทย์โชคกิตติคุณ***

บทคัดย่อ

สังคมที่มากด้วยการแข่งขัน สิ่งที่เป็นเสมือนเงาสะท้อนตามมาก็คือความขัดแย้ง อยู่ดีธรรมทางสังคมได้คืบคลานเข้ามาพร้อมกับความเหลื่อมล้ำต่ำสูง การแก่งแย่งแข่งขันนำมาซึ่งความขัดแย้งในสังคม ความขัดแย้งเป็นจุดเริ่มต้นของความรุนแรง หากสามารถบริหารจัดการความขัดแย้งได้ก็ทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ท่ามกลางกระแสความขัดแย้ง การแข่งขัน (competition) ความตึงเครียด (tension) วิกฤตการณ์ (crisis) ความรุนแรง (violence) ทำให้ชีวิตเครียด ไม่มีความสุข หวาดระแวง ไม่ปลอดภัย ไร้ความเป็นพี่น้อง การเอาวัดเอาเปรียบกัน เหล่านี้ล้วนบอกถึงความไม่มีภราดรภาพ ความไม่เสมอภาค ไม่มีสันติภาพในสังคม สังคมไทยได้อาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาคำจูนหนุนนำชีวิตมายาวนาน เป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมน้ำใจ มีความเป็นพี่เป็นน้อง อภัยภัยไม่ตรงดงาม มีความเป็นกันเอง รักสงบ ดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายโดยอาศัยปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ๔ ประการ คือ ๑.อาหาร ๒.เครื่องนุ่งห่ม ๓.ที่อยู่อาศัย และ ๔.ยาบำบัดโรค ซึ่งปัจจัยดังกล่าวนี้ มีทานเป็นฐานเชื่อมสมานที่สำคัญ จึงนำไปสู่การให้โดยไม่หวังตอบแทน การเสียสละแบ่งปันด้วยจิตศรัทธาเลื่อมใส มีไมตรีจิต ถ้อยทีถ้อยอาศัย มีความคิดสร้างสรรค์ช่วยเหลือ สร้างบรรยากาศความเป็นมิตรภาพ ความเป็นพี่เป็นน้อง รักกันเหมือนพี่ ตักกันเหมือนน้อง ประองตองกันเหมือนญาติ คุณธรรมข้อนี้ก่อให้เกิดความเป็นภราดรภาพ

คำสำคัญ: ทาน, ศีล, ภาวนา, สังคมไทย

ABSTRACT

The society is very competitive What is as a reflection is a contradiction. Social injustice has crept in with the divisions. The competition leads to conflict

* สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

** สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

*** สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

in society. Conflict is the beginning of violence. If conflict management can be managed, it can happily coexist. In the context of competition, tension, crisis, violence, life stress, unhappiness, paranoia, insecurity, unfaithfulness Exploitation These are all about the absence of brotherhood. Inequality No peace in society. Thai society has relied on the principle of Buddhism to support the long life. It is a cultural society. Have brotherhood Beautiful ambiance Have a friendly, peaceful, simple life with four basic factors in life are: 1. Food 2. Apparel 3. housing and 4. therapeutic drugs, which factors in this. There is an important healing base. It leads to giving without return. Sacrifice, share with faith, faith, faithfulness, hospitality Have creative help Create a friendly atmosphere. Brotherhood Love like brother Good like brother Reconciliation This moral causes brotherhood.

Keywords: Danā, Silā, Bhavanā, Thai Society

๑. บทนำ

สังคมไทยเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม มีการดำเนินชีวิตตามขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมแบบไทย ขณะเดียวกันก็รับเอาวัฒนธรรมจากต่างชาติ ซึ่งไหลบ่าเข้ามาตามกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) กลายเป็นสังคมเสรีโลกนิยม ด้วยความเป็นสังคมเสรีโลกนิยมนี้ ทำให้คนมองวัตถุเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชีวิต มุ่งที่จะทำมาหากิน การแสวงหาสิ่งสนองความต้องการ การมีเกียรติทางสังคมด้วยอุบายนานัปการการบรรดา มี เข้าลักษณะที่ว่าแย่งที่กันทำกิน แย่งถิ่นกันอยู่ แย่งคู่กันพิศวาส ปัญหาต่าง ๆ อันเกิดจากความความซับซ้อนทางจิตใจของคนในสังคม นับวันแต่จะทวีคูณยิ่งขึ้นไปเสมือนเงาตามตัว นับตั้งแต่ปัญหาค่าครองชีพ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความสงบสุขของคนในสังคม

ปัจจุบันการพัฒนาถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะการบูรณาการในหลากหลายมิติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นที่การสร้างคนให้มีความพร้อมทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา กล่าวได้ว่าการพัฒนาด้านกายภาพนั้น ต้องอิงทฤษฎีการบริหารที่มีรูปแบบชัดเจน ง่ายต่อการปฏิบัติ ขั้นตอนไม่ยุ่งยาก เป็นการพัฒนาสังคมให้เข้มแข็งน่าอยู่ การพัฒนาลักษณะนี้เน้นไปที่รูปแบบโครงสร้างของการพัฒนา ซึ่งในความเป็นจริงอาจยังไม่สอดคล้องกับสภาพจริงของชีวิต เพราะชีวิตมีองค์ประกอบสำคัญ ๒ ส่วนด้วยกันคือ กายและจิตใจ แม้ว่าด้านกายหรือกายภาพจะมีรูปแบบหรือโครงสร้างต่าง ๆ มารองรับหรืออำนวยความสะดวก แต่รูปแบบทั้งหลายที่ถูกสร้างขึ้นล้วนแล้วแต่สนองความต้องการของคน รูปแบบการพัฒนามากมายที่ถูกสร้างขึ้นจึงยังไม่ตอบโจทย์ของคนได้โดยสิ้นเชิง เพราะล้วนแต่เป็นไปทางสนองความต้องการหรือปรนเปรอบำรุงบำเรอ เป็นการพัฒนาที่ทำลายมิตร ไม่มีความเป็นญาติพี่น้อง ก่อให้เกิดปัญหาข้อ

ขัดแย้ง มีการเอาวัดเอาเปรียบเหลื่อมล้ำทางสังคม ลิดรอนสิทธิเสรีภาพ มีแต่จะทำให้คุณภาพชีวิตของคนในสังคมตกต่ำว่ายวนอยู่แต่ในกองปัญหา

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนามาเป็นเวลานานแล้วโดยได้สร้างรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ มองการพัฒนาด้านกายภาพต้องสัมพันธ์สอดคล้องกับจิตใจเพื่อให้เกิดความเป็นภราดรภาพ ความเสมอภาคและสันติภาพในชีวิตและสังคม รูปแบบการพัฒนาดังกล่าวนี้นี้เรียกว่า หลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ คือ ๑.ทาน การให้ปัน ๒.ศีล ความสงบเรียบร้อย ๓.ภาวนา ความสงบสุขภายใน พัฒนาชีวิตให้เรียบง่าย

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีวัดอยู่เกือบทุกหมู่บ้าน กล่าวได้ว่ามีวัดเป็นของประจำหมู่บ้าน วัดในพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งพักแห่งดวงใจของคนไทย เป็นแหล่งปลูกฝังอบรมคุณธรรมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมน้ำใจ ยิ้มแย้มแจ่มใส อหิยา ศัยไมตรี โอบอ้อมอารี มีความเป็นกันเอง คนต่างแคว้นแดนไกลสัมผัสได้ถึงความอบอุ่น เป็นกัลยาณมิตร สิ่งเหล่านี้บ่งบอกถึงการปลูกฝังหล่อหลอมด้านคุณธรรมมายาวนาน ด้วยคุณธรรม ๓ ประการดังกล่าว คือ ๑.ทาน ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านความเป็นภราดรภาพ ๒.ศีล ช่วยพัฒนาความเสมอภาค และ ๓.ภาวนา พัฒนาด้านสันติภาพ

๒.ความหมายการพัฒนา

มองมิติด้านพัฒนา สังคมไทยจัดเป็นองค์กรขนาดใหญ่ ที่มีการขับเคลื่อนตลอดเวลา จึงต้องมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของคำว่า การพัฒนา หมายถึง ความเจริญ เติบโตหรือก้าวหน้า^๑

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี พูดถึงการพัฒนาว่า หมายถึง การกระทำที่ดีขึ้น คือ เปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า^๒

จิตยา สุวรรณขุ กล่าวว่าการพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ซึ่งได้แก่ คน กลุ่มคน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคม ด้วยการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรม และมีประสิทธิภาพ^๓

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข ให้ความหมายการพัฒนาว่า หมายถึง การที่คนในชุมชนและสังคม โดยส่วนรวม ได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเอง ได้ร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตน ชุมชน และสังคมให้ดีขึ้น^๔

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๔๕.

^๒ ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๒.

^๓ จิตยา สุวรรณขุ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๓๕๔.

^๔ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, สังคมไทย : แนวทางวิจัยและการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๗๙.

อมร รักษาสัตย์ และ ชัตติยา วรรณสูตร กล่าวการพัฒนานี้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบที่ทำการ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพ (Qualitative Changes) ส่วนการแปลงรูป (Transformation) เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมกระทำการ (Environmental Change) ซึ่งนอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านคุณภาพและปริมาณ เช่น การคมนาคมของประเทศไทยเมื่อเริ่มแรกได้มีการใช้รถเทียมม้า แล้วปรับปรุงให้ดีขึ้นโดยใช้เครื่องจักรไอน้ำมาหารถไฟ และค่อย ๆ ปรับปรุงให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น เรื่อย ๆ ขึ้น การเปลี่ยนแปลงจากรถม้ามาเป็นรถไฟหรือเป็นรถยนต์ หรือเครื่องบิน จนเป็นจรวดก็ตี นับได้ว่าเป็นการพัฒนา^๕

โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ ให้ความหมายของการพัฒนาที่น่าจะส่งผลต่อคนส่วนใหญ่ใน ๓ ลักษณะด้วยกัน คือ

๑) การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้า ซึ่งถ้าเป็นเรื่องเศรษฐกิจก็เรียกว่า ความเจริญทางเศรษฐกิจ ถ้าเป็นด้านสังคมก็เป็นเรื่องของความมีเหตุผล ตลอดจนระบบและกลไกซึ่งเอื้ออำนวยให้สามารถใช้เหตุผลเป็นหลักในการตัดสินใจ และลดความขัดแย้งโดยสันติวิธี เรื่องความก้าวหน้านี้ได้กลายเป็นเรื่องที่ได้รับการเอาใจใส่กันมาก และมีคนส่วนหนึ่งเห็นว่า การพัฒนานั้น หมายถึง เรื่องของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ซึ่งตามทัศนะของการพัฒนาโดยทั่วไปนั้น ควรหมายถึงเรื่องความก้าวหน้าทางสังคมด้วย ไม่เฉพาะแต่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเท่านั้น

๒) การพัฒนา หมายถึง ความมั่นคง ถ้าในทางเศรษฐกิจเราต้องการให้ระบบเศรษฐกิจเป็นระบบที่มั่นคงมีเสถียรภาพ ไม่มีปัญหาเงินเฟ้อ เงินฝืด ในทางสังคมก็เช่นกันเราต้องการเห็นความมั่นคงทางสังคม เป็นสังคมที่สงบสุข สังคมที่สามารถปรับตัวเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้โดยปราศจากความรุนแรง ความมั่นคงจึงเป็นเรื่องใหญ่ และในการพัฒนายังต้องคิดถึงเรื่องนี้ด้วย

๓) การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้าและความมั่นคง การพัฒนายังควร หมายถึง ความเป็นธรรม อีกด้วย โดยเฉพาะความเป็นธรรมในลักษณะที่ว่าประชาชนทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วม และได้รับผลตอบแทนจากการที่มีส่วนในการพัฒนาตามควร ดังนั้น การพัฒนาที่เราต้องการจึงควรเป็นการพัฒนาในรูปแบบที่ช่วยสร้างความเป็นธรรมด้วย^๖

ความหมายของการพัฒนาดังกล่าวมานี้ มุ่งเน้นการพัฒนาด้านกายภาพทางสังคม เช่น เศรษฐกิจ การเมือง สังคม ให้คนมีความอยู่ดีกินดี สังคมมีความสงบเรียบร้อยด้วยรูปแบบการพัฒนาของวิทยาการสมัยใหม่ของโลกตะวันตกที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

๓.พัฒนาด้วยทาน คือรากฐานแห่งภราดรภาพ

^๕ อมร รักษาสัตย์ และ ชัตติยา วรรณสูตร (บรรณาธิการ), **ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ**, (กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๕), หน้า ๒-๘.

^๖ โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์, **การพัฒนาประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๓๒), หน้า ๒๕.

ปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของมนุษย์มี ๔ ประการ คือ ๑.อาหาร ๒.เครื่องนุ่งห่ม ๓.ที่อยู่อาศัย และ ๔.ยาบำบัดโรค ปัจจัยทั้ง ๔ นี้เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องมีเพื่อการดำรงชีพ ถือเป็นเครื่องวัดมาตรฐานคุณภาพชีวิตประการที่ ๑

ผู้ปกครองบ้านเมืองหรือหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องต้องกำหนดให้ “ทาน” เป็นนโยบายพื้นฐานภาครัฐ เพื่อให้ประชาชนได้มีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และสถานพยาบาลอย่างเพียงพอ ในขณะเดียวกันประชาชนก็ค่านำไปสู่ภาครัฐด้วยการสละเสียภาษีซึ่งเป็นไปตามกลไกการเก็บภาษารายได้

หากมองในมิติปัจเจกชน พระพุทธศาสนาได้ให้แนวทางและหล่อหลอมปลูกฝังเรื่องการให้มาเป็นเวลาอันยาวนาน วัดวาอารามซึ่งเป็นองค์กรทางศาสนาได้ทำหน้าที่นี้อย่างเข้มแข็ง ในที่นี้จักได้นำบุคคลต้นแบบในทางพระพุทธศาสนาที่ได้บำเพ็ญทาน คือการให้ การเสียสละแบ่งปัน เพื่อเป็นอุทาหรณ์ถวายทานสำหรับพุทธศาสนิกชน โดยนำเสนอการถวายทานที่เกี่ยวกับปัจจัย ๔ คือ ๑.อาหาร ๒. ผ้านุ่งห่ม ๓. เสนาสนะที่อยู่อาศัย และ ๔. ยาเภสัชบำบัดโรค

ทั้งนี้ พอเป็นแนวทางโดยสังเขป สะท้อนให้เห็นอานิสงส์ที่ท่านเหล่านั้นได้รับ จากการถวายทาน อันเป็นเครื่องยืนยันว่าการทำบุญถวายทานในพระพุทธศาสนานั้น เป็นการทำให้ไม่เสียเปล่า ไม่สูญเปล่า ผู้ทำด้วยเจตนาประกอบด้วยศรัทธาอันแรงกล้าย่อมได้รับผลทานที่ท่านเห็นก็มี ดังเรื่องราวของท่านต่อไปนี้

๑.พราหมณ์ชื้อจุฬะสาฎก ถวายผ้าด้วยเจตนาแรงกล้าได้รับผลทันตา^๗

กฎแห่งกรรม หรือ กฎแห่งการกระทำ มีเจตนาเป็นตัวนำพา คือมุ่งดีหรือมุ่งร้าย ให้ผลเร็วหรือให้ผลช้า ขึ้นอยู่ที่เจตนาเป็นสำคัญ หากผู้ทำมีเจตนาเป็นตัวนำที่แรงกล้า ย่อมให้ผลแรงและเร็วทันตาตามแรงเจตนาของผู้ทำ ดังตัวอย่างการถวายผ้าของพราหมณ์จุฬะสาฎก

เรื่องย่อจากคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทแปล ภาค ๕ ว่าเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในเมืองสาวัตถี พราหมณ์ชื้อจุฬะสาฎก กับภรรยา มีฐานะยากจนเข็ญใจมาก มีผ้าผืนคนละผืน แต่มีผ้าห่มคลุมกายผืนเดียว เวลาจะออกไปนอกบ้าน พราหมณ์และภรรยาต้องผลัดกันใช้ผ้าห่มคลุมกายผืนเดียวนั้น

วันหนึ่ง ที่วัดจัตถงานฟังธรรมได้รู้ ถึงเวลาพระพุทธเจ้าขึ้นเทศน์ สามเณรได้ไปฟังธรรมด้วย เกิดศรัทธาอย่างแรงกล้า อยากถวายผ้าห่มคลุมกายผืนเดียวนั้น ดิดกัณฑ์เทศน์บูชาธรรม แต่ความตระหนี่ในใจได้เข้ามาเป็นอุปสรรคขัดขวาง ตกลงใจเด็ดขาดไม่ได้เสียที เป็นอย่างนี้ตลอดยามแรก และยามที่สอง พอถึงยามที่สาม พราหมณ์ตัดสินใจเด็ดเดี่ยว เอาชนะความตระหนี่ได้ และได้ติดกัณฑ์เทศน์ ถวายผ้าห่มผืนเดียวนั้นแก่พระพุทธเจ้า แล้วเปล่งอุทาน ๓ ครั้งว่า “ ชิดัง เม, ชิดัง เม, ชิดัง เม, แปลว่า เราชนะแล้ว เราชนะแล้ว เราชนะแล้ว ”

พระเจ้าปเสนทิโกศล ประทับนั่งฟังธรรมอยู่ ณ ที่นั้นด้วย ทรงสดับคำเปล่งอุทานนั้น ก็รับสั่งให้เจ้าหน้าที่ไปสอบถาม เมื่อทรงทราบแล้วเกิดความประทับใจในพราหมณ์เข็ญใจ แม้จะมี

^๗ มหามกุฏราชวิทยาลัย,พระธัมมปทัฏกถาแปล ภาค ๕.(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย) หน้า ๑.

สมบัติน้อย แต่จิตใจยิ่งใหญ่เหลือเกิน จึงพระราชทานสิ่งของมากมายแก่พราหมณ์จุฬาสถาณนั้น เปลี่ยนชีวิตจากเข็ญใจกลายเป็นผู้มั่งคั่งมั่นคงทันตา

พระภิกษุทั้งหลาย กล่าวสรรเสริญศรัทธาที่มีในใจพราหมณ์จุฬาสถาณเด็ดเดี่ยวเหลือเกิน พระพุทธเจ้าตรัสว่า ถ้าพราหมณ์ได้บูชาติดกัมมัทเทสน์ ขณะที่จิตศรัทธา ตั้งแต่นิยามต้นๆ จะได้ทรัพย์ยิ่งขึ้นไปกว่านั้น แล้วตรัสพระคาถาบาลีเป็นหัวข้อแสดงธรรม ว่า

อภิตถเรถ กลยาณ ปาปา จิตตํ นิवारเย

ทนฺธํ หิ กรโต ปญญํ ปาปสมิ รมตี มโน.

ท่านทั้งหลาย จงรีบชวนช่วยในความดี จงห้ามจิตเสียจากความชั่ว เพราะเมื่อทำความดี ชั่วใจจะยืดยาวในความชั่วเสียก่อน ฯ

๒.สามเณรบัณฑิตถวายอาหาร^๔

เรื่องย่อจากคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทแปล ภาค ๔ ความว่า ลูกสาวเศรษฐีตั้งครุฑแพทอง อยากกินปลาตะเพียน และอยากทำบุญเลี้ยงพระ ๕๐๐ รูป ด้วยอาหารที่ปรุงด้วยปลาตะเพียน เมื่อครบกำหนดคลอดลูกท้องแรกเป็นเด็กผู้ชาย ในวันตั้งชื่อลูกชาย ได้นิมนต์พระมาทำบุญ มีพระสารีบุตรเถระเป็นหัวหน้าสงฆ์ แม่ของเด็กกล่าวว่า "ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงให้ศีลแก่ลูกศิษย์น้อยของท่านด้วยเถิด"

พระเถระถามว่า "เด็กนี้ชื่ออะไร?"

มารดาของเด็กตอบว่า "ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ตั้งแต่ลูกชายคนนี้ถือปฏิสนธิในท้อง คนเฒ่าจะในบ้านนี้ แม่พวกที่พูดไม่รู้เรื่อง ก็กลับเป็นผู้ฉลาด เพราะฉะนั้น ดิฉัน ตั้งชื่อลูกว่า "บัณฑิต"

เมื่ออายุได้ ๗ ขวบ ลูกชายพูดกะแม่ว่า "อยากบวช" แม่จึงนำไปฝากบวชกับพระสารีบุตรเถระ

วันหนึ่ง สามเณรเข้าไปบิณฑบาตกับพระเถระผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ ในระหว่างทาง เห็นเหมือง ช่างครุ ช่างถากไม้ แล้วเกิดข้อคิดทางธรรมจึงลาพระอุปัชฌาย์กลับวัดไปปฏิบัติธรรม และเมื่อจะกลับ จึงเรียนว่า "หลวงพ่อกับ เมื่อจะนำอาหารมาให้ผม ก็จงนำอาหารที่ปรุงด้วยปลาตะเพียนนะขอรับ."

พระเถระ. เราจักได้ ในที่ไหนเล่า?

สามเณร. ถ้าไม่ได้ด้วยบุญของหลวงพ่อก็จะได้ด้วยบุญของกระผม ขอรับ.

เมื่อสามเณรกลับถึงห้องแล้วเริ่มปฏิบัติธรรม นั่งกำหนดรู้ในกายของตน พิจารณาอัฐภาพได้บรรลุพระอรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา เมื่อพระสารีบุตรเถระกลับจากบิณฑบาตถึงกุฏิแล้ว

ในอดีตกาล พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสป มีพระสงฆ์สาวกชีนาสพ ๒ หมื่นรูป เป็นบริวาร ได้เสด็จไปเมืองพาราณสี. ชาวบ้านรู้ข่าว ต่างชวนกัน ๘ คนบ้าง ๑๐ คนบ้าง พากันถวายอาคันตุกทาน

^๔ มหาหมากุฎราชวิทยาลัย, พระอัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๔. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาหมากุฎราชวิทยาลัย) หน้า ๓๔.

วันหนึ่ง หลังจากฉันภัตตาหารเสร็จ พระพุทธเจ้าได้กล่าวอนุโมทนาว่า "อุบาสกอุบาสิกาทั้งหลาย บางคนในโลกนี้คิดว่า 'เราให้ของๆ ตนเท่านั้นก็พอ จะมีประโยชน์อะไรด้วยการชักชวนคนอื่น' แล้ว จึงให้ทานเพียงลำพัง ไม่ชักชวนผู้อื่น, เขาย่อมได้โภคสมบัติ แต่ไม่ได้บริวารสมบัติ ในที่ๆ ตนเกิดแล้ว, บางคนชักชวนผู้อื่น แต่ตนเองไม่ให้, เขาย่อมได้บริวารสมบัติแต่จะไม่ได้โภคสมบัติ ในที่ๆ ตนเกิดแล้ว, บางคนตนเองก็ไม่ให้ ทั้งไม่ชักชวนผู้อื่นด้วย, เขาย่อมไม่ได้โภคสมบัติ ไม่ได้บริวารสมบัติ เป็นคนกินของที่เป็นเดน ชอบของแฉกของเหลือเป็นอยู่ ยากจนเสียใจไร้ที่อยู่อาศัย ในที่ๆ ตนเกิดแล้ว, บางคนให้ด้วยตนเอง ทั้งชักชวนผู้อื่นด้วย, เขาย่อมได้ทั้งโภคสมบัติ ทั้งบริวารสมบัติ ในที่ๆ ตนเกิดแล้ว."

บัณฑิตคนหนึ่งได้ฟังอนุโมทนานั้นเกิดเลื่อมใสได้นิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมสาวกจำนวน ๒ หมื่นองค์รับกิจนิมนต์ แล้วเขาก็เข้าไปหมู่บ้านเดินบอกบุญชวนคนทำบุญเลี้ยงพระ ๑๐ รูปบ้าง ๑๐๐ รูปบ้าง ๕๐๐ รูปตามกำลังของตน แล้วจดลงบัญชีไว้

บัณฑิตไปพบเห็นชายยากจนเสียใจ คนหนึ่งเข้า จึงเอ่ยปากชวนทำบุญเลี้ยงพระ

ชายเสียใจกล่าวว่า "โอ้ย... คุณ จะเลี้ยงพระอะไรได้ ลำพังข้าสารกรอกหม้อก็จะมีแล้ว ต้องรับจ้างหาเข้ากินค่า ส่วนการทำบุญให้เป็นเรื่องของคนมีทรัพย์สมบัติเถอะ"

บัณฑิตหนุ่มนั้น เป็นคนฉลาดมีไหวพริบบริภาพสนทนาดีเจรจา กล่าวว่า "เพื่อนยาก คนเป็นอันมากในเมืองนี้ บริโภคโภชนาอย่างดี นุ่งผ้าเนื้อละเอียด แต่งตัวดี นอนบนที่นอนอย่างดี มีสมบัติพัสถานกัน, ส่วนเพื่อนทำงานรับจ้างแต่ละวัน ก็แทบจะไม่พอ ชีวิตลำบาก เป็นเพราะไม่ได้ทำบุญเอาไว้" ในที่สุด ชายเสียใจรับทำบุญเลี้ยงพระหนึ่งรูป

ชายเสียใจกลับบ้านเล่าให้ภรรยาฟัง ฝ่ายภรรยาเมื่อได้ฟังแล้วก็พูดว่า "ดีแล้วพี่ เมื่อก่อนเราคงไม่ได้ทำบุญไว้ ชาตินี้จึงลำบาก เราสองคนผัวเมียจะช่วยกันรับจ้าง แล้วทำบุญเลี้ยงพระกัน"

สองสามีภรรยาจึงออกบ้านหารับจ้างทำงานที่บ้านมหาเศรษฐีอย่างขยันขันแข็ง

เศรษฐีแปลกใจ พุดกะเขาว่า "วันนี้ ขยันเหลือเกิน, มีเหตุอะไรหรือ?"

ชายเสียใจ. นาย ผมจะทำบุญเลี้ยงพระหนึ่งรูป.

เศรษฐีได้ยินก็เลื่อมใส คิดว่า "ชายเสียใจคนนี้ทำสิ่งที่คนทั่วไป ทำได้ยากจริงๆ"

ฝ่ายภรรยาของเขาก็ไปรับจ้างทำงานครัวให้กับภริยาของมหาเศรษฐี เพราะรุ่งขึ้น บ้านมหาเศรษฐีก็จะทำบุญเลี้ยงพระ ๓๐๐ รูปเช่นกัน

หลังเลิกงาน สองผัวเมียต่างร่ำเรงยินดีอย่างยิ่งเนื่องจากเศรษฐีได้ให้ค่าจ้างเป็นทวีคูณเมื่อรู้ว่าพวกเขาจะทำบุญเลี้ยงพระ

เขารู้ ภรรยาพูดกับชายเสียใจว่า "ไปหาผักมาซิพี่ จะได้ทำอาหารถวายพระ"

ชายเสียใจเข้าไปตลาดไม่เห็นผักหลงเหลือ จึงไปฝั่งแม่น้ำด้วยใจร่ำเรงว่า "จะได้ทำบุญเลี้ยงพระ" ร้องเพลงไปพลาง เลือกลูกผักไปพลาง. ได้ช่วยชาวประมงจำหน่ายปลา เมื่อจวนจะถึงเวลาเลิกขาย ชาวประมงได้ให้ปลาตะเพียน ๔ ตัว ไปร่วมทำบุญเลี้ยงพระ เขาได้ทำบุญถวายอาหารพระพุทธเจ้าด้วยปลาตะเพียน

เมื่อพระพุทธเจ้าฉันภัตกิจเรียบร้อยแล้วทรงทำอนุโมทนาแล้วเสด็จกลับ

ฝนแก้ว ๗ ประการ ตกลงจากอากาศ เต็มภาชนะทั้งหมด ล้นไปทั่วเรือนของชายเชื้อใจ. เขากลับจากตามเสด็จมาเห็นก็คิดว่า "ทานของเราให้ผลในวันนี้เอง" จึงไปราชสำนัก ถวายบังคม กราบทูลพระราชาให้ทรงทราบ

พระราชาทรงดำริว่า "น้าอัศจรรย์ ทานที่เขาถวายแด่พระพุทธเจ้า ให้ผลทันตาวันนี้เอง" แล้วตั้งชายเชื้อใจไว้ในตำแหน่งเศรษฐี

เศรษฐีใหม่ได้ปลูกคฤหาสน์หลังใหม่เสร็จแล้ว ถวายมหาทานแก่พระภิกษุสงฆ์มี พระพุทธเจ้าเป็นประธานตลอด ๗ วัน.

เศรษฐีนั้นบำเพ็ญบุญจนตลอดอายุ ในที่สุดอายุขัยได้บังเกิดในเทวโลก เสวยทิพยสมบัติ สิ้นพุทธันดรหนึ่ง ในกาลเสด็จอุบัติขึ้นของพระพุทธเจ้าของเรา^๙ ได้ถือกำเนิดเป็นสามเณรบัณฑิต

๓.อนาถบิณฑิกเศรษฐีสร้างวัดถวาย^๙

อนาถบิณฑิกเศรษฐี หรือ สุทัตตอนาถบิณฑิกคฤหบดี เป็นชาวสาวัตถีในสมัยพุทธกาล มีชีวิตร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า เดิมท่านมีนามว่าสุทัตตะเศรษฐี เกิดในตระกูลของสมณะเศรษฐีผู้เป็น บิดา ท่านเป็นเศรษฐีที่ใจบุญ ชอบช่วยเหลือคนตกยาก ทำให้ท่านถูกเรียกจากชาวเมืองสาวัตถี ว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐี แปลว่า เศรษฐีผู้เป็นที่พึ่งของคนยาก (แปลตามศัพท์ว่า เศรษฐีผู้มีก่อนข้าว ให้กับคนยากจน)

อนาถบิณฑิกเศรษฐี ได้ไปค้าขายและได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าที่เมืองราชคฤห์จนบรรลุ เป็นพระโสดาบัน ท่านจึงมีศรัทธาสร้างวัดเซตวันมหาวิหารถวายแก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยเงิน จำนวนมาก ท่านได้เป็นผู้ให้ความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์อย่างดีมาก เป็นสาเหตุหนึ่ง ที่ทำให้พระพุทธเจ้าเสด็จประทับจำพรรษาที่วัดพระเชตวันที่ท่านสร้างมากกว่าที่ประทับใด ๆ ถึง ๑๙ พรรษา

เรื่องราวของอนาถบิณฑิกเศรษฐี มีปรากฏมากมายในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เป็น เรื่องราวที่แสดงถึงความศรัทธา ความมีสติปัญญา และความเอาใจใส่ในการบำรุงพระพุทธศาสนา ทำให้ท่านได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้เป็น อุบาสกผู้เลิศในการเป็นผู้ถวายทาน (เอตทัคคะใน ฝ่ายผู้เป็นทายก)

๔.หมอชิวโก โกมารักจ ถวายเภสัช^{๑๐}

หมอชิวโกโกมารักจ เป็นบุตรของนางสาโลตี นครโสเภณีประจำเมืองราชคฤห์ แคว้น มคร ในสมัยนั้นตำแหน่งนี้มีเกียรติยศต่างจากในสมัยนี้ นางสาโลตีตั้งครภโดยบังเอิญ เมื่อคลอด บุตรชายออกมาจึงสั่งให้สาวใช้นำไปทิ้ง แต่อภัยราชกุมาร พระราชโอรสของพระเจ้าอชาตศัตรูไปพบ เข้า จึงนำมาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม

เมื่ออภัยราชกุมารตรัสถามว่า “เด็กยังมีชีวิตอยู่หรือ (ชีวกโก)”

มหาดเล็กกราบทูลว่า “ยังมีชีวิตอยู่ (ชีวกโก)”

^๙ ประวัติอนาถบิณฑิกคฤหบดี. [ออนไลน์]. <https://th.wikipedia.org/wiki/> (๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๐)

^{๑๐} ประวัติหมอชิวโกโกมารักจ [ออนไลน์]. <https://th.wikipedia.org/wiki/> (๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๐)

คำว่า **ชีวก** จึงตั้งขึ้นตามคำทูลถาม-ตอบ ส่วนคำว่า **โกมารภักจ** แปลว่า **กุมารที่ได้รับ การเลี้ยงดูในราชสำนัก** หมายถึง **บุตรบุญธรรม** นั่นเอง

เมื่อเติบโตขึ้น ชีวกถูกพวกเด็ก ๆ ในวังล้อว่า เจ้าลูกไม่มีพ่อ ด้วยความมานะ จึงหนีพระ บิดาไปเรียนศิลปวิทยาที่เมืองตักสิลา เพื่อเอาชนะคำดูหมิ่น วิชาที่เลือกเรียนคือวิชาแพทย์ แต่ เนื่องจากไม่มีค่าเล่าเรียน จึงอาสารับใช้พระอาจารย์ เมื่อเรียนอยู่ถึง ๗ ปี จึงลาอาจารย์กลับบ้าน ระหว่างทางอาจารย์ให้ไปหาต้นไม้มัที่ทำยาไม่ได้ ให้เก็บตัวอย่างมาให้ดู ปรากฏว่ากลับมาเมื่อเปล่า เพราะต้นไม้มัทุกต้นใช้ทำยาได้ อาจารย์บอกว่าเขาได้เรียนจบแล้ว จึงอนุญาตให้กลับได้

หลังจากกลับเมืองมาแล้ว ได้รักษาพระเจ้าพิมพิสารให้หายขาดจากโรคริดสีดวงทวาร และได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหมอหลวง และได้รับพระราชทานสวนมะม่วง

แต่ต่อมา หมอชีวกก็ได้ถวายสวนนี้ให้พระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลาย และได้ถวายตัว เป็นแพทย์ประจำพระองค์อีกด้วย ด้วยความที่เป็นคนบำเพ็ญแต่สิ่งที่ดีงาม ช่วยเหลือผู้เจ็บป่วย ไม่ เลือกลูณะ จึงได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเอตทัคคะ ในด้าน เป็นที่รักของปวงชน

หมอชีวกโกมารภักจ ถือเป็นบรมครูแห่งการแพทย์แผนโบราณ (แพทย์แผนไทย) เป็น บุคคลที่มีตัวตนจริงในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ตลอดชีวิตของหมอชีวกโกมารภักจ ได้บำเพ็ญ แต่คุณงามความดี ช่วยเหลือผู้เจ็บไข้โดยไม่เลือกฐานะ

ชีวกเดินทางกลับยังพระนครราชคฤห์ เมื่อเสปียงหมดในระหว่างทาง ได้แวะหาเสปียงที่ เมืองสาเกต โดยไปอาสารักษาภรรยาเศรษฐีเมืองนั้นซึ่งเป็นโรคปวดศีรษะมา ๗ ปี ไม่มีใครรักษาหาย ภรรยาเศรษฐีหายโรคแล้ว ให้รางวัลมากมาย หมอชีวกได้เงินมา ๑๖,๐๐๐ กหาปณ์ พร้อมด้วยทาส ทาสีและธมมา เดินทางกลับถึงพระนครราชคฤห์ นำเงินและของรางวัลทั้งหมดไปถวายเจ้าชายอภัย เป็นค่าปฏิการะคุณที่ได้ทรงเลี้ยงตนมา เจ้าชายอภัยโปรดให้หมอชีวกเก็บรางวัลนั้นไว้เป็นของตนเอง ไม่ทรงรับเอา และโปรดให้หมอชีวกสร้างบ้านอยู่ในวังของพระองค์

ต่อมาไม่นาน เจ้าชายอภัยนำหมอชีวกไปรักษาโรคริดสีดวงอกแก่พระเจ้าพิมพิสารผู้เป็น พระราชบิดา ทรงหายประชวรแล้ว จะพระราชทานเครื่องประดับของสตรีชาววัง ๕๐๐ นางให้เป็น รางวัล หมอชีวกไม่รับ ขอให้ทรงถือว่าเป็นหน้าที่ของตนเท่านั้น

พระเจ้าพิมพิสารจึงโปรดให้หมอชีวกเป็นแพทย์ประจำพระองค์ ประจำฝ่ายในทั้งหมด และประจำพระภิกษุสงฆ์อันมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข

หมอชีวกได้รักษาโรครายสำคัญหลายครั้ง เช่น ผ่าตัดรักษาโรคในสมองของเศรษฐีเมืองรา ชคฤห์ ผ่าตัดเนื้องอกในลำไส้ของบุตรเศรษฐีเมืองพาราณสี รักษาโรคผอมเหลืองแก่พระเจ้าจันทปัช โชตแห่งกรุงอุชเชนี และถวายการรักษาแก่พระพุทธเจ้าในคราวที่พระบาทห่อพระโลหิต เนื่องจาก เศษหินจากก้อนศิลาที่พระเทวทัตกลิ้งลงมาจากภูเขา เพื่อหมายปลงพระชนม์ชีพ

หมอชีวกได้บรรลุนิพพานเป็นพระโสดาบัน แล้วด้วยศรัทธาในพระพุทธเจ้า ปราภรรณาจะไป เฝ้าวันละ ๒-๓ ครั้ง เห็นว่าพระเวฬุวันไกลเกินไป จึงสร้างวัดถวายในอัมพวัน คือสวนมะม่วงของตน เรียกกันว่า วัดชีวะกัมพวัน

เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูเริ่มน้อมพระทัยมาทางศาสนา หมอชีวกก็เป็นผู้แนะนำให้เสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ด้วยเหตุที่หมอชีวกเป็นแพทย์ประจำคณะสงฆ์และเป็นผู้มีศรัทธาเอาใจใส่เกื้อกูลพระสงฆ์มาก จึงเป็นเหตุให้มีคนมาบวชเพื่ออาศัยวัดเป็นที่รักษาตัวจำนวนมาก จนกระทั่ง หมอชีวกต้องทูลเสนอพระพุทธเจ้าให้ทรงบัญญัติ ข้อห้ามมิให้รับบวชคนเจ็บป่วย ด้วยโรคบางชนิด

นอกจากนั้น หมอชีวกได้กราบทูลเสนอให้ทรงอนุญาตให้จงกรมและเรื่อนไฟ เพื่อเป็นที่บริหารกายช่วยรักษาสุขภาพของภิกษุทั้งหลาย หมอชีวกได้รับพระดำรัสยกย่องเป็นเอตทัคคะในบรรดาอุบาสกผู้เลื่อมใสในบุคคล

ปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของมนุษย์มี ๔ ประการ คือ ๑.อาหาร ๒.เครื่องนุ่งห่ม ๓.ที่อยู่อาศัย และ ๔.ยาบำบัดโรค ดังกล่าวนี้นล้วนเป็นจากทานคือการให้ การเสียสละแบ่งปันด้วยจิตศรัทธาเลื่อมใส ไม่มีตรึงจิต ถ้อยทีถ้อยอาศัย มีความคิดสร้างสรรค์ช่วยเหลือ สร้างบรรยากาศความเป็นมิตรภาพ ความเป็นพี่เป็นน้อง รักกันเหมือนพี่ ตักกันเหมือนน้อง ประองตองกันเหมือนญาติ คุณธรรมข้อนี้ก่อให้เกิดความเป็นภราดรภาพ

๔.ศีล: รากฐานความเสมอภาค

ในสภาพสังคมที่เต็มไปด้วยการแข่งขันทำงานหาเลี้ยงชีพ ค่านิยมมือใครยาวสาวได้สาวเอา ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำต่ำสูงในสังคม การแก่งแย่งแข่งขันนำมาซึ่งความขัดแย้งในสังคม ความขัดแย้งเป็นจุดเริ่มต้นของความรุนแรง หากสามารถบริหารจัดการความขัดแย้งได้ก็ทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข และความหมายที่ใกล้เคียงคำว่า “ความขัดแย้ง” ได้แก่ “การแข่งขัน (competition) ความตึงเครียด (tension) วิกฤตการณ์ (crisis) ความรุนแรง (violence) สงคราม (war)”^{๑๑} ซึ่งทุกคำล้วนแสดงให้เห็นถึงความไม่เป็นปกติของสังคม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของความขัดแย้งไว้ว่า “ความไม่ลงรอยกัน”^{๑๒} ความขัดแย้งมาจากภาษาอังกฤษว่า Conflict มีรากฐานมาจากภาษาละตินว่า Confligere แปลว่า การต่อสู้ (Fight) การทำสงคราม (Warfare) ความไม่ลงรอยหรือเข้ากันไม่ได้ (Incompatibility) การขัดซึ่งกันและกัน หรือการเป็นปรปักษ์ (Opposition) หมายถึง การที่บุคคลสองคนหรือกลุ่มบุคคลที่มีความเห็น ความเชื่อ ความต้องการไม่เหมือนกัน ได้แย้งหรือโต้เถียงกัน ดิ้นรนต่อสู้และแข่งขันกัน^{๑๓}

การดำเนินชีวิตของมนุษย์ควรอยู่บนพื้นฐานของความปลอดภัย ไม่ถูกคุกคาม ไม่นำความแตกต่างกันทางเชื้อชาติ ศาสนา เพศ เผ่าพันธุ์มาเป็นเงื่อนไขในการอยู่ร่วมกัน พระพุทธศาสนา

^{๑๑} อภิญา รัตนมงคลมาศ, ความขัดแย้งระหว่างประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒.

^{๑๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๖.

^{๑๓} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิยุตยากร), พุทธสันติวิธี : การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๙.

เห็นว่า “บุคคลมีความเสมอภาค ถึงแม้ว่ามนุษย์เกิดมาจะไม่ได้เป็นเสรี แต่มนุษย์ก็เท่าเทียมกันในศักดิ์ศรีและสิทธิที่จะบรรลุถึงความหลุดพ้นหรือเสรีภาพ”^{๑๔}

พระพุทธศาสนาเห็นว่าทุกชีวิตมีสิทธิ์ที่จะพัฒนาตนเองได้ ทั้งทางกายภาพและจิตใจ จึงได้มีคำสอนที่เป็นมรรควิธีสู่สันติคือมรรคมีองค์ ๘ โดยใช้เครื่องมือสู่สันติคือสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งมีมนุษย์เป็นตัวชี้วัดความเป็นตัวตนของสันติ เมื่อสามารถบรรลุถึงสันติแล้วก็มีปฏิบัติการเชิงสังคมด้วยการนำสิ่งที่บรรลุมาสั่งสอน หรือนำมาช่วยแก้ปัญหาสังคมด้านต่างๆ นอกจากมนุษย์จะมีศักยภาพที่จะไม่ใช้ความรุนแรงแล้วยังมีศักยภาพที่จะทำให้สังคมมีความสงบสุขด้วย “ค่าแห่งความเป็นมนุษย์ มีพลังการสร้างสรรค์วัฒนธรรม รักษาสิ่งแวดล้อม และการดำรงอยู่ร่วมกันของชีวิตกับสิ่งไรชีวิตอย่างมีความสุข”^{๑๕} จึงได้วางรากฐานทางสังคมให้เกิดความเสมอภาคด้วยรูปแบบของศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ และศีล ๒๒๗

ศีล แปลว่า ศีล หมายความว่า ศีระ ถ้าคนมีศีระขาดก็ตาย ถ้าศีระขาดเจ็บก็ไม่สบาย ฉันทิ ถ้าคนศีลขาดก็ตายจากความดีต่าง ๆ ศีล แปลว่า ปกติ หมายความว่า รักษากาย วาจา ให้เรียบร้อยดีเป็นปกติ ศีล แปลว่า เย็น หมายความว่า เย็นกาย เย็นใจ ไม่มีภัย ไม่มีเวร ไม่มีศัตรู ไม่มีความเดือดร้อน มีแต่ความสงบสุข ศีล แปลว่า เกษม หมายความว่า ปลอดภัย ไม่มีอันตราย มีแต่ความสุขกาย สบายใจอยู่เสมอ ศีล แปลว่า ตั้ง คือตั้งกายกรรม วาจากรรม ไว้ด้วยดี หมายความว่า รักษากายให้ตั้งอยู่ในสุจริต ๓ รักษาวาจาให้ตั้งอยู่ในวจีสจจริต ๔ ไว้เป็นปกติ ศีล แปลว่า เข้าไป รับรองกุศลกรรมไว้ หมายความว่า เมื่อบุคคลมีศีลดีแล้ว คุณธรรมอื่น ๆ ที่ดีงาม เช่น ขันติ เมตตา สังฆะ สันโดษ วิริยะ ปัญญา เป็นต้น ก็เกิดขึ้นมาตามลำดับ^{๑๖}

ความหมายของศีลที่เป็นระเบียบทางสังคม หมายถึง ศีลที่เป็นระเบียบทางสังคม หรือระบบการนั้น ๆ ศีลจึงมีความเข้มงวดกวดขัน เคร่งครัด หยาบ ประณีต และรายละเอียดต่าง ๆ กัน ดังมีศีล ๕ ศีล ๘ ศีลของคฤหัสถ์ ศีล ๑๐ สำหรับสามเณร ศีล ๒๒๗ สำหรับพระภิกษุสงฆ์ เป็นต้น

ศีลทำให้สมาชิกของสังคมหรือชุมชนนั้นอยู่ร่วมกันด้วยดี หมายถึง ศีลทำให้สังคมสงบเรียบร้อย สมาชิกต่างดำรงอยู่ด้วยดี และมุ่งหน้าปฏิบัติกิจของตน โดยสะดวก

กล่าวได้ว่า ศีลจัดเป็นสันติภาพภายนอก หมายถึง “ความอยู่ดีมีสุขของประชาชนหรือของสังคมหรือของโลกทั้งหมด ซึ่งเป็นภาวะที่ทุกคนมองเห็นรับรู้ได้ และเป็นภาวะที่เกิดขึ้นจากการที่สังคมมีความสงบเรียบร้อย ไม่มีการรบราฆ่าฟัน ไม่มีสงคราม อยู่กันโดยไม่เบียดเบียน”^{๑๗} “เป็นกระบวนการที่แสดงออกด้วยความพยายามที่จะช่วยกันหาทางออกเพื่อยุติปัญหาสงครามที่เกิดขึ้น

^{๑๔} เสน่ห์ จามริก, **พุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๓๗-๓๘.

^{๑๕} สันติวิธี ขวลิธธำรง, **รัฐศาสตร์ภาพกว้าง**, (กรุงเทพมหานคร : สวีชาญการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๗.

^{๑๖} พระธรรมธีรราชมหามุนี, (โชดก ญาณสิทธิ), **วิปัสสนาญาณโสภณ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : ศรีอนันต์การพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๔ .

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **การศึกษาเพื่อสันติภาพ**, หน้า ๖.

แล้ว และหาทางป้องกันสงครามไม่ให้เกิดขึ้นอีก โดยหาทางออกที่ทำให้เกิดความพอใจด้วยกันทุกฝ่าย ทั้งฝ่ายผู้ชนะและผู้แพ้ เรียกว่าเป็นสภาพแห่งความสมานฉันท์”^{๑๘}

ฉะนั้น ศิล จึงเป็นคุณธรรมสำหรับวัดมาตรฐานคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ทำให้เกิดความเสมอภาคในการดำเนินชีวิตอย่างเท่าเทียมกัน คนหรือสังคมใดก็ตามตั้งมั่นอยู่ในศีลย่อมมีความปลอดภัย ไม่หวาดระแวงกัน ไว้นื้อเชื่อใจกัน ไม่เพลิดเพลนหลงเดินทางผิด ไม่ประมาทในคุณค่าแห่งชีวิต ไม่รังแกรังเกียจียดฉันทกัน ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสกับสุภัททะว่า “ถ้าภิกษุมีความเป็นอยู่โดยชอบแล้วโลกก็จะไม่ว่างจากพระอรหันต์ เมื่อถามว่าจะดำเนินชีวิตอย่างไร ก็ทรงตอบว่าดำเนินชีวิตในแบบที่โลกไม่ว่างจากพระอรหันต์”^{๑๙} เพราะพระอรหันต์เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์หมดจด พระอรหันต์จึงเป็นสัญลักษณ์แห่งความปลอดภัยทางสังคม

๕.ภาวนา : รากฐานสันติภาพ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๒๐} ได้ให้ความหมายของภาวนาว่า ภาวนา ๒ (การเจริญ, การทำให้เกิดให้มีขึ้น, การฝึกอบรมจิตใจ : mental development) ๑.สมถภาวนา (การฝึกอบรมจิตใจให้เกิดความสงบ, การฝึกสมาธิ : tranquility development) ๒.วิปัสสนาภาวนา (การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามเป็นจริง, การเจริญปัญญา : insight development)

ภาวนาเป็นคุณธรรมที่สร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในสังคม เพราะเป็นการสยบกิเลสตัณหาภายในได้โดยสิ้นเชิง ทำให้จิตใจมีความสงบสุข นิ่ง เย็นเป็นสุขที่ไม่ต้องอาศัยอะไรปรุงแต่งหรือเสริมเติมขึ้น พระธรรมปิฎกได้วิเคราะห์ไว้ว่า “สภาวะแห่งสันติภาพกับสภาวะแห่งนิพพานว่าเป็นสิ่งเดียวกัน ท่านได้นิยามสันติภาพไว้ว่า สันติ แปลว่า ความสงบ เป็นชื่อหนึ่งของพระนิพพาน คือ คำที่ใช้แทนกันได้ สรุปว่า สันติ คือ นิพพานนั่นเอง”^{๒๑} ทางพุทธศาสนาเห็นว่านิพพานเป็นสภาวะที่ทำให้มนุษย์เกิดสันติภาพภายใน ซึ่งเป็นสันติภาพพระดับสูงสุดในพุทธศาสนา เป็นสภาวะที่รู้แจ้งโลกและชีวิต เข้าใจสภาพความเป็นจริง ปราศจากภาวะของความขัดแย้งและความรุนแรงทั้งภายในและภายนอก “เป็นอิสรภาพ คือ หลุดพ้นจากความบีบคั้น ทำให้เกิดความสงบสุข ศานติ อิสรภาพ ความสงบ ความสุขและสันติภาพจึงเป็นเรื่องเดียวกัน อีกทั้งยังมีความหมายไปไกลสุดถึงนิพพาน คือ

^{๑๘} ชัชวาลย์ ชิงชัย, “สงครามกับการสร้างสันติภาพตามแนวพุทธ : ศึกษากรณีพระเจ้าพรหมทัตและราชกุมารทิฆาฑู”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

^{๑๙} พุทธทาสภิกขุ, การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๙), หน้า ๒๑.

^{๒๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ, ๒๕๔๖

^{๒๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษาเพื่อสันติภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๕.

ความหลุดพ้นเป็นอิสระโดยสิ้นเชิง”^{๒๒} สันติภาพที่ปราศจากความขัดแย้งและความรุนแรงจึงมีความหมายเกินความไปถึงความสงบภายนอกคือความไม่ขัดแย้งและความไม่รุนแรง รวมไปถึงสันติภาพภายในคือการที่จิตสงบระงับจากกิเลสตัณหา ซึ่งเป็นสภาวะเดียวกับนิพพาน “นิพพานเป็นสภาพที่ดับกิเลสและกองทุกข์ ภาวะที่เป็นสุขสูงสุด เพราะไร้กิเลสไร้ทุกข์ เป็นอิสรภาพสมบูรณ์”^{๒๓}

ถาวรานี้ จัดเป็นสันติภาพภายในโดยแท้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากจิตที่มีสันติภาพ ซึ่งเป็นสันติภาพที่เกิดขึ้นจากจิตแล้วขยายออกไปสู่สันติภาพระดับอื่น เป็นพื้นฐานของสันติภาพเชิงปัจเจก “สันติภาพภายนอกเกิดมาจากสันติภาพภายในจิตใจ สันติภาพภายนอกไม่ว่าระดับใด สามารถเกิดขึ้นอย่างถาวรได้หากสมาธิในสังคม ประเทศ หรือโลกมีจิตใจที่สงบ ใฝ่สันติ ภาวะจิตใจเชิงบวกที่เป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการสร้างสันติภาพภายนอก ความขัดแย้ง สงคราม การเบียดเบียน เช่นฆ่า ทารุณ การกดขี่บังคับ เริ่มจากจิตใจ การป้องกันไม่ให้เกิดภาวะเหล่านั้นจะต้องเริ่มจากการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นภายในใจของทุกคน”^{๒๔} “สันติภาพระดับพื้นฐานที่สุดคือความสงบ ความสงบทางจิตใจก็ถือว่าสันติภาพในแง่มุมหนึ่ง ความขัดแย้งในตัวบุคคลจะทำให้บุคคลขาดความสงบทางใจได้และในบางกรณีก็ทำให้ขาดความสงบกับผู้อื่นด้วย”^{๒๕}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า “สันติภาพไม่ควรละเลยมิติด้านปรากฏการณ์ทางจิตใจ เพราะว่าสันติภาพที่แท้จริงต้องตั้งขึ้นจากจิตใจมนุษย์ก่อน”^{๒๖} สันติภาพภายในระดับที่จิตสงบจึงจะทำให้เป็นผู้ใฝ่สันติ ซึ่งเป็นสันติภาพในระดับที่ข่มจิตให้สงบ โดยอาศัยกระบวนการฝึกหัดทางจิต ทางพุทธศาสนาเรียกว่ากระบวนการทางสมถกรรมฐาน ซึ่งจะก่อให้เกิดความสงบทางจิต “ทำให้เป็นผู้งดเว้น เว้นขาด ออก สลัดออก หลุดพ้น ไม่เกี่ยวข้องกับการทะเลาะ การบาดหมาง การแก่งแย่ง การวิวาท การมุ่งร้าย มีใจเป็นอิสระ (จากกิเลส อยู่)”^{๒๗} ความสงบระงับจากอุปธิ คือ กิเลส ความพัวพัน เหตุแห่งการเวียนเกิด ชั้น ๕ หรือสภาวะอันเป็นที่ตั้งที่ทรงไว้แห่งทุกข์ ได้แก่ กาม กิเลส เบญจขันธ์ เป็นต้น สันติภาพประเภทนี้จะลึกกว่าสันติภาพที่เกิดจากความสงบทางจิต เนื่องจากเป็นสันติภาพที่เกิดจากการรู้แจ้งสัจธรรม ซึ่งทางพุทธศาสนาเรียกว่าการบรรลุอาสวักขยญาณ คือ ปัญญาที่สามารถทำลายกิเลสอาสวะให้หมดไปโดยสิ้นเชิง หรือเรียกอีกอย่าง

^{๒๒} ประเวศ วะสี, **บนเส้นทางชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน, ๒๕๕๔), หน้า ๘๙๗.

^{๒๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอส.อาร์.พี.นิตติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๖๖.

^{๒๔} พระมทานรงค์ กนต์สีโล (อุ้นคำ), **จุดเด่นของพระพุทธศาสนา**, (เชียงใหม่ : ทรีโอแอดเวอร์ไทซิง แอนด์ มีเดีย จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๗๒.

^{๒๕} ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล, **มนุษย์กับสันติภาพ**, หน้า ๒๔.

^{๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **การศึกษาเพื่อสันติภาพ**, หน้า ๖.

^{๒๗} ชู.เถร. (ไทย) ๒๖/๒๗๕-๒๗๖/๓๘๔.

หนึ่งว่าการบรรลุนิพพาน ซึ่งถือเป็นปัญญาระดับสูงสุดในพุทธศาสนา “ตราบใดที่จิตบุคคลยังมีความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นเชื้อแห่งความขัดแย้งและสงคราม สันติภาพจะเกิดไม่ได้”^{๒๘}

ภาวนา เป็นคุณธรรมสร้างสันติภาพในระดับความรู้แจ้ง คือจะทำให้จิตมีเสรีภาพหรืออิสรภาพ (Freedom) หลุดพ้นจากรากเหง้าของกิเลส ภาวนานี้ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง “วิมุตติ คือ ความหลุดพ้น ความดับกิเลส ภาวะไร้กิเลส ไม่มีทุกข์เกิดขึ้น มนุษย์สามารถพัฒนาตนเองจนบรรลุธรรมชั้นสูงได้ เรียกว่า นิพพาน”^{๒๙}

ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นสันติภาพระดับถาวร หรือเป็นสันติภาพที่ไม่มีความขัดแย้งทางจิตและปราศจากความรุนแรง และจะทำให้เกิดสันติภาพทั้งทางปัจเจกชนไปถึงระดับสังคมด้วย “ทำให้เกิดความสงบสุขทางจิต ทางวิญญาณ ทางสติปัญญา ที่เกิดจากการพัฒนาเพื่อยกระดับให้สูงขึ้นตามลำดับของมนุษย์แต่ละคน ตั้งแต่การไม่ตกเป็นทาสของวัตถุ ไม่มีความเห็นแก่ตัว จนในที่สุดถึงขั้นไม่มีกิเลสอาสวะใดๆ เหลืออยู่ในจิต คือ นิพพาน จัดเป็นสันติภาพทางธรรมะ”^{๓๐}

ดิช นัท ฮันท์ กล่าวว่า “ถ้าเราอยู่ในปัจจุบันขณะอย่างมีสติ เราจะรู้ว่าต้องทำอะไร และเราจะพยายามทำสิ่งที่เป็หนทางสู่สันติภาพ”^{๓๑}

ฉะนั้น ภาวนาถือว่ามีคามสำคัญอย่างยิ่งต่อชีวิต ไม่ใช่มีความสำคัญเฉพาะกับมนุษย์เท่านั้น แต่ยังมีคามสำคัญขยายกว้างอย่างไม่มีขอบเขตไปถึงสิ่งมีชีวิตอื่นด้วย เพราะภาวนาสานสร้างสันติภาพแบบถาวรยั่งยืน จะทำอย่างไรจึงจะเห็นคุณค่าและความสำคัญของภาวนาเพื่อร่วมกันสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง โดยทั่วไปมนุษย์ส่วนใหญ่จะเห็นคามสำคัญของสันติภาพก็ต่อเมื่ออยู่ในภาวะที่รู้สึกเดือดร้อนในด้านใดด้านหนึ่ง เช่น การขาดแคลนอาหารทำให้คนเดือดร้อน การก่อความรุนแรงทำให้เกิดภาวะคุกคาม การเอารัดเอาเปรียบหรือขาดความยุติธรรมเท่านั้น สันติภาพจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในฐานะเป็นส่วนสำคัญต่อชีวิต และเป็นความต้องการสากล เพราะจะทำให้เกิดความสงบสุขอย่างแท้จริง

๖. บทสรุป

หลักภราดรภาพ หลักความเสมอภาค หลักสันติภาพ พระพุทธเจ้าได้วางรากฐานให้มนุษย์ได้มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยผ่านหลักการที่เรียกว่า บุญกริยาวัตถุ ๓ คือ ๑.ทาน การให้ แบ่งปัน ๒.ศีล ความสงบเรียบร้อย ๓.ภาวนา ความสงบสันติสุขร่มเย็น โดยได้ตรัสว่า “สุโข บุญญัสสะ อจจะโย” แปลว่า การสั่งสมบุญนำความสุขมาให้

^{๒๘} พระมหามหรรณพศ์ กวีวิโส (ศรีสุเมธิตานนท์), “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องสิทธิของจอห์น ล็อก กับพุทธปรัชญาเถรวาท”.

^{๒๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๓๙), หน้า ๓๒.

^{๓๐} คัทธียา รัตนวงศ์, “แนวคิดเรื่องสันติภาพของชัยยิด กุญฺพ”, หน้า ๓๒.

^{๓๑} ดิช นัท ฮันท์, สันติภาพทุกอย่างก้าว, แปลโดย ประชา หุตานุวัตรและสุภาพร พงศ์พฤกษ์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : คยาม, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔๐.

บุญ เป็นชื่อของความสุข ผู้สร้างบุญ สังสมบุญ ย่อมจะประสบความสำเร็จ ได้รับความสุขตามบุญกิริยาที่ได้สร้างเอาไว้ สังสมเอาไว้ เมื่อเกิดมามีชีวิตหนึ่ง ย่อมต้องพึ่งทั้งบุญเก่าและบุญใหม่ บุญเก่านี้ คือบุญที่ได้เคยทำเคยสร้างไว้มาก่อน ดังที่ได้วิชันามงคลสูตร ๓๘ ประการแก่เหล่าเทพยดาต่อหน้าท้าวสักกะเทวราช ข้อที่ ๕ ว่า “บุพเพ จะ กะตะบุญญะตา” แปลว่า ความเป็นผู้สร้างบุญไว้แต่ปางก่อน ผู้เคยสร้างบุญไว้ย่อมประสบความสำเร็จได้โดยง่ายอย่างน่าอัศจรรย์ด้วยอำนาจบุญจัดสรร ดังคำโบราณว่า คนเรานี้เมื่อบุญเก่าคอยหนุน บุญใหม่คอยนำพา ถือเป็นโชควาสนา ที่ป่วยก็หาย ส่วนที่เคยหนายก็กลับมารัก หากบุญไม่นำพา วาสนาไม่ช่วย ผู้ที่ป่วยก็หนัก ผู้เคยรักกันก็มาหน่าย ฉะนั้น ผู้มุ่งหวังความเจริญในการดำเนินชีวิตต้องมีทั้งบุญเก่าหนุน บุญใหม่สร้างเสริม

ชีวิตคนประกอบด้วยกายและใจ ชีวิตนี้จะดำเนินไปได้ก็ต้องมีทั้งอาหารกายและอาหารใจ คอยหล่อเลี้ยง ข้าวเป็นอาหารสำหรับหล่อเลี้ยงกาย บุญเป็นอาหารสำหรับหล่อเลี้ยงใจ ฉะนั้น อยากระวังชีวิตอ้อมทั้งกายอ้อมทั้งใจ จึงต้องบำรุงทั้งอาหารกายคือข้าว และอาหารใจคือบุญ

บุญนี้มีหลายแบบหลายวิธีและหลายกอง คำโบราณกล่าวว่า กองบุญมีหลายแห่ง เหมือนแกงหลายหม้อ พระท่านบอกว่ามีอานิสงส์ต่างกันไป เสมือนอาหารแต่ละชนิดก็ต่างรสชาติ และมีคุณค่าทางโภชนาการต่างกัน สามารถเลือกทำเลือกทานได้ตามอัธยาศัย บุญนี้ก็เช่นกันสามารถเลือกทำเลือกสร้างได้ตามกำลังของแต่ละคน

สังคมไทยสามารถทำบุญแบบย่อได้ ๓ วิธี คือ ๑. ทาน ๒. รักษาศีล ๓. เจริญภาวนา แต่เพื่อปลดปล่อยข้อกังวลใจในการทำบุญของชาวพุทธ วิธีทำบุญย่อลงเหลือเพียงสองแบบ คือแบบเสียสตางค์ กับ แบบไม่เสียสตางค์ ใน ๓ วิธีทำบุญนั้น มีเพียงข้อหนึ่งคือทาน เพียงข้อเดียวเท่านั้นที่เสียสตางค์ ส่วนที่เหลือข้อ ๒ รักษาศีล และข้อ ๓ เจริญภาวนา ไม่ต้องเสียสตางค์ เป็นทางเลือกให้ชาวพุทธได้ทำตามอัธยาศัยและตามกำลังของตนเอง ด้วยวิถีพุทธ วิถีไทยบนพื้นฐานแห่งทาน ศีล ภาวนาเช่นนี้ จึงทำให้สังคมไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีงาม มั่งมีศรีสุข โชคดีมีสุข ร่มเย็นเป็นสุข อยู่ดีมีสุข ทั่วทุกวันนี้

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย, อัมมัทฎฐกถา ภาค ๑- ๘ . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

- ชัชวาลย์ ชิงชัย, “สงครามกับการสร้างสันติภาพตามแนวพุทธ : ศึกษากรณีพระเจ้าพรหมทัตและราชกุมารทิวา”, **สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).
- โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์, **การพัฒนาประเทศไทย**, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๓๒.
- ประเวศ วะสี, **บนเส้นทางชีวิต**, กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน, ๒๕๕๔.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุนยากร), **พุทธสันติวิธี : การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง**, กรุงเทพมหานคร : บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี่ จำกัด, ๒๕๕๔.
- พระธรรมธีรราชฆาณิก, (โชคก ญาณสิทธิ), **วิปัสสนาญาณโสภณ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพฯ : ศรีอนันต์การพิมพ์, ๒๕๔๖.
- พุทธทาสภิกขุ, **การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๙.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ, ๒๕๔๖
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **การศึกษาเพื่อสันติภาพ**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอส.อาร์.พรีนติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑.
- พระมหานรงค์ กนตสีโล (อุนคำ), **จุดเด่นของพระพุทธศาสนา**, เชียงใหม่ : ทริโอแอดเวอร์ไทซิง แอนด์ มีเดีย จำกัด, ๒๕๔๘.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๓๙.
- ดิช นัท ฮันท์, **สันติภาพทุกย่างก้าว**, แปลโดย ประชา หุตานุวัตรและสุภาพร พงศ์พฤกษ์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร : ศยาม, ๒๕๕๓.
- ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**, กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.
- ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**, กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.
- เสนห์ จามริก, **พุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน**, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑.
- สันสิทธ์ ขวลิธอำรง, **รัฐศาสตร์ภาพกว้าง**, กรุงเทพมหานคร : สวิชาญการพิมพ์, ๒๕๔๖.
- อภิญา รัตนมงคลมาศ, **ความขัดแย้งระหว่างประเทศ**, กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

ศีล ๕ : แนวทางสร้างความปรองดองสมานฉันท์

Five Precepts: method to achieve unanimity

ศศิกิจจ์ อ่ำจ้อย *

พุลลาภ จันทรเฉลิม **

อาณัติ เดชจิต ***

พัชรินทร์ อยู่เย็น ****

บทคัดย่อ

สังคมไทยปัจจุบัน นอกจากปัญหาวิกฤติการเมืองที่ร้ายลึกแล้ว ปัญหาอื่นๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคมก็รุ่มร่ามทุกด้าน นอกจากนี้ สิ่งที่เป็นปัญหาแต่กลับถูกละเลยแล้วนำไปสู่ปัญหาอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ การเมือง สังคม นั่นก็คือปัญหาด้านศีลธรรม ที่มีการล่อลวงละเมิด ผิดศีลผิดธรรมจนกลายเป็นสิ่งปกติเคยชิน แม้ปัจจุบันประเทศไทยได้มีพัฒนาการความก้าวหน้ามากมายด้านสังคมมีเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย มีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ง่ายขึ้น ด้าน เศรษฐกิจ มีความเจริญเติบโตทางรายได้ สินค้ามีการกระจายตัวไปสู่ชนบทอย่างกว้างขวาง ระบบ การศึกษาเข้าถึงประชาชนในชนบทอย่างทั่วถึง และได้รับโอกาสทางการศึกษามากกว่าในอดีต แต่ ในทางตรงกันข้าม สังคมไทยกลับพบปัญหามากมาย คุณภาพชีวิตตกต่ำ ประชาชนไม่มีความสุข อยู่ ในภาวะเครียด สังคมอยู่ท่ามกลางความขัดแย้ง ด้านศีลธรรม มีการละเมิดศีล ๕ มากขึ้น มีการ เบียดเบียนชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่น การทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาการหย่าร้าง ครอบครัวแตกแยก ความรู้สึกลัวหวาดระแวง หลอกลวงกัน สิ่งเสพติดมีทั่วไป ดังที่ได้ปรากฏตามข่าวในแต่ละวัน ความ ขัดแย้งทางการเมือง ล้วนเป็นสัญญาณบ่งชี้ว่าสังคมไทยตกอยู่ในความหวาดระแวง คอยหาวิธีการ ป้องกันความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของตนเอง ปัญหาความเสื่อมถอยทางศีลธรรมของคน ไทยตามที่ปรากฏในสังคม

การที่มหาเถรสมาคมได้นำหลักศีล ๕ ซึ่งถือว่าเป็นมนุษยธรรมอันเป็นหลักธรรมสำหรับ คำจุนชีวิต มาเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและประชาสังคม ย่อม เป็นนิมิตหมายแห่งความปรองดองสมานฉันท์อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: ศีล ๕, แนวทางสร้างความปรองดองสมานฉันท์

* สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

** สาขาวิชารัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

*** สาขาวิชารัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

**** สาขาวิชารัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

ABSTRACT

Nowadays, apart from political crisis. Thailand has more serious issues such as; economic recession, social problems and dissension. Yet, all the problems are all concerned except unethical. Even though, Thailand has developed in many ways. Information Technology which can be easier to serve more information on the internet. Furthermore, the economic growth and people income are increasing. Product are speared to rural and everyone to be educated more than the past. On the other hand, Thailand faced many problems; low quality of life, unhappy people, stressful and social amid controversy of moral. Abuse of five precepts is increased; affliction to others, corruption, divorce and drugs. This shows that Thailand has to observe the five precepts. For that reason, Sangha Supreme Council persuade five precepts for Buddhism to observe the precepts. Because observing the Five Precepts is a way to gain mastery of mind. Still, it is the way to compromise between public sector and civil society.

Keywords: Five Precepts, method to achieve unanimity

๑.บทนำ

สถานการณ์สังคมไทยที่ตกอยู่ภายใต้สภาวะการณ์ของปัญหาที่รุมเร้ามากมาย ความขัดแย้งตึงเครียด เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ วิกฤติการเมือง การใช้ความรุนแรง ประชาชนรวมกลุ่ม ชุมนุมและเผชิญหน้ากัน มีการบาดเจ็บและเสียชีวิต เหตุการณ์ความแตกแยกที่ยืดเยื้อมาเป็นเวลาหลายปีนี้ได้สั่งสมจนกลายเป็นบาดแผลที่ร้าวลึกของคนในสังคมไทยอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน รัฐบาลจึงมีเป้าหมายและภารกิจที่จะยุติสถานการณ์ การเผชิญหน้าอันนำไปสู่ความขัดแย้งรุนแรง มุ่งสร้างเสถียรภาพและความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน ได้มีนโยบายการสร้างความปลอดภัย สมานฉันท์ ดังนี้^๑

๑. การสร้างการรับรู้ความเข้าใจ ปัจจัยสำคัญที่สุดในการสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ และการผลักดันการปฏิรูปให้บรรลุผลสำเร็จ คือ การสร้างการรับรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในเรื่องต่าง ๆ ที่สำคัญ และอยู่ในความสนใจของประชาชนอย่างต่อเนื่อง

๒. การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างบรรยากาศความปลอดภัย ส่งเสริม ความสามัคคีสมานฉันท์ในพื้นที่ผ่านกลไกระดับจังหวัด อำเภอ ท้องถิ่น รัฐบาลได้จัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดบรรยากาศลดความตึงเครียด เผชิญหน้าของคู่ขัดแย้ง และคนในสังคมที่เห็นต่าง ให้สามารถกลับมาดำรงชีวิตในสังคม

^๑ แนวทางสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ (ออนไลน์) แหล่งข้อมูล : http://www.soc.go.th/acrobat/payut_report1_16.pdf (๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๐)

ร่วมกันตามวิถีชีวิตขนบธรรมเนียม ประเพณีของคนไทยด้วยการจัดงานประเพณีการจัดกิจกรรมทางศาสนา รวมถึงกิจกรรมพัฒนาต่างๆ

๓. การส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยเพื่อเสริมสร้างความปรองดอง สมานฉันท์ จัดอบรมแกนนำอาสาสมัครต้นแบบประชาธิปไตย

๔. การแก้ไขปัญหาความต้องการของประชาชนที่ได้จากเวทีเสวนา จัดเวทีเสวนาเพื่อรวบรวมข้อมูลและแก้ไขปัญหา ความต้องการของประชาชนที่จังหวัดและอำเภอ

๕. การจัดการข้อร้องเรียนของศูนย์ดำรงธรรม รัฐบาลให้ความสำคัญแก่การเปิดช่องทางให้ประชาชนได้ร้องเรียน แจ้งปัญหาความเดือดร้อน ทุกข์ยาก การไม่ได้รับความเป็นธรรมในด้านต่าง ๆ อันเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งแห่งปัจจัย ความขัดแย้งของสังคม

๖. การดำเนินกิจกรรมร่วมกับศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูป รัฐบาลโดยกระทรวงมหาดไทยได้ร่วมกับกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) ภายใต้ภารกิจของศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูป

๗. การดำเนินการเยียวยาด้านการเงินตามหลักมนุษยธรรมแก่ผู้ได้รับ ผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมือง ปี๒๕๕๖-๒๕๕๗ รัฐบาลตระหนักดีว่ากระบวนการเยียวยาเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างความปรองดอง และมีผลในการป้องกันเหตุการณ์ความรุนแรงในอนาคต

๘. การดำเนินการตามข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูป เรื่องแนวทางการสร้าง ความปรองดองของสปฏิรูปแห่งชาติ รัฐบาลให้ความสำคัญแก่ข้อเสนอของทุกภาคส่วนเกี่ยวกับแนวทางในการสร้างความปรองดอง รวมถึงรายงานของคณะกรรมการศึกษาแนวทางการสร้างความปรองดองของสภาปฏิรูปแห่งชาติ

ทั้งนี้ เพื่อให้ประเทศไทยมีความเป็นปึกแผ่น สมัคสมานสามัคคีปรองดองกัน ไม่มีความหวาดระแวงต่อกัน อยู่กันอย่างพี่น้องดังที่เคยมีมาในอดีต ภารกิจในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์จึงต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนและจากทุกภาคส่วน โดยขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กัน

๒.เมื่อวิกฤตศรัทธาในศีลห้า ปัญหาอื่นๆจึงพลอยวิกฤต

เมื่อกล่าวถึงปัญหาสังคมไทยนั้น นอกจากปัญหาวิกฤติการเมืองที่นำไปสู่ความขัดแย้งแบบร้าวลึกแล้ว ยังมีปัญหาอื่นๆอีกมากมาย โดยเฉพาะปัญหาด้านศีลธรรม ที่มีการล่องละเมิดศีลศีลผิดธรรมจนกลายเป็นสิ่งปกติเคยชิน แม้ปัจจุบันประเทศไทยได้มีพัฒนาการความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย มีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ง่ายขึ้น ความเจริญได้กระจายตัวไปสู่ชนบทอย่างกว้างขวาง ระบบการศึกษาเข้าถึงประชาชนในชนบทอย่างทั่วถึง และได้รับโอกาสทางการศึกษามากกว่าในอดีต แต่ในทางตรงกันข้าม สังคมไทยกลับพบปัญหามากมาย คุณภาพชีวิตตกต่ำ ประชาชนไม่มีความสุข อยู่ในภาวะเครียด สังคมอยู่ท่ามกลางความขัดแย้ง ด้านศีลธรรม มีการละเมิดศีล ๕ มากขึ้น มีการเบียดเบียนชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่น การทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาการหย่าร้าง ครอบครัวแตกแยก ความรู้สึกหวาดระแวง หลอกลวงกัน สิ่งเสพติดมีทั่วไป ดังที่ได้ปรากฏ

ตามข่าวในแต่ละวัน ความขัดแย้งทางการเมือง ล้วนเป็นสัญญาณบ่งชี้ว่าสังคมไทยตกอยู่ในความหวาดระแวง คอยหาวิธีการป้องกันความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของตนเอง ปัญหาความเสื่อมถอยทางศีลธรรมของคนไทยตามที่ปรากฏในสังคม โดยเฉพาะปัญหาสิ่งเสพติด สุรายาเมา ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดก่อการทะเลาะวิวาท ทำร้ายร่างกายและชีวิต สุรายาเมาเป็นทางนำไปสู่อบายมุข เป็นสาเหตุหลักของความประมาทก่อให้เกิดอุบัติเหตุจากการขับขี เป็นเหตุสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาการหย่าร้างอันเกิดจากหลงระเหิรไปนอกบ้าน ทำให้ครอบครัวแตกแยก ทำให้การหย่าร้างของคนไทยมีแนวโน้มสูงขึ้น ปัญหาการประพฤตินอกใจกัน นอกจากนี้ การเข้าชมขิ่นที่ปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์แทบทุกวัน ไม่เว้นแม้แต่การกระทำชำเราทั้งเด็กหญิงเด็กชาย จนทำให้ประเทศไทยตกอยู่ในสถานการณ์ขาดศีลธรรม อีกทั้งปัญหาการคดโกง ไม่ว่าจะเป็นล่อลวงทรัพย์ ปล้นชิง หรือทุจริตจากโครงการของแผ่นดิน การคดโกงในระดับประเทศ ประเทศไทยติดอันดับภาพลักษณ์คอร์รัปชันโลก

จากกรณีดังกล่าวนี้ ชี้ให้เห็นถึงการไม่รักษาศีล ๕ ของคนไทย ที่นับวันจะมีมากขึ้น หากจับเอาหลักทางศีลธรรมโดยเอาศีล ๕ เป็นเกณฑ์ ประเทศไทยของเราเป็นประเทศที่ปัจจุบันมีการล่วงละเมิดศีล ๕ มาก จนแทบพูดได้ว่าประเทศไทยเป็นประเทศไร้ศีล อยู่กันอย่างหวาดระแวง ไม่มีความปลอดภัย ไม่มีความเป็นพี่เป็นน้อง กำลังเผชิญกับวิกฤติความเสื่อมถอยด้านคุณธรรม และจริยธรรม

คนไทยเมื่อเข้าวัดทำบุญจะรับศีลจากพระสงฆ์เป็นประจำ แต่การรักษาศีล ๕ เป็นประจำให้ครบทุกข้อนั้นนับว่าน้อย การรักษาศีลจะมีเป็นพิเศษก็แต่ช่วงเข้าพรรษาในวันพระหรือที่เรียกว่าวันธรรมสวนะเท่านั้น แต่ส่วนใหญ่ก็รักษาศีลหรือปฏิบัติตามหลักศีล ๕ เป็นแบบนานๆครั้ง เป็นที่น่าสังเกตว่า พิธีทำบุญต่าง ๆ จะเริ่มด้วยการสมาทานรักษาศีล ๕ ตลอด และธรรมเนียมนิยมหรือประเพณีชาวพุทธไทยมีการเข้าวัดปฏิบัติธรรมเสมอ แต่ศีล ๕ ที่รับไปจากพระสงฆ์นั้น ชาวพุทธยังขาดการนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทั้งที่ปัญหาการประพฤตินอกใจในศีล ๕ เป็นบ่วงก่อให้เกิดเวรกรรม สร้างปัญหามากมาย แต่คนไทยก็ยังมีการละเมิดเป็นประจำเคยชิน เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นวิกฤติศรัทธาในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ในสังคมไทย

๓.มนุษย์ธรรมกับสังคมมนุษย์

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Social animal) ที่ดำเนินชีวิตกันเป็นหมู่ เป็นพวกหรือเป็นกลุ่ม การแสดงปฏิสัมพันธ์กัน (Interaction) ต่อกันของบุคคลในสังคมเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการนั้น จึงเป็นเรื่องที่พบเห็นได้อยู่ตลอดเวลา การปฏิสัมพันธ์ที่สังคมมนุษย์มีต่อกันนี้อาจเป็นทั้งลบและบวก ประเดี๋ยวดีประเดี๋ยวร้าย มักปรากฏตามอารมณ์รัก โลภ โกรธ หลง ชิงชัง ดังนั้น มนุษย์จึงจำเป็นต้องมีธรรมประจำใจ หรือที่เรียกว่า มนุษยธรรม

ศีล ๕ จัดเป็นมนุษยธรรม คือธรรมประจำใจมนุษย์ หรือ ธรรมที่ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ได้แก่ การรักษาศีล ๕ ซึ่งถือว่า เป็นหลักประพฤติมาตรฐานอย่างต่ำที่สุดของมนุษย์ จึงกล่าวได้ว่าสังคมไทยในอดีตที่ดำเนินชีวิตด้วยวิถีไทยวิถีพุทธ มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ไม่นิยมความ

ขัดแย้ง ชอบสนุกสนาน มีน้ำใจเสียสละแบ่งปันเพราะมีศีล ๕ เป็นกรอบชีวิต ทำให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบร่มเย็นเป็นที่ชื่นชมของคนต่างชาติ ต่างศาสนา และแสดงให้เห็นว่า ศีล ๕ เป็นหลักสากลของการประพฤติปฏิบัติที่ทำให้สังคมมนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

ตั้งแต่ครั้งสุโขทัยเป็นราชธานีเป็นต้นมาถึงปัจจุบัน ประชากรในประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนาว่า ๙๐ % พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยมาเป็นเวลาอันช้านาน หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา นั้นมุ่งส่งเสริมให้มีการคิดอย่างมีเหตุผล และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีการอบรมปลูกฝังศีลธรรมจากรุ่นปู่ย่าสู่ลูกหลาน โดยอาศัยวัดเป็นศูนย์กลางการฝึกอบรมทั้งด้านพฤติกรรมและการกระทำทางร่างกายและจิตใจ ให้ละชั่วกลัวบาป มีhiriโอดตปปะ ไม่ทำบาป สร้างสมคุณงามความดี ทำจิตใจให้ผ่องใสให้อยู่ร่วมกันอย่างมีไมตรีจิต โดยยึดหลักศีล ๕ ที่เรียกว่า เบญจศีล เป็นแนวทางเบื้องต้นเป็นคุณธรรมสำหรับขัดเกลานิสังยใจคอให้มนุษย์มีความประณีตยิ่งขึ้นมีความประพฤติ และการกระทำที่งดงามรู้จักยับยั้งชั่งใจ จะกระทำ จะพูด จะคิด ก็ต้องไตร่ตรองให้รอบคอบดีเสียก่อน ถ้าสังคมขาดการควบคุมด้วยศีล ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นด้วยกายบ้าง ทางทรัพย์สินบ้าง มนุษย์จะรู้สึกหวาดหวั่น สะพรึงกลัวไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ถ้าสังคมควบคุมด้วยศีลไม่ประทุษร้ายกัน ด้วยกาย วาจาสังคมของเราจะน่าอยู่ ดังนั้น ศีล แปลว่า ปกติ เย็น ระเบียบวินัย เป็นต้น กล่าวคือ ผู้มีศีลต้องมีกายวาจาและใจเย็นสบายไม่เร่าร้อนด้วยราคะ โทสะ และโมหะ เป็นผู้มีกายสุจริต วาจาสุจริต และมนัสสุจริต ศีล ๕ จึงเป็นข้อปฏิบัติที่มีประโยชน์ต่อสังคมจึงจำเป็นต้องเข้าใจในศีล ๕ เพื่อเป็นประโยชน์แก่คนรักษาเอง และเพื่อความสงบสุขของสังคม

ในการนี้ ฝ่ายศาสนจักร คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมได้สนองนโยบายของรัฐบาล ได้ออกระเบียบว่าด้วยการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ พ.ศ.๒๕๕๗^๒ ให้หมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นตามลักษณะการปกครองท้องที่ ให้มีการรักษาศีล ๕ โดยมีคณะกรรมการระดับต่างๆคอยรับผิดชอบดูแล ซึ่งลงนามโดยสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ประธานกรรมการมหาเถรสมาคมในเวลานั้น นอกจากนี้ ยังมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ทั้งนี้ เพื่อสนองนโยบายรัฐบาลที่มุ่งสร้างความปรองดองสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในสังคมไทย

๔.ความหมายและสาระสำคัญของศีล

“ศีล” (Morality) ตามความหมาย ในพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย พระสารีบุตร ได้ให้ความหมายไว้ว่า ศีล คือ เจตนาเป็นศีล เจตสิกเป็นศีล ความสำรวมเป็นศีล ความไม่ก้าวล่วงเป็นศีล^๓

“ศีล” (Morality) ตามความหมายใน คัมภีร์วิสุทธิมรรค หมายถึง “ธรรมทั้งหลายมีเจตนาเป็นต้น ของบุคคลผู้เว้นจากโทษมีปณาดิบาทกัฏฐิ ของบุคคลผู้บำเพ็ญวัตรปฏิบัติที่ดีเป็นศีล”^๔

^๒ ประกาศแถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่มที่ ๑๐๒ ตอนที่ ๖, ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๗

^๓ ขุ. ป. (ไทย) ๓๑/๘๘/๓๔.

“ศีล” (Morality) ตามความหมายใน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ศีล” คือ ข้อปฏิบัติที่กำหนดการปฏิบัติทางกาย วาจาทางพระพุทธศาสนา เช่น ศีล ๕ ศีล ๘ ความประพฤติที่ดี^๔

“ศีล” (Morality) ตามความหมายใน พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ หมายถึง ความประพฤติดีทางกาย และวาจา หรือการรักษากายและวาจาให้เรียบร้อยให้ตั้งอยู่ในความดีงาม รักษาปรกติตามระเบียบวินัยให้ปรกติ มีการทำงานที่สะอาดปราศจากโทษเป็นความสุจริตทางกาย และวาจาและอาชีพ^๕

“ศีล” (Morality) ลักษณะของศีล ๕ หมายถึง ความสำรวมทางกายวาจา หรือแปลว่า ลักษณะความเป็นปรกติ คือ การไม่ประพฤติผิดทางกาย และวาจา เป็นความมีระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ ข้อบังคับสำหรับควบคุมประพฤติทางกายของคนในสังคมให้เรียบร้อยดีงามเป็นแบบแผน อันหนึ่งอันเดียวกัน จะได้อยู่ร่วมกันด้วยความสุขสบาย ไม่กระทบกระทั่งซึ่งกันและกัน ให้ห่างจากความชั่วร้ายทั้งหลาย การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า ถ้าขาดระเบียบวินัย ต่างคนต่างทำตามอำเภอใจ ความขัดแย้ง และลักลั่นก็จะเกิดขึ้น ยิ่งมากคนก็ยิ่งมากเรื่อง ไม่มีความสงบสุข การงานที่ทำก็จะเสียผล^๖

ศีล มีฐานะเป็นวินัยสำหรับทุกคน เพื่อไต่เต้าไปหาความดีงามสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือ เป็นรากฐานของสมาธิ และปัญญา ดังนั้น ลักษณะของศีล ๕ ก็คือ^๗ การประพฤติชอบที่เป็นกุศล คือการไม่ล่วงละเมิดทางกายวาจา มีดังต่อไปนี้ คือ

(๑) ปาณาติบาต เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่เบียดเบียนชีวิตร่างกายของผู้อื่นสัตว์อื่น แต่เป็นผู้มีใจประกอบด้วยเมตตา กรุณา มีความรักความหวังดีต่อกันเป็นพื้นฐาน

(๒) อทินนาทานนา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ด้วยอาการแห่งการขโมย มีความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของคนโดยไม่เบียดเบียนทรัพย์สิน และไม่ละเมิดกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น ด้วยการลักขโมย เป็นต้น แต่เป็นการดำเนินชีวิตโดยสุจริตยุติธรรม หาเลี้ยงชีพโดยชอบ เรียกว่า สัมมาอาชีพะ

^๔ พระพุทธโฆษาจารย์, **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, แปลเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๖.

^๕ **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๐๓.

^๖ พระเทพเวที (ประยุตต์ ประยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า ๒๙๒.

^๗ **ฐานานุกรมของสมเด็จพระสังฆราช**, (หนังสืออนุสรณ์งานฌาปนกิจคุณแม่ อาเตียง แซ่จิ๋ว ๓ มิถุนายน ๒๕๓๓), หน้า ๗.

^๘ พระเทพปริยัติเมธี, **หลักการพัฒนาดน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสียงเสียง, ม.ป.ป), หน้า ๑๗.

(๓) กาเมสุ มิจฉาจารา เวมณี หมายถึง เจตนาถว้นจากการประพฤติดีกในกามซึ่งเป็น ความประพฤติ หรือการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นในทางคู้ครอง ไม่ละเมิดสิทธิ์ใน บุคคลผู้เป็นที่รักของผู้อื่น รวมทั้งไม่ผิดประเวณีทางเพศ ไม่ประพฤตินอกใจคู้ครองของตนเองมีใจ มั่นคงในคู้ครองของตน สามารถควบคุมอารมณ์ในเรื่องเพศได้

(๔) มุสาวาทา เวมณี หมายถึง เจตนาถว้นจากการพูดเท็จ คือ มีความประพฤติหรือ การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาที่เป็นเท็จหลอกลวง อันเป็นสาเหตุต้อน หรือทำลายประโยชน์ของผู้อื่นแต่มีความซื่อสัตย์ มีสัจจะ รักษาสัจจะ พูดแต่คำจริง คำมีประโยชน์ คำสมานฉันท์สามัคคี เป็นต้น

(๕) สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐาณา เวมณี หมายถึง เจตนาถว้นจากของมีนเมา คือ สุราเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คือ ความประพฤติ หรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการ เบียดเบียนตนเอง ด้วยการดื่ม การสูบ ฆิต สิ่งที่เป็นพิษให้โทษแก่ร่างกาย คือเป็นยาเสพติดทุก ประเภท อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทพลาดพลั้ง เกิดความมัวเมา เสียสติสัมปชัญญะ และทำให้ เสียคุณภาพความเป็นคน แต่มีสติระวังตัวมิให้ติดสิ่งเสพติดเหล่านั้นๆ ทั้งสามารถควบคุมจิตใจ ควบคุมอารมณ์มิให้ตกเป็นทาสของสิ่งเสพติดทั้งหลายด้วย^๙

ตามหลักของพระพุทธศาสนา “ศีล” (Morality) คือ การควบคุมรักษาอาการที่แสดงออก ทางกาย ทางวาจาให้เป็นปกติเรียบร้อย ไม่สร้างวณเดือต้อนให้แก่ตนเอง และสังคมส่วนรวม คือ ไม่ทำตัวเป็นพิษเป็นภัยต่อสังคม และสิ่งแวดล้อม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นคนมีศีลธรรม หรือ มนุษยธรรม มีธรรมคุณเป็นสมบัติ มีความสมบูรณ์แห่งศีล คือ ความไม่ล่วงละเมิดทางกาย ความไม่ ล่วงละเมิดทางวาจา ความไม่ล่วงละเมิดทางกาย และวาจา นี้ เรียกว่าความสมบูรณ์แห่งศีล ศีลสังวร แม้ทั้งหมดก็เรียกว่า ความสมบูรณ์แห่งศีล^{๑๐} ศีลนั้นจึงมีคุณเป็นอันมาก มีความไม่เดือต้อน เป็น อาณิสส^{๑๑} ศีลมีความไม่เดือต้อนเป็นผล^{๑๒} ย่อมประสบความเย็นกาย เย็นใจ เหมือนบุรุษสตรีชำระ สनากายเรียบร้อยแล้ว ได้นั่งพัก ณ รมัไพรใหญ่ย่อมเยือกเย็นฉันใดก็ฉันนั้น^{๑๓}

(๑) อาณิสสของการรักษาศีลข้อที่ ๑ คือ (การไม่ทำปาณาติบาต) ย่อมได้รับอาณิสสถึง ๒๓ ประการ มีคุณานิสงส์ ล้วนแต่น่าพอใจ ล้วนแต่ทำให้สุขใจ มีดังต่อไปนี้ คือ ๑) บริบูรณ์ด้วย อวัยวะ คือไม่พิกลพิการ ๒) มีกายสูง และสมส่วน ๓) สมบูรณ์ด้วยความคล่องแคล่ว ๔) เป็นผู้มิเ้า ประดิษฐานลงด้วยดี ๕) เป็นผู้สดใสรุ่งเรือง ๖) เป็นคนสะอาด ๗) เป็นคนอ่อนโยน ๘) เป็นคนมี ความสุข ๙) เป็นคนแก่ล้า ๑๐) เป็นคนมีกำลังมาก ๑๑) มีถ้อยคำสละสลวยเพราะพริ้ง ๑๒) มี บริวารมิได้พลัดพรากจากตน ๑๓) เป็นคนไม่สะดุ้งตกใจกลัว ๑๔) ข้าศึกศัตรูทำร้ายมิได้ ๑๕) ไม่ตาย

^๙ ไสว มาลาทอง, การศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครอง และ ประชาชนผู้สนใจทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๙.

^{๑๐} อภิ. สง. (ไทย) ๓๔/๑๓๗๐/๓๔๑.

^{๑๑} สมเด็จพระพุทธจารย์ (อาจ อาภมหาเถร), วิสุทธิมรรค, หน้า ๑๐.

^{๑๒} วสิน อินทสระ, สาระสำคัญแห่งวิสุทธิมรรค, หน้า ๖.

ด้วยความเพียรของผู้อื่น ๑๖) มีบิรารหาที่สุดมิได้ ๑๗) รูปสวย ๑๘) ทรวดทรงสมส่วน ๑๙) ป่วยไข่น้อย ๒๐) ไม่มีเรื่องเสียใจ ๒๑) เป็นที่รักของชาวโลก ๒๒) ไม่พลัดพรากจากสิ่งที่รัก ๒๓) มีอายุยืน

(๒) อานิสงส์ผู้รักษาศีลข้อที่ ๒ คือ (อทินนาทาน) ผู้รักษาย่อมได้รับอานิสงส์ถึง ๑๑ ประการ คือ ๑) มีทรัพย์มาก ๒) มีทรัพย์ได้ง่าย ๓) ได้โภคทรัพย์ไม่สิ้นสุด ๔) โภคทรัพย์ที่ยังไม่ได้ก็ ย่อมได้ ๕) โภคทรัพย์ที่ได้ไว้แล้วยังยืน ๖) หาสิ่งที่ปรารถนาได้อย่างรวดเร็ว ๗) สมบัติปราศจากภัย พิบัติต่างๆ ๘) หาทรัพย์ได้โดยไม่ถูกแบ่ง ๙) ได้โลกุตรทรัพย์ ๑๐) ไม่เคยรู้ ไม่เคยได้ยินคำว่าไม่มี ๑๑) อยู่ที่ไหนก็เป็นสุข

(๓) อานิสงส์ผู้รักษาศีลข้อ ๓ คือ (ไม่ทำชู้กับคู่ครองของผู้อื่น) ได้รับอานิสงส์ผลถึง ๒๐ ประการ คือ ๑) ไม่มีข้าศึกศัตรู ๒) เป็นที่รักแห่งชนทั่วไป ๓) หาเครื่องอุปโภค บริโภคได้ง่าย ๔) หลับก็เป็นสุข ๕) ตื่นก็เป็นสุข ๖) พันภัยในอบาย ๗) ไม่ต้องเกิดเป็นหญิงหรือกะเทยอีก ๘) ไม่โกรธง่าย ๙) ทำอะไรก็ได้ โดยเรียบร้อย ๑๐)ทำอะไรทำโดยเปิดเผย ๑๑) คอไม่ตก คือ มีสง่า ๑๒) หน้าไม่ก้ม คือ มีอำนาจ ๑๓) มีแต่เพื่อนรัก ๑๔) มีอินทรี ๕ บริบูรณ์ ๑๕) มีลักษณะบริบูรณ์ ๑๖) ไม่มีใครรังเกียจ ๑๗) ไม่ต้องเหน็ดเหนื่อย หากินง่าย ๑๘) อยู่ที่ไหนก็เป็นสุข ๑๙) ไม่ต้องกลัวภัยจากใคร ๒๐) ไม่ค่อยพลัดพรากจากของที่รัก

(๔) อานิสงส์ ผู้รักษาศีลข้อที่ ๔ คือ (เว้นจากการพูดปด พูดหลอกลวง ปลิ้นปล้อน) ย่อมได้รับอานิสงส์ ๑๔ ประการ คือ ๑) มีอินทรี ๕ ผ่องใส ๒) มีวาจาไพเราะสละสลวย ๓) มีโรพินอันเสมอชิต บริสุทธิ์ ๔) ไม่อ้วนเกินไป ๕) ไม่ผอมเกินไป ๖) ไม่ต่ำเกินไป ๗) ได้แต่สัมผัสอันเป็นสุข ๘) ไม่สูงเกินไป ๙) ปากหอมเหมือนดอกบัว ๑๐) มีบิรารล้วนแต่ขยันขันแข็ง ๑๑) มีถ้อยคำที่บุคคลเชื่อได้ ๑๒) ลิ่นแดงอ่อนเป็นกลีบดอกบัว ๑๓) ใจไม่ฟุ้งซ่าน ๑๔) ไม่เป็นอ่าไม่เป็นไ้

(๕) อานิสงส์ผู้รักษาศีล ๕ คือ (เว้นจากการเสพสุราเมรัย สารเสพติดทุกชนิด) ย่อมได้รับอานิสงส์ ๓๕ ประการ คือ ๑) รู้กิจอดีต อนาคต ปัจจุบันได้รวดเร็ว ๒) มีสติตั้งมั่นทุกเมื่อ ๓) ไม่เป็นบ้า ๔) มีความรู้มาก ๕) ไม่หวั่นไหว ๖) ไม่งุนงง ไม่เซอะ ๗) ไม่เป็นบ้าไ้ ๘) ไม่มัวเมา ๙) ไม่ประมาท ๑๐) ไม่หลงใหล ๑๑) ไม่หวาดสะดุ้งกลัว ๑๒) ไม่มีความรำคาญ ๑๓) ไม่มีใครริษยา ๑๔) มีความขวนขวายน้อย ๑๕) มีแต่ความสุข ๑๖) มีแต่คนนับถือยำเกรง ๑๗) พูดแต่คำสัตย์ ๑๘) ไม่ส่อเสียดใคร ไม่มีใครส่อเสียด ๑๙) ไม่พูดหยาบ ใครไม่พูดหยาบด้วย ๒๐) ไม่พูดเล่นไปรยประโยชน์ ๒๑) ไม่เกียจคร้านทุกคืนวัน ๒๒) มีความกตัญญู ๒๓) มีกตเวที ๒๔) ไม่ตระหนี่ ๒๕) รู้เฉลี่ยเจือจาน ๒๖) มีศีลบริสุทธิ์ ๒๗) ซื่อตรง ๒๘) ไม่โกรธใคร ๒๙) มีใจละอายแก่บาป ๓๐) รู้จักกลัวบาป ๓๑) มีความเห็นถูกทาง ๓๒) มีปัญญามาก ๓๓) ปัญญาอรอนเกิดแต่ธรรม ๓๔) เป็นปราชญ์ มีญาณคติ ๓๕) ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์^(๑๓)

สรุปสาระสำคัญของศีล เป็นคำสอนเพื่อให้มีความประพฤติที่ดีงาม เป็นการหาเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์ปราศจากมิถาชีพ เพื่อบ่มุ่เน้นให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ลักษณะของศีลก็คือ

^(๑๓) อานิสงส์การรักษาศีล ๕ (ออนไลน์) <http://www.kanlayanatam.com/sara/sara5.htm> (๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๐)

ทรงไว้ซึ่งกุศลธรรม เป็นปรกติทางกายวาจาไม่ละเมิดทุจริต แต่ให้เป็นสุจริตพ้นจากความชั่วทั้งปวง เป็นลักษณะ

๕. ศิล ๕ พัฒนาพฤติกรรมทางกายวาจา

ปัญหาสังคมของประเทศไทยในปัจจุบัน รวมทั้งประเทศอื่นๆ หลายประเทศในทุกภูมิภาคของโลก ไม่มีปัญหาใดร้ายแรงเท่า หรือเหนือกว่าปัญหาเรื่องวิกฤติทางคุณธรรมจริยธรรม หรือศีลธรรม ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาสังคม ถ้ารัฐไม่พัฒนาคนในสังคมประเทศชาติให้มีคุณธรรมจริยธรรม หรือศีลธรรมเป็นด้านแรก การพัฒนาด้านอื่นๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง ก็ไม่เกิดผลดีเท่าที่ควร เปรียบเหมือนการสร้างอาคารใหญ่ๆ ถ้าไม่สร้างรากฐานให้แข็งแรงมั่นคงเสียก่อน อาคารที่สร้างทับลงไปก็จะทรุดและพังทลายลงได้โดยง่าย ในสังคมอุตสาหกรรมที่เน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจมากกว่าการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม หรือศีลธรรม ปัญหาบริโภคนิยมเริ่มเกิดขึ้น และกระทบต่อการดำรงชีพมากขึ้น ในขณะเดียวกัน จิตใจของคนก็เสื่อมจากคุณธรรม จริยธรรม หรือศีลธรรม มากขึ้นและปัญหาสังคมอื่นๆ ก็ตามมา^{๑๔} ดังเรื่องราวที่กล่าวมาแล้วในบทที่ ๓ จากกรณีการทำแท้ง การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประทุษร้ายในกาม การพูดเท็จ และการดื่มสุราเมรัย สิ่งเสพติดทั้งหลาย ฉะนั้นการประยุกต์หลักศีล ๕ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม มีแนวทางการประยุกต์โดยการนำหลักการ และวิธีการปฏิบัติในศีลมาอธิบายเกี่ยวกับเรื่องพฤติกรรมที่ดีของบุคคลในสังคม เพื่อให้พฤติกรรมที่ไม่ดีลดน้อยลง หรือไม่เกิดขึ้นเลย และยังได้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นพื้นฐานการดำเนินชีวิตให้ถูกต้องตามหลักศีลธรรมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

๑) ปาณาติบาต พฤติกรรมการฆ่าสัตว์

กล่าวอ้างกันว่า ประเทศไทยเป็นเมืองพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก แต่ปัญหาการฆ่าสัตว์เบียดเบียนกันในหมู่สังคมไทยยังมีอยู่มากโดยไม่ละอายต่อบาป เริ่มตั้งแต่การฆ่ากันทำร้ายกันตั้งแต่ยังไม่ทันได้ลืมตามาดูโลกและกระทำการมีชีวิตอยู่ในสังคม เช่น การตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรแล้วนำไปสู่การทำแท้งที่เกิด จึงเป็นคำถามตามมาว่าเกิดอะไรขึ้นกับสังคมไทย หรือนี่คือวิกฤติความเสื่อมทางศีลธรรมอย่างนั้นหรือ จากกรณีดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่า การฆ่าสัตว์ การทำแท้ง หมายถึง การขจัด (หรือการทำโดยตั้งใจที่จะเกิดการทำลาย) ทารกในครรภ์ โดยการให้ผู้อื่นกระทำ หรือกระทำโดยตัวมารดาเอง อันเป็นผลให้เกิดการตายของทารกในครรภ์ ทางพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นการฆ่ามนุษย์ เป็นการทำลายชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป หรือทำให้สัตว์นั้นตายลงไป ก่อนจะถึงกำหนดอายุขัยของตน

^{๑๔} อติศักดิ์ ทองบุญ, “พุทธจริยศาสตร์กับปัญหาวิกฤตทางจริยธรรม” ,ราชบัณฑิตสำนักธรรมศาสตร์และการเมือง, ปีที่ ๓๔ ฉบับที่ ๒ (เมษายน -มิถุนายน ๒๕๕๒) : ๒๔๘-๔๔๙.

คำว่า สัตว์ หมายถึงมนุษย์ และเดรัจฉานทุกชนิด มนุษย์ไม่จำกัดชาติ ไม่จำกัดเพศ ไม่จำกัดด้วยวัย ขั้นที่สุดแม้การฆ่าเด็กที่อยู่ในครรภ์ก็ห้าม^{๑๕} กล่าวว่าการฆ่าสัตว์ ถือว่า เป็นบาป เป็น การก่อเวรกรรม ชักนำไปสู่อบายภูมิ ทุกคติ วินิบาต ในที่สุด ดังมีพุทธพจน์ตรัสไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป อันบุคคลเสพมากแล้ว ทำมาๆ แล้ว ชักนำไปเกิดในนรก ชักนำไปเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ชักนำไปเกิดแดนแห่งเปรต ผลของการทำสัตว์ให้ตกลงไป ที่เป็นอย่างเบากว่าวิบากทั้งปวง ก็คือ ชักนำไปเกิดเป็นมนุษย์มีอายุสั้น”^{๑๖}

ถ้าสังคมนำหลักศีลข้อที่ ๑ (ปาณาติบาต) มาประยุกต์ใช้พัฒนาพฤติกรรมของบุคคลที่มี พฤติกรรมการฆ่าสัตว์ (การทำแท้ง) โดยนำหลักศีลมาพิจารณาอธิบาย และประพจน์ปฏิบัติต่อศีล ปาณาติบาต เวมณี คือ การฆ่าสัตว์ (การทำแท้ง) ก็จะไม่เกิดขึ้น สังคมก็จะน้อยผู้

การปฏิบัติต่อศีลข้อที่ ๑ คือ ปาณาติปาตา เวมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ (การทำแท้ง) ถือว่า เป็นการฆ่ามนุษย์ เป็นการทำลายชีวิตของสัตว์ให้ตกลงไป การประพจน์ผิดใน ศีลข้อนี้ คือ การฆ่าสัตว์ (การทำแท้ง) จะเกิดมาจากกิเลสตัวใดที่คอยบงการก็ตาม เพื่อให้ดำเนินชีวิต โดยไม่เบียดเบียนต่อชีวิตร่างกายของผู้อื่น ต้องมีความสำรวมระวัง รู้เท่าทันต่อกระแสกิเลสที่อยู่ใน จิตใจของตนเองเป็นสำคัญ โดยอาศัยเจตนาเป็นที่ตั้ง มีความจงใจเป็นเครื่องงดเว้นด้วยองค์ ๕ ประการของศีลข้อ ๑ ปาณาติบาต มิให้ความชั่วที่เกิดขึ้นทางกายวาจา และใจ คือ (๑) สัตว์นั้นมีชีวิต คือ ทารกนั้นมีชีวิต (๒) ให้รู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิต (ทารกนั้นมีชีวิตอยู่ในครรภ์) (๓) เมื่อมีการคิดจะฆ่าสัตว์ (คิดจะทำแท้ง) ก็มีเจตนางดเว้นเสียได้ (๔) ไม่ทำความเพียรให้เกิดขึ้น เช่น การขับด้วยยา การขูดรีด ทารกออกจากมดลูก เป็นต้น และ (๕) สัตว์หรือเด็กในครรภ์ ก็จะไม่ตายลงไป หรือตกลงลงไป โดย มีเจตนารักษากายวาจา และใจ ไม่ให้ประพจน์ล่วงละเมิดในศีล ดังมีพุทธพจน์ไว้ว่า “ปาณาติบาต เป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรม เจตนางดเว้นจากปาณาติบาต เป็นสิ่งที่เป็นธรรม บาปอกุศลธรรมเป็นอันมากที่ เกิดขึ้นเพราะปาณาติบาตเป็นปัจจัย เป็นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ส่วนกุศลธรรมเป็นอันมากที่ถึงความ เจริญเต็มทีเพราะเจตนางดเว้นจากปาณาติบาตเป็นปัจจัยนี้เป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์”^{๑๗}

๒) อทินนาทาน พฤติกรรมการลักทรัพย์/ทุจริตคอร์รัปชัน

การลักทรัพย์ พระพุทธศาสนา ถือว่าการถือเอาวัตถุสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ไม่ได้ อนุญาตโดยอาการแห่งการขโมย มีเจตนา คือ ความจงใจลักขโมย อันก่อให้เกิดความพยายามที่จะ ถือเอาสิ่งของนั้นของที่บุคคลอื่นที่หวงแหน ซึ่งดำเนินไปทางกายทวาร วชิทวารทางใดทางหนึ่ง เรียกว่า “อทินนาทาน”

การปฏิบัติต่อศีลข้อที่ ๒ อทินนาทานา เวมณี คือ เจตนางดเว้น จากการถือเอาสิ่งของ ที่เจ้าของมิได้ให้ด้วยการลักขโมย ฉ้อโกง ฉก ชิง วังราว หลอกลวง ปลอม ยกยอกลับเปลี่ยน เป็นต้น กล่าวว่าการประพจน์ผิดในศีลข้อนี้ มีกิเลสตัวหลักที่คอยบงการ คือ โลภะเป็นความอยากได้ในทรัพย์

^{๑๕} พ.อ. ปิ่น มุทุกันต์, พุทธศาสตร์ ภาค ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๒๔.

^{๑๖} อกุฏฐก. (ไทย) ๒๓/๔๐/๓๐๑.

^{๑๗} อกุฏฐก. (ไทย) ๒๔/๑๗๓/๓๑๔.

นั้น กิเลสตัวรอง คือ โทสะ เช่น บางคนลักทรัพย์เพราะความโกรธในตัวเจ้าของทรัพย์นั้นทั้งที่ความจริงแล้วไม่ได้อยากได้ทรัพย์สิ่งของนั้น เป็นต้น และสาเหตุจากกิเลสที่เป็นบริวาร เช่น ความพยายา ความอิจฉาริษยา ความแค้น เป็นต้น^{๑๘} อย่างไรก็ตามไม่ว่ากิเลสตัวใดคอยบงการ เพื่อมีการละเมิดการกระทำที่ผิดศีลข้อนี้ เพื่อไม่ให้เกิดขึ้นในอนาคต เพื่อป้องกันพฤติกรรมที่ไม่ดีเหล่านั้น เพื่อ ละ เลิก เว้น ได้ในที่สุด เพราะศีลเป็นพื้นฐานให้ความโลภ ความโกรธ ความหลง เบาบางลงได้ก็โดยอาศัยเจตนาเป็นเครื่องจงดเว้นและมิให้ความประพฤตินั้นเกิดขึ้นทางกาย วาจา และใจ คือ การรู้เท่าทันต่อกระแสจิตใจของตนเองเป็นสำคัญโดยอาศัยองค์ ๕ ประการของศีล อทินนาทาน คือ (๑) ทรัพย์นั้นมีเจ้าของ(๒) ตนต้องรู้ว่ามิใช่เจ้าของ(๓) จิตคิดจะลักทรัพย์นั้น ก็เว้นเสียอย่าให้เกิดขึ้นในจิตใจของตนเอง รู้จักหักห้ามจิตใจของตนเอง และ (๔) ไม่ทำความเพียรเพื่อลักขโมย ให้เกิดขึ้นทางกาย วาจา (๕) ได้ของสิ่งนั้นมาด้วยความเพียร เมื่อรู้เท่าทันต่อกายวาจา และจิตใจ ของตนเองเป็นสำคัญ ความประพฤติกาย วาจาต่างๆ มีการลักทรัพย์ ย่อมไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยเจตนาเป็นที่ตั้ง มีขันติอดทนต่อกิเลสได้ ความชั่วต่างๆ ย่อมสงบระงับ ดังมีพุทธพจน์ตรัสไว้ว่า “อทินนาทาน เป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรม เจตนาจงดเว้นจากอทินนาทาน เป็นสิ่งที่ เป็นธรรม บาปอกุศลธรรมเป็นอันมากที่เกิดขึ้นเพราะอทินนาทานเป็นปัจจัย เป็นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ส่วนกุศลธรรมเป็นอันมากที่ถึงความเจริญเต็มที่เพราะเจตนาจงดเว้นจากอทินนาทานเป็นปัจจัยนี้เป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์”^{๑๙}

๓) กาเมสุมิฉาจาร พฤติกรรมการประพฤติดิในกาม/คบชู้/นอกใจ

การประพฤติดิในกามเป็นเหตุให้ฆ่ากันตาย การนอกใจกัน การคบชู้กัน การไม่ยินดีไม่พอใจในสามีภรรยาของตน พระพุทธศาสนามากล่าวว่า “กาเมสุมิฉาจาร” ความประพฤติดิในกามทั้งหลาย มีเจตนา คือ ความจงใจล่วงเกิน (อคมนิยฐาน)^{๒๐} ดำเนินไปทางกายทวาร ในการประพฤดิเมถุน หรือในวัตถุแห่งเมถุนด้วยประสงค์ในการเสพสัทธิธรรม เรียกว่า “กาเมสุมิฉาจาร”

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การประพฤติดิในกามทั้งหลาย อันบุคคลเสพมากแล้ว ทำให้เกิดแล้ว ทำมากแล้ว ชักนำไปให้เกิดในนรกชักนำไปให้เกิดในนรก ชักนำไปเกิดในกำเนิดเดรัจฉาน

^{๑๘} พระเมธีวราภรณ์, เบญจศีลเบญจธรรมอุดมชีวิตของมนุษย์, หน้า ๑๗๑-๑๗๒.

^{๑๙} อ.จตุตถก. (ไทย) ๒๔/๑๗๒/๓๑๕.

^{๒๐} อคมนิยฐาน หมายถึง (คือฐานะที่ไม่ควรเกี่ยวข้อง) มีหญิง ๒๐ จำพวก ได้แก่ หญิงที่มารดารักษาเป็นต้น ๑๐ จำพวกแรก คือ (๑) หญิงที่มารดารักษา (๒) หญิงที่บิดารักษา (๓) หญิงที่มารดาบิดารักษา (๔) หญิงที่พี่ชายน้องชายรักษา (๕) หญิงที่พี่สาวน้องสาวรักษา (๖) หญิงที่ญาติรักษา (๗) หญิงที่ตระกูลรักษา (๘) หญิงที่มีธรรมรักษา (๙) หญิงที่รับหมั้นแล้ว (๑๐) หญิงที่กฎหมายคุ้มครอง และหญิงที่เป็นภรรยาที่มีการซื้อมาด้วยทรัพย์เป็นต้น เหล่านี้ คือ (๑) ภรรยาที่ซื้อได้มาด้วยทรัพย์ (๒) ภรรยาที่อยู่ด้วยความพอใจ (๓) ภรรยาที่อยู่ด้วยโภคะ (๔) ภรรยาที่อยู่ด้วยผ้า (๕) ภรรยาที่ทำพิธีรดน้ำ (จุ่มน้ำ) (๖) ภรรยาที่ชายปลงเทริดลงจากศีรษะ (๗) ภรรยาที่เป็นทาสีในบ้าน (๘) ภรรยาที่จ้างมาทำงาน (๙) ภรรยาที่เป็นเชลย (๑๐) ภรรยาที่อยู่ด้วยกันครู่หนึ่ง

ชักนำไปเกิดในแดนแห่งเปรต ผลวิบากของการประพตติผิดในกามทั้งหลาย ที่เป็นอย่างเบาว่า วิบากทั้งปวง ก็คือ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ ชักนำไปเกิดเป็นมนุษย์ผู้มีเวรกับศัตรู”^{๒๑}

การปฏิบัติต่อศีลข้อที่ ๓ คือ กามเมสุมิฉฉาจาร เวมณี หมายถึง ผู้ปฏิบัติต้องไม่ประพตติผิดทางด้านคู่ครองของคนอื่นไม่เบียดเบียนหญิงหรือชายอื่น ที่เขาไม่ใช่สามี หรือภรรยาของตน กล่าวสาเหตุที่ผิดในศีลข้อนี้ เพราะมีกิเลสตัวหลักที่คอยบงการ คือ โลภะ คือความยินดี พอใจ ในหญิงหรือชายนั้น เพื่อมิให้ล่วงละเมิดในศีลข้อนี้ ต้องเป็นผู้รู้เท่าทันต่อจิตใจ เป็นผู้สำรวมระวังสำรวจตัวเองเพื่อมิให้กระทำให้เกิดขึ้นทั้งทางกาย วาจา และใจ โดยมีเจตนางดเว้นจากการประพตติด้วยองค์ ๔ ประการของศีล กามเมสุมิฉฉาจาร คือ (๑) หญิงที่ต้องห้าม (๒) จิตคิดจะเสพ เมื่อมีการคิดจะเสพ ก็มีเจตนางดเว้น และพยายามหักห้ามใจของตนเองเสียได้ (๓) ไม่ประกอบการเล่นให้เกิดขึ้น ทางกาย และวาจา การพูดแตะโลม เป็นต้น (๔) ไม่ทำให้มรรคจรดกันดำเนินไปในทางกาย ดังมีพุทธพจน์ตรัสไว้ว่า

“กามเมสุมิฉฉาจาร เป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรม เจตนางดเว้นจากกามเมสุมิฉฉาจาร เป็นสิ่งที่เป็นธรรม บาปอกุศลธรรมเป็นอันมากที่เกิดขึ้นเพราะกามเมสุมิฉฉาจารเป็นปัจจัย เป็นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ส่วนกุศลธรรมเป็นอันมากที่ถึงความเจริญเต็มทีเพราะเจตนางดเว้นจากกามเมสุมิฉฉาจารเป็นปัจจัยนี้เป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์”^{๒๒}

เมื่อบุคคลประพตติอยู่ในศีลข้อที่ ๓ คือ การไม่ประพตติผิดในกาม เป็นความประพตติปกติทางกาย วาจา และใจ โดยอาศัยความตั้งใจรักษาปกติของตนเองไว้ได้ อันเป็นหลักปฏิบัติไม่ทำให้เดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น และการดำเนินชีวิตมีความยินดีในคู่ครองของตนเอง และรู้จักยับยั้งชั่งใจ ควบคุมใจของตนเองในเรื่องของกามารมณ์ ให้รู้จักบำเพ็ญสทธานโธษ ผีใจตนเองอยู่เสมอ เพื่อมิให้จิตใจใคร่ไปในกามารมณ์จนเป็นที่ตั้งแห่งความประพตติในทางที่ชั่ว สถาบันของครอบครัวย่อมมีความสงบสุข และการประพตติผิดในศีลข้อนี้จะไม่เกิดขึ้นในอนาคต และการดำเนินชีวิตย่อมได้รับความสงบสุขสันติในปัจจุบันกล่าวคือ (๑) เกิดความซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน ไว้วางใจกันได้ (๒) ย่อมให้เคารพในสิทธิความเป็นสามีภรรยาของกันและกัน (๓) ไม่เกิดการหย่าร้าง การแตกร้างภายในครอบครัว (๔) สามารถสร้างความมั่นคง และความอบอุ่นภายในครอบครัว (๕) ย่อมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และ (๖) กำจัดภัยเวรทั้งปัจจุบันและอนาคต^{๒๓}

๔) มุสาวาทา พตติกรรมกรพุดเทจ

การพุดเทจ พุดคำหยาบ พุดส่อเสียด พุดเพ้อเจ้อ พระพุทธศาสนา กล่าวว่า การพุดเทจ การพุดปด การพุดส่อเสียดการพุดคำหยาบ (คำด่า) เป็นการประพตติผิดในศีล

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การพุดเทจ อันบุคคลเสพมากแล้ว ทำให้เกิดแล้ว ทำมากแล้ว ชักนำไปเกิดในนรก ชักนำไปเกิดในกำเนิดเดรัจฉาน ชักนำไปเกิดในแดนแห่งเปรต ผลวิบากของ

^{๒๑} ๑. อรรถกถ. (ไทย) ๒๓/๔๐/๓๐๑.

^{๒๒} ๒. อรรถกถ. (ไทย) ๒๔/๑๗๓/๓๑๕.

^{๒๓} ไสว มาลาทอง, การศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครองและประชาชนผู้สนใจทั่วไป, หน้า ๑๑๙.

การพูดเท็จ ที่เป็นอย่างเบาว่าทั้งปวง ก็คือ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ ชักนำไปถูกกล่าวหา ด้วยเรื่องไม่เป็นเรื่อง”^{๒๔}

การปฏิบัติต่อศีลข้อที่ ๔ คือ มุสาวาทา เวมณี หมายถึง ผู้ประพฤติปฏิบัติ ต้องมีเจตนา งดเว้นจากการพูดเท็จ สรรวมระวางในวาจา งดเว้นจากวจีทุจริต เว้นจากการพูดเท็จ ซึ่งกล่าวว่าการ ประพฤติผิดในศีลข้อนี้ มีกิเลสตัวบงการ อาจเป็นโลภะ หรือโทสะ ก็ได้ เช่น บางคนคนโกหก หลอกลวง หรือเพราะอยากได้ทรัพย์สินของคนอื่นมาเป็นของตน บางคนโกหกเพราะความโกรธ เลย โกหกเพื่อให้คนที่ตนโกรธนั้นเดือดร้อน หรือได้รับความเสียหาย บ้างก็โกหกเพราะกลัวความผิด หรือ กลัวความเดือดร้อนที่จะตามมาหาจึงพูดความไม่จริงออกไป ฯลฯ หรือ สาเหตุจากกิเลสที่เป็นบริวาร เช่น ความพยาบาท ความอิจฉาริษยา ความตระหนี่ ความโอ้อวด ความแข่งดี เป็นต้น^{๒๕} พึงสำรวม ระวางมิให้การพูดปด พูดเท็จ (รวมทั้งที่มาในกุศลกรรมบถ คือ พูดเพ้อเจ้อ ส่อเสียด คำหยาบ) ให้ เกิดขึ้น ก็อาศัยเจตนา งดเว้นโดยมีองค์ประกอบเป็นเครื่องเว้น มีดังต่อไปนี้ คือ

(๑) ไม่พูดเท็จ หรือพูดปด คือ ผู้ปฏิบัติต้องไม่กล่าวสิ่งที่แตกต่างไปจากความจริง มีองค์ ๔ ประการ คือ จะไม่พูดเรื่องที่พูดไม่ตรงกับความเป็นจริง ๑ มีจิตคิดอยากจะพูด ๑ พยายามหา โอกาสจะพูด ๑ และผู้ฟังเข้าใจอย่างที่ว่าผู้พูดบอก ๑

(๒) ไม่พูดส่อเสียด คือ ผู้ประพฤติปฏิบัติไม่ควรพูดคำที่ทำให้เขาแตกแยกกันมีองค์ ๔ ประการ คือ มีผู้ที่จะถูกกล่าวทำลาย ๑ มีความตั้งใจพูดให้เขาแตกแยกกัน ๑ มีความพยายามพูด หลายครั้งหรือใช้เล่ห์เพทุบายต่างๆ ๑ และ ผู้ฟังเข้าใจตามที่ผู้พูดบอก ๑

(๓) ไม่พูดคำหยาบ คือ ผู้ปฏิบัติไม่ควรพูดคำ คำหยาบ คำกระด้าง คำประทุษร้ายมีองค์ ๓ ประการ คือ มีผู้จะถูกด่า ๑ มีจิตคิดโกรธขัดเคือง ๑ ออกปากด่า ๑

(๔) คำเพ้อเจ้อ คือ ผู้ปฏิบัติไม่พูดคำไร้สาระ จะมีผู้ฟังหรือไม่มีผู้ฟังก็ตาม มีองค์ประกอบ ๒ ประการ คือ พูดเรื่องไม่มีประโยชน์ ๑ ออกปากพูด ๑^{๒๖}

เมื่อบุคคลปฏิบัติอยู่ตามหลักศีล มุสาวาทา เวมณี คือ การไม่ประพฤติดัดในการพูดเท็จ การไม่พูดโกหก (รวมทั้งในกุศลกรรมบถ) คือ การพูดไม่คำหยาบ การไม่พูดส่อเสียดและการพูดเพ้อเจ้อ โดยอาศัยเจตนาเป็นงดเว้น มีความไม่ก้าวล่วงทางวาจาเป็นที่ตั้ง เป็นผู้สำรวมคำพูด อันเป็น หลักปฏิบัติให้อยู่ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียนกันในทางคำพูด แต่ควรพูดแต่ปิยวาจาหมายถึง พูดอย่าง รักกัน กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูง ในทางที่ดีงาม หรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมนามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือ และช่วยกันเกื้อกูลกัน^{๒๗} ไม่หักหาญน้ำใจซึ่งกันและกัน มีความ

^{๒๔} อจ. อัญญ. (ไทย) ๒๓/๔๐/๓๐๑.

^{๒๕} พระเมธีวราภรณ์, เบนจิตศีลเบญจธรรมอุดมชีวิตของมนุษย์, หน้า ๑๗๑-๑๗๒.

^{๒๖} สนิท ไชยวงศ์คต, ศีล ๕ พาโลกสู่สันติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๕๕), หน้า ๕๙.

^{๒๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ธรรมานุญชีวิตพุทธจริยาธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม ๒๕๔๑), หน้า ๒๕.

รัก ความเมตตา การดำเนินชีวิตในสังคมย่อมมีความสุขคือ (๑) ย่อมมีความซื่อสัตย์ความจริงใจ ไว้วางใจกันต่อกันในสังคม (๒) ย่อมได้รับความรักความสามัคคีในหมู่คณะ (๓) ย่อมป้องกันผลประโยชน์ของกันและกัน (๔) ย่อมได้รับวาทะที่ประสานประโยชน์ของกันและกัน ไม่ทำลายกัน ด้วยคำพูด (๕) เพื่อให้อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสงบสุข (๖) สามารถกำจัดภัยเวรทั้งในปัจจุบัน และอนาคต^{๒๘}

๕) สรุปรายละเอียดของพหุปัญญา พหุกรรมกรรมการตีม้น้ำเมาและสิ่งเสพติด

การตีม้น้ำเมา มีโทษ ๖ ประการ ดังมีพุทธพจน์ตรัสไว้ว่า

“ดูกรคฤหบดีบุตร การหมกมุ่นในการเสพของมีนเมา คือสุราและเมรัย อันเป็นเหตุแห่ง ความประมาทมีโทษ ๖ ประการนี้ คือ (๑) เสียทรัพย์ทันตาเห็น (๒) ก่อการทะเลาะวิวาท (๓) เป็น บ่อเกิดแห่งโรค (๔) เป็นเหตุเสียชื่อเสียง (๕) เป็นเหตุไม่รู้จักละอาย (๖) เป็นเหตุทอนกำลังปัญญา ดูกรคฤหบดีบุตรโทษ ๖ ประการในการประกอบเอวียงๆ ซึ่งการตีม้น้ำเมาและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่ง ความประมาทเหล่านี้แล”^{๒๙}

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การตีม้น้ำเมา อันบุคคลเสพมากแล้ว ทำให้เกิดแล้ว ทำมาๆ แล้ว ชักนำไปให้เกิดในนรก ชักนำไปให้เกิดในกำเนิดเดรัจฉาน ชักนำไปให้เกิดในแดนแห่งเปรต ผล วิชาของการพูดเท็จ ที่เป็นอย่างเบาว่าทั้งปวง ก็คือ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ ชักนำไปเป็นคนบ้า”^{๓๐}

การปฏิบัติต่อศีลข้อที่ ๕ คือ สรุปรายละเอียดของพหุปัญญา เวรมณี หมายถึง การงดเว้น จากการตีม้น้ำเมา คือ ผู้ปฏิบัติต้องไม่ประพฤติดังหนทางด้านการตีม้น้ำเมาหรือเสพสุราและสิ่งเสพติดทั้งหลาย เช่น ฟีน เฮโรอีน ยาบ้า ยาไอ้ กัญชา เป็นต้น การประพฤติดังหนทางศีลข้อที่ ๕ นี้ กล่าวว่ามี กิเลสที่คอยบังการ คือ โลภะ ความปรารถนาเพลิดเพลินยินดีอันเกิดจากการตีม้น้ำเมาหรือเสพนั่น กิเลส ตัวรองคือ โทสะ เช่น บางคนตีม้น้ำเมาหรือเสพสิ่งเสพติด เพราะความเครียดความกังวลใจ ความทุกข์จากความผิดหวัง^{๓๑} เป็นต้น สิ่งเสพติดทุกประเภท อันเป็นเหตุที่ตั้งให้เกิดความประมาทและ ขาดสติสามารถทำให้การละเมิดศีลข้ออื่นๆ ตามมา เพื่อมิให้กระทำให้เกิดขึ้นทั้งทางกายวาจา และใจ โดยมีเจตนางดเว้นจากการประพฤติดังหนทาง ๔ ประการของศีลสุราเมรัย คือ (๑) น้ำเมาเป็นสิ่งเสพติดทั้งหลาย (๒) มีจิตคิดจะตีม้น้ำเมา จะเสพก็มีเจตนางดเว้นเสีย (๓) มีความเพียรพยายามที่จะไม่ล่วง ละเมิดทางกายวาจา และใจ (๔) ไม่ทำให้น้ำเมา สิ่งเสพติดทั้งหลายก่อล่วงล้ำออกไป ดังมีพุทธพจน์ ตรัสไว้ว่า สุราเมรัย เป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรม เจตนางดเว้นจากสุราเมรัย เป็นสิ่งที่เป็นธรรม บาปอกุศล ธรรมเป็นอันมากที่เกิดขึ้นเพราะสุราเมรัยเป็นปัจจัย เป็นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ส่วนกุศลธรรมเป็นอัน มากที่ถึงความเจริญเต็มทีเพราะเจตนางดเว้นจากสุราเมรัยเป็นปัจจัยนี้เป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์”^{๓๒}

^{๒๘} ไสว มาลาทอง, การศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครองและ ประชาชนผู้สนใจทั่วไป, หน้า ๑๑๙.

^{๒๙} ที.ป. (ไทย) ๑๑/๒๔๘/๒๐๒-๒๐๓.

^{๓๐} อ.ง. (ไทย) ๒๓/๔๐/๓๐๒.

^{๓๑} พระเมธีวราภรณ์, เบญจศีลเบญจธรรมอุดมชีวิตของมนุษย์, หน้า ๑๗๑-๑๗๕.

^{๓๒} อ.จ.ต.ก. (ไทย) ๒๔/๑๗๓/๓๑๕.

เมื่อบุคคลประพฤติตามศีลข้อที่ ๕ คือ การไม่ดื่มสุราเมรัย สิ่งเสพติดทั้งหลายเช่น สุรา ฝิ่น เฮโรอีน ยาบ้า ยาไอ้ กัญชา เป็นต้น มีศีลเป็นที่ตั้ง กล่าวคือ เป็นผู้สำรวมระวังตามรักษากายวาจา และใจ ไม่ก้าวล่วงละเมิด ในสิ่งที่เป็นอกุศลธรรม ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต การครองชีวิตย่อม ประสบความสุขความสำเร็จในปัจจุบัน กล่าวคือ (๑) สนับสนุนการรักษาศีลข้ออื่นๆ ให้เกิดมีขึ้น (๒) เป็นผู้ที่มีสติรอบคอบสามารถควบคุมใจของตนเองได้ (๓) สามารถป้องกันมิให้เกิดการทะเลาะวิวาท และทำร้ายกัน (๔) ป้องกันสุขภาพทางกาย และจิตมิให้เสื่อม (๕) ป้องกันอาชญากรรมมิฉาชีพ และการกระทำทุจริตต่างๆ (๖) สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข (๗) สามารถกำจัดภัย เวรทั้งปัจจุบัน และอนาคต^{๓๓}

๖. บทสรุปสัปดาห์

ปัญหาของสังคมไทยมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น มิใช่มีแต่เฉพาะวิกฤติการเมืองเท่านั้น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ล้วนแต่บั่นทอนความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินทั้งนั้น โดยเฉพาะปัญหาด้านศีลธรรม ที่มีการล่วงละเมิดจนกลายเป็นความเคยชิน

ประเทศชาติมีความเป็นปึกแผ่น สมัคสมานสามัคคีปรองดองกัน ไม่มีความหวาดระแวง ต่อกัน อยู่กันอย่างพี่น้องดังที่เคยมีมาในอดีตได้ ภารกิจในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์จึงต้อง ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งประชาชนและจากทุกภาคส่วนรวมถึงคณะสงฆ์ซึ่งเป็นองค์กรแห่ง ผู้นำทางจิตวิญญาณด้านคุณธรรมด้วย โดยจะต้องขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กัน

คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม ได้ออกระเบียบว่าด้วยการดำเนินงานโครงการหมู่บ้าน รักษาศีล ๕ พ.ศ. ๒๕๕๗ เพื่อให้มีการนำศีล ๕ มาประพฤติปฏิบัติกันอย่างจริงจังและเป็นระบบ โดยมีคณะกรรมการระดับต่างๆคอยรับผิดชอบดูแล เพราะศีล ๕ นี้ได้เน้นการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ของไทย การประกอบอาชีพพื้นบ้าน สันติการเกษตร ส่งเสริมหลักเศรษฐกิจพอเพียง ศีล ๕ เป็น มนุษยธรรม เป็นธรรมประจำใจของมนุษย์ เป็นธรรมที่มนุษย์ต้องใช้ในการอยู่ร่วมกันเพื่อให้เกิด ความปกติสุขปรองดองสมานฉันท์

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
พระพุทฺธโฆษาจารย์, **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, แปลเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหา เถร), พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖.

^{๓๓} ใสว มาลาทอง, การศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครองและ ประชาชนผู้สนใจทั่วไป, หน้า ๑๒๐.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คพับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๖.

พระเทพเวที (ประยุตต์ ประยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๓๑.

ฐานวุฒโฒภิกขุ, มงคลชีวิตฉบับธรรมทายาท, หนังสืออนุสรณ์งานฌาปนกิจคุณแม่ อาเตียง แซ่จิว ๓ มิถุนายน ๒๕๓๓.

พระเทพปริยัติเมธี, หลักการพัฒนาดน, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ม.ป.ป.

ไสว มาลาทอง, การศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครอง และประชาชนผู้สนใจทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

อดิศักดิ์ ทองบุญ, “พุทธจริยศาสตร์กับปัญหาวิกฤตทางจริยธรรม” ,ราชบัณฑิตสำนักธรรมศาสตร์และการเมือง, ปีที่ ๓๔ ฉบับที่ ๒ (เมษายน -มิถุนายน ๒๕๕๒).

พ.อ. ปิ่น มุกกันต์, พุทธศาสตร์ ภาค ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๑ , กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏ-ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕

สนิท ไชยวงศ์คต, ศิล ๕ พาโลกสู่สันติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๕๕.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ธรรมานุชีวิตพุทธจริยาธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม ๒๕๔๑.

ภาคผนวก

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิอ่านบทความวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์

วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม – เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๐

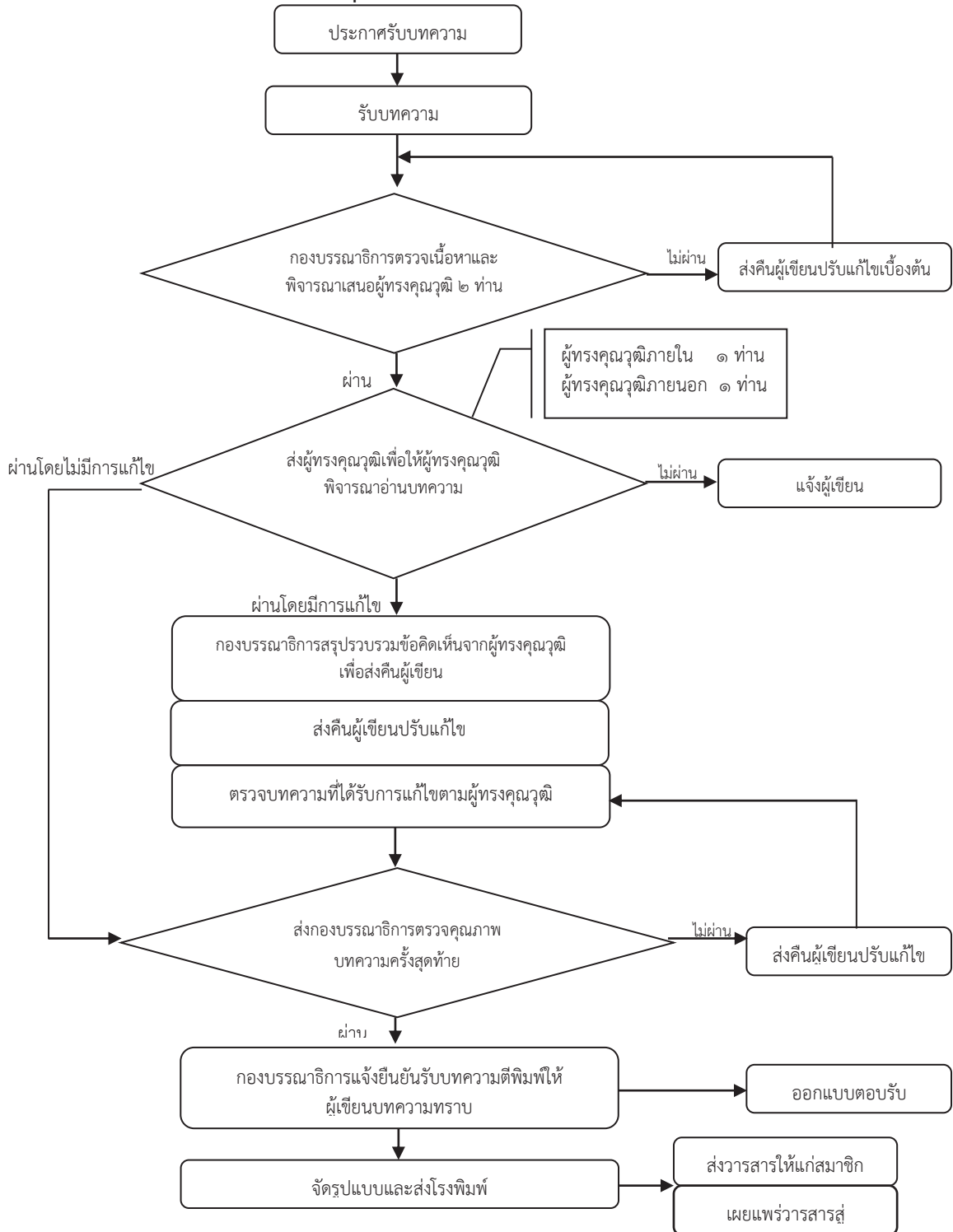
ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายใน

๑. พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. ศ.ดร.กาญจนา เกรียงศรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. รศ.ดร.ประเทือง ภูมิภักทราคม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. รศ.ดร.วรกฤต เลื่อนช้าง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. ผศ.ดร.วิรัช จงอยู่สุข	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖. ผศ.อานนท์ เมธีวรฉัตร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗. ดร.อัครเดช พรหมกัลป์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก

๑. รศ.ดร.ธานี เกสทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
๒. รศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
๓. ผศ.ดร.สาธิต ทรัพย์รวงทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
๔. ผศ.ดร.สำราญ บุญเจริญ	วิทยาลัยนครราชสีมา
๕. ผศ.ดร.สมภาพ เจริญนท	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
๖. ผศ.ดร.รัตนะ ปัญญาภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
๗. ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๘. ดร.สมจิตรา กิตติมานนท์	วิทยาลัยพยาบาลพระบรมราชชนนีนครสวรรค์

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

สำนักงานวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
๙๙๙ หมู่ ๖ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๕๖-๒๑๙๙๙๙ โทรสาร ๐๕๖-๒๑๙๙๙๘

๑. ส่วนประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ตีพิมพ์บทความประเภทต่าง ๆ ดังนี้

๑.๑ บทความพิเศษ บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการอย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

๑.๒ บทความทางวิชาการ ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษา หรือประชาชนทั่วไป

๑.๓ บทความวิจัย (Research article) ได้แก่รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

๑.๔ บทความปริทรรศน์ (Review article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือ และวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ของผู้นิพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์สังเคราะห์วิจารณ์เปรียบเทียบกัน

๑.๕ ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์จะต้องส่งจดหมายนำส่งบทความพร้อมต้นฉบับแบบพิมพ์ ๓ ชุด มายังกองบรรณาธิการ กรณีที่บทความได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์ บรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้นิพนธ์ส่งบทความต้นฉบับที่แก้ไขครั้งสุดท้าย พร้อมซีดีรอม (CD ROM) ๑ แผ่นที่บรรจุเนื้อหาและข้อมูลที่มีอยู่ในบทความทั้งหมดที่ได้แก้ไขแล้ว ทั้งนี้ผู้นิพนธ์ต้องมีสำเนาเก็บไว้ด้วยเพื่อการอ้างอิง

การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้นิพนธ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มี

ความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

การเตรียมบทความ

บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีด โดยใช้ชุดแบบอักษร (font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH SarabunPSK) ขนาดอักษร ๑๖ จัดกั้นหลังตรง และมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (double spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษพิมพ์สันขนาดบีห้า (B5) พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษซ้ายกับด้านบน ๑ นิ้วครึ่ง และด้านขวากับด้านล่าง ๐.๕ นิ้ว พร้อมใส่หมายเลขหน้ากำกับทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน ๑๕ หน้ากระดาษพิมพ์สัน โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) ๒ ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double – blind peer review)

๒. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน ๓๕๐ คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความวิจัยและบทความปริทรรศน์ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งบทคัดย่อควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง และลักษณะของบทคัดย่อควรประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ (Objective) วิธีการศึกษา (methods) ผลการศึกษา (Results) สรุป (Conclusion) และคำสำคัญ (Key words) ซึ่งควรเรียบเรียงตามลำดับและแยกหัวข้อให้ชัดเจนดังนี้

- **วัตถุประสงค์** ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา
- **วิธีการศึกษา** ควรกล่าวถึงวิธีการค้นคว้าข้อมูล ระเบียบวิธีวิจัยที่นำมาศึกษา สถิติที่นำมาใช้
- **ผลการศึกษา** ควรประกอบด้วยผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา และผลของค่าสถิติ (ในกรณีมีการวิเคราะห์)
- **สรุป** ควรกล่าวถึงผลสรุปของการค้นคว้าและศึกษา
- **คำสำคัญ** ควรมีคำสำคัญ ๓-๖ คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา และจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และค้นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (;)

๓. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

๓.๑ บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (review) ข้อมูลจากงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้ สมมติฐานของการศึกษา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ชัดเจน

๓.๒ วิธีการศึกษา (methods) กล่าวถึงรายละเอียดของวิธีการศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

๓.๓ ผลการศึกษา (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ในข้อ ๓.๒ ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการบรรยายในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิ ตามความเหมาะสม

๓.๔ การอภิปรายผล (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

๓.๕ ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

๓.๖ กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) เป็นส่วนที่กล่าวขอบคุณต่อองค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการวิจัย รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุนวิจัย และหมายเลขของทุนวิจัย

๓.๗ เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบเชิงอรรถ (Footnote) เป็นการทำการยกย่องหรือคำอธิบายเพิ่มเติมที่อยู่ด้านล่างของข้อความในหน้ากระดาษแต่ละหน้า ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงแตกต่างกันตามประเภทของเอกสารหรือแหล่งที่ใช้อ้างอิง ดังนี้

การอ้างอิงแบบเชิงอรรถ

๑. หนังสือ

๑.๑ คัมภีร์พระไตรปิฎกหรือหนังสือสำคัญพิมพ์เป็นชุด

ให้อ้างอิงย่อคัมภีร์. เล่ม/ข้อ/หน้า. และให้วงเล็บคำว่า (บาลี) ไว้หลังคำย่อในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีหรือวงเล็บคำว่า (ไทย) ไว้หลังคำย่อในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ตัวอย่างเช่น ๑ขุ.ชา. (บาลี) ๒๗/๘๕๕/๑๙๑.

๑.๒ หนังสือทั่วไป

ผู้แต่ง, ชื่อเรื่อง, (สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์, ปีที่พิมพ์), หน้า. ตัวอย่างเช่น พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **ปรัชญากรีก : บอเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๓๘.

Venerable Dr. W. Rahula, **What the Buddha Taught**, (Bangkok: Haw Trai Printing, 2004), p.69.

๒. วารสาร

ผู้เขียน, “ชื่อบทความ”, ชื่อวารสาร, เล่มที่หรือปีที่ (เดือน ปี): หน้า. ตัวอย่างเช่น พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร., “การเสริมสร้างเครือข่ายสถานีวิจัยกระจายเสียงพระพุทธศาสนา และชุมชนจังหวัดนครสวรรค์”, **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐): ๑-๑๒.

K.N., Jayatileke, “The Buddhist Theory of Causality”, *The Maha Bodhi*, vol. 77 No.1: 10-15.

๓. วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้วิจัย, “ชื่อหัวข้อวิทยานิพนธ์”, ระดับของวิทยานิพนธ์, (ชื่อแผนกวิชาหรือคณะและมหาวิทยาลัย), ปีที่พิมพ์. ตัวอย่างเช่น

อนุวัต กระสังข์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๗.

๔. สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์, ตำแหน่ง (ถ้ามี), วัน เดือน ปี. ตัวอย่าง

สัมภาษณ์ พระเทพโสภณ, อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

๕. เว็บไซต์

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมมจิตโต). **ธรรมประกาศโนบาย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.buddhismth.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=538970572&Ntype=9> [๗ กันยายน ๒๕๕๕].

๖. ภาษาอังกฤษ

Maslow Abraham, *Motivation and Personality*, (New York : Harper and Row Publishers, 1970).

การเขียนบรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(ก) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

(ข) ข้อมูลทุติยภูมิ

๑) หนังสือ

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

๒) วารสาร

ผู้เขียน, “ชื่อบทความ”, ชื่อวารสาร, เล่มที่หรือปีที่ (เดือน ปี): หน้า. ตัวอย่างเช่น

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร., “การกำหนดประเด็นปัญหา การตั้งชื่อเรื่องเรื่อง และการเขียนวัตถุประสงค์การวิจัยทางสังคมศาสตร์”, *มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๓): ๑๔-๒๘.

๓) วิทยานิพนธ์

ทรงวิทย์ แก้วศรี. “การศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”. **ปริญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

๔) สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ให้ผู้ให้สัมภาษณ์, ตำแหน่ง (ถ้ามี), วัน เดือน ปี. ตัวอย่าง
สัมภาษณ์ พระเทพโสภณ, อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

๕) เว็บไซต์

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ธรรมประกาศโนบาย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
<http://www.buddhismth.com/index.php?lay=show&ac=article&id=538970572&Ntype=9>
[๗ กันยายน ๒๕๕๕].

๒. ภาษาอังกฤษ

Maslow Abraham. *Motivation and Personnality*. New York : Harper and Row Publishers, 1970.

๔. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ ๑ ภาพ หรือ ๑ ตาราง สำหรับคำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

๕.ลิขสิทธิ์

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้พิมพ์ทุกท่านต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสารฯ พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้พิมพ์ทุกท่านต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์เพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางของผู้พิมพ์อื่นที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้พิมพ์ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อน พร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์

๖. การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา การสั่งซื้อ และการสมัครเป็นสมาชิกวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ กรุณาติดต่อ “ผู้ช่วยบรรณาธิการวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์” สำนักงานวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ ๙๙๙ หมู่ ๖ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๐๐๐ โทรศัพท์ ๐๕๖-๒๑๙๙๙๙ โทรสาร ๐๕๖-๒๑๙๙๙๘

๘. อัตราค่าวารสาร

กำหนดออกวารสารปีละ ๓ ฉบับ จำหน่ายราคาฉบับละ ๑๙๙ บาท ไม่รวมค่าส่ง

๙. อัตราค่าสมาชิก

ปีละ ๓๐๐ บาท

หนังสือขอเสนอบทความเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

เขียนที่.....

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.

ข้าพเจ้าชื่อ..... ฉายา..... นามสกุล.....

ที่อยู่.....

โทรศัพท์ E-mail:

มีความประสงค์ขอตีพิมพ์บทความ () บทความวิจัย () บทความวิชาการ เรื่อง:
(ภาษาไทย).....

(ภาษาอังกฤษ).....

ในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ซึ่งดำเนินการโดยบัณฑิตศึกษาวิทยาเขตนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยบทความฉบับนี้ข้าพเจ้าได้นิพนธ์ขึ้นเพื่อสำเร็จการศึกษาระดับปริญญา..... สาขาวิชา.....
จาก (ชื่อสถาบัน)..... ปีการศึกษา..... หรือได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก

เมื่อคณะบรรณาธิการของวารสารพิจารณาแล้วมีมติให้แก้ไขปรับปรุงบทความ ข้าพเจ้ามีความยินดียอมรับแก้ไขตามมติดังกล่าวนี้และข้าพเจ้าขอรับรองว่า (ขีดเครื่องหมาย ✓)

- () เป็นผลงานทางวิชาการของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว
- () เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ร่วมนิพนธ์ตามชื่อที่ระบุในบทความจริง
- () บทความนี้ไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน
- () บทความนี้ไม่ได้คัดลอกหรือดัดแปลงมาจากของผู้ใดทั้งสิ้น

ทั้งนี้ ข้าพเจ้าได้ชำระค่าธรรมเนียมขอตีพิมพ์บทความลงในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ตามอัตราที่กำหนดไว้ คือ

- () บทความวิชาการ ๓,๐๐๐ บาท
- () บทความวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ป.โท-เอก ๔,๐๐๐ บาท
- () บทความวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัย ๕,๐๐๐ บาท เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

อนึ่ง แม้เมื่อข้าพเจ้าปรับแก้ไขแล้ว แต่งานยังไม่เรียบร้อยและไม่ได้รับการให้การลงตีพิมพ์ ข้าพเจ้าไม่ติดใจเอาความใดๆ ทั้งสิ้น จะยอมรับการพิจารณาของคณะกองบรรณาธิการถือว่าเป็นที่สุด

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้นิพนธ์บทความ

ใบตอบรับการเป็นสมาชิก

ที่.....
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

กราบนมัสการ/เรียน บรรณาธิการวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
ข้าพเจ้า (ชื่อภาษาไทย).....
(ชื่อภาษาอังกฤษ).....
ที่อยู่ (ที่สามารถติดต่อได้).....
.....
.....

E - Mail..... เบอร์โทรศัพท์.....
โทรสาร..... มีความประสงค์จะขอรับสมัครเป็น
สมาชิกวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

- () สมาชิกประเภทรายปี ๓๐๐ บาท (จำนวน ๓ เล่ม)
() เล่มละ ๑๙๙ บาท

พร้อมนี้ ข้าพเจ้าได้ส่ง

- () เงินสด
() ธนาณัติ (สั่งจ่าย.....)
() ตัวแลกเงินไปรษณีย์
() แคมเปญเช็ค ในนาม.....

โปรดนำส่งวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

สถานที่ติดต่อ ☐ ที่บ้าน ☐ ที่ทำงาน
เลขที่.....ถนน.....หมู่ที่.....ตำบล/แขวง.....
อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....
โทรศัพท์.....โทรศัพท์เคลื่อนที่.....
โทรสาร.....E-Mail.....

(สำหรับเจ้าหน้าที่) ลงชื่อ.....
คำบารุงปี พ.ศ.....
เลขที่ใบเสร็จ..... ()
ลงวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....
ลงบัญชีแล้ว.....